

Sodobnost

7-8

Letnik 78
julij-avgust 2014

Sodobna slovenska dramatika

Vinko Möderndorfer: Evropa.....	787
Andrej E. Skubic: Pavla nad prepadom	867
Simona Semenič: tisoč devetsto enainosemdeset	921
Jani Kovačič: Zôon Politikon Animalikon	1046

Sodobni slovenski dramatiki

Nika Leskovšek: Dramski svet Dušana Jovanovića.....	1121
---	------

Gledališki dnevnik

dr. Bogomila Kravos: Slovensko stalno gledališče – Trst, 2013–2014.....	1152
--	------

Vinko Möderndorfer

Evropa

Nagrada Slavka Gruma 2014

Drama s sporočilom, hudo blasfemična farsa, poetična burleska, težka evropska mora in še marsikaj

PETER: Kdo si in kaj bi rad?

POPOTNIK: Béžen popotnik, ki je zablodil!

JACINTA: Pozdravljen nama, béžni popotnik!

PETER: Kod si blodil?

POPOTNIK (*plane prestrašen*): Zaprite okno, zaklenite duri!

Ves kraj je poln črnih senc in strahóv!

Ivan Cankar: *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*,
drugi akt, deseti prizor

V ŽIVLJENJU SE POJAVLJAJO:

MAKS
GAZDA
STANKO
IRENA
FILOZOF
KLOŠAR
KAMIONAR

V TEŽKI MORI SE POJAVLJAJO:

MAMA MAJDA
ANGEL
ŽUPAN
ŽUPNIK
ŽUPNIKOVA KUCHARICA
GOSTILNIČAR
CESTAR
KAMIONAR
KAMIONARJEVA ŽENA

V težki mori se pojavljajo iste osebe kot v življenju (kar pomeni, da jih lahko igrajo isti igralci):

*GAZDA v življenju je tudi ŽUPAN v težki mori,
STANKO v življenju je tudi CESTAR v težki mori,
FILOZOF v življenju je tudi ŽUPNIK v težki mori,
IRENA v življenju pa je IRENA tudi v težki mori.*

1. prizor

Podnajemniška soba.

Maks v postelji. Pokrit do vratu.

MAKS: Zima. Huda zima. Poplave. Vsepovsod. Evropa je pod vodo. Evropa je pod snegom. Sneži in dež pada. Vse hkrati. Zebe me. Zato sem ves dan v postelji. Lastnik mi je zaprl kurjavo. Niti brati ne morem, da bi se ogrel ob ognju literature. Včasih grem ven, da se pogrejem v kakšnem lokalu. Grem noter, kot da koga iščem, in potem sedim, kot da koga čakam. Ko me natakark vpraša, kaj bom, rečem: *Čakam tovariša, bom potem naročil*. Pa tovariša ni, jasno. Tovarišev že dolgo ni. In ko pride natakark tretjič vprašat, vstanem in grem. V drug lokal. In spet ponovim postopek. Je pa problem, ker me že povsod poznajo. Kot stranko, ki nikoli nič ne naroči, ki čaka tovariše, ki jih ni. Kot stranko brez denarja me poznajo. V nekaterih lokalih sem celo delal. Bil sem priložnostni natakark. Nekateri lastniki lokalov so mi plačali, drugi ne. Delaš, delaš, delaš, pa dobiš samo akontacijo. Deset procentov. Potem pokličejo varnostnika in te naženejo. Brez razloga. Ali pa si ga izmislijo. *Razbil preveč kozarcev. Bil prepočasen. Bil neprijazen ...* To sem se naučil tam. To, da se hodiš gret, kadar je zima. Takrat sem jih jaz metal na cesto, zdaj drugi mečejo mene.

Tišina. Maks v postelji. Pokrit do vratu.

MAKS: Delal sem na črpalki, pa potem na šoli, nadomeščal sem nosečnico, pa v lokalih, časopise sem raznašal, ampak zdaj ni več časopisov, samo še internet, klik, pa dobiš novice, raznašalci časopisov izumirajo, tako kot tiskarji, stavci, tudi učitelji bojo izumrli ... Nekoč so izumrli dinozavri, ker je bila takšna zima. Polovica sveta pod vodo, druga polovica pod snegom. Totalna kriza. Zdaj je isto. Izumrli bomo. Vsi nad dvajset, vsi pod dvajset, peki, kuharji, uradniki, knjižničarke, prodajalci čevljev, predsedniki, tajniki, državni sekretarji, trafikanti, tudi televizijski voditelji. Kot dinozavri. Vse se je ustavilo. Čas je ustavljen in bel. Moje življenje stoji. Vse stoji. In zdaj bo nekdo potrkal.

Trkanje. Potem takoj razbijanje po vratih.

MAKS: Gazda.

GAZDA: Gazda tu! Odpri!

MAKS: Ne bo odnehal.

GAZDA: Ne bom odnehal! Vem, da si doma! Ključ imaš v ključavnici.

MAKS: Nisem mu plačal.

GAZDA: Pa kaj misliš, pizda, da boš zastonj v moji lastnini bivakiral.
Odpri, sicer vržem vrata dol!

MAKS: Ne bo uresničil grožnje. Popravilo vrat bi ga stalo več, kot sem mu dolžan.

Gazda vrže vrata dol.

MAKS: Zmotil sem se.

V sobo vstopita Gazda in njegov sin Stanko.

GAZDA: Vrata ti bom zaračunal.

Maks v postelji. Pokrit do vratu.

MAKS: Nisem jih jaz dol vrgel.

GAZDA: Odprl nisi.

MAKS: Slišal nisem.

GAZDA: Nisi dovolil dostopa k moji lastnini. Oviranje posesti. Zato sem si jo moral na silo spet prisvojiti. Izboriti sem si moral svojo lastnino! In za to boš plačal. Stanko, začni!

STANKO: Ja, ata.

Stanko začne metati Maksove reči v kovček.

MAKS: Bolan sem. Bolnega človeka metati na cesto. Pritožil se bom varuhu človekovih pravic.

GAZDA: Smo že ukinili.

MAKS: To je nehumano.

GAZDA: Nehumano je ne plačevati najemnine. Pol leta je nisi plačal.

MAKS: Bom.

GAZDA: Boš ti v mojih sanjah!

STANKO: Ata, same knjige. Naj jih spakiram ali naj jih anuliram?

GAZDA: Tisto prvo! In njegove cunje tudi. Nič njegovega nočem imeti tu.

STANKO: Ata, ti si car!

MAKS: Lepo s knjigami. Prosim! To je intelektualna lastnina.

GAZDA: Ti bom jaz dal ... To, kar si rekel ... Tisto drugo imaš pa prav. Lastnina je tale soba in jaz sem njen lastnik. In ti boš plačal, pa če ta hip crknem.

MAKS: Nimam.

GAZDA: Sem že dal naprej. Ko boš imel, bom dobil. Usedel se bom na tvoj račun.

MAKS: Nimam računa. Samo račune.

STANKO: Ata ... Za tele knjige ... Ene par everjev bi dobila.

Gazda razmisli.

GAZDA: Imaš prav ... Nič mu ne bova pustila odnest. In hlače, njegove hlače ...

STANKO: Tu, ata.

GAZDA: Denarnica ... Prazna, jasno ... Zdravstvena, vozniško ... Oboje
vzamem na račun ... Zaplenjeno!

STANKO: Res si car, ata.

MAKS: Ne smete! Nimate pravice!

*Gazda potegne odejo z Maksa. Pod odejo je Maks oblečen. Celo šal ima
okrog vratu in čevlje na nogah. Roke pa potisnjene globoko v
žepe.*

GAZDA: Alo, gremo!

MAKS: Zunaj je mraz.

GAZDA: Mene tvoj mraz ne zebe.

STANKO: Mene tudi ne.

MAKS: Vse je pod vodo. In sneg pada.

GAZDA: Stanko, pakiraj, samo pakiraj Stanko!

Maks vstane.

MAKS: Nimate srca.

GAZDA: Res je. Šest mesecev sem ti poklanjal svoje srce, zdaj ga pa
nimam več.

MAKS: Bom plačal.

GAZDA: Boš, jasno, da boš. Stanko ...

STANKO: Ja, ata.

GAZDA: Vzemi nekaj na račun. Vsega nama itak ne bo nikoli plačal.

STANKO: Z veseljem, ata.

Stanko stopi do Maksa in ga udari v obraz.

STANKO: A lahko še enkrat, ata?

GAZDA: Ne.

Stanko je zelo navdušen.

STANKO: Samo še enkrat, prosim, prosim!

GAZDA: Nismo tako primitivni kot on, ki živi in ne plača. Če živiš, plačaš. Razumeš?

Stanko Maksa še enkrat udari v obraz.

STANKO: Nisem se mogel zadržat, ata.

MAKS: Boli.

GAZDA: Kaj šele mene! Šest mesecev brez dohodka od lastne lastnine. Veš, kako to boli? Si ne predstavljaš, kaj?

STANKO: To našega ata tako boli, da vsak dan joka.

GAZDA: Se zbudim v joku in v joku grem spat. Krivica boli!

Maks gre do vrat in si hoče obleči plašč.

GAZDA: Stanko.

Stanko Maksu izpuli plašč iz rok.

MAKS: Potem mi dajte pa vsaj Kafko za na pot.

STANKO: Kaj je rekel?

GAZDA: Pojma nimam. *Intelektualc zafukan!*

Maks pograbi knjigo z mize, si jo zatlači pod suknjič in odide.

2. prizor

*Pred vrati nekega stanovanja v nekem bloku.
Maks zvoní. Irena odpre.*

IRENA: Kaj bi rad?!

MAKS: Da me vzameš nazaj.

IRENA: Si nor?

MAKS: Ven so me vrgli.

IRENA: Vedno so te.

MAKS: Tepli so me.

IRENA: Luzerje vedno tepejo.

MAKS: Nimam kje spat.

IRENA: Pred enim letom sem te pustila.

MAKS: Irena, eno leto sem razmišljal o tebi.

IRENA: Nič nisi.

MAKS: Sem.

IRENA: Nula si. To mislim.

MAKS: Diplomó imam.

IRENA: Jaz tudi.

MAKS: Uspel bom. Dobil bom službo.

IRENA: Jaz jo že imam. Čistim pisarne.

MAKS: Jaz bom delal pa na založbi, knjige bom pisal, predaval bom, imel bom stanovanje, otroka s tabo, kredit za stanovanje in avto bova

imela, družinskega enoprostorca, rabljenega, najin mali bo hodil v vrtec, postarala se bova skupaj, nekaj bova tudi prišparala, nekaj malega, kupil ti bom darilo, za vsak rojstni dan, na morje bova šla, vsako leto, v restavracijo, ne v kakšno drago, v srednje drago, ponosni srednji razred bova, srečna bova. Ne zavrzi sreče, Irena!

IRENA: En blesav sanjač si. Srednji razred! Da me ne bo razneslo od smeha! A si na glavo padel! Srednjega razreda že zdavnaj ni več.

MAKS: Ti si moje upanje.

IRENA: Zadnje?

MAKS: Samo upanje.

IRENA: Pustila sem te, ker nisi poskrbel zame. Moški poskrbi za žensko. Tako je tudi pri živalih. Sem gledala na *Animal planet*. Pa tudi učili smo se o tem. *Razvoj in nastanek vrst*. To je bila moja magistrska naloga.

MAKS: Se spomnim. Pretipkal sem ti jo v računalnik.

IRENA: Potem veš, da se na to, kaj je *historično biološka naloga samca*, zares dobro spoznam.

MAKS: Pri živalih. Pri ljudeh je drugače. Ljudje moramo imeti potrpljenje.

IRENA: Jaz sem ga imela. Po hišah sem prodajala knjige: *Skrivnost samozaposlitve*, *Bodite sam svoj delničar*, *Tajska kuharica*, *Kaj mora ženska vedeti o moškem ...* Take nekoristne knjige sem prodajala od stanovanja do stanovanja. Ti si hodil pa z rokami v žepih po mestu.

MAKS: Zmrznil bom. Spusti me noter, lepo te prosim, edina moja.

IRENA: Ne padam več na te finte.

MAKS: Za eno noč.

IRENA: Po enem letu?

MAKS: Po enem letu za eno noč, ja. Zaradi vseh orgazmov, ki sva jih skupaj doživela. Ki sva si jih nesebično delila.

IRENA: Ne bit patetičen.

MAKS: V stiski sem. V stiski je patetika doma.

IRENA: Nisem sama.

MAKS: Je prijateljica pri tebi? Nič hudega, bom na kavču spal.

IRENA: Ti si tak idiot! Si mislil, da bom leto dni sama? Da bom na čakalnju? V nizkem startu, dokler se tebi ne kolcne in ne pozvoniš pri mojih vratih. Fanta imam. Doktorja. Filozofa. Skupaj živiva. In v Avstralijo greva.

MAKS: A zdaj, ta hip, to noč?

IRENA: Čez en mesec. Čakava delovno vizo. Tudi ti bi lahko šel.

MAKS: Ljubim te.

IRENA: Ne zdaj, lepo te prosim. Ko sva bila skupaj, mi tega nisi nikoli rekel.

MAKS: Stiska gore premika.

IRENA: Izkoriščevalec si. Parazit! Vedela sem to. Teptač čustev!!

Na pragu se pojavi do pasu gol filozof. Ima zelo kosmat prsni koš. Črne dlake vsepovsod.

KOSMATI FILOZOF: Irenca, te mogoče ta oseba nadleguje?

IRENA: Prisluškoval si.

KOSMATI FILOZOF: Dolgo te ni bilo nazaj v posteljo.

MAKS: Jaz sem njen bivši. Me veseli, da sem te spoznal.

KOSMATI FILOZOF: Mene pa ne. In ne spomnim se, da bi se tikala.

MAKS: Intelektualci z diplomo se vedno tikamo.

KOSMATI FILOZOF: Ne bom več intelektualec. Zdaj bom voznik tramvaja v Sidneyju.

MAKS: Jaz bom pa še malo vztrajal.

Kosmati filozof se obrne k Ireni.

KOSMATI FILOZOF: Kaj hoče tu? Zakaj se je obesil na prag najinega doma?

IRENA: Ne vem. Jaz nisem kriva. Kar prišel je.

MAKS: Zaradi starih časov.

KOSMATI FILOZOF: In orgazmov. Sem dobro slišal.

IRENA: Potem si le prisluškoval.

KOSMATI FILOZOF: Filozofi vedno prisluškujejo. Prisluškujejo življenju in odkrivamo njegove resnice. Resnica pa je ta, da mi tvoj bivši fukač gre na živce. Alo, marš, poberi se!

MAKS: Nimam kam.

IRENA: Pojdi v tujino! Sem ti rekla!

KOSMATI FILOZOF: Da ga bova tudi tam srečevala?

IRENA: V Argentino. Tam se ne bomo srečali. Je blazno velika dežela, zelo pogozdena. Ali pa v Brazilijo. Sem slišala, da tam rabijo ljudi, ki se spoznajo na umetnost.

MAKS: Na kavču bi. Lepo prosim. Vato si bom zatlačil v ušesa. Časopisni papir, če nimata vate. Ne bom poslušal, kako se bosta vso noč ljubila. Časopisnim novicam bom prisluškoval, ko mi bodo v uho kapljale in šepetale.

KOSMATI FILOZOF: Kaj tip blebeta?

IRENA: Nekaj o kapljanju.

KOSMATI FILOZOF: Da mu ne bom jaz s pestjo na obraz kapnil. Spizdi, sem rekel.

MAKS: Zmrznil bom. Tri dni nisem jedel.

IRENA: Jaz tega ne morem več poslušat. Noter grem.

KOSMATI FILOZOF: Pogrej mi posteljo in pripravi se. Ko bom opravil z njim, bom zelo razgret, če veš na kaj mislim, Irenca.

Irena se zahihita in izgine v stanovanju.

MAKS: Irena!! Irenaaaa!

KOSMATI FILOZOF: Ne deri se, ves blok boš zbudil.

MAKS: Kaj pa klet? Imata toplo klet? Ali drvarnico? Lahko v kakšni razmajani in od lesnih črvov razjedeni omari ležim, pokrit s starimi časopisi.

KOSMATI FILOZOF: Nimamo lesnih črvov. Ker nimamo omare. In nimamo starih časopisov. Samo revije. Filozofske. Že ukinjene.

MAKS: Bom pa nepokrit. Pokrčen kot še nerojenček. V kleti. Na toplem. Na kupu premoga.

KOSMATI FILOZOF: Spizdi! Ne bi te rad tepel.

MAKS: Lepo prosim.

KOSMATI FILOZOF: Poslušaj, moral te bom udarit. Že zaradi možatosti. Kaj si bo moja ženska mislila, kaj sosedje, ki prisluškujejo za vrati, če ne bom branil doma pred vsiljivimi nadlegovalci.

MAKS: Prosim.

KOSMATI FILOZOF: Lahko te pa samo porinem po stopnicah. Kaj ti je ljubše? Izbira je tvoja.

MAKS: V tem primeru pa bi mogoče raje vzel stopnice.

KOSMATI FILOZOF: Prav.

Filozof ga porine po stopnicah. Maks se zelo hrupno in dolgo vali po stopnicah. Filozof se pomirjeno vrne v stanovanje in zapre vrata za sabo.

3. prizor

V obcestnem jarku.

MAKS: Dolgo sem vztrajal. Deset let v mestu. V tej džungli izgubljenih in alieniranih človeških person. In zdaj se vračam domov. K mami. Res dolgo sem se upiral. Prenašal težo mestnega sveta. Hodil na izpite. Na diplome. V knjižnice. Na urade. Mahal z listi. Spričevali. Stal v vrsti. In v vrstah. Sprejemal pošto, odklonilno večidel. In se navadil na odklanjanje. Ljubil sem žensko, ki me je na koncu zavrgla. Ampak ... v tej zimi, roko na srce: sam sem kriv. Ne za uradne zavrnitve, za vrste, ki jim ni konca, sam sem kriv, da sem izgubil ljubezen ... Ireno sem izgubil. Samo da ona ne ve, da jaz vem, da sem kriv. Nikoli ne bo izvedela. In prav je tako. Namreč, spet roko na srce, čeprav je mraz in je premrzlo, da bi jo vlekel iz žepa, torej zgolj v prisposodbi *roko na srce*: imel sem še eno. Boljšo. Obe sta bili Ireni, ampak ena je bila boljša. Večje joške, mehkejša koža. Ozki boki. In oh in ah ... Pa tudi lasje drugačni. Bolj blond. Mlajša je bila druga. Gimnazijka v mojem rojstnem kraju, kamor se zdaj vračam. In isto ime sta imeli. Tako bi moral biti v resnici svet poenostavljen. Dve ženski, popolnoma drugačni, vendar z istim imenom. Da se nikoli ne zmotiš, ko jih pokličeš v vročici slasti ... Vsak vikend sem šel domov, v domači kraj. K bolni materi. Tako sem rekel Ireni iz mesta. Ko pa sem se vračal nazaj v mesto, sem Ireni, gimnazijki z večjimi joški, z mehkejšo kožo, Ireni iz rodnega kraja, rekel, da imam v mestu službo. In tako je šlo. Nekega dne pa se je bilo treba odločiti: *Zdaj se pa odloči fant*, sem si rekel, *ne moreš na*

dveh stoli hkrati, odloči se za tisto, ki ti je bolj všeč, ki ti bolj na kožo paše, ki lepše stoka pod tabo, odloči se možato, kot moški!
In sem se. Prepozno, žal. Ko sem Ireni, tej, katere prekomerno kosmati fant me je pravkar porinil po stopnicah, hotel reči: *Konec je med nama. Ne gre. Adijo. Ne zmorem več. Ljubezen je umrla. Vračam se k mami.* Mi je ona, še preden sem zajel sapo, rekla: *Konec je med nama. Ne gre. Adijo. Ne zmorem več. Ljubezen je umrla.* Točno tako je rekla, samo da se ni vrnila k mami, ampak k novemu fantu, v njegovo kosmato filozofsko naročje. Oddahnil sem si. Šel sem domov, v domači kraj, svoji gimnazijki v objem. Še preden sem odprl usta, mi je rekla: *Sorči, konec je med nama. Ne gre. Adijo.* In je šla. Ostal sem sam. Kriv in sam. Plačujem za svojo dvojno igro, se mi zdi, zdaj ko v obcestnem jarku na mrazu čakam avtobus, da se vrnem k mami. Na koncu se vsi vedno vrnemo k mamicici.

KLOŠAR: Imaš kaj toplega?

MAKS: Kaj?

KLOŠAR: Šnops? Ali pa čaj. Lahko tudi čaj s šnopsem.

MAKS: Ne.

KLOŠAR: Prekleti luzer!

MAKS: Pa ti? V jarku ležiš in prosiš za toploto.

KLOŠAR: Se ne sekiram preveč. Tu sem že dvajset let.

MAKS: Dvajset?

KLOŠAR: Sem navajen. Podplat je koža čez in čez postala.

MAKS: Avtobus čakam.

KLOŠAR: Greš k mami, vem.

MAKS: Nimam drugam.

KLOŠAR: Jaz sem tudi šel. Pred dvajsetimi leti. K mami v naročje. In glej, kje sem končal. V jarku.

MAKS: Jaz grem tja, samo da si opomorem. Na oddih tako rekoč. Na počitnice v domačo nego. Da si pocelim ranjeno dušo in zalet dobim za nove bitke.

KLOŠAR: In potem nazaj?

MAKS: Nazaj v mesto, kjer je moje mesto. Mesto izobraženca z diplomom. Služba, plača, kredit, stanovanje, žena, dva otroka ...

KLOŠAR: Literatura.

MAKS: Kaj?

KLOŠAR: Kar praviš, je literatura. Izmišljija. Nič res.

MAKS: Nisem še obupal.

KLOŠAR: Tudi jaz nisem pred dvajsetimi leti, ko so me vrgli po stopnicah. Sem si rekel, nisem zaman spisal diplome iz Kafke, *Srednjeevropska laž ali vzpon globalne alienacije svobodnega individuuma*.

MAKS: Dobil sem desetko.

KLOŠAR: Jaz tudi.

MAKS: In zakaj si potem obupal?

KLOŠAR: Nisem. Srečen sem.

MAKS: V jarku.

KLOŠAR: Iz jarka se bolje vidi tuja beda. In zato si lahko srečen.

MAKS: Kdaj pride avtobus?

KLOŠAR: Še dve minuti.

MAKS: Si prepričan?

KLOŠAR: Pa saj nimaš denarja.

MAKS: Res je. Ga imaš ti?

KLOŠAR: Si nor!

MAKS: Za posodit?

KLOŠAR: Saj ne vračaš.

MAKS: Vse bom vrnil.

KLOŠAR: In jaz bom predsednik Združenih držav Evrope.

MAKS: Štopal bom.

KLOŠAR: Nisi punca.

MAKS: Zakaj?

KLOŠAR: Ustavljajo samo puncam.

MAKS: Kaj pa empatija? Sočutje? Sredi noči, sredi mraza, ob cesti na samem premražen človek stoji in dviguje palec. Jaz bi ustavil.

KLOŠAR: One lahko poplačajo.

MAKS: Kaj?

KLOŠAR: Tovornjakarji so dolgo na cesti, imajo željo in voljo biti poplačani s telesom mlade punce. Zato ustavijo mladi puncici. Lu-zer! Niti punca nisi. Nič ne moreš dati v zameno. Kako tragično!

MAKS: Verjamem v dobroto, v sočutje ...

KLOŠAR: A si peder?

MAKS: Ne.

KLOŠAR: Kadar so tovarnjakarji dolgo na cesti, niso izbirčni. Revež, niti peder nisi. Res nič nimaš, da bi poplačal vožnjo. Slabo se ti piše. Grem.

MAKS: Kam?

KLOŠAR: Na drugi bok se bom obrnil in spal naprej. (*Se obrne na bok.*)

MAKS: Zmrznil boš.

KLOŠAR: Ne morem več.

MAKS: Vsak lahko zmrzne.

KLOŠAR: Razen tisti, ki je že zmrznil.

Tovornjak pripelje in ustavi.

KLOŠAR: Pozdravi mamó.

MAKS: Jo poznaš?

KLOŠAR: Svojo mamó bom pa ja poznal.

Maks zleze v kamion.

4. prizor

V kabini kamiona.

Kamionar zanosno prepeva nekakšno narodnozabavno poskočnico.

KAMIONAR: *Spet domov se vračam med kozolce,
žena me čaka in preklada lonce,
krave mukajo in biki močno rukajo,
ko se po štali sukajo in me čakajo,
da jih pomolzem z vajeno rokó.
Spet domov se vračam med kozolce,
žena me čaka in preklada lonce,
življenje je lepo in je do mene fer,
saj sem dober človek, saj sem šofer.*

MAKS: Lepo pojete.

KAMIONAR: *Podeželski fantje*. Bila je hit. Klasika. Kot Mozart.

MAKS: Lepo.

KAMIONAR: Danes ne pišejo več takšnih. To bi lahko bila naša državna himna. Vse je not. *Kozolci*, se pravi tradicija, *lonci*, se pravi zdrava prehrana in domača kuha, *krave*, *biki*, se pravi dom, samooskrba, potentnost, družina, žena, poštenje, in *šoferji*. To je naša dežela, naš kraj s širšo okolico. Ponosen sem, da sem šofer.

MAKS: Lepo.

KAMIONAR: A ne znaš nič drugega?

MAKS: Kaj?

KAMIONAR: *Lepo, lepo, lepo*. A si mogoče prizadet?

MAKS: Kaj?

KAMIONAR: *Kaj, kaj, kaj?!* Če si pobegnil iz zavoda na Hurjulščici, mi kar takoj povej. Bom obrnil in te peljem direkt nazaj do vrat. Sem zadnjič enega pobral, ki je od tam pobegnil. Imel je veliko glavo. Preveč veliko. Ampak se mi sprva ni zdelo nenavadno. Danes hodijo po svetu različni ljudje. Črnci, rumenci, temni, plavi, suhi, z velikimi glavami, pa tudi z majhnimi ... Samo žensk ni. Kar je škoda. Ne štopajo več. Gledam ob cesto, pa ni žensk. Včasih so bile, so štopale, danes se pa kar bolj doma držijo. Kuhajo, rojevajo, pospravljajo, hodijo k maši. Tako je prav. Po drugi strani pa ... ni več tako fletno biti šofer. Odsotnost žensk na cesti je prikrajšala naš poklic za marsikatero lepo urico.

MAKS: Ja.

KAMIONAR: Ja.

MAKS: Ja.

KAMIONAR: Nisi preveč zgovoren?

MAKS: Ja.

KAMIONAR: A si mogoče Žid?

MAKS: Ne.

KAMIONAR: Nisem še nikoli nobenega videl, pravijo pa, da so oni bolj redkobesedni.

MAKS: Ne vem.

KAMIONAR: Najbrž zaradi jezika. Jezik jim je čuden. Če ga stegnejo, vidiš, da imajo modrega. Čisto drugačna rasa.

MAKS: Se ne spoznam.

KAMIONAR: Kaj pa Cigan?

MAKS: Kaj?

KAMIONAR: Če si?

MAKS: Ne.

KAMIONAR: Hvala bogu! Imam pa že rajši Žide. Greš k mami?

MAKS: Kako veste?

KAMIONAR: Danes grejo vsi k mami. Okoli trideset, petintrideset, celo do štirideset, potem pa *alo nazaj k mami!*

MAKS: Pa vi?

KAMIONAR: Jaz? Imam posel. Službo.

MAKS: Lahko ste srečni.

KAMIONAR: Sem imel kar srečo, ja. Ampak šele potem, ko sem se vrnil k mami. Okoli petintrideset sem bil star. Jo je takoj kap, ko me je zagledala. Pa sem prodal njeno hišo in kupil kamion. Rešil sem se. Mamičina smrt mi je rešila prihodnost. Sicer sem pa

glasbenik. Konservatorij. Glasbena akademija. Deset let klavirja. Diploma iz kompozicije. Magisterij iz dirigiranja. Bil pa sem učitelj glasbe. Na osnovni šoli. Preden so jo ukinili, glasbo. Ne vso. Samo klasično. Mozarta, Bacha, Beethovna, Čajkovskega. Pa jih nisem preveč pogrešal. Odkril sem etno in narodnozabavno. Sem se kar hitro navadil.

MAKS: Imate srečo. Jaz nimam takšne. Imam diplomo iz literature in jezika. Ne morem in ne morem se navadit na drug jezik.

KAMIONAR: Res, če imam kaj, imam pa srečo!

MAKS: Ste poročeni?

KAMIONAR: In tudi sekstet imam.

MAKS: Honorarno?

KAMIONAR: Šest otrok. Zmogljivo ženo. Ni naše gore list. Ampak ni bilo druge na izbiro. Potem pa vzameš, kar je. Je pa dobra za razplod.

MAKS: Potem vam gre dobro?

KAMIONAR: Večinoma so lačni. Ampak moralne vrednote pa gojimo. In pojemo namesto večerje.

MAKS: Imate vsaj delo.

KAMIONAR: Če ga nimam, si ga pa naredim.

MAKS: Ko bi jaz to znal!

KAMIONAR: Denar leži po cestah.

MAKS: Te dele cest mi morate pa nujno pokazat.

KAMIONAR: Ti si moje delo.

MAKS: Prosim?

KAMIONAR: Peljem te in ti mi boš plačal.

MAKS: Kako? Štopal sem. Saj niste avtobus.

KAMIONAR: Ponudil sem ti uslugo. In uslugo se plača.

MAKS: Dvignil sem palec.

KAMIONAR: Si, ja. Nisem sam ustavil. Ti si hotel, da ustavim. Zato je treba plačati.

MAKS: Nimam.

KAMIONAR: Nekaj imaš.

MAKS: Nič nimam.

KAMIONAR: Vsak ima nekaj.

MAKS: Diplomo imam. V nahrbtniku. Malo je zmečkana. To vam lahko ponudim ...

KAMIONAR: Diplomo ima vsak. Nekaj drugega bi. Nekaj koristnega, nekaj, kar lahko prinesem domov otrokom. Jih imam ...

MAKS: Sekstet, vem, ja.

KAMIONAR: Šest lačnih ust!

MAKS: Nimam. Nič nimam. Res nimam.

KAMIONAR: Prav.

MAKS: Hvala.

KAMIONAR: A si peder?

MAKS: Ne.

KAMIONAR: Ni problema. Jaz tudi nisem. Sicer imam pedre rajši kot Cigane in Žide. Ampak, nekako moraš plačati tole vožnjo. Danes ni nič zastoj. Vzel bom, kar imaš, čeprav nimaš, čeprav nisi in jaz nisem, ampak tak je red sveta, zato bom vzel, stisnil bom zobe

in vzel, in ti boš dal. Zapeljal bom na tisto jaso. Sem že vaju. Zadnje čase kar naprej vozim tja, nihče nič nima. Sva zmenjena?

MAKS: Kaj?

KAMIONAR: Vzel bom, kar imaš, čeprav nimaš. Razumeš?

MAKS: Ne.

KAMIONAR: Pofafal mi ga boš, potem pa greš lahko še malo peš. Čisto do Majdine hiše te ne bom peljal.

MAKS: Moji mami je ime Majda. Kako veste?

KAMIONAR: Svet je majhen. In tvoja mama je znana daleč naokoli. Če me razumeš.

MAKS: Ne razumem.

KAMIONAR: *Jaz se samo nasmiham. In dvoumno mežikam. Zdaj razumeš?*

MAKS: Ne.

KAMIONAR: Potem si pa bolj izgubljen, kot sem mislil. No, torej sva zmenjena? Daš?

MAKS: Ne dam. Nisem takšen. Ne bom! Nočem!!

KAMIONAR: Potem te bom peljal nazaj.

MAKS: Kam?

KAMIONAR: Tja, kjer sem te našel. Nazaj v jarek. Bom na izgubi, jasno, ampak bom imel moralno zadoščenje.

MAKS: Norec!

KAMIONAR: Poslovnež. Obrnil bom.

MAKS: Tam bom zmrznil, voda me bo zalila, sneg zasul.

KAMIONAR: Ne boš prvi. Obračam.

MAKS: Čakaj, čakaj!

KAMIONAR: Kaj naj čakam? Mudi se mi. Še so ljudje, ki stojijo ob cestah in se hočejo vrniti k mamam. Na milijone jih je.

MAKS: Prav.

KAMIONAR: Kaj prav?

MAKS: Jasa.

Kamionar veselo zavriska in zapoje.

KAMIONAR: *Spet domov se vračam med kozolce,
žena me čaka in preklada lonce,
krave mukajo in biki močno rukajo,
ko se po štali sukajo in me čakajo,
da jih pomolzem z vajeno rokó.*

Kamion zavije na jaso.

5. prizor

*Pred materino hišo.
Maks trka. Mama Majda odpre.*

MAMA MAJDA: Ljubi bog, sine moj!

MAKS: Mama!!

MAMA MAJDA: A nisi umrl?

MAKS: Nisem.

MAMA MAJDA: Ob cesti zmrznil z vodó zalit?

MAKS: Tisto nisem bil jaz.

MAMA MAJDA: Potem so me pa narobe obvestili.

MAKS: Postarala si se, mama.

MAMA MAJDA: Hvala, sine.

MAKS: Še bolj si grda, kot si bila.

MAMA MAJDA: Če si nesrečen, se ti to na obrazu pozna, je rekla že naša nona.

MAKS: Mama, prinesel sem diplomo. Si vesela?

MAMA MAJDA: Steklenice pa nisi?

MAKS: Samo diplomo.

MAMA MAJDA: Pa dobro veš, da sem alkoholičarka.

MAKS: Še vedno?

MAMA MAJDA: Težko to vzdržujem v teh časih, res, ampak nekako gre. Vedno bolj sem odvisna od dobrotnikov in raznih organizacij. Res nisi prinesel steklenice?

MAKS: Res ne.

MAMA MAJDA: Vedno si bil hudoben. Že ko sem te rodila, si bil hudoben. Ko sem te hotela pobožati, si me ugriznil v roko. Popadljiv si bil.

MAKS: Zebe me, mama.

MAMA MAJDA: Premalo si oblečen.

MAKS: Lačen sem.

MAMA MAJDA: A nisi nič jedel?

MAKS: Ne, mama.

MAMA MAJDA: In kaj boš zdaj?

MAKS: K tebi sem se vrnil.

MAMA MAJDA: Ampak jaz nimam več mleka, sinko. Vse krave so nam pa že pred dvajsetimi leti pocrkale. Tudi tiste debele.

MAKS: Skorja kruha bo zadosti.

MAMA MAJDA: Zadnjo skorjo sem zjutraj za zajtrk v žganje namočila.

MAKS: Mama, topli so me.

MAMA MAJDA: Ubožček!

MAKS: Mama, podili so me od praga.

MAMA MAJDA: Revček!

MAKS: Mama, po stopnicah so me vrgli.

MAMA MAJDA: Aj, aj, aj!

MAKS: Grdo so me zlorabili, mama. Na jasi. Med parkiranimi kamioni.

MAMA MAJDA: Sem nekaj slišala, ja. In kaj naj zdaj jaz naredim? Le kako naj ti reva pomagam?!

MAKS: Sprejmi me nazaj v svojo hišo, mama.

MAMA MAJDA: Sinko moj, nisem sama. Angel je z mano.

MAKS: Vzemita me z angelom pod svoje peruti. Utrujen sem. Nimam kam. Usmilita se me.

Maks pade na prag in omedli.

MAMA MAJDA: Sinko moj, na pragu boš zmrznil. Kdo te bo pokopal? Niti za steklenico nimam, niti za sveče; za marjetice, ki bi jih na gmajni zate nabrala, je pa še premrzlo. Vstani, sine, in spizdi nazaj, od koder si prišel!

Mama Majda zaloputne vrata za sabo.

Maks nekaj časa negibno leži na pragu. Potem se dvigne in odide na drugo stran hiše.

6. prizor

V materini izbi.

Prazna izba. V kotu železna peč. V njeni notranjosti rahlo gori. Okno se odpre. V izbo zleze Maks. Takoj k peči. Greje se. Roke, noge, podplate, rit.

MAKS: Ko sem bil še otrok, sem lezel skozi okno. Kadar sta me s pokojnim očetom ven zaprla, ker sem bil poreden – sosedove kure sem preganjal –, sem prilezel skozi okno nazaj. Pri vratih ven, skozi okno not. O, ooooo, blažena toplota, kot godci godli bi okrog života! Toplota pol lakote zapolni, drugo polovico pa topli dom. Se pravi, če si doma, že skoraj nisi več lačen.

Mama Majda in Angel vstopita.

MAMA MAJDA: A nisi maloprej pred durmi v znak mrtev obležal?

MAKS: Takšne žalosti ti nisem upal narediti, mama.

MAMA MAJDA: Kaj bom zdaj s tabo, sine? Še ena usta več.

MAKS: Bodi dobra, mama. Edinec sem.

MAMA MAJDA: Edini, ki te nisem v odtok spustila. Še zdaj se kesem.

MAKS: Kaj sem ti naredil hudega, mama?

MAMA MAJDA: Nisi bogat, da bi mater preživljal. To si mi naredil! Nisi podjetnik, da bi mi hišo zgradil. Z bazenom zadaj na vrtu. Nisi veleposlanik, da bi svojo mater s sabo v tuje dežele popeljal, kjer bi sprejeme pripravljala, tiste majhne sendvičke za tuje veleposlanike in njihove žene bi na srebrne pladnje polagala. Niti tajkun nisi, lopovska baraba bogata, ki je veliko fabriko uničil, da bi materi jahto kupil. Nič nisi. Kaj ni to dovolj hudo? Kaj naj

s tabo? Tam stojiš in mojo toploto odžiraš. Saj vem, potem boš hotel pa še večerjo.

ANGEL: Dobra bodi, Majdka!

MAKS: Vi ste gotovo Angel.

ANGEL: Osebno.

MAKS: Nimam. So mi jo zaplenili v gostilni *Pod velbom*. So mislili, da bom prišel golaž in pivo plačat, če mi jo bodo vzeli. Jaz pa sem jo kar tam pustil. Identiteto sem zamenjal za golaž in pivo. Nihče sem.

ANGEL: Angel osebno. Se klanjam.

MAKS: Aja, to! Seveda. Klanjam se tudi jaz.

Se drug drugemu priklonita, kot da sta ušla iz nekega drugega stoletja.

MAMA MAJDA: Nehajta ga srat! Lakota je, kuga, vojna, razpad zdravstvenega in pokojninskega sistema, vidva se gresta pa barok!

MAKS: A perutnic pa nimate?

ANGEL: Imam. V omari. Da se mi ne zmečkajo.

MAKS: Pametno, v teh časih.

ANGEL: Ukrasti so mi jih hoteli, pa sem jih dal pod ključ.

MAKS: Nobena stvar ni več svéta.

ANGEL: Ker ni več svetá.

MAMA MAJDA: Sem mislila, da bom zanje dobila steklenico, pa so rekli, da za angelovo perutnico ne dobiš niti pol uporabljene vžigalice. Pa sem mu jih vrnila.

ANGEL: Jaz pa v omaro z njimi.

MAMA MAJDA: Našla sem ga ...

ANGEL: Padel sem ...

MAMA MAJDA: ... pa sem ga domov vzela.

ANGEL: Zadela me je protinevihtna raketa, ki jih v teh krajih radi v nevihtne oblake streljajo.

MAMA MAJDA: Nič ne porabi, nič ne jè, toploto oddaja.

ANGEL: Padel sem v blato. Zmočil sem si perutnice. Potem me je pobral zelo vesel šofer ...

MAKS: Vas tudi?

ANGEL: Zapeljal me je na jaso.

MAKS: Potem veste vse.

ANGEL: Mi je bilo kar všeč. Zelo telesno.

MAMA MAJDA: In tam sem ga našla. Je še čisto uporaben. Greje me. Vedno je topel. In živahen.

ANGEL: Greva, Majdka, v posteljo? Pozno je.

MAMA MAJDA: Si slišal, sine? Še sem zaželena. Greva, Angel, varuh moj, takoj v posteljo!

Objeta odhajata.

ANGEL: Še veliko se moram naučiti.

MAMA MAJDA: Sine, glasna bova, naj te to ne moti.

MAKS: Ne, mama.

MAMA MAJDA: Nikoli nisem bila glasna, zdaj na stara leta pa sem odkrila popolnoma nova področja. Greva, Angel! Kot pravi tista

prelepa narodno zabavna:
*Če sta lačna dva in potopljena v brezup,
naj se raje celo noč tiščita skup.*

Mama Majda in Angel odhajata.

MAKS: Mama!

MAMA MAJDA: Sine?

MAKS: Večerjo bi.

*Mama Majda mu primaže zvonko klofuto.
Mama Majda in Angel odideta.*

7. prizor

*Še vedno v materini izbi.
Kasneje ali še kasneje.*

MAKS: Vso noč nisem očesa zatisnil. Lakota me je bolela. Ušesa so me bolela. Ogenj je vmes ugasnil in sem za naročje parketa izpulil. Če bo spet ugasnil, se bom lotil lesenih opažev in potem okenskih okvirjev in tramov in lesenih stopnic ...

Mama Majda kriči nekje v sosednji izbi.

MAMA MAJDA: Aaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaa!

ANGEL: Kako je to zanimivo, kako je to zanimivo ...

MAMA MAJDA: Aaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaa!

MAKS: Sem mislil, da je bilo za nocoj konec.

MAMA MAJDA: Aaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaa!

ANGEL: Še na drugo stran, še na drugo ...

MAMA MAJDA: Aaaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaaa!

MAKS: Tihoooo! Lepo vaju prosim, tiše! Otroka bosta spridila. Mamica!

MAMA MAJDA: Aaaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaaa, aaaaaaaaaaaaaa!

Tišina.

MAKS: Mogoče je za nocoj konec. Že šestkrat sta ponovila ... Kot bi stanoval ob železniški progi, kjer vlaki tik pod oknom vozijo vso noč ...

Tišina. Ogenj v peči prasketa.

MAKS: Brezup me daje. Ne samo lakota. Črna tema je v mojih prsih. Star sem trideset. In malo več. In sem nič. Nič od nič v nič potunkan. Brez perspektive. Brez možnosti, da bi se postavil v vrsto. Ker namreč ni več vrst. Ker ni več vrat, pred katerimi se čaka, da te povabijo not. Ni več povabil. Diplome ne veljajo, doktorati, falsifikati, magistrati in magisteriji, računi in pogodbe, rojstni listi, mrliški, smrtni, predračuni, poračuni, potrdila o plačilu davka ... Samo še za podkurit, ves ta nekoristen papir, za podložiti majavo mizo. Ima me, da bi naredil samomor. Zanihal kot nihalo ure ... Pa niti ur z nihali ni več za primerjavo, samo še elektronika. Številke v temi, ki svetijo. Dokler elektrike ne izklopijo. Ni vrvi za vrat, ni strupa za podgane, ni visokih stolpnic, nebotičnikov, kjer popiješ *ajskafe* in se potem vržeš dol. Ker ni več dol. Niti gor. Samo še domotožje je in pa spomin na čase, ko smo se v materinem krilu zjokali, če nam je bilo hudo. Zato sem zdaj tu. Materi na plečih, namesto v pomoč. Obup, obup, potunkan v zlati med, ves sladkoben obup, pocukran in bled.

Vrata sosednje izbe se odpro. Nag Angel prečka izbo. Na sredi se ustavi.

ANGEL: Tvoja mama pa zna. Ko bog.

In nadaljuje pot proti vratom. Jih odpre. Zunaj hud leden naliv, ki butne v prostor. Nevihtni vrtinec se za hip zavrti sredi izbe. Angel gol, kot ga je Bog ustvaril, stoji na pragu, potem izgine v sivem nalivu, kot da je poletel.

8. prizor

V vaški gostilni.

Vsi so zbrani. Polna gostilna. Čepijo vsepovsod. Nekatere prepoznamo, drugih ne. Sestanek krajevne skupnosti s širšo okolico. Župan razteguje harmoniko. Vsi pojejo nekakšno čudno narodnozavedno in zabavno polko. Gostilničar nataka belo tekočino pojočim vaščanom.

VSI: *In vse je res zares tako,
da se imamo radi, oja, to pa zelo!*

ŽUPAN (*igra harmoniko in poje*):
*Vsi za enega se potegujemo,
ko pasove zategujemo
in se radújemo naslednjega obroka,
kot se mati razveseli otroka.*

VSI: *In vse je res zares tako,
da se imamo radi, oja, to pa zelo!*

ŽUPAN: *V skupnosti se prerivamo,
ko zimo iz mrzlih duš izrivamo
in se radújemo naslednjega obroka,
kot se mati razveseli otroka.*

VSI: *In vse je res zares tako,
da se imamo radi, oja, to pa zelo!*

Župan odloži harmoniko.

GOSTILNIČAR: Bravo, župan, vedno boljše ti gre!

KAMIONAR: Brez mene in moje žene bi bilo vse enoglasno.

KAMIONARJEVA ŽENA: Midva sva vedno večglasno uglašena.

MAMA MAJDA: A lahko dobim še enega?

GOSTILNIČAR: Vinjenim ne dotakam.

MAMA MAJDA: Nisem vinjena, alkoholičarka sem.

ŽUPNIK: Jaz bi pa res enega. Zadnjega.

MAMA MAJDA: Zakaj pa gospodu župniku dotakaš? On je tudi alkoholik.

ŽUPNIK: Zdravljen sem. Zdravljeni pa lahko pijemo. To je po črki zakona. Poleg tega sem jaz danes tu v funkciji tržnega inšpektorja.

ŽUPAN: Ja, gospodu župniku sem zaupal tudi tržno inšpekcijo.

ŽUPNIK: Preverjam procent.

Gostilničar Župniku natoči pošteno merico.

GOSTILNIČAR: Gospod župnik, boste preverili?

Župnik nagne. Potem izvedensko požvrklja tekočino v ustih. In jo pogoltne.

ŽUPNIK: Zapeče ravno prav. Pogreje tudi ravno prav. Kakšnih šestdeset procentov. Mogoče dvainšestdeset. Imam prav?

GOSTILNIČAR: Imel jih je sto procentov, ko sem ga v lekarni nabavil, pa sem zalil z vodo. Štiri deci na liter. Od oka. Ja, bo kar držalo, šestdeset in za kanec več. Bravo! Gospod župnik, res ste ekspert za tržno inšpekcijo. Vsa čast!

KAMIONAR: Kaj ko bi še eno zapeli?

KAMIONARJEVA ŽENA: Večglasno. Zdaj sem lahko koloratura. Z ustnicami oblikujem glasove, katere koli hočem.

ŽUPNIK: O, to z ustnicami me pa zanima.

ŽUPAN: Dovolj bo. Danes imamo drugačne posle za urejat. Če ima kdo kakšno pripombo ...?

CESTAR: Mene zanima v zvezi s cestami ...

ŽUPAN: Ceste so *ad acta* že od konca vojne sem. Ne rabimo jih več.

CESTAR: Cestar sem, pa se zanimam.

ŽUPAN: Zdaj boš prevzel pošto. Šef poštnega urada boš. Od zdaj naprej. Gremo naprej, k naslednji točki!

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Sem pripravila seznam.

ŽUPNIK: Ja, z mojo kuharico sva včeraj ponoči, tik pred spanjem, na papir vrgla vse tisto, kar je narobe v našem kraju in v širši okolici.

Župnikova kuharica potegne list iz torbice ...

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: *Ad primus*: Ni Boga.

ŽUPAN: To ni kritično.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: *Ad sekundum*: Ljudi ni. Cerkev je prazna.

MAMA MAJDA: Kaj ne bo, če ni klopi! Na mrzlih tleh pa ne bomo sedeli. Lahko dobimo še kakšno vnetje.

CESTAR: Jaz pa volka. Med vojno sem ga imel. Ko sem z armbrustom v roki čakal tanke. Pa sem zaspal. Z ritjo na mokri zemlji. Peče ko hudič. Čreva ti nabreknejo in ven stopijo.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Klopi ste razsekali in pokurili. Zato je cerkev prazna!

MAMA MAJDA: Jaz sem vzela samo klečalnike.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: In lesene angele iz sedemnajstega stoletja. Rezljane. Šest jih je bilo. Sem te videla, kako si jih po blatu do svoje kočice vlekla. Kje so, te vprašam? Kje so rezljani angeli?

GOSTILNIČAR: Jaz sem odpeljal klopi. To vsi veste. Vsi ste bili za. Kako bi kotel segrel, vodo za juhco zavrel, kako meso kuhal in pekel, kako bi si sicer greli svoje riti v moji oštariji, vas jaz kar direktno vprašam, če ne bi vaš gostilničar imel kaj za podkurit?

ŽUPAN: Glasovali smo za klopi. Res je. Sklenili smo. Soglasno in demokratično. Gostilna dobi klopi. Tudi gospod župnik je bil za.

ŽUPNIK: Ampak ne kot župnik. To bi rad posebej poudaril. *Za* sem bil kot predsednik sveta za družbene dejavnosti.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Za klopi smo bili *za*. Ne pa za angele iz sedemnajstega niti za oltar ne. Pozni kmečki barok. Mojster Eissensperger Svetokriški. Znan rezbar in slikar. V Bruslju ga imajo na kile. In za križ, tri metre krat meter pa pol, za vse to nismo glasovali. Kdo je križ s križanim odnesel?

ŽUPNIK: Ja, to je problematično, Boga iz cerkve odnesti. Kaj potem še sploh ostane? Kakšna vrednota?

MAMA MAJDA: Toplota sredi zime je tudi vrednota.

KAMIONAR: Pustimo to. Pustimo!

KAMIONARJEVA ŽENA: Kaj bi s križanim počela!

KAMIONAR: Le kaj? Niti enkrat za podkurit ga ni bilo.

KAMIONARJEVA ŽENA: Poleg tega imava osem otrok. A ni že to zadosti hudo?

KAMIONAR: Šest. Dvojčka sta umrla.

KAMIONARJEVA ŽENA: Ja, se opravičujem, šest. Sedem pravzaprav, če štejem tega, ki si ga prejšnji teden zaplodil.

KAMIONAR: Res?

KAMIONARJEVA ŽENA: Nisem ti še povedala. Tako zgodaj si odšel.

KAMIONAR: Sem imel na jasi opravke. Sem pa res vesel, iskreno. Juhu, juhuhuuuuuu! Jodljodljodljooooooodl, ljubica!

Kamionar zajodla, pograbi ženo in jo sredi gostilne zanosno zavrti.

KAMIONAR: Spet bova zibala! Časom navkljub! Dajmo, prijatelji, nekaj zapojmo! Nekaj pristno po naše zajodlajmo! Jodl, jodl, jodljodljooooodl!!

ŽUPAN: Kasneje, kasneje ... Se bomo doma veselili. Zdaj smo se zbrali zaradi drugih reči.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Dovolite, da nadaljujem: *Ad terco* ...

ŽUPAN: Kasneje, sem rekel! Tukaj smo se zbrali, da pozdravimo novega člana naše skupnosti. Pravzaprav starega. Našega malega Maksa, ki je zdaj velik Maks, ker se je iz glavnega mesta vrnil v rojstni kraj.

KAMIONAR: Sam sem ga zapeljal.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Na jaso, predvidevam.

ŽUPAN: Tukaj smo se zbrali, da ga pozdravimo, da mu zaželimo ...

KAMIONARJEVA ŽENA: Dober tek ...

ŽUPAN: Dober dan in dobrodošel!

MAMA MAJDA: Upam, da bo kmalu šel.

ŽUPNIK: Kako pa govorite, mati!

MAMA MAJDA: Alkoholičarka sem. Pa kar bleknem.

ŽUPAN: Naprej stopi, Maks! Nikar se ne ženiraj.

Maks boječe stopi iz ozadja na sredo gostilne. Vsi pristopijo. Dotikajo se ga. Ga skoraj otipavajo, ko mu molijo roke v pozdrav in dobrodošlico.

GOSTILNIČAR: Skoraj smo te pozabili. Takle majhen fanté si bil.

KAMIONARJEVA ŽENA: Jaz se ga ne spomnim.

KAMIONAR: Ker si priženjena.

MAMA MAJDA: Tujka! Pfej!

KAMIONARJEVA ŽENA: Si slišal, kaj mi je rekla?!

KAMIONAR: Pa saj si res imigrantka. Tega mi nikoli ne bojo oprostili.

ŽUPAN: Tiho! Maks ima besedo!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Kratke hlače si imel. Bil si takšen drobižek.
Grižast ves. Neapetitlih. Kost in koža.

GOSTILNIČAR: Koliko imaš pa zdaj?

MAKS: Trideset.

GOSTILNIČAR: Jih imaš pa že več.

MAKS: A tako slabo sem videti? To bo zaradi krize. Enormna brezposelnost. Lakota. Varčevanje. Vse to na kupu, pa se človek, sploh če je kulturnik, od vsega hudega postara.

ŽUPAN: Koliko kilogramov imaš, sprašujem.

MAKS: Pojma nimam. Se nisem tehtal. Zadnjič sem se pred kakšnimi tremi leti. V lekarni. Pa so potem tehtnico ukinili. Ljudje so tako shujšali, da je bila tehtnica čista provokacija. Zaradi eventuelnih nemirov so jo dali na kosovni odvoz smeti.

Župan stopi do Maksa, ga zagradi okoli pasu in dvigne. Potem ga spusti.

ŽUPAN: Nekaj čez osemdeset. Mogoče devetdeset. Dobre vage.

GOSTILNIČAR: Fino, fino ...

MAKS: Imam pa tudi diplomo.

Krajani se vznemirijo.

MAMA MAJDA: Tiho bodi, sin! Ne mi sramote delat.

ŽUPAN: Predvidevam, da je humanistika?

MAKS: Književnost.

Vsi so zelo ogorčeni.

KAMIONAR: Pfej, pfej!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Joj, joj! Na bruhanje mi gre.

ŽUPNIK: Zaradi takšnih nimamo več Boga!

CESTAR: In nobenih novih cest!

KAMIONARJEVA ŽENA: In upad rodnosti. Pri nekaterih.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Zaradi takšnih nimamo več klopi v cerkvi.

ŽUPNIK: Še tega nam je treba! Kot da ta narod ni že dovolj trpel.

ŽUPAN: Ujma je prišla nad deželo. Dež in nalivi. Vse je pod vodo. Vse pod ledenim snegom. Naravna katastrofa. Zdaj pa še tole ...

MAMA MAJDA: Si slišal, sin! Kaj mi delaš, kaj mi delaš! Kot da ni dovolj, da sem alkoholičarka, da imam zamaščena jetra, sladkorno in da mi bojo vsak hip nogo odrezali, zdaj pa še to! Zakaj ne znaš bit tiho, smrkavec. Še hvališ se, še hvališ!

MAKS: Se opravičujem ... Ne bom več omenjal. Nisem vedel ...

Krajani se malce pomirijo.

ŽUPNIK: Tako je prav. Kdor se pokesa, ima šanso, da preživi.

CESTAR: Kesanje ne gradi novih cest.

ŽUPNIK: To vam dam pa tudi prav.

MAKS: Oprostite, res, oprostite ...

ŽUPAN: No, pa saj nisi edini. Vsi, ki so se v zadnjih letih vrnil, so bili podobni zgubarji. Neuporabni pri tridesetih. Moj sin je bil še hujši. Filozof.

MAKS: Franci! Moj sošolec. Je tu? Kdaj ga lahko vidim?

CESTAR: Cesta ga je vzela.

KAMIONARJEVA ŽENA: Bolj kotel. Mislim, graben. Jarek ob cesti.

CESTAR: Ja, ampak to šele kasneje.

ŽUPAN: Na kratko: Izginil je. Pustil ženo in izginil.

MAKS: Nisem vedel ...

GOSTILNIČAR: Imel jih je čez sto.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Že kot otrok je bil rejen.

ŽUPAN: Pustimo preteklost. Kdor preveč o preteklosti govori, prihodnosti ne vidi.

CESTAR: In moja hčerka je šla takoj za njim. Ona je bila pravnica.

KAMIONAR: Pfej, pfej!

GOSTILNIČAR: Moj Friderik pa slikar. Nikoli si nisem mislil, da se mi bo tako izpridil. Moje podjetniško seme, pa tak škart!

MAKS: Vsi so se vrnil?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Tudi najin sin ...

ŽUPNIK: Janez Pavel, ja.

MAKS: Pavlek?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Sociolog. Marksist.

MAKS: Kdaj so se vrnili?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Vsak mesec eden. Ravno prav. Prišli so, se oženili in poslovili. V tem vrstnem redu.

ŽUPAN: Ti si zadnji.

MAMA MAJDA: O, da ne bi bil!

MAKS: In kam so odšli? Moji sošolci, prijatelji, generacija ...

CESTAR: Tja, kamor boš šel tudi ti.

ŽUPAN: Ven. Stran. Stran iz Evrope. Proč od Evroazije. Mogoče na Atlantido. Velikonočne otoke. Tam imajo službe za take. Sto deset tisoč služb za diplomarje. Naš kraj s širšo okolico je bila njihova zadnja postaja, potem pa samo še bela tujina.

ŽUPNIK: Bela, ja. Zelo bela.

CESTAR: Kot je bela cesta.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Tako je to. Nehvaležnost! Pridete se najest, pojokcat v mamino krilo, potem pa adijo, hvala za skrb, za študentske stipendije, za šolanje, gremo drugam v vrsto čakati, na druga vrata trkati, drugega boga za svojega vzeti ...

ŽUPNIK: To v zvezi z Bogom! To je tragično!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Nobene hvaležnosti za naše trpljenje ...

ŽUPAN: Človek misli, da bo imel kaj koristi od svojega semena ...

CESTAR: Samo bolečino pridelam, ko potomce plodim ...

MAMA MAJDA: Jaz sem se zapila zaradi tebe ...

MAKS: Pila si že prej, mama.

MAMA MAJDA: Mulc prekleti nehvaležni! Prasec sinovski pokvarjeni!
V bolečini sem te iztisnila iz sebe. Tako me je bolelo, da nisem
zdržala in sem spila enega. Pa potem še enega. Ker bolečina ni
popustila, zato sem pila, samo zato, ker sem trpela ob tvojem
rojstvu. Ti si kriv, baraba sinovska, da mi bojo vsak hip odrezali
nogo, da bom zdaj zdaj jetra izpljuvala!!

MAKS: Jeter se ne pljuva.

ŽUPAN: Nehaj, Majda!

MAKS: Pljuča izpljuvaš! Tako kot Kette, kot Murn.

MAMA MAJDA: Ne mi Murna naprej metat! S starim Murnom sem samo
enkrat, ker sem mislila, da ima še vrečko koruzne moke nekje
spravljeno. Nič ni imel. Zlorabil me je, mene, dninarko ubogo!

MAKS: Mama ... Nisi dninarka. Glavna računovodkinja v hotelu *Pri
pošti* si bila.

ŽUPAN: Basta! Ne bomo se kregali. Nič več očitati. Izgubljeni otrok
našega kraja s širšo okolico se je vrnil in zato mu moramo biti
hvaležni.

KAMIONARJEVA ŽENA: Jaz sem že hvaležna. Tako sem hvaležna, da
mi kar kruli.

MAMA MAJDA: Tiho, gastarbajterka primitivna! Odžiralka zraka in
prostora!

KAMIONARJEVA ŽENA: Slišiš, kaj mi pravi!

KAMIONAR: Če je pa res.

ŽUPAN: Poskrbeti moramo, da bo naš Maks, ki je za naš kraj in širšo
okolico ta trenutek edina in zadnja rešitev, tudi zares ostal pri nas.

ŽUPNIK: Za vedno.

VSI: Amen.

MAKS: Kako to mislite? Mislil sem ...

CESTAR: Si mislil slej ko prej cesto pod korak vzeti in ajd stran? Kar priznaj, to si mislil!

MAKS: To ne. Mislil sem ... Kasneje, ko se situacija uredi, ko neha dolga zima, ko visoke vode odtečejo, ko se Evropa spet izpod snega pokaže, ko se popravi prosperiteta, ko se odprejo delovna mesta, ko bo spet nekaj veljalo, če imaš ...

MAMA MAJDA: Tiho, sin!

MAKS: Če imaš ... diplomu.

ŽUPNIK: *Apage satanas!*

MAKS: No ... potrdilo o izobrazbi, ko bo spet nekaj veljalo ... Takrat, sem mislil, bi se spet vrnil nazaj na svoje ... V mesto. Prerasel sem naš kraj z okolico. Človek želi biti samostojen. To je samo začasno. Materino krilo, hiša očetova ...

MAMA MAJDA: Hvala bogu, da je crknil.

CESTAR: Padel s ceste v obcestni jarek.

MAKS: Kar odkrito vam priznam. Ja, čez čas bom spet odšel od vas. Od vas v mesto.

ŽUPAN: Razen, če se ne poročiš.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Oženiš.

ŽUPNIK: In ostaneš z nami na veke vekov.

VSI: Amen.

ŽUPAN: Se tu razplodiš. Poskrbiš, da naš kraj s širšo okolico biološko ostane še naprej zapisan v zemljevid Evrope in sveta.

ŽUPNIK: In nam spet povrneš križ in križanega v našo cerkev.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: In klopi.

MAKS: Nisem vzel! Ne Boga ne klopi!

ŽUPNIK: Mislim v prisposobi.

ŽUPAN: Zato smo ti pripeljali eventualno nevesto. Poznata se. Gimnazijska ljubezen. Nekoč sta bila par. Pravijo, da sladostrasten. Irena!

Župan odpre vrata in Irena, ki je vse do zdaj očitno stala na dežju pred vrati, sramežljivo vstopi.

IRENA: Zdravo!

MAKS: Irena!

CESTAR: Vdova.

ŽUPNIK: In zdaj bo nevesta.

CESTAR: Dvanajstič.

ŽUPAN: Trinajstič.

KAMIONARJEVA ŽENA: Kurba.

KAMIONAR: Ljubosumna si, ker nimaš njenih potencialov.

MAMA MAJDA: Stara župa tudi pogreta smrdi.

ŽUPAN: Glede na to, da sta nekoč že bila par, lahko fazo prepoznavanja, otipavanja, uglaševanja, usklajevanja telesnih sokov in kemije enostavno preskočimo.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Kdaj bo večerja?

ŽUPAN: Poroka je lahko čez kakšen dan. Naš kraj s širšo okolico bo poskrbel za priprave, za organizacijo, jaz bom pokrovitelj, vse tri zastave bojo visele na mlaju, ki ga bomo v znak potence in perspektive tudi visoko dvignili. Plapolale bodo tri zastave: plapolala

bo naša, krajevna, podoba svetega Janeza, ki na živem ognju obrača zmaja, pa državna bo tudi plapolala, znana trobojnica, in seveda evropska, z obledelimi zvezdami bo vihrala med njima. Vse tri bomo imeli. Torej, zmenjeno? Damo jima dva dni in dve noči, da obudita strast in sokove.

KAMIONARJEVA ŽENA: A ne bi šlo en dan? Otroke imava.

MAKS: Čakajte, čakajte!

MAMA MAJDA: Ne kompliciraj, sin. Shrambe so prazne.

MAKS: Kaj?

GOSTILNIČAR: Majda, daj, da ti natočim, da ti možgane razmočim.

MAKS: Oprostite, oprostite ... Takole pa ne bo šlo!

IRENA: Me nočeš več?

MAKS: Irena, seveda hočem ...

ŽUPNIK: Potem je pa urejeno.

ŽUPAN: Naš kraj s širšo okolico ne bo izumrl.

MAKS: Počakajte! Ireno imam v dobrem spominu. Rad sem jo imel, čeprav me je na čevelj dala.

KAMIONARJEVA ŽENA: Kakšen čevelj?

KAMIONAR: Ti si tujka, pa ne razumeš naših fraz.

MAKS: In vsa ta leta, ko sem v mestu študiral, stal v vrstah za službo, stregel po lokalih, se kesal, ker nisem zmožen nizkotnih dejanj vsakdanjega preživetja, sem mislil nanjo. Nate, Irena. Na tvojo prijazno, živahno dušo, polno empatije...

KAMIONARJEVA ŽENA: Sta si že simpatična.

KAMIONAR: To je dobro. Simpatija je dobra. Huje je, če je strah vmes. Potem se to pozna. Ko sem zgazil zadnjič psa, ga je bilo strah, in potem se strah v meso zaleze, podobno kot pri govedu v klavnici, in na koncu nima več pravega okusa ...

ŽUPAN: Molči, govedo kamionarsko! Tridesetletnika si izpovedujeta izgubljeno in spet najdeno ljubezen.

MAKS: Irena ... Vesel sem, da te vidim, da se bova lahko družila v teh mrzlih časih.

IRENA: Grela.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Na nizkem ognju.

MAKS: Ampak, poroka in vse to ... Dovolite, dragi krajani ... To se bova pa sama odločila.

ŽUPNIK: Sta že rekla ja.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Ne predolgo čakati. Ljubezen se shladi kot juha.

ŽUPNIK: Juhca pa je dobra, če je vroča.

ŽUPAN: Gremo, krajani kraja in širše okolice! Naj se mlada dva drug drugega v samoti naužijeta!

Odhajajo. Vsi se rokujejo z Maksom.

ŽUPAN: Maks, vesel sem, da si se vrnil. Ti si naša edina nada.

KAMIONARJEVA ŽENA: Katera Nada? Jo poznam?

KAMIONAR: Spet fraza. Tujka butasta!

Župan pristopi k Maksu. Mu prišepne.

ŽUPAN: Pazi se Gostilničarja, on je koruptiven. Nič ne podpisuj. Te bo nategnil za najboljši del.

Odide.

Pristopi Kamionar.

KAMIONAR: Vesel sem, da sem te do jase zategnil. Ne mi zamerit, če sem bil grob. Osem otrok imam.

KAMIONARJEVA ŽENA: Šest. Sedmi je na poti.

Kamionar se približa Maksu, mu šepne v uho.

KAMIONAR: Ti je Župan, kaj o meni rekel? Če ti je, ni nič res. Obratno je res. Nikoli nisem bil v njegovi stranki. On je bil v moji. Še plačal je, da je lahko dobil člansko. Najlepši kos ozimnice. Celih pet kil, brez kosti, mi je dal zanjo.

Odide.

Pristopi Kamionarjeva žena.

KAMIONARJEVA ŽENA: Jaz sem od drugod, izza Urala, direkt iz zibelke, zato me sovražijo. Sem priveslala sèm takoj, ko se je potopil. Sto dvajset nas je bilo v čolnu. Vsi so utonili. Komaj sem preživela. Če me ne bi moj bodoči mož našel in me na jaso zape-ljal, bi me pustili v jarku. Vse, ki niso iz kraja in okolice, pustijo v jarku. Še zdaj mi niso dali dokumentov. Niti imena nimam. Pojma nimaš, kako mi je težko. In moji otroci so še vedno pankrti.

Odide.

Pristopi Cestar.

CESTAR: Župnik je skuril križanega. S kuharico živita v prešuštvu še od takrat, ko je bilo to prepovedano. In ceste mi je naročil razorati, da nihče ne bi mogel pobegniti od njegovega Boga. Jaz sem ga pa ubogal. Pragmatik sem. In alkoholik. Cestarji smo to že tradicionalno. Aja, še to: Kamionar in njegova pritepenka pravita, da imata šest otrok. Nihče jih še ni videl. Se pa dobro držita. Nič ne hujšata.

Odide.

Pristopi Župnikova kuharica.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Imate lepa stegna. Kar pojedla bi vas. Če me razumete. *Apropo*: vaša mama je kurba. Ampak to vam je kot sinu že itak jasno. Zdaj si je omislila nekega Angela, za katerega se govori, da je pobegnil iz strogo varovanega zapora za teroriste. Zunaj Evrope ga mrzlično iščejo.

Odide.

Pristopi Mama Majda.

MAMA MAJDA: Kuharica je flosarka. Saj veš, kaj mislim, sinko?

MAKS: Ne, mama.

MAMA MAJDA: Splavari vsako leto najmanj sedemkrat ali devetkrat ali enajstkrat. In to ne samo z župnikom. Meni je mojega Angela hotela nategnit. Še sreča, da je tako kreposten. Sine, srečna sem, da si se vrnil, bova skupaj vlagala, bova ocvirke v kozarce vlivala. To mi kot materi pripada.

Odide.

Pristopi Župnik.

ŽUPNIK: Sami ateisti. Lahko si misliš, kako mi je med njimi. Sparjeni so drug čez drugega. Vse so uničili. Šole, zdravstvo, ceste, dobra podjetja, celo Vatikan so skorumpirali, varnostne službe v prah poteptali, solidarnost zagrauzali, zdaj hočejo pa še Boga razvrednotiti. Pa ne bojo. Ga imam varno spravljenega. V skrinji, v kleti. Ključek imam pa vedno okoli vratu. Še nekaj: Če prideš na skrivaj k meni, mislim, k moji kuharici in meni, danes ponoči, ti bom Boga pokazal. Všeč ti bo.

Vsi odidejo. Preden odidejo, še postojijo pred vrati in zapojejo. Oktetno uglašeno. Malo domoljubno, malo zabavno.

VSI: *Mlada dva naj se kar igrata,
če bo sin, bo prata,
če pa hči, pa solata.
Naj se igrata, kot se znata,
ker mladost je oglodana kost.
Zrela leta so pa kot most,*

*ki pelje na drugo stran,
kjer se zbudiš zaklan.
Naj živi naše podeželje,
kjer se vse v svetlobi kopa,
saj smo kljub vsemú Evropa.*

Vsi izginejo v neurju.

9. prizor

*Še vedno tam. V vaški gostilni.
Ostanejo samo Irena, Maks in Gostilničar.*

GOSTILNIČAR: Poslušaj, sinko, a se spomniš, kako si mi šipo na oknu razbil?

MAKS: Ja, se spomnim. Z vašim sinom ...

GOSTILNIČAR: Ne omenjaj ga, ni bil dober, kar drisko dobim, če se spomnim.

MAKS: Otroci smo se igrali pred gostilno. Vsi iz kraja. Franci pa Silvo, Jože, Janez Pavel, Dobrivoj, Črtomir pa Tugomer, in punce tudi, Irena, tudi ti ... Nogomet. Svetovno prvenstvo 1989.

IRENA: Bila sem prva navijačica. Ste rekli, da moram kar naprej špago delat in na rokah stat. Kar mi ni bilo preveč všeč, ker mi je plasirano krilce vedno čez obraz padlo in zato nikoli nisem videla, kaj ste z mano počeli.

GOSTILNIČAR: O, lepi časi. Čista prosperiteta. Nad šankom uokvirjena slika, v blagajni žvenket, pa nič računov, vse na oko in na rôko ... No, in takrat, sinko moj, nisem nič kompliciral okoli tiste razbite šipe. Še leta je bilo okno s časopisnim papirjem prelepljeno.

MAKS: Res ne.

GOSTILNIČAR: Zato pa mislim, da si mi zdaj dolžan. Živimo v času, ko se vse vrača, ko se vse plača. Tudi za nazaj. Podpiši, prosim.

MAKS: Kaj?

GOSTILNIČAR: Nič ne sprašuj, samo podpiši. Pošteno je, brez skrbi.

MAKS: Ne bom podpisal.

GOSTILNIČAR: Te je župan nahujskal, kaj?

MAKS: Niti tega še ne vem, če se hočem poročiti.

IRENA: Ni treba, Maks, če se ti zdim grda.

MAKS: Ne bodi kar naprej užaljena, Irenca, prav super ohranjena si, kot da ni deset let minilo. Še vedno te imam v lepem spominu. Ampak, sam se hočem odločiti ...

GOSTILNIČAR: Ne bi silil, če ne bi bilo tiste šipe. Založil sem svoj denar. Evropa je ukazala. *Od zdaj naprej: Vse šipe cele!* je rekla. In sem ubogal. Kaj pa sem hotel. Založil sem svoja sredstva in novo steklo vstavil, čeprav ni bilo nobene sile. Zdaj mi pa vrni! Podpiši, daj, samo to si želim! Gostinec sem, moram imeti prednost.

MAKS: Nič ne bom podpisal. Poleg tega je šipo vaš sin razbil. Bal se je, da ga boste pretepli, mu spet stegnenico zlomili, še preostale zobe izbili, pa me je prosil: *Tebe ne bo tepel, ker s tvojo mamo spi*. Tako je rekel.

GOSTILNIČAR: Se mi je zdelo, baraba slikarska, da je bil on! No, Maks, bom počakal, da se odločiš. Moja ponudba je poštena. Ne boš dobil boljše.

MAKS: Sploh ne vem, kakšna je.

GOSTILNIČAR: Rutina, čista rutina. Grem spat. Vidva pa kar tu ostanita, peč je topla. Lahko sta naga, če hočeta, ne bom špegal. Lahko tudi marsikaj počenjata, svobodno, sploh me ne bosta opazila. Častna. Samo da mi stolov ne skurita. To so zadnji kosi v kraju in širši okolici.

Popevajoč neko znano domoljubno pesem odide.

10. prizor

*Še vedno tam. V vaški gostilni.
Samo da je bolj mračno. Peč ugaša.*

MAKS: Takrat si me dala na čevelj.

IRENA: Smrdel si po drugi.

MAKS: Čudno. Pa je bila tudi Irena.

IRENA: Ne smrdijo vse Irene isto.

MAKS: Jaz te nisem pozabil.

IRENA: Jaz pa sem te. Zelo hitro. Bil si slab. Mislim, v postelji. In včasih ti je zaudarjalo iz ust.

MAKS: Poročila si se.

IRENA: Trinajstkrat sem vdova.

MAKS: Smola.

IRENA: Kriza.

MAKS: Kriza srednjih let.

IRENA: Lakota.

MAKS: Po ljubezni.

IRENA: Tudi.

MAKS: In so odšli?

IRENA: Nekje noter, drugje ven.

MAKS: Starejši?

IRENA: Pa saj jih poznaš! Franci, Silvo, Jože, Janez Pavel, Dobrivoj, Črtomir pa Tugomer ... Generacija!

MAKS: Najini sošolci, sosedje, prijatelji?!

IRENA: Včasih pa tudi prijatelji prijateljev. Odvisno, kako dobro so me priporočili. Kaj me tako gledaš? Kje naj si punca iz malega kraja in širše okolice moža dobi, če ne prav v malem kraju in v širši okolici? Nisem po mestih vandrala, niti v srce Evrope silila, tukaj sem ostala, na delovnem obrobju, tako rekoč v kleti, v kurilnici, v drobovju Evrope. In ko so prišli, če so sploh prišli, sem bila na razpolaganju. Lepa, poučena, tesno s skupnostjo povezana, sem se jim vdajala. Malo zaradi ljubezni, malo zaradi krajevne pripadnosti ... Kot turistična posebnost.

MAKS: Mislil sem, da boš šla študirat. Pametnejša si bila od mene. Matematika ti je šla. Jeziki. In fizkultura.

IRENA: Saj bi šla, pa me je bilo strah. Doma poznam vse, zunaj nikogar. Doma vedno pustijo na hodniku prižgano luč, da ne padeš, ko se rahlo nalit vračaš iz gasilskega doma. V tujini jim je vseeno.

MAKS: In zato nisi šla študirat?

IRENA: Pa tudi fantov je bilo tu dovolj. Nisem še vseh spoznala. Ko bi jih, bi mogoče šla študirat jezike. Ali pa ekonomijo. Ali sociologijo. Vedno sem bila zelo socialna. No, in ko sem vse fante spoznala, ko sem z vsemi prekinila, potem bi mogoče šla študirat. Sem mislila. Pa je žal prišla kriza. Veliko deževje. Evropa pod vodo. Vaško trgovino so zaprli. Trafiko tudi. Tračnice so cigani odnesli in jih prodali kot staro železo. Sem štopala, da bi prišla ven, stran od tod, pa sem vedno na jasi končala.

MAKS: Pisala bi mi. Poiskala bi me. Pogrešal sem te. Mislil sem nate.

IRENA: Jaz sem pa nate pozabila. Šele zdaj, po mnogih letih, ko sem trinajstič ločenka postala in ko smo sestavljali seznam, sem se spomnila nate.

MAKS: Seznam?

IRENA: Seznam, ja, Vrstni red. Kdo je kje in kdo se še ni vrnil. Ti si bil zadnji. Vsi so se prej vrnili: filozofi, slikarji, ekonomisti, socialni delavci, pravniki, igralci, jezikoslovci, zdravniki, kirurgi, psihologi, družboslovci, umetnostni zgodovinarji ... Očitno pisatelji najdlje zdržite.

MAKS: Nisem se imel namena vrniti. Če me ne bi vrgli iz sobe, če ne bi knjižnic zazidali, vseh gledališč spremenili v čakalnice, se sploh ne bi spomnil na rojstni kraj.

IRENA: Vidiš, mi smo te pa čakali. Računali smo nate. Ko sem po zadnjem spet ostala sama, sem vedela, da se boš vrnil. To je tvoj dom, Maks! Kraj s širšo okolico je tvoj najgloblji dom! Vpisan ti je v kri. In v meso.

MAKS: Dom je tam, kjer lahko delaš, kjer se ne potikaš po mrzlih sobah in ne trkaš na zaprta vrata. Dom je tam, kjer te cenijo, kjer veje, da potrebujejo tvoje roke in noge, kjer te plačajo, da si lahko kupiš kruh, časopise, elektriko, knjige, vstopnico za filharmonijo, parkirno mesto, zobozdravnika. Tam je dom, kjer ni vojn, kjer lahko gledaš obraze, poslušáš glasove in nisi kar naprej jezen. Kjer ne slišiš laži kot resnice. Tam je dom, kjer si pošten med poštenimi in ne pošten med samimi barabami, da te je potem sram, ker nisi tudi ti baraba. Dom so črne in bele ptice, tudi pisane. Enake med enakimi. Dom je poletje. Dom ni večna zima. Dom ni tekma za naklonjenost niti sprenevedanje, pohlep, velika trgovina. In zato doma ni več. Nobenega doma. Samo poplavljenno območje. Velike vode. Veliki ukazi. Zamašeni jarki. Nobene razlike med nebom in zemljo. Nobene razlike med besedami. Ni doma, ni ga več.

IRENA: Dom je tam, kjer te čakajo.

Tišina.

IRENA: To si pozabil. Mi smo te čakali. Ko smo ugotovili, da se samo še ti nisi vrnil, smo te čakali. Jaz sem te čakala. Zlakotnela sem te čakala. Dom je tam, kjer te nekdo čaka. Samo to.

11. prizor

Še vedno v vaški gostilni.

Okno se na stežaj odpre. Na okenski polici nag Angel. Zunaj dežuje. Zelo močno.

ANGEL: Sem vesel, da še kdo lepo govori in komplicirane misli tvori. Zunaj je namreč samo silicij. Nobene posvečenosti v izvorno človeško misel. Katastrofa!

MAKS: Skočite noter. Mraz je.

IRENA: Vas nič ne zebe?

ANGEL: Angelov ne zebe. Nismo lačni. Nimamo ritk. Niti prebavnega sistema. Samo angeli smo.

IRENA: Sem slišala, da vas izven Evrope iščejo zaradi terorizma.

ANGEL: Sovražna propaganda.

MAKS: Skočite noter. Res je mraz.

Angel skoči v prostor. Zapre okno za sabo.

MAKS: Vas res nič ne zebe?

ANGEL: A smo v mlinu?

MAKS: Zakaj?

ANGEL: Majda pravi, da se samo v mlinu dvakrat pove.

IRENA: Kaj bi radi? Gostilna je zaprta. In midva z Maksom imava intimne pogovore.

ANGEL: Pogret sem se prišel.

MAKS: A niste trenutek nazaj rekli, da vas ne zebe?

ANGEL: Zlagal sem se. Sicer pa je to samo takšna fraza. *Pogret sem se prišel*. Fraza. *Angela nikoli ne zebe*. Fraza. *Angel je odposlanec dobrega*. Fraza. *Angeli čuvajo otroke pred pedofili*. Fraza. *Ni več vojne*. Fraza. *Ni več niti revnih niti bogatih*. No, to pa že ni več fraza, to je huda laž. V resnici sem prišel kar tako. Angeli lahko pridemo tudi kar tako. Na poti domov lahko Angel zaide tudi v gostilno. Saj je to gostilna?

IRENA: Ja.

ANGEL: A imajo internet? Mislim vajrles.

IRENA: Kaj pa govorite!

ANGEL: Rad bi e-maile sčekiral in novice pogledal.

IRENA: Nimamo elektrike, nimamo gretja, nimamo časopisov, nimamo niti interneta, niti televizije, niti radia, niti glasbe.

ANGEL: Kaj pa potem sploh imate v tem kraju s širšo okolico?

IRENA: Samo banko.

MAKS: In pošto sem videl.

IRENA: Pošto včasih oropajo. Banko pustijo pri miru. Je prazna.

ANGEL: Če imate banko in pošto, imate tudi upanje. Sicer sem bil pa v sosednjem kraju.

IRENA: Tako daleč?

ANGEL: Za angela ni nič daleč. Blizu je. Dve postaji z avtobusom, potem čez zid skočiš in že si tam. Krasno! Čisti turizem. Urejeno kot iz hudičeve škatlice. Čisto sonce. Čista voda. Čista zemlja. Čista davčna politika. Toplo. Vroče. Ljudje hodijo okrog kot jaz. Nagi. Ali pa vsaj pomanjkljivo oblečeni. In srkajo koktajle. *Long drinks*. Visoki kozarčki, not pa zataknjene paličice s pisanimi papirnatimi dežnički. Nobel. Zelo.

MAKS: Kje ste bili?

ANGEL: Tu zraven. Bližnji kraj z bližnjo okolico. Kaj, a ste mislili, da ste edini? Da ste edini v veselju? Kakšen napuh! Šel sem v hotel *Evropa imperial de lux* sčekirat mejle. Brezplačno. So me vprašali, če sem turist. Sem rekel, da tranzitni. Pa so rekli: *Tranzitni imajo pri nas popust.*

IRENA: Takšni kraji še obstajajo?

ANGEL: Evropa ima dva obraza. Tudi vaš kraj s širšo okolico ima dva obraza. Vašega in drugega. Tistega na drugi strani zidu, dve postaji od tod. Drugi obraz mi je bolj všeč. Ima internet. Pa sem malo pobrskal po novicah. Vsepovsod dež že pojenja. Ledeni sneg se topi. Samo vaši kraji so še v megli. Nekaj boste morali ukrenit. Spremenit sistem. Vse. Pa ni problema. Bo že, ko bo. Ljudje veliko zdržijo. Angeli še več. Saj nimamo ritk niti prebavnega sistema, kot sem že povedal. Vesta, odkar me je protinevihtna raketa zadela, sem ves prestreljen. Zasvojen. Rahlo zmeden, kot kakšen človek. Internet pa to. Pa telesnost. Tudi. To me je zdelalo. Sem videl, da je Majda Cestarja k sebi peljala. Mi dobro dene. Bom prišel na ogreto.

MAKS: O moji materi govoriš, krilatec nesramni!

ANGEL: Saj res! Moja krila. Jih moram s sabo vzeti. V sosednjem kraju z okolico sije sonce, zato vsi s krili okrog hodijo, da si senco delajo, pa tudi nobene nevarnosti ni, da bi se zmočila. Krila so zdaj blazno *in*. Tu in tam. V peklju in v nebesih.

MAKS: Smo mi v peklju?

ANGEL: Ne seri! To je bila prispodoba. Pregovor. V resnici teh neumnosti ni. Pravlјice. Tudi hudiča ni. In Boga ni. No, Boga že kar nekaj časa ni. Je pa zato moda. Visoka moda. Oja, to pa je! Namesto Boga imamo modo. Modne dodatke, hlače, barve, krila, perutnice gor pa perutnice dol. Hudič in Bog sta mrtva, ampak moda je pa živa. Še kako živa. To je važno. Grem zdaj, če ni interneta. Vidva pa kar naprej. *Dom je tam, kjer te nekdo čaka.* Lepa misel. Ampak zastarela. Dom je tam, kjer imaš banko in v njej račun. To

vama Angel pove. Ampak, zaljubljeni morajo živeti v zablodi, kajti zaljubljenost je zabloda sredi hude zime. Kako sem to lepo povedal! Grem zdaj zares. Mi intuicija govori, da je Cestar svoje že opravil. Grem na mehko in na mokro orat. Če mi sploh sledita, kaj govorim?

Angel odpre vrata in izgine v dežju, ki se spreminja v leden sneg. Maks zapre vrata za njim.

IRENA: *Zaljubljenost je zabloda sredi hude zime.* Lepo je povedal.

MAKS: Blebetač krilati. Angel, pa toliko namigovanj.

IRENA: Zebe me.

MAKS: Mraz je notri spustil. To je vse, kar lahko angel v današnjih časih naredi. Mraz v dušo spusti.

IRENA: Pesnik.

MAKS: Diplomiranec.

IRENA: Objemi me.

MAKS: Kaj?

IRENA: Imej me rad. Prosim. *(Ga potegne k sebi in ga objame.)* Tako sama sem. Tako lačna ljubezni.

MAKS: Tudi jaz sem sam. Sam v tej strašni zimi. *(Jo objame tesno in močno.)*

IRENA: In ne pomnim, kdaj sem zadnjič večerjala.

MAKS: Povečerjal bi tvoj poljub. To mi je zadosti.

IRENA *(ga boža po rokah, po prsih)*: Močne roke imaš. Sama mišica. Tudi malo maščobe na ramenih.

MAKS: Vesel sem, da sem tu. Da si tu. Da sva tu. Dom je tam, kjer me čakaš ti. *(Jo objame.)*

IRENA: Se boš poročil z mano?

MAKS: Bom.

Nekje nekdo zaploska. Potem še nekdo in še nekdo. Sramežljiv aplavz od nekod. Potem vse sramežljivo potihne.

MAKS: Kaj je bilo to?

IRENA: Kaj?

MAKS: Miši? Podgane? Pokanje pohištva v mrzli zimi?

IRENA: Ne bodi trapast! Miši in podgane ne ploskajo. Pohištvo smo pa pokurili že leta enaindevetdeset. Poleg tega miši in podgan že tudi dvajset let ni več. Tudi psov in mačk ne.

MAKS: Kdo pa potem? Gostilničar in njegovi?

IRENA: Duhovi. Ne skrbi. Moji *možóvi*. Vseh trinajst. Greva k meni v cimer, da ti vse lepo počasi razložim in ljubezen izpovem.

Odideta.

12. prizor

V materini izbi.

Za okni še vedno padavine. Mama Majda, Župnikova kuharica, Kamionarjeva žena in Maks med samimi ženskami.

MAMA MAJDA: Hlače dol!

MAKS: Mama! Nisva sama.

KAMIONARJEVA ŽENA: Vsi moški ste enaki. Malo bele kože, napihnjen trebuh in izrastek.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Nimaš pravice naše krvi ocenjevat, priseljenka!

MAMA MAJDA: Te bom jaz slekla, sinko!

Mama Majda z veščo roko potegne sinu hlače dol. In potem še jopico s srajco vred.

KAMIONARJEVA ŽENA: Kakšna *priseljenka*?! Že od vsega začetka sem pri vas.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Od kakšnega začetka?!

KAMIONARJEVA ŽENA: Novega.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Pa tudi, če bi bila tu od križanja! Poglej, kakšna si. Spaka! Črne lase! Rjave oči imaš!

KAMIONARJEVA ŽENA: Rjave *ta prave*.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Mi smo pa plavolasi in modrooki. In kratke noge imamo. In roke dolge. Delovne. Velike dlani pa kot lopate, ker smo vajeni zemeljskih del. Poglej se! Ozkorita dolgonoga degenerativka!

MAMA MAJDA: Takole, pa sva, sin moj! Začnimo!

Maks stoji sredi materine izbe v samih spodnjicah. Ne preveč čistih.

KAMIONARJEVA ŽENA: Otroke imam. Moja kemija se je že pretopila z vami. Genetika je naredila koktajl. A ni to zadosti?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Nobeden še ni vedel vajinega smrklovja. Jih hranita za ozimnico?

KAMIONARJEVA ŽENA: Tudi Boga sem vzela. Svojega pa zavrgla.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Kdor svojega boga zavrže, tujega vreden ni.

KAMIONARJEVA ŽENA: Pa kaj naj še naredim, da bom vaša?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Nazaj odplavaj.

KAMIONARJEVA ŽENA: Koga boste pa potem sovražili?

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Brez skrbi. Vedno najdemo koga.

MAMA MAJDA: Moj sin je pripravljen.

MAKS: Kaj boste z mano, gospe? Kakšen ritual je to, ki ga ne poznam?

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Izmerile te bomo. Razparcelirale. To je ženska dolžnost. Že tradicionalno. Pred poroko to vedno naredimo. Novi standardi. Jaz sem prva. Bogu, kar je Božjega!

MAMA MAJDA: Meni drugo mesto pripada že po difoltu.

KAMIONARJEVA ŽENA: Jaz sem tretja.

MAMA MAJDA: Da te ne bom sanjala, gastarbajterka odžiralska!

KAMIONARJEVA ŽENA: Kaj pa naj potem počnem?

MAMA MAJDA: Senco delaj.

Župnikova kuharica iz žepa potegne debel črn flomaster in Maksu zariše črto vse od konca reber čez trebuh do levega stegna. In potem lepo zaokroži. Kot kakšen majhen kontinent na človekovi koži.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Tole bo kar v redu.

MAKS: Kaj to pomeni?

MAMA MAJDA: Telovnik. Polovica. Rdeč žamet. Druga polovica ...

Mama Majda vzame flomaster in zariše drugo polovico, malce večjo na nasprotnem stegnu.

MAMA MAJDA: Zelen damast. Rdeče zeleno. In pa frajtonarca. Barve našega kraja s širšo okolico.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Preveč nizko si zarisala. Ne bo simetrično. Ne bo pravično.

Mama Majda popravi.

MAMA MAJDA: Nimam očal.

MAKS: Kaj pa zdaj?

MAMA MAJDA: Hlače.

In zariše spodnji del stegna do gležnjev.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: To gre v Županovo hišo.

KAMIONARJEVA ŽENA: Kaj pa zame?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Priseljenci dobite obrobe.

KAMIONARJEVA ŽENA: Ostanke.

MAMA MAJDA: Za nekatere delikatese.

MAKS: Kaj se pa greste?!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Vsaka hiša nekaj dobi ...

MAMA MAJDA: Za šivat.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Tako je najbolj pravično. Zdaj pa srajca in suknjič. Prsni del.

Mu zariše od vratu navzdol, čez sredino reber zadaj do lopatic, veliko in lepo parcelo.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Zarebrnica.

MAKS: Počutim se ...

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Tu bom gumbke sešila. Po sredini.

MAKS: ... kot v mesariji.

Vrata se odškrnejo. V izbo pokuka Gostilničarjeva glava.

GOSTILNIČAR: Meni hrbet.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Molči!

GOSTILNIČAR: Podpisal je.

MAKS: Nič nisem podpisal.

GOSTILNIČAR: Si. Poglej! (*Mu skozi režo vrat moli list.*)

MAKS: Nisem.

GOSTILNIČAR: Trdiš, da sem ponaredil?

MAKS: Ja.

GOSTILNIČAR: Se bova pa na sodišču srečala.

Mama Majda gre do vrat, potisne Gostilničarjevo glavo ven in vrata zapre.

MAMA MAJDA: Tukaj trdo delamo.

MAKS: Mama, res nisem nič podpisal.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Jaz se ne bi žrla. Sodišče bo itak razsodilo ...

MAKS: Jasno, da bo.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Njemu v prid.

MAKS: Če pa ni mojega podpisa gor.

KAMIONARJEVA ŽENA: Naš gostinec je tudi vrhovni sodnik.

MAMA MAJDA: In ustavni.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Mu je Župan podelil mandat.

KAMIONARJEVA ŽENA: Dokler izredne razmere trajajo.

MAMA MAJDA: Dokler voda ne odteče. Dokler se sneg ne stopi.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Kar pomeni trajen mandat.

KAMIONARJEVA ŽENA: Ker voda ne bo nikoli več odtekla. In sneg bo zamrznil.

MAMA MAJDA: Zdaj se pa obrni, da ledveni, najslajši del označim. Za Župana.

MAKS: Za Župana?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Tudi on mora živet.

MAMA MAJDA: Pražen žakelj ne stoji pokonci.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Apropo *praznega žaklja*, sem slišala, da je bil Cestar pri tebi.

MAMA MAJDA: Kost in koža. Če ne bi potem Angel prišel, bi zelo slabe volje zaspala.

Kuharica zariše dele na Maksovih rokah. Maks je vse bolj bled v obraz. Vse bolj zaprepaden. Vse tri ženske pa vedno bolj navdušene, slina jim teče in brade se jim tresejo ...

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Ta male krače dobi gospod župnik. Prsti so pa za žolco dobri.

MAKS: Kakšna krača?

MAMA MAJDA: Rokavi. Župnik strašno dobro rokave kuha ... Mislim, šiva.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Vseh pet prstkov za obliznit. Mislim, za pošivat, rokavičke naredit, to bom pa jaz zamešala ... zašivala, mislim ... Za cel kraj. Žolca, ki se trese, za cel kraj z okolico.

MAKS: To je mora! Morasta mora! Kaj počnete z mano?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Pomiri se, fant. Človeštvo mora preživeti!

*Ženske si ga ogledujejo, ga otipavajo, slina jim teče in brade se jim tresejo
še bolj kot prej ...*

MAMA MAJDA: Sinko moj, ledja imaš kar sočna, šimbas je lep.

KAMIONARJEVA ŽENA: Šimbas se tudi meni dopade.

MAJDA MAMA: Tiho! Tujenárodna navlaka!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Flam je tudi krepek, ampak podplečje je pa suho.

MAMA MAJDA: Tak fant, pa nič bočnika.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Je pa zato križni del zajeten.

KAMIONARJEVA ŽENA: Jaz bi tudi rada ...

MAMA MAJDA: Marš, strejndžerka! Moj sin je predober zate!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Hrbet je lepo razvit. Mama Majda, dobro si ga vzredila. Čestitam!

MAMA MAJDA: Ah, kaj bi tisto! Pa saj je tudi sam pripomogel. Vedno je rad telovadil. Na sto metrov je bil prvi. Nekje na podstrešju, sinko, še vedno hranim diplomo.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Tule pa ... En do dva ramsteka. Več ne bo. Ostalo so same žile.

MAMA MAJDA: Njegov oče je bil žilast. Slaba vratovina, rebra brez maščobe ...

Maks ponori. Pograbi obleko in se oblači.

MAKS: Pa kaj je z vami! Ste znorele! Živega me hočete razkosati!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Da se potem ne bomo na mrtvo skregali.

MAMA MAJDA: Da ne bo vojne.

KAMIONARJEVA ŽENA: Tujci itak vedno dobimo samo ostanke.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Državljska vojna je hudič. Samo tega se je treba bati.

MAKS: To je noro! Pa sem mislil, da sem vse prebral. Da vse poznam. Da mi je Kafka vse nemogoče reči povedal. Mama, namesto da bi mi skodelico kave prinesla, me kot prašiča parceliraš!

MAMA MAJDA: Nisem kriva. Vlada je kriva! Kralj je kriv. Krona in cesar. Predsedniki so krivi. Parlament! Voda, ki do grla sega, je kriva. Kaj pa uboga mama ve, ki je za povrh vsega še alkoholičarka!

MAKS: Mama sinu ob strani stoji, ne pa da mu nož pod rebra tišči!

MAMA MAJDA: Mama je žejna, mama je lačna, otrok pa velik in stasit, da bi gore premikal. Kaj si mati ve pomagati, te vprašam, mati, ki je celo življenje garala, pijanca očeta gledala in reva uboga še sama piti začela. Kaj ve, revica, ki so ji na koncu elektriko odklopili, kanalizacijo zamašili, mačko in psa ubili in ji rekli, gospa, štirideset let dela v fabriki, kurc vas gleda, kaj pa niste raje kaj drugega počeli, se s podjetništvom ukvarjali ali vsaj kradli po skladiščih in na črno prodajali.

MAKS: Nisi v fabriki delala. Računovodkinja si bila v hotelu *Pri pošti* ...

MAMA MAJDA: Kaj pa uboga mati ve, kaj je prav in kaj narobe, če je vse narobe in vse prav. Lakota in mraz, draginja in krediti svoje naredijo. Poplave tudi. In direktive. Zakaj mati ne bi kaj dobrega od svojega sina imela, pa magari del stegna, pa magari šest glažev, polnih masti in sinovih ocvirkov, če je že ves svet pod vodo padel.

MAKS: Mora! To je mora!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Že lep čas je mora.

KAMIONARJEVA ŽENA: Največja mora je biti tujec v deželi tej.

MAKS: Grem.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Mi pa brez večerje?

MAKS: Takoj. Stran! Ireno, svojo mladostno ljubezen, vzamem s sabo.
Svojo mladost vzamem in grem!

KAMIONARJEVA ŽENA: Irena v cerkvi čaka.

MAMA MAJDA: Sin, ne mi tega delat! Te sramote.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Potem res ne bo večerje?

KAMIONARJEVA ŽENA: Niti kosila.

MAKS: Kakšna mati si, da bi sina razprodala! Kot tele razkosala!

MAMA MAJDA: Kakšen sin si, da bi mater brez večerje pustil.

*Maks odide v sivi dež in zaloputne vrata za sabo. Ženski se spogledata
in pomodrujeta.*

ŽUPNIKOVA KUHARICA: V pristopu je bila napaka.

MAMA MAJDA: V vzgoji.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Ne bi mu smeli dat vedet, da gre za najboljše
dele.

MAMA MAJDA: Do konca bi moral verjeti, da ga za poročno obleko
meriva.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Resnica bi ga morala tik pred oltarjem grdo
in usodno presenetiti.

MAMA MAJDA: Ko pa se nisem mogla zadržat. Sline so mi prišle na
usta. Sem že videla ledveno pečenko.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Kriza že predolgo traja.

KAMIONARJEVA ŽENA: Zdaj nam bodo pa še davke nabili.

MAMA MAJDA: Pa ja ne na rodno meso?

KAMIONARJEVA ŽENA: Bojda.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Jaz pa mislim ... Dramaturško sva zajebali.
Prehitro sva razkrili ...

KAMIONARJEVA ŽENA: Če mene vprašate ... Pri nas doma bi ga naj-
prej po glavi. Pa kri bi mu spustili. Potem bi ga šele razparcelirali.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Primitivka!

*Vrata od male izbe se odprejo. Vstopi Angel. Ima perutnice. Oblečen je v
lepo belo opravo, ki še najbolj spominja na spalno srajco.*

ANGEL: Kdaj bo poroka? Jaz bom priča.

13. prizor

*V prazni cerkvi, kjer ni ne klopi ne Boga.
Irena stoji sredi cerkve, oblečena kot nevesta. Čaka. Od nekod, po vsej
verjetnosti s kora, se sliši prelepo in svečano zborovsko petje.
Štiriglasno najmanj. Z rahlim nadihom ljudskega melosa in
preproščine.*

VSI: *Ženin in nevesta
drug družga pred oltarjem jesta.
Ona njemu roko da,
on takoj jo pomljaska.
Ona njemu zrezek speče,
on še hvala ji ne reče.
On se res grdo oblizne,
ko mu ona nos odgrizne.
Ženin in nevesta
drug družga pred oltarjem jesta.*

Maks priteče v cerkev.

MAKS: Greva! Beživa!

IRENA: Kam?

MAKS: Stran! Na avtobus! Na vlak!!

IRENA: Zadnji avtobus je leta dva tisoč štiri odpeljal. Prvega maja.

MAKS: Potem pa na vlak.

IRENA: Cigani so tračnice ...

MAKS: Vem, ja ... Cesta! Cesto pod noge!

IRENA: Cestar jo je pridno vsa leta razkopaval. Ne ve se več, kje je pot in kje je gmajna.

MAKS: Znoreli so. Vsi so nori! Če bi ti vedela ...

Na hitro odpne srajco in pokaže črne risbe na koži.

MAKS: Narisali sta, komu kaj pripada, kateri hiši. Županu tale del ...

IRENA: Upam, da mi nista spet dali trebuha. Dovolj imam vampov. Na bruhanje mi gre, če mi samo rečeš *jetrca*.

MAKS: Irena! Tudi ti! Si vedela?

IRENA: Ne delaj se tako butastega! Skup se vzemi in se žrtvuj. Poroči se, da bo vse po pravilih.

MAKS: Po pravilih? Po kakšnih pravilih, jebomboga?!

IRENA: Ta razlomljeni kruh je moje telo in ta požirek vina je moja kri.

MAKS: Ampak to se samo tako reče ...

IRENA: Tako je rekel in se pustil pojesti.

MAKS: V prispodobi ...

IRENA: To je takšna direktiva. Vse je dobesedno, nič ni več v prispodobah.

MAKS: Jaz ne bom sodeloval!

IRENA: Saj ne boš. Ti boš samo objekt.

MAKS: In zato se je treba poročiti?

IRENA: Ena duša, eno telo. Šele potem lahko. Če ne bi bilo poroke, bi bilo vse zelo neetično in nemoralno. Tako pa ... Zate bom skrbela, kot da si meso mojega mesa, zvesta ti bom, kot da se v mojih žilah pretaka tvoja kri. Poroka je direktno dovoljenje za ...

MAKS ... večerjo.

IRENA: Za ljubezen. Tako te imam rada, da bi te kar požrla.

MAKS: Preklet svet hudičev!

Čez prostran cerkveni prostor prileti krilatec Angel.

ANGEL: Sem že tu. Zamujam?

Mehko pristane ob ženinu in nevesti.

ANGEL: Jaz sem priča.

MAKS: Še ti!

ANGEL: Kje so pa še druge priče?

MAKS: Drugih ne bo.

ANGEL: Bom pa jaz priča od obeh. Angeli smo lahko na mnogih mestih hkrati.

MAKS: Poroke ne bo. Ker mene ne bo. Ker grem iz teh norih krajev.

Maks se obrne in hoče oditi. Irena ga zagrabi za roko in je ne izpusti. Gleda ga z norimi, vročičnimi očmi, iz katerih strele švigajo.

IRENA: Pa kaj misliš da si, če si šel stran od nas, če si šel možgane na kisle travnike humanistike past?! Še vedno si ves drekast od našega kraja. Gospod usrani! Kamor koli greš, pa magari s trebuhom na Dunaj, na severni tečaj, tudi če se na Atlantido potopiš, vedno se te bojo naše tace držale, naš smrad boš imel vedno na srajci in na koži naša znamenja. Kdo si, Maks? Maksimiljan, Marjanček, da našo harmoniko postrani gledaš, da našo zastavo zasmehuješ, brez domoljubja na ustnicah, in z očmi zavijaš, ko pojemo naše pesmi, in grauža se ti, kako se šlatamo ob večerih, ob tabornem ognju našega kraja z okolico. Samo nekoristen intelektualec si, ki je pozabil, da je gnoj pri gostilničarju kidal in je potem zato glaž malinovca dobil in je mislil, da so se mu sveta nebesa odprla, da je malinovec svetovno čudo. In mene si šlatal, ker sem ti dovolila. So me nagovarjali, *daj mu, no, da te pošlata, daj mu pizdeku rahitičnemu, ki pod pazduho knjige nosi! Ta grižasti tipček ne bo nikoli Martin Krpan, nikoli ne bo gasilec, nikoli župan, niti dacar mevžasti, naj vsaj enkrat muco poduha ...* so me nagovarjali. Iz usmiljenja sem ti dala. In ko si šel, smo bili veseli. Grintavo seme vkraj vržeš in se nanj poččiješ, da niti koprive ne morejo iz njega vzkliti. Pa so se časi spremenili. Voda je vse zalila. Vse potopila. Bog je pobegnili, davki so zadavili kure, prašiče in podgane. In zdaj te rabimo. Zdaj rabimo to grintavo seme. Nikoli si nismo mislili, da te bomo potrebovali. Vse je pod vodo in zato: Vrne štipendijo, butec mozoljasti, ki smo ti jo dali, vrni nam vsaj nekaj! Oženi se z mano, da bodo zakoni zadovoljeni, da bo Evropa zadovoljna, da bo vse po pravilih, ko te bom požrla. Funt mesa, če ga doma prideláš, če ga doma vzgojiš, je neobdavčena roba! Daj mi roko, prekleti Franc!

MAKS: Nisem Franc.

IRENA: Milan, Jožef, Lojze, Črtomir ali Janez Pavel, saj je vseeno, eni so bili bolj za zrezke, drugi bolj za golaž.

Maks izpuli roko iz njenega kleščnega prijema.

MAKS: Pusti me, čarovnica!

ANGEL: Prvi ljubezenski prepir. Dobro znamenje.

MAKS: Ti, krilatec, pa tiho!

ANGEL: Opazujem. In sem vesel. Dober prepir se vedno dobro *pod koutrom porihata*.

MAKS: Irena, še zadnjič te vprašam: Greš z mano?

IRENA: Daj mi stegno! Da bom imela zadosti do odjuge.

MAKS: Zbogom, lajdra! Zbogom, Angel! Zbogom, kraj s širšo okolico. Grem, pa magari crknem!

14. prizor

Še vedno v prazni cerkvi, kjer ni ne klopi ne Boga. Iz vseh temačnih kotov cerkve prilezejo krajani.

ŽUPAN: Irenca, bravo!

GOSTILNIČAR: Ni nas izdala.

ŽUPNIK: Dobro vzgojena.

CESTAR: Dobro vzrejena. Tisto v zvezi s cestami je moja šola.

ŽUPAN: Dobro smo si jo vzgojno podajali.

MAKS: Ostanite, kjer ste! Ne se mi približevat!! Jaz grem!!

ŽUPAN: Gostinec, d. o. o., imaš nož?

GOSTILNIČAR: Vedno pri sebi.

ŽUPAN: Priden. Spomni me, da ti Veterinarsko službo zaupam.

GOSTILNIČAR: Si mi jo že, ko smo mojega Franca zaklali.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Tiho! Ne takšnih besed v sveti hiši!

GOSTILNIČAR: Kako pa naj rečem?

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: *Ko smo ga spet medse sprejeli. Ko je spet postal naš človek. Naše meso, naša kri.*

ŽUPAN: Do pred kratkim smo ga imeli še na zalogi.

KAMIONAR: A cerado s kamiona privlečem, da ne bomo Božjih tal s krvjo posvinjali?

ŽUPNIK: Nikar se ne trudi, bo moja kuharica poribala, jaz pa blagoslovil. Pa bojo spet sveta.

Krajani se približujejo Maksu. Gostilničar res velik nož v rokah premetava.

MAKS: Mama, ne boš nič rekla? Me ne boš v bran vzela? Še živalska mati to naredi.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Še živalska mati zase poskrbi.

MAMA MAJDA: Kjer se lakota začne, se materinstvo neha!

MAKS: In zakaj mene?

ŽUPAN: A če bi koga drugega, se pa ne bi sekiral?

GOSTILNIČAR: Vse druge smo že porabili. Zato.

CESTAR: Pametnjakoviče! Diplomirance! Vse!

ŽUPAN: Tisti, ki z možgani delajo, so vedno na prvem mestu.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Ker so mehki. Brez mišic.

ŽUPAN: Od listanja knjig ni še nihče mišic dobil.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Šolani so, kot mladi pujceki.

MAMA MAJDA: Manualci so pa žilavi, bolj za golaž.

GOSTILNIČAR: Nehajmo modrovat!

MAKS: Čakajte! Čakajte! Dajmo se pogovorit.

GOSTILNIČAR: Nož v roki me teži.

MAKS: Pa ti, priseljenka! Ti ta svet drugače vidiš ... Se ne boš zame potegnila. Danes mene, jutri bojo pa tebe!

KAMIONARJEVA ŽENA: Če hočem z njimi živet, moram njihove navade prevzet.

ŽUPAN: Si jih že. Misliš, da ne vemo. Otroke plodita in se z njimi redita. In ničesar z nikomer ne delita.

KAMIONAR: Nikoli ne bi, če nama ne bi voda v grlo tekla.

GOSTILNIČAR: Zato pa bosta zdaj manj Maksa deležna.

CESTAR: Ostanke. Obrobe. Kožo.

KAMIONAR: Jaz nisem priseljenec. Jaz sem naš. Njo kaznujte, ne mene!

GOSTILNIČAR: Čisto preveč govorimo. Dajmo poprijet!

Se Maksu nevarno približajo.

MAKS: Ne mi hodit preblizu! V mestu sem hodil na tečaj samoobrambe! Svarim vas.

GOSTILNIČAR: Ne tako krilit z rokami, da te ne bom preveč poškodoval.

ŽUPAN: Gospod župnik, začnite!

Župnik, kot se za njegovo službo spodobi, začne liturgijo. Skoraj poje.

ŽUPNIK: Irena, meso našega mesa, kri naše krvi, vzameš tega fanta, ki je meso našega mesa in kri naše krvi, za svojega edinega ...

IRENA: Vzamem, vzamem!

ŽUPNIK: In se z njim združiš v mesu in v krvi ...

IRENA: Ja, ja ...

ŽUPNIK: In bo on tvoja edina skrb, tvoja edina svoboda ...

IRENA: Svoboda!

MAKS: O kakšni svobodi govorite? Morilci!!

ŽUPNIK: In ga boš potem pošteno z nami delila, ki smo meso tvojega mesa, kri tvoje krvi ...

MAKS: Kaj pa moja svoboda? Moje življenje je moja svoboda!

ŽUPNIK: Osvobodili te bomo nadležnega telesa in boš res svoboden.

ANGEL: Čeprav je, če smem pripomniti, telesnost tudi zelo prijetna.

Maksu se nevarno približujejo, skoraj so že sklenili krog okoli njega. Nevesta Irena ga zgrabi pod roko in ga drži, kot se drži ženina za poročno fotografijo.

MAKS: Žal vam bo. Zapisali se boste zločinu. Svet vas bo kaznoval. Vtaknili vas bodo v zapor. Pariška Bastilja, ameriška Guantanamo in Alcatraz, londonski Tower, berlinski Spandau ... Svet in Evropa sta polna zaporov.

ŽUPNIK: Evropa ceni svobodo bolj kot vse.

MAMA MAJDA: In ti si naša svoboda!

ŽUPAN: Kajti ... če ne moreš plačat elektrike, nisi svoboden.

CESTAR: Če ne plačaš cestnine, tudi ne.

KAMIONAR: ... in brez najemnine ...

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: ... in brez vodarine in uporabnine ...

ŽUPAN: ... in dohodnine.

ŽUPNIK: Brez pristojbine ...

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Če nimaš službe, tudi nisi svoboden.

IRENA: Če nimaš moža, nisi svoboden.

CESTAR: Če nimaš avta in ceste in garažnega mesta, nisi svoboden.

ŽUPAN: Če nimaš računa, akontacije, podkupnine, davčne številke, nisi svoboden.

ŽUPNIK: Če nimaš Boga, nisi svoboden.

Mama Majda zagradi sina z druge strani.

MAMA MAJDA: In če si lačen, si najmanj svoboden!

VSI: Lačen človek je najbolj nesvoboden!

ŽUPNIK: Na veke vekov ...

VSI: Amen.

Maks se iztrga iz rok matere in neveste (kot bi moral narediti vsak pameten možki). Seže v žep suknjiča in potegne iz njega rjavkast predmet, ki še najbolj spominja na knjigo.

MAKS: Stran! Sicer vam bo žal!

ŽUPAN: Pazite! Bombo ima!

GOSTILNIČAR: Terorist! Saj sem vedel.

Župnik si pokrije obraz in zajoka.

ŽUPNIK: Ne mene!

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Janez, zadrži se! Ljudje te gledajo.

ŽUPNIK: Tako sem še mlad.

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Janez, misli na nebesa, na nebesa misli!

ŽUPNIK: Ne mi zdaj srat z nebesi! Nočem umreti, samo to! Nočem ...

MAMA MAJDA: Sine, daj to bombo sem!

MAKS: Kdor se mi bo približal, jo bo dobil v glavo!

KAMIONAR: A ni podobna knjigi?

CESTAR: Pojma nimam, jaz sem nepismen.

Gostilničar se opogumi in gre z nožem proti Maksu.

GOSTILNIČAR: Jaz ga bom kar štihnil. Kar bo, pa bo.

Maks z vso silo vrže knjigo Gostilničarju v glavo in zbeži. Vi zakričijo in se vržejo na tla. Gostilničar se drži za glavo.

GOSTILNIČAR: Au! Razneslo me je.

Počasi se pobirajo. Župan pobere knjigo.

ŽUPAN: Ni bila bomba. Knjiga je.

ŽUPNIK: Še huje, še huje!

KAMIONAR: V knjigo zakamufirana bomba.

MAMA MAJDA: Kaj mi ta fant dela! Pa s takšno muko sem ga na svet iztisnila!

ŽUPNIKOVA KUCHARICA: Pobegnil je, reva!

CESTAR: Nima kam. Ni cest. Se bo že vrnil.

KAMIONAR: Spet ga bom pobral in na jaso zapeljal.

Nevesta v prekrasni beli obleki (se ji nič ne pozna, da je bila že trinajstkrat uporabljena) stoji sredi cerkve in kriči ...

IRENA: Lačnaaaaaaa! Lačnaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa!

ŽUPAN: Do takrat si bomo pa morali nekako pomagati ...

GOSTILNIČAR: Nekaj drugega moramo razparcelirati. Voda v kotlu že kakšno uro vre ...

Vsi se ozrejo k Cestarjevi ženi.

KAMIONARJEVA ŽENA: Zakaj pa mene gledate?

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Na seznamu si.

MAMA MAJDA: Tujci ste vedno na seznamu.

KAMIONARJEVA ŽENA: Asimilirana sem. Adaptirana. Vaša. Z vašim semenom oplemenitena.

ŽUPNIK: *Kdor je tuj, ni nikoli naš.* Tako pravi *Pismo*.

ŽUPAN: In tudi Evropska direktiva.

IRENA: Pustite Evropo! Evropa je pod vodo. Lačnaaaaa sem, lačnaaaaaaaaaaaaa! *Zdaaaaaj* sem lačna!!

KAMIONARJEVA ŽENA: Dajte koga drugega, lepo vas prosim!

Se ji zelo nevarno približujejo.

KAMIONARJEVA ŽENA: Brani me, moj mož si!

KAMIONAR: Najprej sem zaveden krajan, šele potem mož.

KAMIONARJEVA ŽENA: Zakaj vedno tujci najebemo, vas vprašam?

ŽUPAN: Gospod župnik, bomo začeli?

ŽUPNIK: Za tujce ne rabimo posebnega protokola. Lahko jih kadar koli in kjer koli.

KAMIONARJEVA ŽENA: Čakajte, čakajte ... Kaj pa Angel, vas vprašam? Angel je še bolj tuj! Njega ni škoda. Dajte njega, dajmo najprej njega!

Vsi se ozrejo k Angelu. Malo razmišljajo. Pa ne preveč.

MAMA MAJDA: S krili lahko podkurimo.

KAMIONAR: Na lastnem ognju se lahko speče.

ŽUPNIKOVA KUHARICA: Kaj praviš, Janez?

ŽUPNIK: V *Svetem pismu* ni izrecno prepovedano.

Angel se angelsko hahlja – ko jih gleda, kako se mu zlovešče približujejo – in jim z blagim glasom pripoveduje ...

ANGEL: Vino je bolj omamno kot kri
in celo kri bolj rdeča od ljubezni.
Nebo je temnejše od noči in oči,
ki iščejo, so bolj sinje od morja.
Kako lep in preprost je goreč grm
v svojem cvetenju, v svojem plamenu.
Kako popoln je grozd krvavih jagod,
kot okrušek marmornega kristala,
iz katerega so zgrajene gore. In spet
je vino bolj omamno od krvi in kri
lepša od ljubezni. Celo nebo ne najde
svojega konca; in oči, namenjene tebi,
počivajo v tvojem daljnem pogledu.
Vse je končno in končano,
da mi je žal, da ne bom do konca
zraven.

Krajani planejo nad Angela, ga poderejo na tla in se sklonijo nadenj. Iz njihovega sklenjenega kroga perje frči na vse strani. Kot kadar skubimo kuro.

15. prizor

V obcestnem jarku.

Maks se s krikom prebudi in plane pokonci.

MAKS: Aaaaaaaaaaaaaaaaaa! (*Ves zadihan pogleda okoli.*)

KLOŠAR: Dobro jutro.

MAKS: Kaj ...?

KLOŠAR: Ne mi rečt, da si me že pozabil.

MAKS: Ti?

KLOŠAR: Ti.

MAKS: Sanjal sem.

KLOŠAR: Nemogoče.

MAKS: Pa sem.

KLOŠAR: V tej deželi nihče več ne sanja.

MAKS: Potem je bila pa mora.

KLOŠAR: O, to pa ja. Mora, to pa ja!

MAKS: Z bombo sem se rešil.

KLOŠAR: Potem si ga le našel?

MAKS: Koga?

KLOŠAR: Kafko.

MAKS: Knjiga me je rešila.

KLOŠAR: Kafka je prava bomba!

MAKS: Komaj sem jim pobegnil.

KLOŠAR: Res huda mora.

MAKS: Bilo je kot resnica.

KLOŠAR: Resnica je pa sploh največja mora.

MAKS: Ne bom šel domov. Odrasel človek se ne sme vračat, tudi če je kriza. Tudi če je vse pod vodo in zakopano v led.

KLOŠAR: Zdaj to govoriš, ko si že skoraj na cilju.

MAKS: Raje umrem v cvetu let ...

KLOŠAR: Ne bo treba.

MAKS: Raje zmrznjen in z vodo zalit obležim v jarku tik pred domačim pragom ... kot da bi se vrnil.

KLOŠAR (*pokaže časopis*): Piše, da se bo otoplilo. Vode bodo odtekle. Atlantida se bo spet dvignila. Tudi Kip svobode bo pokukal iz vode in Eifflov stolp, pa Kölenska katedrala, Dunajski vrtovi in Versailles, Berlinski zid in celo Angelski grad se bodo spet prikazali. Srčno upam, da bo Sikstinska kapela po vsem tem še uporabna ...

MAKS: Si prepričan, da je tvoj časopis od danes?

KLOŠAR: Ali od jutri. Ali od včeraj. Ni važno. Pomembno je, da se bo otoplilo. Vedno se. Svet je v resnici velik *zabavišni park*. Evropa pa sploh. Najstarejša v vesolju. Ni hudič, da se še enkrat ne pobere. Brez skrbi se lahko vrneš v mesto. Spet bojo vrste, spet bo elektrika, vozni redi, najemnine, razprodaje, angeli v nizkem letu ...

MAKS: Bog ve, kaj se je zgodilo z Angelom?

KLOŠAR: V resnici ni bil Angel, ampak Angéla. Ženska po uspešni operaciji.

MAKS: Perutnice je imel.

KLOŠAR: Tudi hudič ima perutnice.

MAKS: Je bil Hudič?

KLOŠAR: Ne bodi trapast! Golob je bil. Čisto navaden golob. Mestna podgana. Okus je že imel takšen.

MAKS: Kako več ...? Sam si rekel, da je bila samo mora.

KLOŠAR: Najina mora. Zdaj pa pojdi nazaj v mesto. Poišči Ireno. Ona je tvoj par. Ne se pustit enemu kosmatemu filozofu. Avtobus slišim. Grem.

MAKS: Kam?

KLOŠAR: Na drugi bok se bom obrnil in spal naprej. (*Se obrne na bok.*)

MAKS: Zmrznil boš.

KLOŠAR: Ne morem več.

MAKS: Vsak lahko zmrzne.

KLOŠAR: Razen tisti, ki je že zmrznil.

Maks vstane in se očedi. Potem zleze iz jarka. Avtobus res pripelje.

MAKS: Ampak ... Nimam denarja.

KLOŠAR: Ne rabiš. Za avtobus se ne plačuje več. Pa za zdravstvo tudi ne. Pa šole so zastonj. In univerze. In avtoceste. In elektrika. Vsak ima penzijo in nihče ne krade ...

MAKS: Zajebavaš?

KLOŠAR: Blebetam pred popoldanskim spanjem.

Avtobus potrobi.

MAKS: Prav. Zbogom.

KLOŠAR: Kafko mi pusti. Za pod glavo.

Maks mu vrže knjigo. Klošar si položi knjigo pod glavo.

MAKS: Adijo.

Klošar že spi. Maks zleze v avtobus. Avtobus odpelje.

Andrej E. Skubic

Pavla nad prepadam

OSEBE:

STARA PAVLA (okrog 65)

STARI ČOP (malo čez 70)

MLADA PAVLA (okrog 45)

MLADI ČOP (malo čez 50)

KHAM (okrog 40)

BRENK/BREINER, Gaufilmleiter iz Trsta (zelo mladosten)

MAČEK/GABIN (starejši od Brenka, mlajši od Pavle)

TOŽILEC/SODNIK/GIOVANNINI (sredi tridesetih)

odvetnica PRENNER/RAVHEKAR (moški igralec)

*Igralci razen Pavle in Čopa v nekaterih prizorih nastopajo tudi kot
BREZIMNI PLEZALCI, lahko z brezoblično masko.*

INTRO

Stena. Mlada Pavla pleza, navezana na vrh. Plezanje je spektakularno, previsno. V nekem trenutku nategne vrh, nato se nekje višje očitno izpuli klin, saj vrh popusti in Pavla s krikom pade in obleži. Izgine z odra.

Ozadje se spremeni: plesna dvorana. Na prizorišče pridejo Stara Pavla, Gabin, Brenk, Kham, Prenner, Sodnik, vsi v gala oblekah. Začne se ples: glasba živahen dixieland s stare, pokljajoče plošče. Čez čas vstopi Mlada Pavla, zdaj v gala obleki, in med plesalci sproži precejšnje zanimanje: na ples jo povabi Gabin. Stara Pavla pleše s Khamom, Prenner s Sodnikom, Brenk se ob strani naslanja na zid. Zatemnitev, glasba počasi zamira, potem se vanjo vmeša

GLAS RADIJSKEGA NAPOVEDOVALCA: Našo odlično plezalko, gdč. Pavlo Jesih, je 18. avgusta 1934 zadela nesreča. S tovarišem Jožetom Lipovcem je utirala novo smer med Veliko Mojstrovko in Travnikom, ko sta se ji izdrla oba klina, s katerima se je varovala; padla je kakih trideset metrov globoko. Lipovec je tovarišico za silo obvezal in dobro zavaroval, nato pa hitel obvestit reševalne ekspedicije. Ponesrečenka ima zlomljeno roko in nogo ter hude notranje poškodbe. Prihodnji dan so jo reševalci spravili na Vršič, od koder jo je oče z avtom odpeljal v Ljubljano. Ponesrečenka je pri zavesti in nezgodo vedro prenaša, čeprav zelo trpi in je njeno stanje težko. Upati je, da morda še okreva.

Postopna zatemnitev.

1. prizor

Ozadje: skromna mansardna soba. Stara Pavla in Stari Čop sedita za mizo, molče, on vleče pipo, opazuje njo, ki nervozno kadi cigareto – na mizi je zelo poln pepelnik, zraven šteka cigaret, v vazici majhen šopek rož. Pod oknom gruljenje golobov.

ČOP: Preveč kadiš, Pavla.

PAVLA: Ti si pa s to smrdljivo fajfo ta zadnji, ki bi mi imel kaj za reč.

ČOP: A nisi včasih rekla, da ti fajfa diši?

PAVLA: Sem se lagala.

ČOP: Dobro volje si pa tudi, a ne? – A greš ti sploh kdaj na svež zrak a si samo tukaj, med temi golobjimi dreki?

PAVLA: Pa kaj to sprašuješ? – Grem dol, na Stari trg. Pol pa spet nazaj v breg, za vajo. Pa spet dol, pa spet gor. (*Se heheta.*)

ČOP: Grem staviti, da golobi kar za tabo v jatah letajo.

PAVLA: Kaj imaš toliko proti golobom! Tudi Kugy je imel rad golobe. Če ima kdo rad golobe, kaže plemenitost duha.

ČOP: Kaže, da mu je vseeno za zdravje. Imej jih rada, samo ne jih futrat! To so leteče podgane, nič drugega. – Kupi si kaj za pojest! Ti samo od kave pa čikov živiš. Taka si ko telegrafštanga.

PAVLA: Pusti ti mene pri miru! Če misliš takole, lahko tudi kar greš!

Pavza.

ČOP: A pride še kdaj kdo k tebi? Se s kom pogovarjaš?

PAVLA: Kaj me zdaj tukaj zaslišuješ? Seveda pridejo. Josip, včasih. Rechbach. Vodeb ... (*Čop hoče nekaj reči, a ga prekine:*) Si ne moreš mislit, kdo je bil zadnjič. Pozvoni spodaj, nisem slišala, je bil tukaj Josip. Gre pogledat, zunaj mercedes pa šofer, karton buteljki

drži pa pravi: tovariš podpredsednik skupščine je tukaj, bi rad obiskal tovarišico Pavlo Jesih. Pride Josip, ves zbeگان, s kartonom ...

ČOP: Je bil Marjan tukaj?

PAVLA: Kje pa, tukaj. Sem popenila: on meni tovarišica. (*Se zaheheta.*) Sem rekla Josipu: klinc ga gleda, ga nočem videt. – A bi en glaž vina?

Odide, vrne se z nadvse imenitno buteljko in kozarcema, v katerih je bila nekoč gorčica, natoči obema.

ČOP: Pa ti res nisi več pri sebi. Kaj ti je pa Marjan naredil?

PAVLA: Ti si boljša družba. Legendarna naveza, a? A bova šla kdaj kaj v hribe?

ČOP: He, he, he ...

PAVLA: Čisto zmešana sva bila.

ČOP: Malo sva bila zmešana.

PAVLA: Ne, je bilo noro. V redu tisto, kar smo v dvajsetih pa tridesetih delali. Sem bila mlada kot gams, sem skakljala gor.

ČOP: Kakšen gams, ko suha južina. S tabo je bilo fajn plezat, si bila kot pajek.

PAVLA: Ampak *takrat!* Mater, sva bila norca ... Ampak je bilo pa treba.

ČOP: Ti vsakič drugače o tem govoriš.

PAVLA (*se razvname*): Treba je bilo! – Jaz sem hotela bit samo malo racionalna! (*Pije.*) A misliš, da sem šla za tabo, ker si me znal ti tako dobro prepričat? Teško je žabo prisilit v vodo!

ČOP: Malo te je bilo treba. Si šla prvič zadaj ves čas. Drugače si se zmeraj naprej rinila.

PAVLA: Če pa enajst let nisem res plezala! (*Spakljivo:*) Samo če ne bi bilo tistega ... Bi se mi do danes zmešalo.

ČOP: A se ti ni?

Nenadoma udari živahen dixieland.

2. prizor

Živahen dixieland, stara, spraskana plošča. Projekcija na drugo steno: film z Jeanom Gabinom iz zgodnjih tridesetih let.

Vstopi skupina plezalcev: Mlada Pavla, Mladi Čop in še več brezimnih plezalcev. Stara Pavla in Stari Čop jih opazujeta.

Medtem ko Pavla in Čop plezata razmeroma zadržano, previdno, so drugi spektakularni in ju prehitevajo. Plezanje čez steno traja nekaj časa. Potem drugi priplezajo do vrha in odidejo. Stara Pavla in Stari Čop ognjevito ploskata, potem odideta tudi onadva.

Ozadje in glasba se spremenita: Triglavska stena, glasba prvinska, rezi-janska. Tudi Pavla in Čop se mukoma potegneta čez previs na vrh stene, tam obstaneta in si oddihujeta. Glasba zamre.

ČOP: No, kako?

PAVLA: Še kar. Če pomislim, da sem štiri leta v pisarni sedela ... Ti boga: ta prostor.

ČOP: Kot bi ptiča spustili iz kletke. – Daj, nehaj, to je ko plavat: ko enkrat znaš, ne pozabiš.

PAVLA: Vsaj to je, da smo žabarji tebe plavat naučili. – A veš, kako je? Zdaj čisto drugače vidim, ko ni več vojne. Zdaj to steno vidim, kot da je tukaj več prostora.

ČOP: Saj zdaj ni noben tako nor, da bi gor lezel.

PAVLA: Ne! Mislim, takrat, deset let nazaj, sem plezala, ker je bilo to tako, samega sebe premagat. Pa tudi če se do smrti premagaš: smo bili malo nori.

ČOP: To pa jaz nisem bil.

PAVLA: Zdaj je to tako, ko ... če hodiš po dolini, greš samo sem ali pa tja, v dveh dimenzijah. Tukaj se ti pa odpre še prostor gor pa odspod. Se da čisto drugače dihat. Še nebo pa prepad dobiš zraven. In oboje je tvoje.

ČOP: Ja, samo direkt naprej v steno bi šlo pa težje.

PAVLA: Ja, to je pa tudi po ravnem težko.

Čop skoči čez prepad na nasprotno steno, Pavla mu sledi. Strmita v višavo na drugi strani.

ČOP: Lej, tam odzad je, takoj za turnom.

PAVLA: A ti to resno. To nama je danes prvič. Bo čisto zadosti, če greva danes samo direkt gor, za trening.

ČOP: Pa kaj bi šla gor, če ga ne bi tudi pogledala ne?

PAVLA: Jah ... pogledala. Ti zmeraj samo gledaš, a ne?

ČOP: Pogledam! Kaj pa stane. (*Kaže s prstom.*) Lej, glih se mu greben vidi. Sva po slikah gruntala, samo kaj. Una žmula se recimo že ni videla. Lahko ga greva potipat malo, tako, za občutek. – Lej, čisto tam se da komot spet nazaj na Zlatorogove, če bo problem, sva pa en-dva-tri na Plemenicah, če bi rada. Samo tam ga ni pa še noben tipal. To bo spet malo star občutek.

Pavla ga gleda.

ČOP (*skomigne*): Kaj?

PAVLA (*se smeji*): Ja, saj sem vedela.

ČOP: Kaj?

PAVLA: Štiri leta si največ na Šmarno goro zlezal. – Lej, če nisi ti stokrat te stene preplezal ...

ČOP: Kaj, dvestokrat!

PAVLA: ... zdaj, ko jo po štirih letih spet vidiš, bi pa kaj novega potipal.
Po štirih letih je vse novo! Sva rekla, da se greva premigat!

ČOP: To se vi ljubljanske srajce premigavate.

PAVLA: Če si ga dve leti na slikah ...

ČOP: Daj, samo povej, če te ne matra. – Glej, tukaj dol se spustiva, čez Turn imava pol urice! Za potipat! Imava še cel popoldan pol do vrha!

Pavla ga gleda in se smeji.

PAVLA: Fajn te je spet tukaj videt, a veš? Tukaj, doma.

Čop odloži nahrbtnik, Pavla prime vrv. Čop se zavarovan z vrvjo začne spuščati po steni navzdol. Mukoma se prebija čez previs. To plezanje se nadaljuje tudi med naslednjim prizorom.

3. prizor

Medtem ko se Čop spušča po steni na eni strani, na drugi nastopijo Kham, Tožilec in Brenk.

BRENK: Usedite se.

Kham sede. Brenk in Tožilec se sprehajata okrog njega.

TOŽILEC: Vi dosti dobro veste, kaj imate na glavi.

KHAM: Meni je frizer rekel, da je v redu. – Jaz sem delal za OF!

TOŽILEC: Posneli ste *Protikomunistično zborovanje na Kongresnem trgu, Domobransko prisego in Jelendolske žrtve*. Te zadnje ste še v vašem kinu predvajali, da bi sramotili narodnoosvobodilni boj.

KHAM: Ej, takole pa ...

BRENNK: Zažgali ste najvažnejši film o odporniški dejavnosti v Ljubljani – italijansko snemanje slovenske zastave po ilegalski akciji na frančiškanih. Trupla kolaborantov ste snemali, kako se Italijani smešijo, to ste pa uničili!

KHAM: Pa saj sem ga tudi jaz posnel! Samo je bil neuporaben, ker sem na skrivaj snemal ... Dvesto metrov filma, da se nič ne vidi! Kaj bi tisto šparal, a da me kdo prijavi? Zato sem ga ...

BRENNK: Videlo se je, tovariš Kham, videlo se je.

TOŽILEC: Samo danes nas zanima nekdo drug, o katerem tudi dosti veste. O vas se bomo pogovarjali drugič.

KHAM: Če tukaj mene blatite, bi se jaz o tem pogovarjal.

TOŽILEC: Povejte mi, kaj veste o poslovnih aktivnostih Pavle Jesih?

Kham je zgrožen, potem le odmahne.

KHAM: Vi ste nori.

TOŽILEC: Jaz bi se zamislil nad tem, kdo je tukaj nor.

BRENNK: Pavla Jesih je lastnica največje verige kinematografov na Slovenskem. Med vojno je ponujala predstave okupatorju, tudi takrat, ko je veljal kulturni molk.

KHAM: To smo delali vsi. Od Furlana, Pfundnerja ...

TOŽILEC: To vam čisto nič ne pomaga.

BRENNK: To lahko za zdaj pustimo ob strani. Rekli ste, da ste delali za OF. Pa delajte za OF.

TOŽILEC: Povejte nam o njenih poslovnih praksah. Bila je vaša največja konkurentka. Za zdaj bo čisto zadosti, če poveste, kako je širila konkurenco vašemu kinu.

KHAM: Pa kaj zdaj vam to pomeni? Bila je podjetna baba. Taka, da se je bilo z njo fajn skregat!

BRENK: Če kdo to ve, vem jaz. Kako je prišla do svojega prvega kina?

TOŽILEC: Tovariš Kham, vemo, da sta imela veliko konfliktov. Če pove-
ste, kar veste, ne bo vašemu primeru čisto nič škodilo.

*Pavza. Čop je na sosednji steni medtem priplezal do dna. Zmagoslavno
pomaha gor Pavli.*

ČOP: Evo, če bi kdo rad videl štampelj: Čopov Joža, spet živ!

PAVLA: A jaz naj pa zdaj brez špaga z dvema rukzakoma dol prilezem?

ČOP: Saj te jaz od odspod držim. Če te bo v luft neslo, se bom z vso težo
obesil.

PAVLA: Ma, si ti en kavalir ...

*Tudi Pavla se začne spuščati, pleza negotovo, otovorjena z obema nahrbt-
nikoma, nezavarovana.*

KHAM (*obotavljivo*): Ja ... začela je v Celju.

BRENK: Kdaj?

KHAM: Enkrat takrat, ko sem jaz odprl Union v Ljubljani. Petintride-
setega, šestintridesetega, po nesreči, ko je z Mojstrovke padla.
Skupaj z enim družabnikom se je menila, da bi najela dvorano od
Ljudske posojilnice. Ko ji je ratalo, je njega menda zrinila, da bo
sama odprla kino Metropol. (*Ker ga Brenk in Tožilec le brez besed
pozorno opazujeta, čez čas nadaljuje.*) Prej je bil v Celju že en drug
kino, Jože Horvat ga je imel v najemu, v Celjskem domu. Ko mu je
najemnina potekla, je Jesiharci nekako ratalo, da je tudi tega dobila
v najem, da je imela dva. Potem je pa še na Ptujju enega odprla, v
nemškem Vereinhausu.

TOŽILEC: V nemškem?

KHAM: Ja, saj je imela nekaj težav zaradi tega.

BRENK: Kakšnih?

KHAM: Vsi so imeli ta kino za nemčurski, vojakom pa dijakom so prepo-vedovali, da bi tja not hodili. Samo to ni bilo res, ker ga je podpirala Prosvetna ...

TOŽILEC: Kaj pa v Ljubljani?

KHAM: Ja, poleti štirideset se je z Glasbeno matico zmenila za koncesijo za kino, tam je tudi prejšnjim najemnina potekla. Takrat so vsi koncesionarji hoteli opremo prenavljat, da bi bila moderna kot moja, samo noben najemnik ni imel denarja ...

TOŽILEC: Od kod pa potem denar Pavli Jesih?

KHAM: Tukaj je tudi najprej imela družabnika, samo je potem sama ostala ... Njej ni bilo škoda denarja, da je vse tako, kot je ona hotela. Njena familija je imela od nekdaj kredit. Trgovci ... Štiri kine je imela. Pet ...

BRENC: Kaj pa med vojno? Kako je šlo poslovanje?

KHAM: Ja, kako če it? Na trdo, bolj. Samo za zabavo imajo ljudje zmeraj denar. Malo kruha poješ, cigareto pokadiš, pa greš gledat avanturo, kjer en proletarec reši princeso pa je junak ...

TOŽILEC (*ironično*): Ja, to je vzgojno. In s takim ste kršili kulturni molk?

KHAM: Veste kaj, če ne bi mi filmov vrteli, bi jih okupatorji. In to hujše filme. Italijanov z denarjem ni manjkalo. Mi smo vsaj lahko še kaj drugega naredili, tudi za OF.

TOŽILEC: Kje ste dobivali filme?

KHAM: Pod Italijani ... je bil v Trstu distribucijski center. Tam so imele vse italijanske firme podružnice. Bilo je dosti filmov, italijanskih, nemških, še ameriških, prvo leto. Si lahko izbral, kar si hotel. Potem pod Nemci ...

TOŽILEC: Ja?

KHAM: Pod Nemci je prišel Gaufilmleiter. Ta je dodeljeval filme, kolikor jih je bilo, nič kaj dosti. Slabša izbira je bila.

TOŽILEC: Propagandne filme?

KHAM: Niso bili propagandni. Vseh sort so bili. Razvedrilni ... literarni ...

BRENK: *Bismarck*, na primer?

TOŽILEC: *GPU*?

KHAM (*tiho*): *Bismarck* je biografski film. Zgodovinski.

Pavza.

TOŽILEC: V kakšnih odnosih je bila Jesihova z Gaufilmleiterjem?

Pavza.

KHAM: Jasno, da je vsak od nas hotel od njega dobiti najboljši film. Samo potem so bile metode ... Lejte, enkrat, ko je Gaufilmleiter že skoraj dal en barvni film Unionu, je Jesiharca rekla: "Pa kdo je do zdaj igral nemške filme? Union jih še pred vojno ni, pod Italijani ni. Jaz sem imela nemške filme." (*Pomenljiv premolk, ko se Brenk in Tožilec spogledujeta, nakar se Kham razživi:*) Glejte, da je kino Union ves čas nemške okupacije imel najslabše filme, to cela Ljubljana ve. Jaz nisem imel z Gaufilmleiterjem *odnosov* ... Ma, oprostite, a veste. Za OF sem zdeval več denarja, kot mi ga je *Bismarck* prinesel. Tudi za *Bismarcka* sem od OF dobival ponarejene karte, da je šel davek ljudski oblasti, ne okupatorju. Dve kameri sem prispeval partizanom, pa filme tudi. Ne morete meni ...

Hrupna glasba, zatemnitev, Kham, Brenk in Tožilec izginejo.

4. prizor

Pavla se je spustila do dna, Čop jo pričaka. Sedeta, Pavli se tresejo kolena.

ČOP: No, a si videla?

PAVLA: Tole sem jaz zdaj razmišljala: kaj hudiča je bilo tega meni treba?

ČOP: A ni bilo fajn?

PAVLA: Ne. Sem mislila, da mogoče bo, samo ne. Brez varovanja ...

ČOP: Eh!

PAVLA: Ne – pejva midva lepo nekje naravnost gor. Meni je stara Skalaška čisto v redu. Sploh če se najprej še kar malo Grabna drživa.

ČOP: Malo strahu ni še nobenemu škodilo. Kaj pa ti je?

PAVLA: A veš, kaj tebi manjka? Ti nisi še nikoli fejest odletel.

ČOP: Ja, samo tega se mi manjka!

PAVLA: Malo prehitro je meni tole.

Strmita v višino.

PAVLA: Ta Turn je zdaj krušljiv ko Jalovec, glej ga, vse dol pada, od zime odmrznjeno.

ČOP: Ja, pa saj si ga že preplezala! Kaj krušljiv? To je Triglav! Trden ko partija! Glej, daj, ne mi reč, da te ne vleče. Ne mi ... Stokrat sva ga preštudirala.

Še kar strmi v višino, Pavla pa zdaj ledeno vanj.

PAVLA: Poslušaj, dajva se lotit pametno. Dajva premislit.

ČOP: No, dajva.

PAVLA: Dajva se nekaj odločit, pa se potem tega drživa. Obadva, sto-procentno.

Strmi v Čopa, ta skomigne.

PAVLA: Vreme. Glej, kakšno je: rosit bo začelo.

ČOP: V kakšnem smo mi plezali! Pa v kakšnem si ti gor bivakirala.

PAVLA: Ja, samo zdaj sem štiriinštirideset stara in zarjavela. Koleno imam operirano. Takrat sem jih mela trideset. Pa ta spust dol v Graben brez varovanja, to si me dobro nategnil, moram že reč.

ČOP: Ja, tega ne naredim vsakemu.

PAVLA: Drugič, klinov nimava dosti. Kaj če bova v sredi Stebra ostala brez? A bo fajn?

ČOP: Bova pa *par avion* naročila! Ti si mi ta prava za govorit. Prav prosit te je bilo zmeraj treba, da si kakšnega zabila. Da nas je bilo vse strah. Ti pa kar z glavo v zid.

Pavla strmi vanj, dolgo. Čop se le nasmiha. Pavla si grize ustnice.

PAVLA: Dobro. (*Vstane.*) Zmenila sva se. – Potem sva v tem. Obadva, stoprocentno.

ČOP: Evo! To je moja Jesiharca! Jaz grem naprej, da se ne bo tebi preveč koleno treslo! Ima šlingar še zmeraj več moči. (*Preverja si vrv, potem pogleda Pavlo.*) Z nobeno drugo ne bi šel tega plezat.

PAVLA: Daj, nehaj, ker bom solzna ratala.

Čop se loti stene. Pleza. Pavla sede in ga opazuje.

5. prizor

Medtem ko Čop pleza, k sedeči Pavli prikoraka Kham. Prisede. Gala obleka, očitno starejši čas (leto '39).

KHAM: Kaj si se mi tako tečna slišala po telefonu?

PAVLA: Saj ti ne bi bilo treba hodit. Samo meni ta politika ni jasna.

KHAM: Eh, daj, Pavlinka ...

PAVLA: A se ti s Prosvetno razumeš? Menda ti njih poznaš, kot je treba.

KHAM: Oni se ne vtikajo vame, jaz pa v njih ne. Partnerji, pol dobička dobijo, pa so zadovoljni, tako kot zmeraj cerkev.

PAVLA: Glej: oni so mene priporočili Ptujčanom, naj pohitijo in meni zrihtajo koncesijo. Kakor, najprej zato, da jih ne bi Nemci sami prehiteli, drugič pa, da bi bili sokolskemu kinu konkurenca.

KHAM: Vse čisto logično.

PAVLA: Pol pa ... To meni ni razumljivo. Glej, zdaj so se vsi name spravili. Da sem odprla *nemčurski* kino. Zato, ker je v Vereinhauasu. Pa kaj, a je to Jugoslavija? A so jugoslovanski državljani? Pravijo, da mi je Hitler osebno nakazal tri milijone, spet imam bojkot vojske ... Pa veš, kdo je tukaj odzad?

KHAM: Kdo?

PAVLA: Una Horvatova, coprnica, kdo pa. Una, ki je sama pri Nemcu, pri Skobernetu kino odprla. Ona je dobila od Natlačena koncesijo, čeprav je rekel, da je ne bo. Pa koga ta zveza podpira? Ženski delajo usluge, ki hodi za mano pa mi serje na življenje, zdaj se je s Sokoli spajdašila, da bi me uničila ...

KHAM: Od kje pa veš, da ona?

PAVLA: Saj je imela v Celju iste metode! Mestno kasarno našuntat! Oni ji pa štango držijo! (*Zmaje z glavo.*) To je preveč za mojo pamet. A ne morejo it do konca za nekom, če v njega verjamejo?

KHAM: A ni možno, da si ti vse tole o Olgi po glavi napletaš samo zato, ker si ljubosumna?

PAVLA (*osuplo*): *Ljubosumna? Jaz?*

KHAM: Lej, saj sta si podobni. Ona je ruska emigrantka: a veš, kaj je morala vse skoz dat v življenju? Potem pa se je poročila z enim Jožetom in je zdaj podjetnica. Samo kaj, ve babe bi si rajši med sabo grlo pregriznile.

PAVLA: To pa ...

KHAM: Zakaj se z Debelakovo ne moreta videt? Najboljši plezalki sta bili – ma, v Evropi, ne v Jugoslaviji! Svetovni *trademark*! Pa sta šli skupaj v steno enkrat in nikoli več. A veš, kakšna pojava bi bili, če bi zmeraj skupaj plezali? Slovenski ženski duo? Američani bi film o vaju posneli, Hollywood. Tako pa: ne. Sta si nabrali vsaka svoj klub oboževalcev ... (*Pavla se začne nezadržno smejati.*) Plezalci se slinijo eni okrog ene, drugi okrog druge, ko petelinčki okrog dveh kokošk ...

PAVLA: Ja, potem pa govorijo: saj Jesiharca ima itak denar, da dedcem plača, da jo z nosilnico gor odnesejo ...

KHAM: Priznaj, da ne preneseš, da bi bila še kakšna baba uspešna razen tebe.

PAVLA (*se še zmeraj smeji*): Ti si mi pa slika. Ti si nor. (*Se zresni.*) Če hočeš to slišat, gospod tajnik društva Skala, ko se znajdeš sred stene, opravljanje pa klevete čisto nič ne pomagajo: je treba *gor*. Je treba čez, pa se zanest, da te bo kolega ujel. Ne pa da te bo v prepad porinil. Opravljanja pa jaz ne maram. Kar si pa imava v steni povedat, gor ostane. *Tako*, lepo prosim, jaz ne vodim poslov. (*Pavza.*) A ti boš z njimi pa še filmsko tvrdko ustanavljal?

KHAM: S Prosvetno. Ja, samo so tudi samo sofinancerji. Dva krasna partnerja. Pa se ne misliš ti tudi snemanja lotit, a, menda?

PAVLA: Jaz? (*Se spet smeji.*) A se me bojiš?

Kham igra zbeganost, kot da ga je zalotila, Pavla se koketno smeji.

PAVLA: Ne, filmov pa ne bom snemala. To si ti v to padel, ob tistem *Kraljestvu zlatoroga* ..., ki je, če po pravici povem, dosti mizerija. Samo fotografija je fajn.

KHAM: Ti znaš vse kritizirat. Poslovni uspeh je bil krasen.

PAVLA: Seveda je bil. Vsak Slovenec po božje časti Triglav. – Bom pa nekaj drugega naredila. V Ljubljano bom prišla. Res! Prišla bom, prej ko slej.

Oba se smejita.

KHAM: Ja, pa v hribe boš tudi še šla plezat.

Oba se nekoliko zresnita. Zatemnitev.

6. prizor

Ozadje: stena. Pavla v steni niže, na razmeroma ugodni lašti, Čop zgoraj, v previsu, besno udriha s kladivom, da seka stope v živo skalo.

PAVLA: Pa kaj si se tako zagnal! Ne boš to tukaj čez pred nočjo.

ČOP: Madona, če bi si to mislil ... Nisem ti jaz več za na skali spat. Me že v postelji v sklepkih trga, če se vreme meša!

PAVLA: Ja, zdaj že menda vidiš, da danes ne boš. Tukaj spodaj je čisto komot lašta. Dajva si malo spočit! Glej tam na levo. A vidiš Ladjo?

ČOP: Klinc jo vidim, v tej megli.

PAVLA: Tam spod sva z Gostišo spala. Dajva se tukaj ustavit. Pa bo jutri nov dan.

ČOP: Spala, spala. A smo prišli spat a smo prišli delat? (*Godrnja.*) Vidva sta trikrat spala v steni, da sta Skalaško pogruntala. Z Mihatom sva to v desetih urah splezala. Pa je Gostiša zdaj pod zemljo, jaz pa še zmeraj brcam. (*S kladivom mlati v skalo, se vleče po poličkah.*) O, Madona, Bog, Elija ...

PAVLA: Pa ti si frdaman Krjavelj!

ČOP: Bohinjskega plota kol!

PAVLA: Kam greš zdaj! Saj vidiš, da ne boš mogel do nobenega pametnega placa od tam!

Čop se še nekaj časa onegavi, nazadnje omaga, obvisi na zadnjem klinu. Pavla zmagoslavno strmi vanj.

PAVLA: No, kaj bo pol zdaj?

ČOP: Jaz od tukaj nikamor ne grem.

PAVLA: Nikamor? A ne boš več delal?

ČOP: Madona, če pa ne gre, ne naprej ne nazaj. Jaz bom kar tukaj bil.

PAVLA: To ni slovnično prav.

ČOP: Slovnicu bom mogoče na Plemenicah najdu. Ti si pa bolj slovnično smer poišči.

Čop se začne pritrjevati na steno za prenočevanje. Komaj da ima zadnjico na minimalni polički, noge mu visijo v prepad. Pavla gleda, potem se začne tudi sama na svoji lašti pritrjevati. Svetloba začne pojemati.

PAVLA: A pol bova kar tako? Vsak zase spala?

ČOP: Ja, pardon, ker je bilo pri tebi v Ljubljani bolj komot. Lahko pa k meni zlezeš, te bom grel, da ne boš rekla, da smo Gorenjci negotljubni.

PAVLA: Hvala, se lahko vsaj stegnem.

Pavla se še naprej pritrjuje. Čop je le za silo udobno nameščen, obmiruje. Mimo Pavle se nenadoma po petelinje sprehodi Brenk, jo ironično pogleda, naredi krog, potem spet lagodno odide s prizorišča. Pavla osuplo strmi za njim. Glasba.

Nazadnje se tudi Pavla nekako namesti. Ko se udobno uleže, se mimo nje sprehodi Maček, jo pozorno opazuje. Pavla leže strmi vanj, a se ne odzove. Maček odide. Pavla zapre oči in obmiruje. Glasba se nadaljuje, zdaj je že skoraj tema.

Medtem ko Pavla miruje, se začne Čop na svojem zasilnem položaju kmalu kobacati, mučijo ga zaspale noge. Pavla se čez čas le lagodno obrne, Čopovo onegavljenje pa postaja vse hujše. Čez čas se Pavla nazadnje oglasi.

PAVLA: A ne moreš spat?

ČOP: Ko sem bil v Begnjah zaprt, sem se vsaj lahko na trebuh obrnil pa se z ritjo pokril. Tle pa še to ne gre. Frdamane noge, *one* spijo ...

PAVLA: Mene bodo žagali. A veš ti to?

Tišina. Trda tema.

PAVLA: A veš ti to?

ČOP: Pusti ti Ljubljano v Ljubljani, če hočeš na Plemenice prit.

PAVLA: Pocahnali so me. Tisti smrkavec. Kaj je ta v življenju naredil. Poslal me je v Trst slovensko distribucijo ustanavljat, pa čez štiri-najst dni nazaj povlekel ... In jaz točno vem, kdo je odzad. Ta se v vseh režimih znajde. Njej v njen kino namesto meni v mojega filme pošiljajo.

ČOP: Pa kaj imate to babe med sabo ... Kdo bo tebe žagal? Pavlo Jesih? Noge ti v Vrata visijo, tebe pa žagajo ... Misli na to, kako se boš jutri znajdla.

Čop se umiri, menda zaspi. Pavla je tiho, šele čez čas:

PAVLA: Ma, ti dušica moja.

7. prizor

Razsvetlitev na del, kjer je Pavla: ta stoji, še zmeraj privezana. Na vzvišenem položaju Tožilec; vmes odvetnica Prenner.

TOŽILEC: Tole je za zdaj samo razgovor. Zoper vas je bila vložena prijava, vložilo jo je Državno filmsko podjetje.

PAVLA: Brenk.

TOŽILEC: Nekaj resnih stvari se vam tukaj očita.

PAVLA: Državno filmsko podjetje. Tovariš tožilec, jaz sem Komisiji OF za filmsko podjetje poleti 43. plačala 17.000 lir za ustanovni delež za to podjetje. Sem tej isti komisiji izročila kompletno filmsko kamero Zeiss-Ikon, vredno 16.000 lir. Državno filmsko podjetje si upa mene ovajati?

TOŽILEC (*jo samo gleda prek očal*): Tukaj piše, da ste pod Italijani, se pravi, še preden so Nemci prišli, od podjetja Union kupovali nemške filme in širili nemško propagando.

PAVLA (*zajame sapo*): Pod italijansko okupacijo smo lahko dobivali filme samo od italijanskih podjetij. Privat podjetij, ne od države okupatorke ali pa fašistov. Izbirala sem kvalitetne med tistimi, ki so jih imeli. Nobenih tendenčnih, na to sem pazila. Ljubezenske, pustolovske, dramske.

TOŽILEC: Tovariš Kham je izjavil ...

PAVLA: Kham? Naj se on sam zagovarja, kaj je predvajal.

PRENNER (*diskretno*): Pavla.

PAVLA: Saj ni bil švabobranec. Samo jaz nisem *Bismarcka* predvajala. Gaufilmleiter mi je vsilil *GPU*, samo ga nisem predvajala – se je do osvoboditve v podnaslavljanju zataknil.

TOŽILEC (*kot da ni slišal ničesar*): Samo z Gaufilmleiterjem ste bili pa v odnosih. Menda je vam dajal najboljše filme.

PAVLA: Ja, to se pa sliši kot Kham. – Gaufilmleiter je samo izjemoma *dodeljeval* filme, tiste propagandne. Za druge pa smo morali sami točkovat, katere si najbolj želimo, sestankovali smo vsi skupaj. Če Kham ni imel pojma, kateri film je dober, bi se lahko pozanimal. Bral tuje revije, filmske. Ne pa ugibal iz naslovov in igralcev. Kdor se poklicno ukvarja s filmom, bi moral to vedet. – Jaz sem imela najboljši kino v Ljubljani. Ker sem to delala, kot je treba.

TOŽILEC: Samo menda z njim niste samo sestankovali. Menda ste vabili Nemce tudi domov. Se je cele noči pijančevalo.

PAVLA (*eksplodira*): *Pri meni???*

PRENNER: Tovariš tožilec, to je absurd. Jaz sem Pavlo Jesih poznala cel čas vojne, sem bila tudi pri njej doma.

TOŽILEC: Prennerca, v kakšni funkciji ste vi tukaj? Ste odvetnica?

PRENNER: Sem.

TOŽILEC: To ni sojenje.

PRENNER: Pri njej so potekala srečanja OF. Gostila je begunce. Kako bi pijančevala z Nemci, če je skrivala ljudi? A so skupaj pijančevali?

PAVLA: Enega soseda mi pripeljite, ki bi kaj takega videl. V mojem stanovanju ni bilo nobenega Švaba. Pardon, z eno izjemo: konec 44. me je pa prišel na dom zasliševati Gestapo. Mogoče to?

TOŽILEC: Jaz govorim, kar je bilo menda vsemu mestu znano.

PAVLA: Vi pa menda niste bili med vojno v mestu? ... (*Se zadrži.*) V kinu smo postavili bunker za skrivanje materiala OF. Smo ga *tiskali*. Pa veste kdo? Milana Apiha sem zaposlila kot upravnika že leto pred vojno, pri meni je organiziral OF, dokler ni šel 42. v partizane ...

TOŽILEC: Apiha, Milana? Načelnika Ozne za Slovenijo?

PAVLA: Mi ga je celjski opat Kovačič priporočil, a veste? Ker ni mogel po Bileći službe dobit ... ga je pa obrajtal, da je talentiran, oziroma familijo.

TOŽILEC: In kako to, da potem niste spoštovali obveznega navodila OF o kulturnem molku, ampak ste še naprej opravljali dobičkonosno dejavnost?

PAVLA: Apih mi ni nič rekel.

TOŽILEC: Z okupatorskimi filmi? A vam ni pamet sama nič rekla?

PAVLA: Filmi niso okupatorski. Filmi so filmi. – Če bi zaprla kino? Nemci bi ga zaplenili, tako kot so mi kino v Celju pa na Ptujju. Matica mi je bila celo vojno edini vir preživetja. – Na koncu vojne je bilo moje podjetje praktično finančno kaput, čeprav je bil kino ves čas poln. A mislite, da sem ta denar zapila z Nemci?

TOŽILEC (*jo dolgo samo pozorno opazuje, potem čez čas*): Dobro. Lahko greste. Za zdaj.

Pavla vstane, si otepe obleko, se umakne in gre nazaj spat na polico, svetloba začne pojmati. (Čop še od prejšnjega prizora visi privezan na svoji polički.) Odvetnica Prenner odide. Tožilec brska po papirjih. Vstopi Maček. Tožilec se zdrzne, salutira.

MAČEK: Kar mirno.

TOŽILEC: Tovariš sekretar ...

MAČEK: Ustavite to. Ustavite to, za zdaj.

TOŽILEC: Razumem, tovariš Maček.

MAČEK: Napišite, da nimate osnove za naprej. Ni treba nad muho s kanonom. A se vam ne zdi?

TOŽILEC (*se nasmeji*): Meni se že zdi.

MAČEK: No, samo da sva istega mnenja. Ker kakšni tudi niso.

Trda tema. Tožilec in Maček odideta.

8. prizor

Ozadje: pisarna, na steni Mussolinijeva slika. Giovannini sedi, nekaj bere, vstopi Pavla. Giovannini jo sprva ignorira, Pavla potrpežljivo stoji. Giovannini jo čez čas le na kratko ošine s pogledom, z brado pokaže proti stolu, Pavla sede. Spet čez nekaj časa Giovannini dvigne glavo od čtiva in jo nasloni na roke, zastrmi se vanjo.

GIOVANNINI: Gospodična Jesih, marsikdo v tem mestu ne mara kraljeve italijanske vojske. To je za mojo službo obžalovanja vredna okoliščina, samo jo razumem in si ne delam utvar, da bi lahko to v kratkem kaj dosti spremenili. Torej od vas ne pričakujem, da imate radi italijansko armado. Samo vseeno imam za vas vprašanje.

PAVLA: Izvolite, gospod Giovannini.

GIOVANNINI (*zalaja*): Pa kaj hudiča si vi mislite, da ste?!

PAVLA: Ne vem, na kaj mislite.

GIOVANNINI: Kdo, vi mislite, da si lahko dovoli nagnati iz kina zmagovito italijansko kraljevo vojsko? Kaj vam je padlo na pamet?

Po mizi lopne s tako silo, da Mussolinijeva slika pade s stene. To ga zbega, da plane pokonci; Pavla se začne nasmihati.

GIOVANNINI (*v zadregi*): Kaj je smešnega?

PAVLA: Gospod Giovanni, lejte, sem ženska. Kako mislite, da bi ustrašovala 350 pripadnikov italijanske kraljeve vojske?

GIOVANNINI: Gospodična Jesih. Ali naj vam rečem tovarišica?

Pavla molči.

GIOVANNINI: O vas sem že zadosti slišal od vaših. Ali niste vi že pred vojno vrteli v svojem kinu sovjetskih filmov? Čeprav so krščanske skupine organizirale demonstracije?

PAVLA: Sem jih, samo enako kot italijanske. Predvajala sem jih kot inovativne dosežke filmske umetnosti, zgodovinskega filma. Podjetnik mora razburkati trg – to je bil elitni kino! Mislite, da bi kot največja kinopodjetnica v teh krajih rada, da mi firme vključijo v kolhoz?

GIOVANNINI: Najbolj škodljivi komunisti so salonski komunisti.

PAVLA: Jaz nisem salonska literatka, jaz sem poslovna ženska. Kot drugič, če bi bila komunistična aktivistka, če bi delala kaj ilegalnega, a mislite, da bi ogrozila sebe in svoje podjetje s kakšno provokacijo? Ko sem nagnala ven vaše vojake, sem jih kot lojalna državljanka.

GIOVANNINI: A, lej ga no.

PAVLA: Zmagovita kraljeva vojska je šla ven pred eno žensko zato, ker je imela slabo vest. V dvorani tristo petdeset ljudi, prodanih pa trideset vstopnic! A italijanski vojski pristoji, da se pobalinsko, mimo blagajne, tihotapi v kino na ljubezenski film? Sramotili so državo, ki jo predstavljajo. To so vedeli, zato so šli ven in kupili karte, in film je šel naprej. Kdo me je ovadil??

Pavza.

GIOVANNINI: Boste kavo? Ali španski šeri? Ni drugega, na žalost.

PAVLA: Bi šeri, prosim.

Giovannini vstane, obema natoči šeri. Pavla ga sprejme in srkne.

GIOVANNINI: Pravite, da so italijanski vojaki sramotili svojo državo, ker so šli v kino brez vstopnice. – Gospodična Jesih, pred vrati vašega kina so 29. julija ustrelili policista.

PAVLA: Jaz nisem nikogar ustrelila, in ga ne bom. Vojna je vojna, manire so pa manire. (*Ko Giovannini strmi vanjo, doda:*) Vsako smrt obžalujem.

GIOVANNINI: Vojska potrebuje razvedrilo. Vojaki so daleč od doma.

PAVLA: Gospod Giovannini, jaz sem podjetnica. Tri kine na Štajerskem so mi zaplenili, ker sem državljanka Ljubljanske pokrajine. Nimam drugih prihodkov.

GIOVANNINI: Vsi moramo prispevati k vojnim prizadevanjem. Časi so težki.

PAVLA: Pa ne celih dvoran! Da ne rečem, da oddvam davke za italijansko državo. Nimam nič proti, če se doseže dogovor za dele, ki jih lahko obravnavam kot naložbo v nemoteno obratovanje podjetja.

GIOVANNINI: Vi ste zanimiva ženska, gospodična Jesih.

PAVLA: To mi pa laskate.

GIOVANNINI: Vojna včasih spravi ven najslabše iz ljudi. Tudi nedostojno obnašanje. (*Se skloni k njej.*) Včasih tudi kakšnega ustrelimo.

PAVLA: Lahko se zmenimo, da je za častnike italijanske vojske in karabinjerskega korpusa na razpolago petnajst vstopnic na predstavo, to ne bi bilo preveč na škodo. Tudi ne davkariji.

GIOVANNINI: To je vaša ponudba.

PAVLA: To je moja ponudba. Če bi mislila, da me izsiljujete, bi imela slabo mnenje o narodu, ki nam je dal Danteja in Garibaldija.

GIOVANNINI (*jo nekaj časa opazuje*): Dobro. Recimo, da se zmenimo. Ker meni že zgledate kot ženska, s katero se da zmenit.

PAVLA: Potem nismo leglo sovjetizma?

GIOVANNINI: Gospodična Jesih, legla sovjetizma so na najbolj nepričakovanih mestih. Še med kakšnimi našimi vojaki. Samo pri vas pa se mi zdi, da ne. – Je pa res, da toliko opravljanja, kot ga je pri vas, tega pa tudi pri nas v Apuliji ni.

PAVLA: Bom morala kdaj tja na počitnice prit. Ko bo konec vojne ...

GIOVANNINI: Pridite. Samo nobenih škandalov več! Ker to bomo pa spremljali.

PAVLA (*vstane*): Pridete kdaj na kakšno predstavo?

GIOVANNINI: Mogoče. Samo pazite na svoj hrbet, gospodična.

Zatemnitev.

9. prizor

Skromna osvetlitev. Pavla se odvezuje s prenočišča, privezuje se na Čopovo vrv od zgoraj. Čop zgoraj se še kar v spanju kobaca. Zatemnitev. Močnejša osvetlitev. Pavla pleza, da bi prišla do prenočišča Čopa, ki je zdaj buden in jo spremlja, a omahne in obvisi.

ČOP: A si se razvadila, ko si imela tako na mehko postlano?

PAVLA: Kakor se vzame. Nisem uživala, če to misliš. – Tega ne zastopim. Ko cunjia sem. Takšna še nisem bila.

ČOP: Daj, pridi gor. Imam tukaj zajtrk.

Zatemnitev. Ko se razsvetli, sedita skupaj na polici, Čop s pipcem reže koščke klobase, Pavla mrko strmi v prepad.

ČOP: Kaj zdaj? Pojej kaj. Morava bit danes na vrhu.

PAVLA (*brezbrižno*): Seveda. Saj bova danes na vrhu.

ČOP (*jo pozorno gleda*): Pavla, nisi v formi.

PAVLA: Ja, dobro, da si mi ti povedal. Daj kofe.

Čop potegne iz nahrbtnika čutarico, a se mu izmuzne in zgrmi v dolino.

PAVLA: O, mater ti blesavo. Mater ti blesavo.

ČOP: Kaj se dereš? Saj je bila moja.

PAVLA: Pa kaj ti je tukaj, danes? Dehidrirana sem absolutno, dva dni že samo kapljice lovim v šalco, živim od cukrane kave, šparam jo, ti jo pa v Vrata zabrišeš!

ČOP: Pa probaj klobaso!

PAVLA: Nekam si jo vtakni! Ne morem jest, bom čez dala! Kofe rabim zraven cigarete!

ČOP: Pa bi morala. Pavla, kakšno je to tovarištvo na špagi.

PAVLA: Za preživet gre, budalo!

ČOP: Saj gre zmeraj!

PAVLA: Ne, včasih ni šlo. Včasih je šlo tudi malo za hobi. Malo za lušt. Včasih smo se tudi malo režali smrti v zobe, tako za hec. Zdaj gre pa zares!

Pavza.

ČOP: A mi boš zdaj te ta ženske zadeve dobila, sred stene?

PAVLA: Ali pa če jih bom.

Zatemnitev.

ČOP (*stoji Pavli na ramenih, nekje zgoraj zabija klin*): Mater, kurba, ne bom ti svojih kosti pustil!

PAVLA: Zberi se. Kaj si svojim slušateljem govoril? Slovenski planinec ne jodla, ampak vriska.

ČOP: Juuhuhuuu! (*Mlati, sopiha. Zabije klin.*) Mater, se maje. (*Omahne.*) Pavla, drži! (*Se ujame za klin, utrujen obvisi, potem vendarle stopi v stran, kjer najde stopo, in obstane na steni.*) Mater, je zdržal, si nisem mislil. Se bo treba zbrat. Mater, se bo treba nehat zajebavat. Malo se mi že meša od tega.

PAVLA (*si otepa ramena*): Komu ti to.

10. prizor

Čop nad Pavlo še zmeraj pleza. Nenadoma pisarna. Pavla se usede za mizo, v sobo pridivja Brenk.

BRENK: Kaj je zdaj to? Kakšno sranje si tukaj napisala?

PAVLA: Začni pri ta veliki začetnici, pol pa s ta malimi črkami nadaljuj.

BRENK: Kakšna kompenzacija? A za dva filma, ki smo ti ju dali, ne maraš plačat?

PAVLA: Kako ne maram plačat? Saj sem napisala. Ko sem ti pisala, da mi likvidirate terjatev za cenzorske pa vojaške predstave, mi tudi odgovoril nisi. Do tebe se ni dalo prit. Ko naredim kompenzacijo, pa uletiš v mojo pisarno. Ja, kakšna čast ...

BRENK: A misliš, da sem jaz un tvoj makaronarski distributer? Jaz sem državno podjetje! A misliš, da so cenzorske predstave za profit? Za ljudsko oblast so! Od kod tebi ideja, da boš denar za to kasirala?

PAVLA: Ja, nisem slišala, da bi se prišel kdaj o tem pogovarjat. Ljudje morajo za storitve plačat. Če je tako, mora tudi ljudska oblast. Ali pa nobeden nič, pa vsakemu po njegovih potrebah. Te kinoaparature sem sama kupila pa štrom pa čiščenje tudi plačam.

BRENK: Da ni tebi malo greben zrasel? A ti res misliš, da so ti dali nazaj tisti kino v Celju pa na Ptuju? Tisto je bila administrativna napaka!

PAVLA: Že celo poletje pa jesen mi daješ najslabše filme. Še v Moste pa v Slogo daješ boljše. Jaz sem pa čez glavo zapufana! A misliš, da ne vem, kaj mi delaš?

BRENK: A misliš, da če je sodišče narodne časti ...

PAVLA: Na kant bi me rad spraval! Pa vse pofulil! Ne gre to tako! So me hoteli kakšni večji maherji od tebe. Moji največji pufi so itak pri žlahti, ne pa pri teh bankah, ki ste jih vi nacionalizirali.

BRENK: Res si freh ratala. Pa slišim, da si bila vmes nekaj v hribih? A si po Čopovem stebru plezala?

PAVLA: Po Skalaškem.

BRENK: Ne verjamem.

Brenk jo dolgo gleda, a Pavla se ne pusti motiti.

BRENK: Lej, poslušaj, tovarišica gospodična. Ti mogoče misliš, da me lahko spraviš ob živce. Samo mene še kaj drugega ni spravilo ob živce. Jaz sem bil v partizanih. Tam smo pokali s puškami pa z bombami, pa to ljudem direkt v fris. To je malo hujše ko ena buržujka, ki ima prijatelje po položajih. Tako da se bova samo malo pogovorila. Ti bom povedal, kaj jaz res mislim.

PAVLA (*nelagodno*): Pa da slišimo.

BRENK: Ti si se navajena z vsemi vse krasno zmenit. Z unimi gnilimi predaprilskimi snobi, s farji, z Italijani, z Nemci ... Samo tega pa ne veš, da je zdaj drugače. Zdaj je res drugače. Mi *smo se borili*. Mi *smo* ljudska oblast. Mi *imamo* vizijo, mi nismo presrani tujci v tuji deželi, mi se *borimo*, da bi ustvarili slovenski film. In če se je treba *boriti*, potem so žrtve. Premisli, na katero stran se boš postavila. Lahko prestopiš k narodu, tako kot Pfundner pa Furlan. Lahko si del zgodbe o razcvetu slovenskega filma. Lahko pa gledaš samo na svojo rit kot kapitalistka – potem pa sama glej, kje boš končala.

PAVLA: Njima ste plačali, mene ste pa ovadili. V teh kinih je denar od mojega očeta. Kako lahko rečeš, da skrbim za svojo rit? Jaz nisem še nobenega s špage spustila.

BRENK: S špage? Ja, eni končajo tudi na špagi. – Denar tvojega očeta. A veš, koliko očetov je med vojno izgubilo v ognju vse? Mi pa gradimo. – Od danes ne dobiš tudi enega filma več. Pa se znajdi. Lahko jim *bereš* tiste svoje “dramatične” nemške filme.

PAVLA: Dramske.

BRENK: A se boš spet vozila v Trst po njih? Gaufilmleiterja ni več, a veš, pa Trst je zdaj naš.

Pavla molči. Zatemnitev.

11. prizor

Čop in Pavla, ki je zelo mrka, plezata nad glavami, osvetljena sta spodaj Brenk in Maček.

MAČEK (*se nasmiha*): A ja, a to vam dela?

BRENK: Ja, to nam dela, ja.

MAČEK: Pa vi bi jo spet prijavili.

BRENK: Name pritiskajo z vseh koncev. Mi bi radi ustanovili slovensko filmsko produkcijo pa distribucijo. V Beogradu pritiskajo name, da sem nacionalist, da je to kakor separatizem. To imajo oni, ker se Srbi Hrvatov bojijo in obratno, mi smo pa obstranska žrtev. Jaz si sploh ne upam hodit tja dol.

MAČEK: Dobro, da imam vas, da mi kaj poveste. Vi delajte svoj posel.

BRENK: Ja. Potem so pa na drugi strani tile domači, buržuji. Baba si ne pusti nič dopovedat. Za cenzorske predstave bi mi rada kasirala! Švabskim oficirjem je pa zastonj predstave dajala, v isti dvoranici.

MAČEK: V tej državi se nobeden bolj ne spozna na film kot ona. So mi povedali dobri frontaši. Ki so za njo delali. Oče ji je posodil denar za en kino, ona si jih je pridelala v šestih letih pet.

BRENK: A je to zdaj fajn, po novem?

MAČEK: Ker je poznala film, sine moj, s filmi je znala. V njenih kinih so generacije doživljale prve ljubezni. Pa jokale. *Naša je!* Pa z vseh strani je prišraufana.

BRENK: S kje je prišraufana? A ste videli te slavospeve? (*Vrže na mizo debel zvezek.*)

MAČEK: *Planinski vestnik* ... tega mi pa ne nosijo v pisarno.

BRENK: Zdaj jo pa tukaj hvalijo. "Triglavski steber, srednji raz: smer Čop-Jesihova". Bebci na štajerskih okrajnih sodiščih ji vračajo kine, ki so jih že Nemci enkrat pobrali! Unega prekmurskega tovarnarja so ustrelili, največja kinopodjetnica v državi mi pa serje, da ji ne dajem zadosti kvalitetnih filmov, pa se ji noben ne upa zaplenit!

MAČEK (*prelistava revijo*): Čopa je ona živela v Ljubljani, ko je prišel iz nemških arestov. Je bil kurir.

BRENK: Da ste med vojno sprejemali sodelovanje takih, se nam danes čisto nič ne obrestuje. Taki kot ona so sodelovali iz čiste špekulacije! Ta je dajala vsem!

MAČEK: Samo zato, ker ste bili kdaj po kakšnem taborišču, potem pa se celo vojno po Horjulu pa Beli krajini klatili, še ne pomeni, da lahko komu govorite, kako naj v Ljubljani opravlja posel!

Brenk utihne.

MAČEK: Jaz sem moral stret tudi kakšna trša jajca kot vi. In bi mi vi zdaj govorili, kdo je buržuj, ker ne znate sami uredit svojega posla, pisali bi neke ovadbe ... Jaz sem bil tesar, pa sem se do zdaj še z vsakim vse zmenil! Mater ti ... – Vi ste se brezupno zapletli. Tega noben ne odplete.

BRENK: Zato sem pa spet napisal prijavo.

MAČEK (*nekaj časa razmišlja, potem*): Prav, potem pa vložite to prijavo.

BRENK: A jo bojo vzeli resno?

MAČEK: Začel se bo postopek. Če se začne postopek, lahko damo kinematografe pod začasno upravo.

BRENK: Kaj mi pomaga začasna?

MAČEK: Potem se bo omehčala. Ko enkrat ne bo imela kina ... Par mesecev, pa bo. Zapiral jaz te ženske ne bom.

BRENK: Tovariš Maček, s sodno razlastitvijo lahko začnemo delat do konca leta.

MAČEK: Kaj bi vi radi začeli delat? S kom? O čem ti to meni govoriš? A veš, v kakšnih časih živimo? A veš, kaj delamo? – Kdo je tukaj za kaj zadolžen?

BRENK: Jaz sem za film.

MAČEK: Potem pa delaj za film, jebemu mater! Poslušaj, kakšne so naloge! Tebe Beograjčani skrbijo. Pa kdo tebi kaj hoče! Hrvati bojo snemali srbske filme, Srbi pa hrvaške – tebe bi pa lahko brigalo, kdo bo naše! Lahko bi jih kakšni kvalitetni ljudje. Kham, na primer! Ne mešajo se oni v nas – smo mi unim dol zadosti uslug naredili. Eni se tega spomnimo! A veš ti, kako se stvari delajo?

Maček se sprehaja po sobi.

MAČEK: Ma, a veš, kaj bomo naredili? Točno v Beograd te bomo poslali. V Federalni filmski komite.

BRENK: Pa kaj bom jaz tam?

MAČEK: Boš federalno kinematografijo pokonci postavljaj.

BRENK (*iskreno zaskrbljen*): To me zafrkavate.

MAČEK: Ti bo Lidija povedala. Tam rabijo sposobne kadre! Tam nimajo nič! (*Udari po mizi.*) Zrihtaj!

BRENK: Pa kaj jaz vem o srbskem kinu?

MAČEK: To je pa samo od tebe odvisno! Film je tovarna duha! – Zrihtaj mi Pavlo Jesih!

12. prizor

Čop na vrhu stene, drži pritrjeno vrv. Pavla privezana pleza previsno k njemu, zdrsne, obvisi.

PAVLA: Pa kako, sto zlodjev, si ti tukaj čez prišel?

Zaniha, da bi prišla do oprijema, ne gre. Prosto visi.

PAVLA: Popusti vrv!

ČOP: Ne gre! Se je zataknila!

Pavla znova skuša zanihati, ne gre. Nazadnje Čopu uspe popustiti vrv. Pavla zaniha, trešči s kolenom v steno, vendar se je zdaj oprime.

PAVLA: U! Marička sveta ...

ČOP: Ti si čisto zdelana, to je!

PAVLA: Ti boga, sem se užgala ... – Nisem tega deset let delala! Da ne rečem, da si mi kofe v dolino zabrisal!

ČOP: Ja, če bi bil Gostiša tukaj, bi pozvonil, pa bi vama Joža pa Miha dol z vrha cigarete pa kofe spustila, pa limono, pa deset dek bonbonov!

PAVLA: Hvala, ker si tako prijazen.

Čop se po nekaj obotavljanja po pritrjeni vrvi spusti k njej, skupaj obstojita na polici.

ČOP: Pavla, skup se bo treba vzeti. Kaj je?

PAVLA: To koleno me boli ko vrag. To je uno ta staro koleno.

ČOP: Samo še tega nama je bilo treba. – Dobro, oprosti.

Pavla molči. Čop razmišlja. Čez čas:

PAVLA: Tukaj me pusti.

ČOP: Kako to misliš?

PAVLA: Saj ne morem noge stegnit. Danes ne bo več nič od mene. – Pa saj že prej ni bilo. Saj nisem mogla plezat.

ČOP: To ti ni podobno.

PAVLA: Že dvakrat sva spala v tej steni. Ti si lahko danes gor. Ti še zmeraj plezaš ko veverica. Bom jaz tukaj počakala. Danes ne morem naprej.

ČOP: Kaj boš čakala. Če se tako greva, lahko oba počakava. Spod vejo, da sva zgoraj. Mogoče se bo že danes kdo oglasil.

PAVLA: Zakaj bi se kdo oglasil? To ni tako ko z Gostišo. Takrat sva samo za par cigaret prosila – sva bila dobre volje pa pri močeh. Tako pa ni treba, da me kdo gleda. — A ni to fajn? Obstaja pot, samo splezat je ne morem.

ČOP: Pa saj bi jo lahko.

PAVLA: Ti lahko prideš gor sam, pred nočjo. Potem pa pridi nazaj s spodobnimi klini!

ČOP: Ne bom te same tukaj pustil! – (*Ubere drugo taktiko.*) Lej, kako bo zdaj meni ratalo ven prit, če me ne bo noben varoval?

PAVLA: No, oprosti, ker te ne morem s to nogo varovat. – Če ga zdaj ne boš naredil – če te bojo ven vlekli – potem ga nikoli ne boš. Dva-
inpetdeset si star, porkaduš!

ČOP: Ti boš pa ...

PAVLA: Jaz si bom spočila. – Imam še flaško waldmeistra. Mogoče se bo pa koleno umirilo, če bo en dan pri miru.

ČOP: Ja, a ni tukaj gor ko v Dobrni?

PAVLA: Sedemnajst klinov, pa v Steber! Budala! (*Se umiri.*) Tukaj mi ni hudega. Pridi s klini, sem rekla! Pa boš videl pol!

ČOP (*pokaže*): Glej, samo polica. Na hrbet se uležeš, pa ...

PAVLA: *Ne–morem–danes!* A kaj zastopiš? To–je–moje–ta–staro–koleno.

Pavza.

PAVLA (*počasi*): Ven boš prišel. Tebe ni še nikoli noben reševal. Ni treba, da te zdaj prvič. Še par ur imaš do teme.

ČOP: V megli, usrani.

PAVLA: Od kdaj je pa tebe strah?

ČOP: Mene je dostikrat.

PAVLA: Pejd. Ker če se na koga zanesem, da bo nazaj prišel, boš to ti. Kozel stari.

Čop bolšči predse. Zatemnitev.

13. prizor

Stari Čop in Stara Pavla za mizo.

PAVLA (*zajedljivo*): Tovariš Čop.

ČOP: Daj, Pavla, nehaj. Še malo natoči.

PAVLA: Brez problema. (*Natoči.*) Ga je tovariš podpredsednik prinesel. Za tovariša Čopa pa njegov steber.

ČOP: To je tebi prinesel, meni ne nosi.

PAVLA: Samo sem točno vedela, da si že skoz na to mislil. Si takoj že drugi dan rekel: kaj če bi mu rekli Čop-Jesihov. Pa sva bila zmenjena, da bo Skalaški.

ČOP: Kaj sem rekel. Saj sva gor dušo pustila! Najin je! A je od Mihata, mogoče?

PAVLA (*se posmehne*): Miha ..., pa točno Mihata si moral najt. Gospod pravnik, sekretar za industrijo me še v pisarno ni hotel sprejet ...

ČOP: Zakaj bi te pa sprejel? Da bi mu kaj v glavo zabrisala?

PAVLA: Takrat mu ne bi.

ČOP: Ti mi že dvajset let skoz naprej mečeš ta steber! Saj bi ga prodal, hudiča, samo ga noben vrag kupit noče! A ga kdo hoče kupit? Ga noben noče! Nisem si jaz tega zmisлил! Ni si tudi Kugyhausa Kugy zmisлил.

PAVLA: Dobro, *tistega* si res ni zmisлил.

ČOP: Ti si bila velebnana podjetnica, jaz sem imel pa samo to za svoje otroke! A naj bi vladi rekel "ne"?

PAVLA: Otroke ...

Pavza.

PAVLA: A veš, da je bil Kham zadnjič tukaj?

ČOP: Kaj pa on zdaj dela?

PAVLA: Kaj, v penziji je ... Mi je bonboniero prinesel. Sem mu jo zabrisala ...

ČOP: Zakaj pa njemu?

PAVLA: A veš, da si je tip zrihtal za vojno dvojna leta? Pa potrdilo o nezaknovanosti je dobil. Borci so mu dali potrdilo, da je bil frontaš ...

ČOP: Pa saj sta bila skupaj v govnu.

PAVLA: To si pa dobro povedal! A rabim jaz od njega bonbone? Potrdilo o nekaznovanosti!

ČOP: Zakaj pa nisi tudi ti?

PAVLA: Dvojna leta! (*Premišljuje.*) Ti pa tudi veš. Ej, ti pa sploh, si Titu štafeto nosil ali je nisi? "Druže Tito ... eee ... da si mi živ in zdrav kot planinski kozel."

ČOP: Nisem tega rekel. A zdaj se boš pa name spravila.

PAVLA: Ne, ne bom se nate spravila, to sem samo toliko vesela, da te vidim!

ČOP: Ti si ratala coprnica, to pa res, da si.

PAVLA: Ne, ti si mene rešil ... Ne vem, zakaj me nisi gor pustil.

ČOP: Zato, ker si fejest punca. Evo, zato.

PAVLA: A sem fejest punca?

ČOP: Za mene si bila, zmeraj.

Hrupna glasba. Pijeta, kadita v zatemnitev.

14. prizor

Zelo počasna osvetlitev (dani se). Mlada Pavla spi na polici. Čez čas se zdrzne in plane pokonci, pogleda v prepad. Se ustraši. Potem se zazre v daljavo. Bolšči predse.

Čez čas začne brskati po nahrbtniku, izvleče nekaj suhega kruha, žveči. Sliši se kapljanje. Pavla izvleče kovinsko skodelico in jo iztegne, kar se da daleč, da bi nalovila kapljice. Plenka joč zvok. Ko čez čas pogleda v skodelico, zakolne.

PAVLA: To vse šprica ... mater ... Pa še un kofe. Mater mu ... blesavo!

Meglina svetloba se nenadoma razžari v rumeno.

PAVLA: O ja, a zdaj pa boš ... sonček. Sonček sonček. A zdaj si pa lahko. A prej si se pa Čopa bal, ali kaj? – A si mi prišel za god voščit? Ja, danes imam god, sonček. Sem se dobro pred prijatelji skrila, a ne? – Ne, saj jaz po navadi ne govorim sama s sabo. Samo zmešat se mi pa tudi ne sme. Moram še tukaj ven izplezat.

Uživaško se preteguje, iz nahrbtnika potegne steklenico grenčice. Pije. Potem se nenadoma spet preplašeno zdrzne. Strmi v daljavo.

PAVLA: Primožič! PRIMOŽIČ!!! (*Skobaca se pokonci.*) Primožič! Kje si! Pridem! (*Zaihti.*) Primožič ...

15. prizor

Pavla na prejšnjem mestu, a ozadje se zdaj spremeni v podobo pisarne, kar ostane vse do konca 17. prizora. Kljub temu Pavla ves čas ostaja privezana, kot da je varovana na steni. Vstopi Breiner v nemški uniformi.

PAVLA: Gospod Gaufilmleiter! *Herr Breiner!* Nujno prošnjo imam za vas. (*Breiner se ustavi.*) Mogoče se vam bo zdelo malo čudno, ampak prosila bi vas, če me lahko peljete v Trst.

BREINER: Trst?

PAVLA: Železniška proga je razrušena, meni pa naše oblasti itak v nobenem primeru ne bi dale prepustnice za na pot. Če se pridružim vam in vaši tajnici, nas ne bodo ustavljali.

BREINER: Zakaj pa v Trst? Na morski zrak?

PAVLA (*se prisiljeno nasmeji*): Ne, *Herr Breiner*, nujno je. Moj brat Alojz ... je bil aretiran v Trstu. Skupaj s prijateljem, ki je ... moj zaročenec. Neki železničar mi je sporočil ... Pred vojaško sodišče ju hočejo postaviti. Zato moram ... *urgentno* na pot.

BREINER: Vojaško sodišče? Kaj sta pa ušpičila?

V prostor prikoraka Tožilec, ki drži v roki papirje: sede, jih razgrne po mizi, začne brati.

PAVLA: Nič nista naredila! Bil je nesporazum. Moj brat je ... ima težko bolezen v ušesu. On ne bi mogel niti muhe pohodit, vrtoglavice ima, papirje imam ... V Trstu je bil na zdravljenju. Moj zaročenec je skrbel zanj.

BREINER: A ne bi bilo boljše, če bi skrbel za vas?

PAVLA: Jaz znam skrbet sama zase. *Herr* Breiner ... prosim.

BREINER: To pa vidim. Pa še za njega. – Kaj pa mislite narediti? Kaj boste delali v Trstu?

PAVLA (*trmasto*): Kar koli bo treba.

BREINER: Če je vaš brat bolan, bo vojaško sodišče to ugotovilo. Če imate kakšne papirje, jih lahko jaz odpeljem.

PAVLA: Ne bi vas želela obremenjevat s tem, zadosti dela imate. – Razen tega poznam v Trstu ljudi – še izpred vojne. Lahko mi pomagajo. Samo prevoz potrebujem.

BREINER: To je proti predpisom ... prevažati ljudi brez prepustnic.

PAVLA: Predpisom ... predpisom, seveda. Samo, *Herr* Breiner, na vas se ne bi obračala, če ne bi bila v hudi stiski. Za življenje in smrt gre. Vojaško sodišče je resna stvar.

BREINER: Točno to sem tudi jaz mislil.

PAVLA: *Herr* Breiner ... poznate me.

BREINER: Ja. Poznam vas ... (*Po premisleku:*) Jutri, ob šestih zjutraj. Pred hotelom Union.

PAVLA: Najlepša vam hvala, *Herr* Breiner.

Breiner odide.

16. prizor

Pavla strmi za njim, potem se malo razgibava. Tožilec še vedno bere svoje papirje. Prikoraka Brenk, se postavi poleg njega, mu gleda čez ramo. Tožilec še nekaj časa bere molče, potem začne na glas.

TOŽILEC (*bere*): Protislovensko delovanje na Ptujju v službi nacistov je prijavljena leta 1939 izvajala vedoma, ker je bila od vodstva slovenskega kina vabljen na sodelovanje in opozorjena na nazorno delo proti Slovincem, kar pa je odločno odklonila. Verjetno je, da je bila pogodba z nacisti sklenjena samo fiktivno z namenom, da uniči Slovence na Ptujju. Priči: dr. Šalamun Franjo, odvetnik, Ogorelec Mirko, ravnatelj pletarske šole.

BRENK: Ta dva sta vodila sokolski kino na Ptujju.

TOŽILEC (*bere*): Takoj po okupaciji se je preselila v Ljubljano, medtem ko je bila lahko sigurna, da bodo ostala njena podjetja na ozemlju, ki so ga zasedli Nemci, obvarovana, saj je bila njihova sodelavka. V Ljubljani je navezala stike s fašističnim vodstvom, kar dokazuje to, da so ji prepustili kino Matica, čeprav je prišla z nacističnega ozemlja. Poleg italijanskih je nabavljala tudi nemške filme, tako da je širila obojestransko propagando. Z okupatorskimi oficirji se je vozila v Trst ... (*Dvigne glavo, prek očal:*) Brenk, pa vi veste, kaj delate?

BRENK: Seveda vem, kaj delam. Je podprto.

TOŽILEC: Te obtožbe je sodišče narodne časti že raziskalo, pa je ustavilo postopek.

BRENK: Sodišče narodne časti je bilo ukinjeno. Zadnji dan je dobila odločbo o opustitvi, tisti dan so jih napisali par sto, kar tako. To je šlamparija. Spodobi se, da se tehtne primere razišče.

TOŽILEC: ... med tem, ko so padali talci, množice trpečih ječale po zaporih in se je najzavednejši del našega naroda boril pod najtežjimi okolnostmi proti okupatorju. (*Spet dvigne pogled.*) Dobro se bere.

BRENK: Nič si nisem izmislil.

TOŽILEC: Za to imate točno štiri priče, ki so bivši lastniki konkurenčnih kinov, od tega eni sami v postopkih, ali pa navajate kot dokaz “javnosti znano”. A veste, koliko prič je ona navedla pred sodiščem narodne časti? Petnajst. A veste, kdo so bili vmes? Milan Apih. Dušan Serneč, poverjenik Knoja. Torelli, načelnik ministrstva za pravosodje. Urška Brecljeva, žena soustanovitelja zdravniškega odbora OF. Rado Pavlič, tožilec na vojaškem sodišču. Major Franc Primožič iz glavnega odbora OF. Kolikor je na zaslišanju povedala, bi lahko bili tudi vi skoraj njena priča. Je prispevala za ustanovitev vašega podjetja.

BRENK: Priče bodo povedale, kar je pravično.

TOŽILEC: A to bodo povedale? (*Prelistava.*) Zakaj to delate?

BRENK: Kako, zakaj? – Narodova umetnost mora biti narodova stvar. Ne stvar neke buržujke, ki sodeluje s komer koli, vse pa samo za samo sebe. Če noče sodelovat, potem dela škodo. In to ta prijava dokazuje: da je njen odnos dosledno, skozi leta kazal, da je proti ljudskemu interesu. (*Tožilec lista po prijavi.*) Mi hočemo narediti slovenski film, aktivno, demokratično. Ne kompromisarsko. Ne pajdaško.

TOŽILEC: Da se ne bova narobe razumela. Jaz vidim ljudski interes. Samo sem moral vprašat. Ker Pavla Jesih ni kar katera koli državljanka.

BRENK: Aha. Se vi tudi bojite Ozne.

TOŽILEC: To pa ni bilo potrebno, Brenk.

BRENK: Jaz se je ne bojim. Če delam v narodovem interesu, vem, da delam prav, Ozna gor ali dol.

TOŽILEC: Vi delajte svoj posel, Brenk, mi bomo pa svojega. A je prav?

Odideta. Pavla strmi v daljavo, glasba.

17. prizor

Pavlo spet začena očitno grabiti panika, nekakšen privid.

PAVLA: Spet ta detektiv!!! (*Skobaca se pokonci.*) Artur! Daj, bodi pri gašperčku ... Daj ..., daj ..., če ti dam znak, prižgi! To je za zno-ret ... Pride, pa par ur tam stoji ...

Glasba utihne, Pavla obstane. V neposredni bližini Pavle vstopi Maček, da se Pavla zdrzne, ko ga zagleda. Maček se usede. Ozadje se počasi spremeni v ozadje pisarne, čeprav je Pavla še zmeraj privezana na steno.

MAČEK: A veste, kdo sem jaz?

PAVLA: Tovariš minister ... A sem zdaj že pod notranjimi zadevami?

MAČEK: Ne pod zunanji, hvala bogu. (*Se razgleduje.*) A veste, zakaj sem tukaj?

PAVLA: Tovariš minister je ljubitelj filma! Garant.

MAČEK: Pa veste, da sem res! Vsi smo ljubitelji filma. – Tako čisto pri-vat: znamo cenit, kar ste naredili za Kraigherjevo familijo. Hčerka je zdaj pri mami, na varnem.

PAVLA: Vem.

MAČEK: Saj veste, kaj mislim. – A veste, da Brenk govori o vas, da ste sebični pa nekooperativni? Da ne marate dat kinov ljudski oblasti?

PAVLA: To ni res, da sem proti podržavljenju. Samo proti taki upravi. Moje kine se sistematično uničuje, to ni kino, ki sem ga jaz delala. – Samo če gospod Brenk tako pravi ... potem pa bo tudi kaj na tem.

MAČEK: Do mene vam ni treba bit sarkastični. Ker sem na vaši strani. Brenk je prijavo vložil proti vam na tožilstvo, a ne? Pred pol leta? Že drugo?

Pavla molči.

MAČEK: Ja no, tako sem slišal.

PAVLA: In ja, čim ste me dali pod začasno upravo, me je Državno podjetje zabrisalo na cesto. Ljudska oblast. A bi radi vedeli, od kod imam za kruh?

MAČEK: Ja no, saj ste dobili mnenje, da ste dobili sklep, da ste bili odpuščeni nezakonito.

PAVLA (*nerada*): Hvala bogu, imam kakšnega prijatelja.

MAČEK: Tominška mislite? Ja, on je sprožil postopek, ampak *vlada* je dala pozitivno mnenje, da ste bili zaposleni kot poslovodkinja, da je sklepčasne uprave napačen. – Pa še nekaj. A ni čudno, da se prijava ne premakne? Da ni ovadbe?

PAVLA: Sem slišala, da so sodišča dosti polna.

MAČEK: Ja, točno taka so. Toliko, da boste vedeli, kje vse so vaši prijatelji. – Na Matico pa ne boste šli nazaj.

PAVLA: Zakaj ne?

MAČEK: Ker sem slišal, da ste sebični pa nekooperativni. (*Pavza.*) Lejte, jaz dobro vem, da če se kdo v Sloveniji spozna na filme, se vi.

PAVLA: A ... ne Brenk?

MAČEK: On ... ima svoje kvalitete, ima krasno oko, ne zna pa z ljudmi. Z najboljšimi v Sloveniji se mu je ratalo skregat. Mi bomo v socializmu rabili film. Naš film. Slovenski film. Brenka lahko pošljemo drugam, v federalno komisijo za film, naj se tam jebe, da bo videl, kaj je politika. On je kontra od vas. Vi ste se zmeraj znali z vsemi zmenit, on pa z nobenim.

Pavla molči.

MAČEK: Imamo pa za vas boljšo ponudbo. Pozabite na vaše kine. So tudi boljša mesta. Filmsko podjetje bomo razdelili na dva dela, produkcijsko in distributersko. Podjetje za produkcijo se bo imenovalo Triglav film. Koliko se vi vidite v tem?

PAVLA (*po premoru*): Te kine upravljam jaz. Vse svoje znanje sem vložila v njih. Vse zaposlene osebno najela. Nobeni smrkavi mulci jih ne bodo upravljali.

MAČEK: Dobro, saj niste naivni. Delali smo vsi za to, da bo na koncu stvar osvobojena denarja, pa izkoriščanja od denarja.

PAVLA: Samo ne osvobojeni od človeka. Jaz nobenega ne izkoriščam za denar. Jaz delam za umetnost.

MAČEK: Pa smo skupaj!

PAVLA: Jaz delam z ljudmi, ki jim zaupam, za stvar, ki jo ljudje rabijo, da so za en moment lažje ljudje.

MAČEK: Evo! In točno tako boste lahko delali za narod.

PAVKLA: Ne vem, če bom znala. Ker meni je to malo čudno, če za Brenka danes pravite, da ga boste poslali v Beograd.

MAČEK: Mogoče ga bomo! Tam take rabijo!

PAVLA: A veste, ko mi v hribih plezamo, si spustimo *špago*, ne pa vrše.

MAČEK: Vrše? Saj vam ponujamo izvršno funkcijo! O tem vam govorim, da boste lahko vi odločali!

PAVLA: A proti komu bom ovadbo pisala? Vi veste, da sem vsake obtožbe, ki jo je Brenk skupaj spravil, nedolžna.

MAČEK: Ja, seveda ste. Zato pa niste v arestu.

PAVLA: Celo čudo, bog pomagaj.

Svetloba začne pojemat.

MAČEK: Pavla, jaz ne parlamentiram. Ker to ni parlament. Zdaj imam zadosti. Nazadnje bom videl, da ima Brenk še prav. – Mi smo znali rešit vprašanje na tisoče komadov, samo sem mislil, da boste vi znali sprejet ponujeno roko. – A bi se oklepali ene *bajte*? Pavla, to bo zdaj vse ljudsko.

PAVLA: To pomeni, da pripada človeku.

MAČEK: A vi zdaj to filozofirate?

PAVLA: Človeku.

Svetlobe skoraj ni več.

MAČEK: Tovarišica Pavla, a ste vi zaspani?

PAVLA: Malo pa res.

MAČEK: Rešili vas bomo.

Zatemnitev.

18. prizor

Pavla spi na polici, se prebuja. Počasi se dvigne, bolšči v prepad pod seboj, potem predse. Čez čas pogleda v nahrbtnik, najprej prvi, potem drugi; oba vrže v prepad. Obsedi, bolšči. Čez čas:

KLICANJE (*več glasov*): Pavla! Pavla!

Pavla se zdrami, ne more verjeti, da ni halucinacija. Napeto prisluškuje navzgor. Klicanje je vse bližje. Sliši se proženje kamenja ob plezanju.

KLICANJE (*zdaj le še en glas*): Pavla!!

PAVLA: Kaj se dereš? Tukaj sem.

Prek previsa se iznenada na vrvi spusti Ravhekar, privezano ima še eno vrv.

RAVHEKAR: Kako si, Pavla?

PAVLA: A imaš kaj vode?

RAVHEKAR: Vode? Kavo imamo na vrhu. Do sem dol pa nisem vode s sabo vlačil.

PAVLA: Ti boga, dedci! Kavoj? A gor na vrhu?

ČOP (*iznad previsa*): Ja, jaz sem razumel, da se najbolj zaradi kave razburjaš.

RAVHEKAR: Zdaj se pa na transport pripravi, boš pri čutaricah en-dva-tri.

Ji poda drugo vrv. Pavla se odveže od stene, začne se privezovati na novo vrv.

PAVLA: Če bi kakšna ženska dol priplezala, bi s sabo vodo prinesla. Kdo daje dedce v reševalno.

RAVHEKAR: Ja, limon tudi nimamo. Kako se držiš?

PAVLA: Boš to zdajle videl.

RAVHEKAR (*zakliče gor*): Evo, je navezana! – Pripravi se.

Vrv se napne. Pavla otrpne.

PAVLA: Kaj to delate? – NEHAJ!

Vrv popusti.

RAVHEKAR: Samo sprosti se.

PAVLA: Rajši se umakni.

RAVHEKAR: Daj, ne ga srat. Tale polica je grozljivka. Saj potem gor naprej gre, je bolj položno.

PAVLA: Potem se pa toliko umakni, da mimo pridem.

RAVHEKAR: Daj, nehaj. Koliko si pa spala zdajle, dve noči?

PAVLA: Glih toliko, da sem se malo spočila.

Se merita.

RAVHEKAR: Zdaj pa ti blodiš tukaj. Pavla, na vrhu Stebra si, noben razen Čopa tukaj ne bi mogel naprej.

PAVLA: Ja, kaj boš pa ti? Bodo tebe tudi kot žakelj vlekli?

RAVHEKAR (*skomigne*): Daj, bomo gor filozofirali. (*Navzgor:*) Dajta, potegnita.

Vrv se napne, da Pavlo skoraj prevrne, a se ujame za klin, na katerem je bila privezana.

PAVLA: Stoj!!! (*Se začne odvezovati.*) A mene kdo tukaj poslušā?

RAVHEKAR: Pa kaj ti je?

Vrv popusti.

PAVLA: Bejž mi s poti! Grem sama gor. Vi samo špago držite tako, kot je treba.

ČOP (*iznad previsa*): Daj, Tomaž, pridi gor, ker bo sama šla.

RAVKEHAR: A sta vidva obadva nora?

PAVLA: Midva nisva nora, pa gora tudi ne.

RAVHEKAR: Dobro, tovarišica.

Izpleza na enak način kot prvotno Čop, vendar lahkotneje, mladostneje, spočito. Za njim se odpravi tudi Pavla, ki gre po enaki poti na enak način, a očitno do skrajnosti izmučeno. Kljub temu ji gre.

ČOP (*iznad previsa*): No, pa si meni govorila, da ne moreš!

RAVHEKAR: Mater ji, še eno noč bi jo morali v steni pustit, pa bi se pustila ven potegniti.

PAVLA: Šparaj sapo. – Bebci, brez vode v reševanje.

Izpleza. Zatemnitev.

19. prizor

Pavla, Prennerjeva, Sodnik stojijo. Sedita Čop in Kham, lahko tudi drugi, brezimni.

PRENNER: Zelo neregularno je, da niste poslali prič ven, tovariš sodnik: vse so v dvorani in poslušajo.

SODNIK: O tem smo se zmenili, tovarišica Prenner.

PRENNER: Nič se nismo zmenili. Ne mislite več nobene zaslišati?

SODNIK: Se bomo odločili, glede na pričevanja in zagovor tovarišice Jesih. Ne bomo delali cirkusa! Dvainsedemdeset prič, Prenner: a smo na sejmu?

Prennerjeva bi ugovarjala, a se vda, obrne se k Pavli.

PRENNER: Tovarišica Jesih, povejte, v kakšnih odnosih ste bili z Gau-filmleiterjem Breinerjem, ki naj bi bil eden od tistih zagrizenih fašističnih propagandistov, s katerimi ste domnevno gojili prijateljstvo?

PAVLA: Gaufilmleiter Breiner je bil okupacijski državni uradnik, ki je skrbel za distribucijo filmov. Z njim sem imela izključno poslovne odnose.

PRENNER: Obtožnica vam očita prijateljjevanje in skupna potovanja.

PAVLA: Niso bila potovanja. – Moj brat Lojze je bil v partizanih poškodovan in je povrh še zbolel, dobil je uradno odpustnico za zdravljenje. Zdravil se je in ilegalno bival malo pri meni doma, malo pa v Trstu. Ker pa se je v Trstu s kolegom Primožičem iz OF udeleževal še naprej, so ga aretirali in zaprli v Rižarno. Bila sem v stiski, prosila sem Gaufilmleiterja, če me pelje v Trst, ker takrat drugače ni šlo. Švabobranske oblasti mi nikoli ne bi dale prepustnice, da bi šla s svojim avtom. Ves čas so mi grozili z aretacijo.

PRENNER: Menda ste z njim in njegovo družbo pijančevali.

PAVLA: Laž! Z njim sem kakšnih petkrat potovala v Trst. Tam mi je s spretnostjo in z denarjem uspelo, da sem rešila oba. Lojze si po boleznih ni opomogel in se ni mogel vrniti v edinico, še danes ni zdrav. Primožič je šel naravnost v partizane in je mesec pred koncem vojne padel. (*Glas se ji zatrese, a se hitro zbere.*) – Če me je Gaufilmleiter po tistem obiskal, sem mu postregla s kavo in žganjem, čista vljudnost. Naredil mi je uslugo. Niso pa to prijateljski odnosi.

PRENNER: Tovarišica Apih je izjavila, da so bile vse usluge in finančni prispevki njeni družini čisto osebne narave. Da niso bili povezani z naravo gibanja, ki sta mu z možem pripadala.

PAVLA: To pa težko razumem. Izdatne prispevke sem dajala vsem poverjenikom, ki so se mogli izkazati, tudi če jih nisem osebno poznala. Saj sem jih poleg nje navedla še cel kup, v dvorani so!

PRENNER: Ste razen prispevkov delovali tudi kako drugače?

PAVLA: Tovarišu Rechbachu sem po navodilu obveščevalca Pavliča izročila zemljevid ljubljanskega letališča, ki so ga zavezniki potem uspešno bombardirali.

SODNIK: Tovarišica Jesih, ali vi pravite, da ste organizirali zavezniško bombardiranje ljubljanskega letališča?

PAVLA: Ne, tega nisem. Sem samo posredovala natančne načrte, enako kot načrt gorenjske železnice. Za oboje imam priče.

SODNIK: Tovarišica Jesih, zemljevid Gorenjske je v vsakem zemljepisnem učbeniku.

PAVLA: Zakaj pa sta bila potem Rechbach in Pavlič zaradi teh istih papirjev obsojena na smrt? Mene je pa zasliševal Gestapo?

SODNIK: Mogoče so računali na kavo pa žganje?

PRENNER: Tovariš sodnik, večina ljubljanskih prič nas je obvestila, da so bile včeraj poklicane na sedeže četrtnih odborov, ker da morajo gledati na "večje nacionalne interese" in stremeti k temu, da bo moja klientka obsojena. Nujno je sklepati, da je to dejanje

zoper pravosodje nasnovano s strani ljubljanske direkcije Filmskega podjetja ... Ker je tudi DFP prek sestanka zaupnikov organiziral manifestacijski pohod uslužbencev kina Matica na to razpravo, da bi vpili, kako jih je Pavla Jesih maltretirala in zlostavljala ...

SODNIK: Tovarišica Prenner, pa kje vidite te vaše manifestante? Ali kdo tukaj vpije, razen vas?

PRENNER: Seveda ne, ker so se zaposleni temu enoglasno uprli!

SODNIK: Kakšno zvezo ima zdaj to s čimer koli? Vi mi po eni strani pravite, da bi morali zaslišati priče, po drugi pa, da so priče vplivane. Je bila kakšna zaslišana?

PRENNER: Dve.

SODNIK: Ena sovražna, ena pa naklonjena. Uravnoteženo! Imamo pa tukaj konkretno ovadbo DFP, ki je podprta. Pa kakšen cigumigu vi mislite, da se tukaj gremo?

PRENNER: S čim je podprta? Pa v postopku se niti vlagatelj prijave ni pustil zaslišati.

SODNIK: Tovariš Brenk je v Beogradu.

PRENNER: Niti njegov zastopnik.

SODNIK: DFP nima zastopnika, ker ne obstaja več. Triglav film in Vesna film nista povezana s to ovadbo. Ugotovili smo veliko objektivnih dejstev, tovarišica Prenner. Tovarišica Jesih je dala Apihov bunker OF v kinu Matica zazidati takoj po nemški okupaciji ...

PRENNER: Seveda ga je! Saj je bil kino nonstop pod nadzorom. Saj se tudi tovarišica Apihova ne bi hotela več skrivati v njem!

SODNIK: Prenner, prepovedujem vam, da žalite priče.

PRENNER: Saj je prič polna dvorana! Kdo jih žali?

SODNIK: Prenner, nespoštovanje sodišča se vam ne bo obrestovalo. Tudi danes ne, to vam garantiram.

PRENNER: Tovariš sodnik, obljubljam vam, da danes tožilca ne bom na gobec.

SODNIK: Tega sojenja je konec!

V dvorani završi.

SODNIK: Sodba bo znana v roku sedmih dni.

PAVLA: Tovariš sodnik ...

SODNIK: Sodišče se je seznanilo z vsemi podatki, ki so relevantni za ta primer. Obtožena Milan Kham in Pavla Jesih bosta vabljeni na oznanitev sodbe na običajen način.

PRENNER: To je travestija.

Glasno negodovanje iz dvorane. Zatemnitev.

20. prizor

Pavla, Prennerjeva za mizo. Obe se zdita pijani, Pavla je očitno depresivna. V ozadju po omizjih posedajo vsi: Stara Pavla in Stari Čop, Kham, Sodnik, Maček, Brenk, preostali brezimni.

PAVLA: A veš ti, kaj je najhujše? A veš, česa ne zastopim?

PRENNER: Česa?

PAVLA: To, da so mi vse pobrali ... Nisem edina. Ampak zakaj so morali zraven še tako svinjat po meni? Ker glej: pol teh ljudi, ki so danes okrog po funkcijah, poznam. Sem jim pomagala, ob tej ali oni priliki. A ni to včasih nekaj pomenilo?

PRENNER: Punca moja, stara zgodba, ena od najstarejših. Če je to vse, pol ni bogve kaj.

PAVLA: Pol tistih, s katerimi smo bili kdaj skupaj na špagi, je danes funkcionarjev! Vsi vejo, da nič od tistega, kar so mi naprej metali,

ni bilo res. Pa me ignorirajo. Glej, tebe dejansko *so* zaprli, ti prepovedali advokaturu, samo so ti bila še zmeraj vrata odprta. Si spet nazaj, si advokat.

PRENNER: Mogoče bolj moj smisel za humor obrajtajo?

PAVLA: Meni pa, da sem nora. Da sem stole iz kinov odnašala ... (*Pavza, potem se zbere:*) Dobro, ti me poznaš. Ti si tukaj. Če bi bila vsaj sapfična, tako kot ti. Ti moški so ko – *res* krušljiva stena.

PRENNER: Rabiš dobre partnerje.

PAVLA: Glej, a sem jaz slaba ženska?

PRENNER Nisi slaba ženska

Jo kot prijateljsko objame, a po krajšem času se prijateljski objem spremeni v ljubezenskega, dokler se Pavla ne iztrga.

PAVLA: Kaj ga ti biksaš ... Tega jaz ne morem razumet.

PRENNER: Jasno, da ne. Ti imaš hribe.

PAVLA: Kakšne hribe? So to hribi, tukaj v tejle koči? Da Mojstrovko čez gledam? Še to so mi vzeli.

PRENNER: Kako pa kaj Čop?

PAVLA: A on? Po starem ... Se je na starost oženil, ima otroke ...

PRENNER: Ti je žal, ker se je oženil?

PAVLA: Žal? Meni pa čisto res nima bit kaj žal. Še hvala bogu, če je končno na tako naletel, ki ga prenaša ... kozla starega.

PRENNER: Včasih si znala zelo ljubeče govorit o njem.

PAVLA (*iskreno presenečena*): Veš kaj ... Kaj je pa on, pa kaj sem jaz? Iz čisto drugih svetov sva. On je ko ... ma, ko ena žival, butasta, samo ima pa tako zlato srce ... Ah, Joža ...

21. prizor

Svetloba se zdaj preusmeri na Staro Pavlo in Starega Čopa, drugi so v poltemi in se neslišno pogovarjajo.

ČOP: A veš, kaj je, Pavla? Ti zmeraj misliš, da se je tebi zgodila največja krivica od vseh.

PAVLA: Največja? Največja pa ne. Tebi se je večja. Si dobil red zaslug za narod!

ČOP: Ja, sem jih ziher moral prav prosit, a ne. Miha greje kolajne za tebe že sto let.

PAVLA: "Bohlonelj, pa hvala, ker smo prjatli." – A Planinska? ... Zakaj ti že spet o Mihatu?

ČOP: Ti ne odpustiš ... Tisto so bili drugi cajti!

PAVLA: V vsakem cajtu lahko pokažeš, kdo si.

ČOP: Je pokazal marsikaj.

PAVLA: Saj tisto obrajtam, a veš, da ne boš mislil. Ko si mu rekel ne, da bi te v mojstra povišal. Ko si rekel: ne, bom jaz kar šlingar, tega ne rabim.

ČOP: Obrajtaš ... Ko neumnost naredim, pa obrajtaš.

PAVLA: To ni bila neumnost. A je Mojca rekla, da je bila neumnost?

ČOP: Mojca? Saj jaz vem, da je bila neumnost, ni treba Mojce, da mi pove, da je.

PAVLA: *Ni* bila. Tako vsaj veš, da si svoj človek. Da si, kar si.

Mlada Pavla v ozadju vstane, začne hoditi od mize do mize, kot da pobira zadnja naročila.

ČOP: Svoj človek.

PAVLA: Ja, saj je res! A kaj mogoče ni res?

Pavza.

PAVLA: Ne, saj sem grda do tebe. Ti si na lastne stroške prišel meni v Ljubljano na sojenje pa si bil pripravljen pričat. Svinje te sploh niso gor poklicale ... Samo tisto so slišali, kar so hoteli. Prasec je hotel prisilno delo. Prisilno delo! Zame!

Mlada Pavla pride k njuni mizi.

MLADA PAVLA: Bosta še kaj? Počasi bo treba spat, če mislita jutri kam it.

STARA PAVLA: O tem mi pa vi ne morete govorit. Kaj bi mi rada povedala? A vi veste, kdo sem jaz?

Mlada Pavla jo premeri s pogledom.

MLADA PAVLA: Ne vem, gospa, jaz spoštujem vsakega. Saj sem samo ...

STARA PAVLA: O, tukaj delate pa napako. Ker eni so barabe.

MLADA PAVLA: To imate skor ziher prav. Samo zdaj ...

STARA PAVLA: Nič *skor ziher* prav. Pa kdo ste vi?

Mlada Pavla bi nekaj rekla, a se ji zdi preneumno, Stari Pavli se samo ironično spačeno nasmehne.

MLADA PAVLA: Upravnica. Samo tudi postrežem.

Mlada Pavla odide...

ČOP (*za njo*): Hvala, je bilo zadosti!

STARA PAVLA (*kliče za njo*): "Upravnica"? A "upravnica"? Česa ste vi "upravnica"?

ČOP: Pa kaj je tebe pičilo?

Stara Pavla se posmehne, potem se sesede vase. Mlada Pavla prisede h Khamu.

ČOP: Prijazna je bila. Dela za planince, lahko bi bili prijateljici.

STARA PAVLA (*potihem*): Skorajda ne verjamem.

Pavza.

ČOP: Daj se malo pazi. Te bojo golobi požrli.

PAVLA: Oni že ne. Kdo drug, ne pa golobi.

ČOP: Ves tvoj denar že.

PAVLA: Kdo ga pa naj?

ČOP (*vstane*): Pavla, bom moral it. Zadosti sem se zasedel. Bo Mojca huda ...

Pavla še kar nekaj časa molči, potem se nazadnje zbere.

PAVLA: Mojca? Saj imata pogodbo podpisano. Da ti ne sme nikoli branit v hribe hodit, tudi s takimi puncami, ki so tebi všeč.

ČOP: Kdo pa pravi, da si mi všeč?

Pavla se končno spet zaheheta. Tudi drugi gostje začnejo počasi odhajati. Pavla vstane, s Čopom se močno stisneta in poljubita na lica.

PAVLA: Da si mi živ in zdrav ko planinski kozel.

ČOP: Da se mi paziš, coprnica.

PAVLA: Krjavelj.

Čop se počasi, trudno odpravi, med vrati pomaha. Pavla gleda za njim. Prostor se počasi prazni, dokler nista v sobi le še Stara in Mlada Pavla; prva sedi, druga pospravlja, videti je depresivna. Sliši se gruljenje golobov.

Nazadnje tudi Mlada Pavla odide.

Stara Pavla gleda za njo. Gruljenje golobov je vse glasnejše. Počasi se začneja slišati prvinska glasba.

Glasba postaja vse glasnejša. Potem se s previsa nad Pavlo spusti vrv. Pavla jo opazuje.

Glasba je vse glasnejša, gruljenje golobov izginja. Pavla vzame konec vrvi, se začne privezovati. Počasi se odpravi k steni, si ogleda stope, potem se previdno loti plezanja – napreduje po enaki poti kot prej Ravhekar in mlada Pavla. Glasba preglasi vse.

Simona Semenič

tisoč devetsto enainosemdeset

*začne se z lužo krvi
tako se začne*

luka
tata, tata

*tole je luka
luka je naš glavni lik
stoji v gruči ljudi, ki opazujejo človeško telo na asfaltu
okrog glave luža krvi
luža krvi na asfaltu se širi, se širi in postaja mlaka
gruča ljudi okrog telesa se širi, se širi in postaja množica*

*luka je sedemletni fant, stoji ob robu množice, v roki drži belo plastično
vrečko, že malce znucano
v vrečki je nekaj takega kot denarnica*

*tako se začne
rdeče, zelo rdeče*

*z luko na robu neke množice, množice, ki menda bolje od njega ve, kako
se tem stvarjem streže*

luka
tata, tata

luka ponovi besedi, šepetaje

*no, čisto mogoče pa tudi, da ne
mogoče luka sploh ne ponovi tata, tata
mogoče luka sploh ne reče tata, tata
mogoče luka v rokah sploh ne drži bele plastične vrečke
že malo zmahane
mogoče luka sploh ne stoji na robu množice, ki bolje od njega ve, kako
se tem stvarjem streže
mogoče luka sploh ni naš glavni lik in zdaj odide, če je sploh kdaj tu stal
in mogoče zdaj vstopi erik, ki ima štirinajst let
in mogoče je on naš glavni lik
mogoče erik štirinajstih let zdaj stoji ob robu množice, ki bolje od njega
ve, kako se tem stvarjem streže
čeprav, nedvomno, erik že bolje ve od luke, ki ga ni več tu
erik stoji zraven drugega pobalina, približno enako starega
se trudita, da bi bolje videla skozi to množico, jima uspeva bolj napol*

erik

a misliš, da je kdo poklical rešilca?

*reče erik svojemu tovarišu in si popravi šolsko torbo
tako ta pravo, tako, kot jo danes nosijo frajerji
recimo, da je zelena, vojaška, za čez eno ramo, in recimo, da na njej piše
“back in black”, in recimo, da gre čez ta napis znak za visoko napetost,
tista znamenita strela
erik nosi tudi take ta prave kavbojke, take, kot jih danes nosijo frajerji
in tako jopo, tudi kavbojsko, na rami pa všitek, na katerem piše suzuki
na prsih pa priponka z napisom double fantasy
njegov tovariš nič kaj ne zaostaja za njim, z všitki, priponkami in napisi,
mislim
naš glavni lik je zagotovo frajer številka ena, ali pa najmanj, recimo, štiri*

*seveda pod pogojem, da je ta erik naš glavni lik
ker mogoče tudi ni
mogoče ima naš glavni lik enaindvajset let
je čisto na kratko postrizen
v vojaški uniformi, z vojaško torbo na rami in titovko na glavi
in recimo, da je ravnokar z avtobusom prispel na vojaški dopust, in to od
nekje zelo daleč, daleč kot na primer bitola, zato je torej oblečen v vojaško
uniformo in ima vojaško torbo na rami
je ravnokar prispel in se z avtobusne postaje napotil proti kavarni, najprej*

*bi se rad srečal s katerim od svojih prijateljev, ne bi šel na primer takoj domov
in ime mu je boris*

*boris
o, jebenti, ne mi umret, a me slišiš, poglej me, ej*

*ampak tisto telo, iz katerega še kar odteka kri, ne sliši več nič in nikogar ne bo pogledalo
ker je že truplo
še toplo sicer, ampak se že ohlaja
se ohlaja
se ohlaja, ne glede na to, kdo je naš glavni lik*

*tako se začne
če bi bil prostor dogajanja nekje zunaj, nekje izven našega varnega sveta, se pravi, da ne bi bil tule na odru, potem bi bilo to na gregorčičevi ulici v ajdovščini
natančneje, na križišču gregorčičeve ulice in ulice 5. maja, čisto zraven spomenika padlim borcem, na katerem piše slava padlim za svobodo*

če bi bil prostor dogajanja nekje zunaj, bi bil nekje na sredini med cerkvijo janeza krstnika in lavričevo knjižnico, čisto zraven službe družbenega knjigovodstva, in uslužbenke sdk-ja bi takoj po nesreči priletele ven in stopile v gručo

če bi bil prostor dogajanja nekje zunaj, vendar ni

*luka, naš sedemletni glavni lik, spet vstopi
s svojo izdelano belo plastično vrečko stoji na robu množice
gleda v kri, gleda in ne more nehati gledati
ne more odmakniti pogleda od tiste rdeče mlake, gleda in maha s svojo obrabljeno vrečko sem ter tja
vrečka šumi
š š š š
tako nekako šumi vrečka
š š š š
luka ne more odmakniti pogleda od tiste rdeče mlake, gleda in maha s svojo scufano vrečko gor in dol
denarnica skače*

šk šk šk šk
tako nekam
in potem zasliši rešilca
iuiuiuiu
ne tako, bolj potiho, ker je še daleč
iuiuiuiu
tako
od daleč, potiho
in potem vedno bolj od blizu, vedno bolj glasno
iuiuiuiu
in ljudje vedno bolj kričijo
ker vsak najboljše ve, kako se tem stvarjem streže
ne bi mogli prepoznati njihovih besed, preveč jih je
preveč je vsega
preveč besed in preveč ljudi
luka stoji na robu množice

luka

tata, tata

vnovič ponovi, šepetaje
stoji za tremi uslužbenkami službe družbenega knjigovodstva, na robu
vreščee množice
množice, ki, kot že rečeno, bolje od luke ve, kako se tem stvarjem streže
iuiuiuiu
rešilec se ustavi
vrata se zaloputnejo
bumf
tako se zaloputnejo vrata

reševalec

pa pridrži vrata, a ne vidiš, da je začela burja

darko, reševalec

a se ti zdi, da je to zdaj važno?

reševalec

umaknite se

darko, reševalec

a je živ?

reševalec
mrtev

darko, reševalec
potem sva zastonj divjala

reševalec
ja

darko, reševalec
kje je pa policija?

reševalec
jah, saj veš, eni si vzamejo cajt

luka
tata, tata

darko, reševalec, lukatov oče
sine, kaj pa ti delaš tu?

luka
mama me je poslala po kruh in mleko

darko, reševalec, lukatov oče
potem pa pojdi, ne stoj tu

luka
tata, a lahko ...

darko, reševalec, lukatov oče
pojdi v trgovino, ne stoj tu

luka
prav, tata, grem

*luka odide
v rokah drži pošvedrano belo plastično vrečko, v kateri poskakuje de-
narnica
sem ter tja*

*gor in dol
šk šk šk šk
in vedno manj
dokler ne izgine*

*vstopi erik
erik tudi tokrat ni sam, o, ne
zraven njega je spet pobalin njegovih let, v frajerski, za današnje cajte
frajerski, opremi (priponke, našitki, napisi) in s frajersko frizuro
frizuro, ki jo posvečeni znajo poimenovati
frizuro, ki se ji reče bitles frizura
frizuro, ob kateri na primer tudi erikov nono zmeraj vzklikne – o, saj si
kot en bitles!
vstopita torej ta dva bitlesa, naš glavni lik erik in njegov prijatelj
njegovemu prijatelju je ime srečko
srečko opazuje truplo
erik skrivoma opazuje srečka
potem ga z nekolikanj obotavljanja prime za ramena*

erik
ti, srečko, pejva raje na grad

srečko
počakaj malo, no

erik
ma, jaz bi raje šel

srečko
čakaj, da pride milica, no

erik
lahko bi vseeno šla

srečko
pa če moramo ostati tu, da nas miličniki sprašajo

erik
saj nisva videla nesreče

srečko
in kaj potem, vseeno moramo vsi počakati

erik
kaj pa če greva k šiptarju po šamrole, a bi potem šel na grad?

*erik ves ta cajt drži roko srečku na ramenu
tako, neopazno*

srečko
imaš denar?

erik
nimam, ma lahko se ustaviva pri moji noni

srečko
ja, kaj pa če je ni doma?

erik
saj vem, kje ima denarnico

srečko
kaj, a kar vzel ji boš?

erik
ja, pa kaj potem, saj mi zmeraj reče, naj si kaj kupim, pa si nikoli nič ne kupim
saj ne bo nič jezna

srečko
no, pa pejva potem

*erik in srečko noge prestavita proti slaščičarni
boris pa v drugo smer, proti kavarni
truplo svojih udov ne premakne nikamor
edino tista rdeča mlaka se še kar premika, še kar širi*

v kavarni je zadušljivo, cigaretne dim je tako gost, da bi se nadenj lahko spravił z motorko

*tistih nekaj parov oči, ki so prišli na hitro kafe, ali na dva deci, ali pa na en štamprl, ali pa na partijo šaha, ali pa na vse skupaj, se vsi obesijo na borisa, kot bi bil nekakšno čudo
bržkone pomislijo nekaj kot – tega pa še nisem videl
ali pa – a je ta prišel ali gre
ali pa tudi – bogve, če je za kaj v šahu
ali – evo, še en južnjak, ki ga bom nabrisal v briškuli in tršetu
nekaj takega
morda
boris strese torbo z rame in jo vrže na tla
bam
usede se za mizo
iz žepa potegne škatlico ibar cigaret in škatlico vžigalic
ssssk
ščcc
vdih
izdih
pri sosednji mizi božo in edo končata partijo šaha*

božo, šahist v kavarni
e, boš moral še malo v šole hoditi

edo, šahist v kavarni
a bova še eno?

boris
daj mi eno kafe, ma močno

*zasliši se močan sunek burje
vuš
in potem
švam
in še eden
vuš
švam*

božo, šahist v kavarni
pa ne, da je kurba spet začela

edo, šahist v kavarni
pa saj je lihkar nehala, sem računal, da bo vsaj par dni mir

natakar
slabo si to računal, pa tak študent

edo, šahist v kavarni
nisem še študent

natakar
pa boš, ne

vuš
švam
in potem
žbam

božo, šahist v kavarni
kaj je bilo pa to

natakar
se mi zdi, da je un korec zafasalo s strehe

božo, šahist v kavarni
pa ja ne

natakar
saj je visel čez že v mesecih
sem že desetkrat rekel šefu, da naj zrihta, jaz pa tudi ne bom, jaz sem
kelnar, ne pa krovec, jebenti

natakar stopi do okna

natakar
ja, korec je zafasalo, še dobro, da ni koga ubilo
ma, saj tako ali tako ne bi bil noben kriv

božo, šahist v kavarni
mah, tako je, kaj češ

natakar
ja, kdo pa danes še kaj dela v tej državi
delavec gara, uni tam gor pa se praskajo po jajcih

edo, šahist v kavarni
ja

božo, šahist v kavarni
glejte – tako je bilo, tako je in tako bo

edo, šahist v kavarni
ja

nekdo ob šanku zvrne štampri

nekdo ob šanku
in nikoli ni noben za nič kriv

boris
a ste slišali za nesrečo?

natakar
kakšno nesrečo?

boris
tam pri spomeniku
enega je do smrti povozil avto

nekdo ob šanku
sem slišal rešilca, ja, ma sem mislil, da se spet neki zajebavajo
ti v rešilcih se radi zajebavajo

natakar
ja, vklopijo une sirene, sam da zajebavajo ljudi

božo, šahist v kavarni
mi pa moramo delat

nekdo ob šanku
ja
daj mi še enega, majstr

vstopi darko, reševalec, lukatov oče

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
ojla, fantje

nekdo ob šanku
ojla
a si končal s šihom

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
ma sem, ja, bojo že sami porihotal do konca
sem prišel na enega hitrega, potem moram it
moj sin je danes sprejet v pionirje

nekdo ob šanku
pridi sem, boš kaj povedal o nesreči

natakar
ma, boris, kaj si to ti?

boris
ja, jaz sem, jebenti, kdo pa

natakar
o, ma ti si
saj te sploh nisem spoznal

nekdo ob šanku
ma ti si
brez las
saj te sploh ni za spoznat
madona, saj si prav en špadni fant
saj tisti špageti dol do riti niso bili nobeni stvari podobni
saj je prav, da so ti dali boga

natakar
a si prišel na dopust?

boris
ja, lihkar sem stopil z avtobusa, evo

nekdo ob šanku
kaj boš pil?
daj, kelnar, daj fantu kaj za spit

natakar
kaj boš?

boris
ma, en vinjak mi daj
ne, čakaj, daj mi kar dvojnega

božo, šahist v kavarni
ti, koga je pa povozilo tam pri spomeniku?

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
ne vem, ne poznam

edo, šahist v kavarni
ma je kdo mlad?

boris
ma ne ravno, en moški, bolj star, mora bit že čez petdeset

*in potem se vse zavrti
se zavrti nazaj in naprej, se zavrti kot v filmu
čeprav, roko na srce, ne more se zavrteti kot v filmu, kajne, dragi gledalci,
tule na odru se lahko bolj klavrno zavrti
edino če imamo vrtljiv oder, potem ja, potem se lahko za spoznanje zavrti
ampak to bi bil bolj beden vizualni efekt, aneda
lahko se torej potrudimo s svetlobnim efektom
žmrk, žmrk
lahko pa si vse skupaj samo predstavljamo, si predstavljamo borisa, kako
sedi sredi zakajene kavarne, si predstavljamo, kako se potem vse skupaj
zavrti, se zavrti tako, da boris ne ve več, kje je in kaj počne, se zavrti ta-
ko, da tudi mi ne vemo več, kje je boris in kaj počne, se zavrti tako, da je
boris kar naenkrat en gospod z redkimi sivimi lasmi, gubami in rahlimi
obrisi pivskega trebuščka
natakar, božo, edo in nekdo ob šanku izginejo
in izginejo tudi mize in stoli in izgine tudi dimna zavesa, z njo pa impre-
sivna podoba motorke*

*boris je star triinpetdeset let in stoji sredi dezinficirane lekarnе
lekarnar v dezinficirani beli halji stoji za dezinficiranim belim lekarniškim
pultom
boris ga gleda
gleda okoli sebe
gleda sebe*

dezinficirani lekarnar
gospod, seveda, samo če želite

boris
jaz?

dezinficirani lekarnar
ja, seveda, samo če želite

boris
kaj?

dezinficirani lekarnar
tole, tale izdelek sem vam ponudil, res odličen, dercos neogenic, za spodbujanje rasti las, vzamete eno ampulo zjutraj ali zvečer

*boris se poboža po lasišču
pogleda dezinficiranega lekarnarja*

dezinficirani lekarnar
tole je res dober izdelek, nedvomno vreden tega denarja, vsebuje stemoxydin, ki spodbudi pravilno delovanje izvornih celic, odgovornih za rast novih las, število las se povečuje, lasje postajajo bolj polni in gosti, v treh mesecih zraste v povprečju 1700 novih las, prvi učinki se poznajo že po enem mesecu, košta pa samo 59 evrčkov

boris
59 evrčkov?

dezinficirani lekarnar
ja

boris
1700 las?

dezinficirani lekarnar
tako

boris
zjutraj ali zvečer?

dezinficirani lekarnar
kot vam bolj odgovarja

boris
kdo si ti?

dezinficirani lekarnar
hm
jaz ...

boris
kje sem?

dezinficirani lekarnar
v lekarni, gospod

boris
kje je pa kavarna?

dezinficirani lekarnar
kavarna?

boris
ja, kavarna, kje je kavarna?

dezinficirani lekarnar
gospod, a je z vami vse v redu?

boris
kaj se je zgodilo?
kje sem?

kaj je to?
kje je moj vinjak?

za borisom stoji gospod kakih petinšestdesetih let, možakar, prijeten na pogled, ženske bi rekle nekaj takega kot šarmanten, zagotovo nagne se čez pult in zašepeta lekarnarju

šarmantni možakar
ne zmenite se, gospod, težave ima, služba pa to, saj veste, kako je danes

boris
kaj?
kdo si pa ti?

šarmantni možakar
pomiri se, boris
vse je v redu

boris
kje je moj kurčev vinjak, sem vprašal

šarmantni možakar
ma, boris, kavarne tu ni že dvajset let

dezinficirani lekarnar
ja, veste, v tem času človek začne rabiti dercos neogenic
he, he
aneda?
he, he

*in potem se vse skupaj zavrti in spet smo tu
boris spet sedi v zakajeni kavarni
zunaj zavija burja
boris dobi predse svoj vinjak
in ga na dušek spije*

*burja se je razdivjala
besno lomi vsenaokoli
potem za trenutek utihne, samo toliko, da zemlja zadrhti
in potem lomi naprej*

*erik in srečko sta na gradu, v rimskem stolpu, ne mudi se jima še domov
ne mudi se jima iz zavetja
šamroli sta očitno že zmazala, ker zdaj v rokah držita vsak svoj spolni ud
in masturbirata
ne mudi se jima iz zavetja
masturbirata v ritmu burje
vuš
švam
vuš
švam
bolj in bolj zavija burja
vuš, švam, vuš, švam
masturbirata drug ob drugem, tako blizu sta si, da čutita toploto drug
drugega
tako blizu, da se skoraj dotikata
tako blizu masturbirata
ne mudi se jima iz zavetja
švam
in potem nehata
prvi neha erik, za njim pa še srečko
burja pa se ne meni za orgazma, burja se ne upeha, se ne ustavi
vuš
švam
vuš
švam*

srečko
a si prinesel cigarete?

erik
ja, sem, skoraj celo škatlico

srečko
no, daj

*erik povleče iz žepa zmečkano škatlico filter 57 in šibice
prižgeta vsak svojo cigareto
ssssk
šccc
vdih
izdih*

srečko
o, kako paše

erik
ja, ma res paše

*v tišini se pogrezata v nikotinski paradiz
tako blizu drug drugega, da se skoraj dotikata*

srečko
a si ti že kdaj tudi s kom drugim ... no

erik
kaj?

srečko
ja, no, saj veš

erik
ne, ne vem, srečko, kaj če sem, ne vem, kaj točno misliš

srečko
ma, si ga, no, metal, ne

erik
ne, sam s tabo
kaj pa ti?

srečko
ja, seveda, že dostikrat

erik
s kom pa?

srečko
ma, saj ni važno

erik
a z unimi tvojimi prijatelji s treninga

srečko
ma ja

erik
aja

*in potem tišina
se sliši burjo, o ja, to ja, ampak erik in srečko ne rečeta nič
vuš
švam
vuš
švam
in tu pa tam kakšen žbam*

srečko
ma, meni je to tako malo brezveze
hodit sem in si ga metat, mislim
a se ti ne zdi

erik
ma, ja, kaj, če pa vsi to delajo

srečko
ja, ma vseeno

erik
ma, meni je v redu

srečko
jaz ne vem, če bi še hodil
sploh pa bo zdaj zima

erik
saj tukaj ne zebe tako grozno
tukaj je prav v redu

srečko
ma tudi če

erik
veš kaj, srečko, ti zmeraj to rečeš, pa si potem premisliš

srečko

ma, zdaj se mi zdi, da je cajt, da nehava
se mi zdi, da je to bolj za mularijo
da je zdaj cajt za kaj bolj ...
kaj jaz vem
kaj bolj ...
saj veš, bolj odraslega, ne

erik

aha
aja
kaj pa misliš

srečko

ma, saj veš, no, za kakšno babo, ne

erik

aha
aja

*potem noben ne reče nič
samo burja piha*

erik

ma, babe so ...
babe so tako ...
ma, tako dolgocajtne

srečko

ja, to je pa tudi res
sam a veš, mislim, zdaj je menda že cajt za kako napičit
a se ti ne zdi

erik

ma, ne vem
mislim
no
ja, ja
seveda je že cajt za kako napičit

srečko
katero bi ti napičil?

erik
jaz bi ...
ma, ne vem
katero bi pa ti ?

srečko
jaz bi sonjo
sonja ima največje joške

erik
ja
to je pa res
sam, a ne hodi ona z unim iz gimnazije?

srečko
ja
sam uni je ena taka mona

erik
ja, jaz ga poznam, je sošolec od mojega brata, prav ena mona, res

srečko
ma, v glavnem, meni se zdi, da ne bi več hodil sem

kadita
sta tiho
burja pa vuš, švam in to

erik
ti, meni je ostalo nekaj denarja
a češ ti vzet

srečko
ma, ja, kaj čem jaz s tem

erik
kupi si čike al kaj jaz vem

kaj čem jaz s tem, saj meni nona da

srečko
koliko pa je?

erik
pet dinarjev in pare

srečko
no, ja, saj ni ne vem kaj
pa daj sem

kadita

srečko
pejva zdej

erik
ja, pejva, jaz moram k noni na kosilo

srečko
ja, jaz tudi

erik
ti, srečko, a si resno mislil, da ne prideva več sem?

srečko
ma ne, saj sem se samo zezal, no
ti vse tako resno vzameš

erik
aja
sem mislil, da si mislil resno

srečko
ma, si ena mona

stopita iz zavetja proti domu

švam

tesno drug ob drugem, da jima je laže kljubovati sunkom burje

švam

tesno drug ob drugem tudi zato, da jima je topleje

švam

če pa erik ni naš glavni lik

in če boris ni naš glavni lik

in je naš glavni lik sedemletni luka, potem se naslednji prizor dogaja v marketu

market je pritlična stavba blizu avtobusne postaje

luka drži v rokah kovinsko košarico, v njej je pol štruce polbelega kruha

in mleko v beli plastični vrečki, na kateri z roza črkami piše mleko

pri polici s sladkarijami luka naleti na svojo sošolko

nada

o, luka

luka

o, nada, a greva skupaj domov?

nada

ma, ne, sem z nono in po mojem bova še dolgo, naša soseda marija dela tukaj in potem se mora vse sorte pomenit in potem to grozno dolgo traja a ti imaš že vse prištmano za danes?

luka

ja, srajco in hlače mi je mama že kdaj kupila, edino paličke za zastavico nimam a ti jo imaš?

nada

ja, meni jo je tata prinesel iz gozda, tako lepo in vse drugo imam tudi že prištmano, sam skopat se še moram a vi boste šli vsi?

luka

ja

mama bo šla zdaj še za eno uro delat, potem bosta oba prišla domov in
potem bomo šli
joj, veš kaj sem videl
tam pri spomeniku je bil en mrtev človek

nada
prav mrtvega si videl? kako pa je umrl?

luka
nisem videl, sem videl samo truplo, pa še to bolj na daleč, ker je bilo
toliko ljudi, ma se mi zdi, da je bila ženska, se mi zdi, da ni bil moški,
menda jo je avto povozil in je tam ležala na tleh in okoli nje je bilo enih
sto litrov krvi in potem je prišlo enih tristo ljudi in potem je prišel moj
tata z rešilcem, sam je bila že mrtva
no, mogoče pa je bil tudi moški, sem zelo slabo videl

nada
joj, a prav mrtvega in kri si videl?

luka
ja, veš, kako grozno je bilo
vse rdeče, kri je bila povsod

nada
kot v vojni

luka
ja, prav tako

nada
kdo je pa bil?

luka
ma, ne vem, saj ti pravim, ena stara teta, fejest stara

nada
prav tam pri partizanu?

luka
ja

glas jožice, nadine none
nada

nada
tukaj sem
a se lahko dobiva potem v najinem skrivališču, mi boš vse povedal?

luka
ja, dajva se, tudi če je začelo grozno pihat

nada
pa kaj potem

luka
mama bo šla delat za ob treh
se dobiva ob treh?

glas jožice, nadine none
nada, pridi sem, kje si?

nada
takoj, nona, kje si?

glas jožice, nadine none
pri mesarju

nada
ob treh je super, čau

luka
se vidiva

*nada se obrne proti mesnici, luka pa proti blagajni
naredita ena, dva, tri korake*

nada
luka

luka
kaj?

nada
pridi sem

luka stopi do nade

nada
glej, kaj sem našla
bananko je na tleh

luka
o, bananko
moja najljubša sladkarija

nada
moja tudi

luka in nada gledata v bananka na tleh

glas jožice, nadine none
nada, a si se izgubila?

luka
ma, mama nikoli ne dovoli nič kupit, ko grem v trgovino

nada
meni ga tudi nona ne bo hotela kupit, mi je danes že eurocrem

luka
jaz sem si enkrat kupil liziko brez jo vprašat, pa mi jo je za kazen vrgla
v smeti

nada
saj če je na tleh, ga lahko vzameva, ne?

luka
ma, ne vem
še zmeraj je v trgovini, če je v trgovini, potem veš, čigav je
ga lahko daš prodajalkam
ali pa nazaj na polico tudi

nada
ja, ma je na tleh

luka
ja, to je pa tudi res
saj s tal lahko pobereš in vzameš

nada
na, ti ga spravi, da ne bo mene nona kaj spraševala

luka
v redu

nada
ampak prinesi ga potem na žegen, ga bova skupaj pojedla
ne ga pojest sam

luka
seveda ga ne bom sam pojedel
kakšen tovariš bi pa bil
tovariši si moramo vse delit

nada
ja, še nekaj ur in bomo postali pionirji
komaj čakam!

luka
jaz tudi!
a veš, da me je mama zadnjič peljala v dom kulture, a veš kako lepo je tam
tak lep oder
no, na tistem odru bomo mi povedali pionirsko zaobljubo in potem bomo
zapeli mi vsi smo mladi pionirji
mi je mama vse razložila
a ti znaš vse na pamet? zaprisego in himno?

glas jožice, nadine none
nada, porkaduš, kje si?
a si spet pri kakih neumnostih?
buhvari, da te pridem iskat!

nada
ja, nona, saj grem!
seveda znam
saj sem vadila vsak dan

glas jožice, nadine none
danes grejo tej mulariji same neumnosti po glavi

glas marjana, mesarja
ja, jožica, ko smo bili mi otroci, je bilo vse drugače
si jih takoj dobil okoli ušes

nada
tukaj sem, nona, pridem takoj
moram res it, če ne bo celo pot trajbala in bom kar znorela
se vidiva na žegnu
ne pozabit bananka

luka
ne bom
ampak, a misliš, da je res prav, da ga vzameva?

nada
ma ja, če je pa na tleh ...

*če je naš glavni lik boris, potem smo spet v kavarni
cigaretni dim, misel na motorko, misel na smrad
vstopi zmago*

zmago
o, glej ga, saj te ni za spoznat

*se rokujeta
se po moško objameta (trepljaj po desni rami z levo roko, ob tej posebni
priliki mogoče tudi dva trepljaja)*

zmago
kdaj si pa prišel?

*glede na to, da smo to informacijo pridobili že v prejšnjem prizoru; izvedeli smo, od kje je boris prišel, s čim se je pripeljal in kdaj je prišel, lahko del njunega dialoga preskočimo
vkolikor bi se komu zdel ta del dramskega besedila nujno potreben, si ga lahko na tak ali drugačen način dopiše sam*

zmago
je bila dolga, a?

*zmagotova replika se nanaša na dolžino borisovega potovanja, vendar to ni nujno, lahko se razume tudi kot komentar na čas, ki ga je boris do zdaj prebil na služenju vojaškega roka, morebiti pa zmago misli na noč, ki je za borisom, ali pa na vse te mesece, v katerih enaindvajsetletni boris ni prišel do spolnega odnosa
seveda je mogoče tudi, da zmago misli na vse to hkrati, ko reče*

zmago
je bila dolga, a?

*mogoče je pa tudi, da ne misli na nič od tega
mogoče misli na nekaj povsem drugega
in seveda je mogoče tudi, da zmago ne misli na popolnoma nič, ko reče*

zmago
je bila dolga, a?

boris
u, jebemti

*ko boris reče u, jebemti, se počuti dobro, ampak res dobro
zato, ker je zmago starejši od njega, zato, ker je zmago že bil pri vojakih,
zato, ker zmago dobro ve, kako to zgleda
in zdaj ve tudi boris
in zato boris lahko zdaj reče u, jebemti z istim tonom, kot je to rekel zmago
pred dvema letoma
u, jebemti, je rekel zmago pred dvema letoma, ko je prišel iz vojske in so ga v kavarni vprašali, če je bila dolga
tako dobro se počuti boris, ko reče u, jebemti, tako dobro, da mora to ponoviti*

boris
u, jebenti

in potem val tega dobrega počutja kar uplahne

boris
potem pa ta nesreča

zmago
a to pri spomeniku?

boris
ja, a si slišal

zmago
ja

boris
sem prišel mimo ravno, ko je tip izdihnil

zmago
to je moralo bit pa grozno

boris
ja
in potem sem gledal tisto truplo in me je kar stisnilo
je ležal na tleh, okoli njega pa vse krvavo
sem se spomnil na pomlad, na uno štalo dol pr šiptarjih
ti povem, me je kar stisnilo

zmago
a si bil pr šiptarjih?

boris
bil, ja

zmago
pa saj ni bila taka štala

boris
kako ni bila, a veš, koliko šiptarjev je bilo mrtvih

zmago
so rekli, da devet

boris
ma, še jaz sem jih na lastne oči videl več

zmago
sploh nisem vedel, da si bil tam

boris
saj noben ni

zmago
a si tudi ti koga

boris
ma, ne, jaz sploh nisem streljal
sam ti povem, ko sem videl tistega tam pri spomeniku, me je kar ...
potem pa ...

zmago
kaj?

boris
ma nič, saj ne vem
kot da bi se mi malo zavrtelo, al kaj
kot da bi me za sekundo ...
po mojem od neprespanosti pa tega tu
kar zavrtelo se mi je

zmago
dajva en vinjak

*in se spravita k vinjaku, naš glavni lik boris in zmago
u, jebemti, kako se spravita k vinjaku*

*če pa boris ni naš glavni lik
in je naš glavni lik sedemletni luka, potem se luka zdaj s težavo upira burji
v roki drži svojo dotrajano belo plastično vrečko, v njej so denarnica,
vrečka mleka in pol štruce kruha*

polna vrečka mu udarja ob kolena

flop

flop

in še

flop flop

*luka vzame vrečko v naročje, jo stisne k sebi in se pomika proti domu
če bi znal preklinjati, kot bog zapove, potem bi zdaj luka rekel nekaj
približno takega*

vpičkumilumaterinusejebikurčeva burja

ali

pastijeboocapofukanakurbaod burje

ali

bogajijebemvpizdozajebani burji

ali

kojojebebuzerantskozafukano burjo

ampak luka na srečo še ne zna preklinjati

luka

kako mi gre pa ta burja na jetra

*in hodi naprej, naš glavni lik luka, hodi z burjo in hodi proti burji in
razmišlja o tisti rdeči luži in razmišlja o tem, kako luža postaja mlaka, in
razmišlja o tem, kako so partizani umirali med vojno, in razmišlja o tem,
kako bo zdaj on čisto čisto kmalu postal pionir, kako bo postal del nečesa
velikega in pomembnega, in ponosno se upira burji, čisto tako, kot so se
pred mnogimi mnogimi leti ponosno upirali burji kurirčki, ki so pogumno
nosili partizanom pošto, in razmišlja tudi o tem, kako se bosta z nado čisto
kmalu dobila v njenem skrivnem prostoru na pokopališču in kako bosta
skupaj pojedla bananka*

pošlata se za žep, v katerem je varno spravljen slasten bananko

in v tistem hipu

v tistem hipu

v tistem hipu s strehe stavbe, poleg katere hodi luka, nekaj pade

*luka ne vidi prav, kaj pada, ampak opazi, da nekaj velikega pada proti
njemu, nekaj velikega in težkega mu bo vsak hip priletelo na glavo
in potem se okoli luke vse zavrti, se zavrti, se zavrti*

in mogoče žmrk, žmrk

*luka ni več luka, pobalin sedmih let, ki mu nekaj velikega in težkega pada
proti glavi*

in burja ne besni

*toplo je in svetlo, toplo in svetlo, kot bi bil maj, že skoraj junij
luka je moški devetintridesetih let, ki hodi po isti poti, kot je hodil prej
gre mimo tovarne pohišstva lipa, tam na gregorčičevi
samo da je zdaj naenkrat tista stavba nema*

gluha

*samo da je zdaj naenkrat tista stavba nema in gluha
gre mimo istih oken, samo da je zdaj za njimi samo prah
moški devetintridesetih let pred seboj poriva voziček, v njem se pa dere
malček*

tata, hočem liziko

ali pa morda

lizikoooo

ali pa samo

tata, tata, tata, tata, brez prestanka

*luka je moški devetintridesetih let, ki v krasnem sončnem dnevu pred seboj
poriva voziček z malim vreščajem, ob njem pa hodi podolgovato bitje, na
oko bi človek rekel, štirinajstih let*

podolgovato bitje

lej, tata, to sploh ni res

jaz sploh niti pod razno nisem odvisen od kompjutra

mislim, lej, če bi bil odvisen od kompjutra, potem bi ure in ure sedel in
buljil v monitor

okej?

mislim, sori, res, ampak jaz to že nisem

in mislim, da ni nobenega razloga, da mi ne bi posodil mastercarda, da si
lahko naloudam to aplikacijo za i-phone

res, a veš, ker ta aplikacija je ful dobra, vsi moji sošolci jo imajo in je
res huda

luka

kaj?

podolgovato bitje

ja, to, ne, da mi posodiš mastercard

luka

master kaj?

podolgovato bitje
mastercard, pa kaj ti je zdaj, kaj se pa pogovarjava že to celo dolgo pot
od lidla do sem?

luka
kaj?
kdo pa si ti?
kje pa sem?

podolgovato bitje
tata?
a je vse kul?

luka
tata?
kaj je pa to?

podolgovato bitje
to je voziček, tata

luka
kaj je pa ta razbita hiša?

podolgovato bitje
eee, to je tovarna, eee, kaj že, lipa, saj piše, tovarna česa že, eee, ma ne
vem, nečesa, ne vem, neki, kaj jaz vem, tovarna lipa

luka
ma, zakaj je pa tako ...
razbita in ...
prazna?

podolgovato bitje
ja, ker je propadla že sto let nazaj, saj to si mi ti povedal, kaj me sprašuješ
a si zihr, da si kul?

luka
in kdo si ti?

podolgovato bitje
ehm, jaz sem, ehm, tvoj sin, ne
najboljše, da pokličem nono

luka
in kje je moja mama?

podolgovato bitje
čaki, jo bom poklical

*podolgovato bitje vzame iz žepa eno svetlečo tenko škatlico in pritiska
vanjo
škatlica spušča tenke piske
bip bip bip bip*

luka
kaj imaš pa to?

podolgovato bitje
eeee
i-phone, ne
a sva potem zmenjena za mastercard, saj ti bom vse vrnil iz žepnine, a
sva potem zmenjena?

bip bip bip bip

luka
mastercard?
da ti posodim?
pa jaz to imam?

podolgovato bitje
ja, itak, da imaš

luka
prav
ti posodim potem
če imam
seveda ti posodim, saj si moj ... ehm ... sin

*z mesta, kjer stoji podolgovato bitje, se zasliši nekaj kakor yes, vendar
še ne izzveni, tisti yes še ne izzveni, ko podolgovato bitje že izgine, ko
voziček izgine in tista svetlikajoča se škatlica, ki spušča tenke bip bip bip
bip tudi izgine
in tako podolgovato bitje ostane brez mastercarda in tiste ful dobre apli-
kacije
za zdaj*

*tik nad lukovo glavo pa je zdaj spet nekaj velikega in težkega in luka
odskoči in tisto veliko in težko pade na tla in se razbije
ampak luka na srečo še ne zna preklinjati*

*naš glavni lik erik pa zdaj stoji pred izložbo
srečko je že šel domov, tu, na titovem trgu se njune poti ločijo
erik pa zmeraj obstoji pred to izložbo, tudi danes, čeprav piha
nad vrati trgovine z velikimi črkami piše steklo
in v dveh oknih imajo na ogled postavljene same lepe reči
kristalne vaze, svečnike, podstavke, sklede, kozarce
steklo
in eriku se te reči tako zelo dopadejo, da stoji tam v burji in gleda v izložbo
včasih tudi stopi noter in se sprehodi med policami
steklo
kako lepo
kako lepo se mu zdi
vsi ti krhki in vendar tako lepi predmeti
ampak jebemti, erik o tem ne more nikomur povedati
a si predstavljaš, draga gledalka, si predstavljaš, dragi gledalec, si pred-
stavljaš, da bi na primer o tem povedal srečku?
saj to bi bilo v bistvu še slabše, kot če bi mu povedal, da včasih doma
poslušša abbo ali pa heart of glass, če me razumete, kaj hočem reči
erik vstopi v prodajalno, nad katero je obešen napis steklo
tete prodajalke ga že poznajo in so zmeraj grozno prijazne, tista ta mlada
še posebej, je še posebej prijazna*

erik
dober dan

jagoda, ta mlada prodajalka
dober dan
a si prišel malo v zavetje?

erik

ja, ja, tako grozno je začelo pihat

jagoda, ta mlada prodajalka

grozno, ja

pa ravnokar je nehala

erik

bom malo pogledal naokoli

jagoda, ta mlada prodajalka

seveda, seveda, ti si kar vzemi čas

in veš kaj, danes imam nekaj zate

erik

zame?

jagoda, ta mlada prodajalka

prav zate, ja

zdaj te že nekaj dni ni bilo, sem prav čakala, da prideš

erik

kaj pa?

jagoda, ta mlada prodajalka

a veš, ko pridejo potniki, nam včasih prinesejo surove kose stekla

pa sem enega prišparala zate

se mi je zdelo, da bi se ti morda dopadlo

jagoda, ta mlada prodajalka vzame nekaj izpod pulta

in potem erik na njeni dlani zagleda najbolj čudovito stvar, kar jih je kdaj v življenju videl

jagoda, ta mlada prodajalka ima na dlani belo zelen kos stekla, ampak čisto takšen, kot bi bil en dragulj ali nekaj tako lepega pač

erik

o

ooo

to je pa res lepo

o, to je pa res lepo

*in potem erik vzame tisti prelepi košček stekla s tovarišičine dlani, narahlo
in počasi, da mu ne bi padel na tla
ga drži med prsti in si ga ogleduje*

erik

a ste to res zame prišparali?

jagoda, ta mlada prodajalka
prav zate, ti me prideš največkrat obiskat

erik

če pa prodajate same lepe reči

jagoda, ta mlada prodajalka
ko boš velik, boš mogoče tudi ti prodajal takšne reči
ali pa boš mogoče izdeloval izdelke iz stekla
to bi bilo šele lepo!

erik

ja, to bi bilo res grozno lepo
najlepša vam hvala
ne vem, kako naj se vam zahvalim, to je nekaj najlepšega, kar sem kdaj
dobil za darilo
stokrat hvala!

jagoda, ta mlada prodajalka
ni za kaj, erik
saj si erik, ne?

erik

ja, ja, erik
kako je pa vam ime?

jagoda, ta mlada prodajalka
jaz sem pa jagoda

erik

kako lepo ime
prav paše v to trgovino

jagoda, ta mlada prodajalka
no, pa še kaj pridi

erik
o, saj bom, seveda bom
na svidenje
in še enkrat hvala!

jagoda, ta mlada prodajalka
na svidenje

erik s koščkom stekla v rokah izstopi iz trgovine

*če se odločimo, da je naš glavni lik luka, potem smo zdaj pri njem doma
priprave na sprejem cicibana v pionirje nestrpno potekajo
vesna, lukatova mama, je pravkar nehala likati, zlikane obleke razprostira
po kavču
glavo ima ovito v brisačo, okopala se je in si umila lase, da bo na ta po-
membni dan zrihtana tako, kot bog zapove*

vesna, lukatova mama
odloži v kuhinjo, mleko daj v hladilnik, kruh v košaro s kruhom, vrečko
pa v špajz, na drugo polico čisto levo, denarnico pa daj kar v mojo tor-
bico, prosim

luka
a je vse prištmano?

vesna, lukatova mama
vse, tudi palička, jo je tata prej prinesel, sem že prilepila zastavico, tu na
tleh zraven kavča je, poglej
pa tata ne bo mogel it, bo moral še malo dežurat, je en njegov sodelavec
zbolel

luka
o, ne
jaz sem se pa tako veselil

vesna, lukatova mama
nič ne bodi žalosten, kljub temu bo čudovito, boš videl

*luka prime v roke paličko, na katero je prilepljena papirnata zastavica,
rdeča, bela, modra z rdečo zvezdo na sredi
luka pomaha z zastavico*

luka
o, kako je lepa
a veš, kaj se mi je zgodilo po poti
nekaj je padlo s strehe in mi skoraj padlo na glavo
se mi zdi, da je bil korec
čisto malo je manjkalo, pa bi me ubilo, res
veš, kako grozno sem se ustrašil

vesna, lukatova mama
ma, ne mi rečt
ta prekleta burja
ampak saj ni burja kriva, to ljudje ne opravijo svojih nalog
korce je treba redno pregledovat in popravljat, da se ne bi enkrat zgodila
nesreča
ma, pridi sem

luka stopi do mame, mama vesna ga objame in poljubi

vesna, lukatova mama
kaj pa imaš v žepu?

luka
eh, nič, bananka

vesna, lukatova mama
kje si ga pa dobil? saj ti nisem dovolila, da si kaj kupi, a sem ti?

luka
ma, saj sem ga dobil na tleh

vesna, lukatova mama
ja, potem pa to vrzi v smeti, hrane se ne pobira s tal, sem ti že stokrat to
razložila

luka
ma, saj sem ga dobil na tleh v marketu

vesna, lukatova mama
kje si ga dobil na tleh?

luka
ma, tam, v marketu, med policami

vesna, lukatova mama
ukradel si ga?

luka
ma ne, nisem ga ukradel, na tleh je bil

vesna, lukatova mama
pa saj nisi neumen, saj točno veš, da če kaj vzameš iz trgovine, ne da bi
plačal, je to kraja
pa če si ga vzel s tal ali s police
kradel si! to je kraja!
ukradel si bananka!

luka
ma ne, mama, nisem

vesna, lukatova mama
tako se začne
najprej ukradeš bananka s tal, potem bazooko s police in na koncu končaš
v zaporu, ker kradeš banke!
obuj se nazaj

luka
zakaj?

vesna, lukatova mama
zakaj?
zato, da greva nazaj v market, mogoče bi bilo najboljše, da greva še na
policijo

luka
ampak saj nisem ...

vesna, lukatova mama
kaj nisi, a zdaj boš pa še lagal
a misliš, da te bodo sprejeli v pionirje, kradljivca in lažnivca

luka
ampak saj nisem ukradel, na tleh je bilo, seveda me bojo sprejeli v pionirje, saj nisem ukradel

vesna, lukatova mama
to je čista kraja in to dobro veš!
a bi rad danes postal pionir?

*luki gre že precej na jok
zdaj zdaj mu bo zadrhtel glas in potem mu bojo v oči privrele solze in
potem bo zajokal*

luka
seveda bi rad postal pionir

vesna, lukatova mama
ne boš postal pionir
kako pa misliš, da bi bilo, če bi se pionirji tako obnašali
a ti sploh veš, kaj pomeni biti pionir?
a veš, kaj pomeni biti partizan?
partizani so se borili za svobodo, za boljši jutri, za to, da ti danes lahko
ješ bananka
a misliš, da so partizani imeli bananka?

luka
ampak jaz hočem biti pionir
vsi bojo postali pionirji, cel razred, tudi jaz

vesna, lukatova mama
o ne, to pa ne, pionirji so lahko samo tisti, ki si to zaslužijo, tisti ki kradejo,
lažejo, se ne učijo in se pretepajo, tisti niso pionirji

*vesna, lukatova mama, bi dodala še kak poduk, ampak luka bruhne v silen
jok, tako silen, da mami zmanjka podukov*

*naš glavni lik boris še vedno pije vinjak v kavarni
mogoče je pa res najboljše, da je naš glavni lik kar boris
najmanj zahtevna scenografija, nobene menjave prizorišč
nobene zadrege glede igranja otroških likov
mogoče je pa res najboljše, da je naš glavni lik kar boris*

*boris in zmago pijeta vinjak
darko, božo in edo igrajo karte in preklinjajo
ti trije znajo preklinjati, kot bog zapove*

zmago
a je bilo potem zajebano dol na kosovu

boris
zajebano, ja

zmago
kako dolgo si pa bil dol?

boris
štirinajst dni
ma, brezveze, saj se mi ne da od tega menit
raje povej, kaj je kaj novega

zmago
ma nič, kaj če bit
tam na šihlu me gonijo ko prasca za dva solda
vse po starem

boris
ma jaz pa komaj čakam, da grem delat

zmago
ja, sam ti si zmeraj hotel vozit kamion in zdaj ga boš vozil
jaz si nisem želel delat v kurčevi lipi, jebenti
a ti si se s primorjem že zmenil?

boris
ja, ja, takoj ko pridem ven, grem delat
komaj čakam, res
kaj pa štef?

zmago
nič
popravlja kamione v vojašnici in boli ga
a misliš, da jih tam gonijo ko nas
aja
oženil se bo

boris
štof?

zmago
ja, drug teden

boris
o, to je bilo pa na hitro
a je katero napumpal

zmago
ja

boris
katero pa

zmago
khm
jagodo

boris
katero jagodo

zmago
ja, koliko jagod pa poznaš

boris
misliš jagodo, mojo jagodo?

zmago
ja

boris
zajebavaš me

zmago

ne, res

boris

štef je napumpal mojo jagodo?

zmago

čaki, čaki, saj ni tvoja jagoda, no
saj nista več skupaj

boris

ja, ampak, jaz sem mislil ...

zmago

veš, kako pravijo, mislit se pravi nič vedet

boris

čaki zdaj, mislim, kaj je zdaj to?
zakaj pa mi nisi nič rekel?
zakaj pa mi ni nobeden nič povedal?

zmago

glej, ti si jo pustil, zdaj je, kar je

boris

ja, ampak sem hotel ...
zato sem pa prišel na dopust
sem hotel ...

zmago

kar koli si hotel, pozabi zdaj
drug teden se bosta poročila
konec zgodbe

boris

ma, ti me zajebavaš
štef?
s štefom?
prekleta svinja

zmago
ej, je, kar je

boris
o, ne, pa ni, pa ni
ne, ne

zmago
in kaj boš

boris
bom ...
bom ...
veš kaj bom, ga bom dobil in ga bom ubil

zmago
ej, umiri se, on ni nič kriv, ona pa tudi ne
tako se je zgodilo pač

boris
ma dej me zajebavat
to se ne kar tako zgodi
saj ga sploh nima rada, kar brezveze se bo poročila z njim

zmago
ma, kako pa ti veš, če ga ima rada

boris
jaz vem, jaz za gvišno vem
ubil ga bom, majke mi
kar zdaj ga bom
bom šel v kasarno in ga bom ubil

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
no, daj, fant, spravi se malo k sebi
je bilo za danes čisto zadosti krvi, se ti ne zdi?

zmago
umiri se, no

boris

grem v kasarno in ga bom ubil, jebemmumater, da ga bom ubil, svinjo
preklete

boris vstane od mize in stopi proti vratom

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
boris, usedi se

in se spet zavrti

*sredi silnega joka se zavrti in luka ne joka več
bananka ni več nikjer, kavča z zlikanimi kmašnjimi oblekami pa tudi ne
tam, kjer bi moral biti kavč, je zdaj ogromen ploščat ekran, na katerem je
risanka, in to v barvah, kot bi bil sredi sobe kino
zraven luke spet stoji podolgovato bitje, vreščaj pa ni več vreščaj, sedi na
tleh in gleda v tisti ogromni kino
podolgovato bitje pa je še zmerom oziroma že spet podolgovato bitje, ki
še zmerom oziroma že spet govori neke nerazumljive stvari*

luka

ne spet

podolgovato bitje

pa ti si res en model, foter
najprej mi rečeš, da mi boš posodil mastercard
kao ker sem tvoj sin
in *quote* – seveda ti posodim, saj si moj ... ehm ... sin – *unquote*
zdaj pa spet nekaj bluziš

*in potem se iz smeri kopalnica pojavi ena suhcena in mičkena nonica
luka jo gleda
gleda podolgovato bitje in gleda tole suhceno in mičkeno nonico, in bolj
ko jo gleda, bolj se mu zdi znana*

luka

mama?
mama!
ne, ne, jaz moram nazaj
jaz ne morem bit tu

mičkена in suhcena nonica
ja, saj boš šel, kaj te je pa zdaj pičilo

podolgovato bitje
tata je danes neki ful čuden, najprej mi je rekel, da mi bo posodil master-
card, potem pa je nazaj rekel, da mi ne bo, to ni fer

mičkена in suhcena nonica
ja, luka, to pa ni prav, da najprej nekaj rečeš, potem pa umakneš besedo
to pa res ni vzgojno

luka
ja, ma res ni

mičkена in suhcena nonica
saj zadosti zaslužiš, pa kaj te košta

podolgovato bitje
ma saj ni zaradi denarja, on to kao zaradi tega, ker sem jaz kao preveč
časa na kompjutru in i-phonu in to

mičkена in suhcena nonica
ja, ma saj si res
saj mogoče ima pa tata tudi prav
ampak luka, zdaj boš šel v afganistan, otrok te ne bo videl pol leta, lahko
ga malo pocrtaš

podolgovato bitje
ja, pa tudi, a več koliko denarja boš zaslužil s pobijanjem unih tam

mičkена in suhcena nonica
ma, saj jih ne bo pobijal, saj gre na mirovno misijo, otrok, ne govori tako

podolgovato bitje
ma, ja, itak, ja, tja gre, da bo dobro zaslužil, kakšna mirovna misija

luka
kakšna mirovna misija?

podolgovato bitje
ja, no, vidiš

mičkena in suhcena nonica
no, sin, ja, saj to že, da greš zaradi fajn plače, ampak saj ne boš pobijal

podolgovato bitje
no, če bo treba, bo tudi, sem poguglal in se tudi pobijajo
a ne da, tata

luka
če bo treba, bom tudi

podolgovato bitje
no, vidiš

mičkena in suhcena nonica
joj, sin moj, luka moj, saj si rekel, da ne bo nevarno

luka
jaz moram iti stran od tu, moram nazaj

podolgovato bitje
kam?

luka
nazaj

podolgovato bitje
v lidl?
a smo kaj pozabili kupit?

luka
ne, nazaj, nazaj

podolgovato bitje
tata, spet bluziš
nona, a vidiš, kako bluzi?

mičkena in suhcena nonica
kaj ne bo, saj je za razumet, za pol leta odhaja in vaju ne bo videl in kdo
ve, kaj se vmes lahko zgodi

mičkena in suhcena nonica plane v jok

podolgovato bitje
ma, nič se ne bo zgodilo, nona, ko pride nazaj, nas bo vse peljal na
počitnice v egipt, tako je rekel, a ne da tata?

luka
tako sem rekel
ampak kaj je to, kaj je zdaj to

*in čisto malo manjka, pa bo devetintridesetletni luka, vojak po poklicu,
planil v jok*

na srečo se to ne zgodi, ker se na srečo spet vse zavrti

se zavrti nazaj, nazaj, nazaj, tako, kot je luka hotel

*in luka je spet v sobi, pred njim je kavč s polikanimi kmašnjimi obleka-
mi in zraven je zastavica in mama, ta prava mama, ne tista suhcena in
mičkena nonica*

*in luka še bolj prasne v jok, stresa ga od vseh teh groznih stvari, od tiste
mlake krvi in tistega korca, ki je letel proti njegovi glavi, in tistih grozečih
oken, za katerimi ni bilo ničesar razen prahu in tistega podolgovatega
bitja s svetlečo škatlico, ki dela bip bip bip bip, in tiste grozne grozne
mičkene in suhcene nonice*

luka plane proti mami in jo krčevito objame

luka
mama, mamica

vesna, lukatova mama
no, luka, zberi se zdaj, nehaj jokati, bova uredila
jaz si grem posušit lase, ti pa pojdi v svojo sobo in napiši opravičilo
tovarišicam prodajalkam
bova nesla bananka nazaj, bova plačala, pa opravičil se boš
jaz bom skočila do službe, ti se boš pa prišel domov okopat in potem bova
šla na proslavo
nehaj jokati, no, saj bo vse v redu

luka
kakšno opravičilo?

vesna, lukatova mama
napiši, da ti je žal, da si ukradel bananka in da nikoli več ne boš kradel

luka
prav

*in zdaj k eriku
če bi bil erik naš glavni lik, potem bi zdaj stal pred izložbo in občudoval
tisti belo zeleni stekleni dragulj
burja bi mu žvižgala okrog ušes in bi mu šla strašno na živce
ampak ob pogledu na tisti zeleno beli stekleni dragulj bi bilo vse drugo
nepomembno
in potem bi se tudi pri eriku vse zavrtelo*

*erik je kar naenkrat gospod šestinštiridesetih let in stoji pred prazno
izložbo, pred zaprašenimi okni pod tendo, pod toplim svetlim soncem
vse je tako, kot je bilo še sekundo nazaj, vse je videti nekako tako, ja,
ampak vse je v bistvu videti drugače
zeleno beli stekleni dragulj je izginil iz njegove roke
ga ni
zeleno belega steklenega dragulja ni več
tudi napis steklo nad trgovino je izginil
erik se obrne in stopi korak naprej, se ozre na levo in tudi tam je ena
prazna, zaprašena stavba namesto bifeja
in potem se ozre na desno in tudi tam ni več napisa drogerija in ni več
trgovine in potem naredi še nekaj korakov naprej in tudi tam ni več napisa
samopostrežba in so samo gluha, zaprašena okna
ljudje hodijo mimo njega in ga pozdravljajo
vsi ga pozdravljajo
kot bi ga vsi poznali
in potem se pred njim ustavi ena starka*

starka
oj, lubi, tukaj si
si pa točen

*starka stopi na prste in ga poljubi
erik okamni*

starka
lubi, kaj pa je
tako megleno gledaš
a je vse v redu?

*starka položi eriku roko na čelo
položi sebi roko na čelo*

starka
ma ne, ne, nimaš vročine
mogoče se mi tudi samo zdi
a si se imel v redu na gradu?

erik
ja?

starka
kot zmeraj
ti tvoji sprehodi in ta tvoj grad, temu se pa res ne bi mogel odreči, kajne?
se mi zdi, da bi se laže odrekel meni in otrokom kot tem tvojim sprehodom
na grad, a?

erik
otrokom?

starka
ma daj, saj te samo hecam, no

*starka poboža erika po roki in se nasmehne
erik še vedno stoji kot okamnel*

starka
si želiš iti tudi na stolp, ne?
saj mogoče ga bojo pa spet kdaj odklenili

erik
odklenili?

starka

odklenili, ja, saj pravijo, da ga bojo mogoče odklenili
saj je zaklenjen že kakih dvajset al pa trideset let
a ne bi bilo lepo kdaj peljat otroke tja?
madona, kaj je s tabo, res si nekam nenavadno odsoten
tudi če, roko na srce, kaj pa ju briga stolp, saj ju ne briga nič več, če sem
prav poštena
a veš, minja me še posebej skrbi, z markotom se mi zdi, da bo že kako,
ampak minja ...
no, kaj jaz vem ...
madona, erik, kaj je narobe s tabo?
kaj je spet?

erik

tovarišica, jaz ...

starka

joj, erik, madona, pa ne spet
pa ne spet zaradi tiste moje aferice?
a boš spet to začel?
kaj ti je?
saj se trudim, a ne vidiš, da se trudim
in stokrat sem ti že rekla, da tisto ni pomenilo nič
porkamadona, spet boš tale fris držal?
vsaj pogovarjaj se kot odrasel, ne mi s tem frisom okoli hodit

erik

jaz ...
ne ...
meni je žal ...
res ...
ampak ...

starka

ta tvoj fris, ta tvoj fris
večno tečen fris
jaz ne morem več prenašat tega tvojega frisa
a zastopiš?
jaz se ne morem več truditi
ne morem se truditi s tem tvojim večno tečnim frisom

*starka sika, da je ne bi slišal kateri od mimoidočih
zdi se, kot da ji gre na jok, ampak mogoče se tako samo zdi
od daleč pomaha neka druga starka
starka ji pomaha in se prijazno nasmehne, kot ji ne bi nikoli šlo na jok*

starka

pejva domov, ne bova tukaj delala kažina, da ne bo kakšnih besed
pa malo sva pozna za kosilo, bo tvoj stari spet monodramo uprizoril

*se zavrti
erik v burji
sredi titovega trga
za njim steklo in drogerija
na njegovi levi nanos in malo naprej samopostrežba
polne izložbe
in v roki belo zeleni dragulj iz stekla
in burja
erik stopi še korak naprej
in potem korak nazaj
in potem pogleda proti gradu
in se vrne
se vrne do stolpa, da vidi, če je zaklenjen
ni zaklenjen
erik ne ve prav, kaj bi
levo ali desno, naprej ali nazaj
odloči se, da bo najbolje, če pohiti k noni*

*boris vstane od mize in odide
zmago stopi za njim*

natakar

ej, fanta, kdo bo pa plačal?

zmago

daj mi na račun

natakar

porkodijo, če bi jaz kdaj kakšen sold videl, bi tudi vsi psi pokrepali

danko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
eh, ne pritožuj se, no, saj dobiš vse na koncu meseca, a ti je že kdo kdaj
kaj dolžan ostal?

natakar
ej, fanta, torba

*ampak boris in zmago ga ne slišita več, sta že izstopila
vrata se zaloputnejo*

natakar
kako so razgreti ti mladi

danko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
jih bo že minilo

boris in zmago pred kavarno

zmago
in kaj boš zdaj?

boris
v kasarno grem

zmago
ma daj, ne nori

boris
ne boš me prepričal, kar tu ostani in me pusti pri miru
jaz grem do kasarne

zmago
boris, pijan si

boris
ubil ga bom

*in zdaj se spet zavrti
in spet žmrk, žmrk
boris je triinpetdesetletnik, ki je ravnokar izstopil iz lekarne
pred vrati stoji sedemletni ali nekaj približno takega mladič*

sedemletni mladič
no, končno
sem mislil, da te ne bo več nazaj

boris
meša se mi, zmešalo se mi je

sedemletni mladič
kaj je, nono, kaj pa je?
a je spet tako drago?
ma ne se sekirat, saj zdaj imava denar
si rekel, da me boš peljal na sladoled

boris
to ne more biti res
zmešalo se mi je

sedemletni mladič
kaj zdaj?
saj si tako rekel, ko sem dobil denarnico na tleh
si rekel, da zdaj pa bomo imeli za špežo in še za sladoled

boris
kakšno denarnico?

sedemletni mladič
kaj ti pa je zdaj?
a se delaš neumnega?
tisto denarnico, ki sem jo prej dobil na tleh tam pri uni zapuščeni tovarni,
ko sva hodila sem

boris
ja, ma ...
ma ne, nič več ne zastopim, nič več

sedemletni mladič
pejva na sladoled, sem že izbral, katerega bom

boris
prav

*boris stopi za sedemletnim mladičem, stopita samo nekaj korakov naprej,
na ploščadi so mize in stoli in zraven je bar z nešteto sladoledi
boris zija v sladolede, še nikoli ni videl toliko sladoledov, vseh barv so,
na njih so dežnički in piškotki in vse sorte reči*

boris
koliko sladoledov!

sedemletni mladič
ja seveda, če je pa sladoledni vrt
a se bova usedla, bom naročil sladoledno kupo, sem si že izbral, katero
pinocchio

boris
pinocchio, kaj pa je to

sedemletni mladič
boš videl, veš, kako je lepa

boris
pa je tudi dobra?

sedemletni mladič
ja, itak da je dobra, če je tako lepa

boris
aha

se usedeta za mizo

boris
koliko si pa star?

sedemletni mladič
sedem bom čez dva meseca

boris
potem boš šel že v prvi razred
vnuk
u, jebemti

sedemletni mladič
ma, nono, kaj ti je
saj bom prvi razred zdaj končal
res se ti meša

boris
aha, potem si pa zelo pameten, to je pa lepo

sedemletni mladič
ja, sem po tebi
he, he
a misliš, da bi lahko danes dva sladoleda, ko imava denar

boris
čakaj, koliko bom pa že jaz star letos?

sedemletni mladič
ma ...
ne vem ...
dosti

boris
eno cigareto rabim

išče po žepih

boris
porkodijo, kje imam pa cigarete
in zakaj sem tako v črno oblečen?

sedemletni mladič
ma, nono, saj ti ne kadiš
saj nisi nikoli kadil
in v črno si oblečen, ker si bil na pogrebu, ne

boris
aja
saj res

sedemletni mladič
nono, res se ti je malo zmešalo
je moralo biti pa grozno drago uno zdravilo

boris
grozno drago zdravilo
katerega leta pa praviš, da smo?

sedemletni mladič
nono, ma res ni vse v redu s tabo
a si si kupil vsa zdravila?

boris
sem bil v lekarni, ja
sem kupil, ja
katerega leta?

sedemletni mladič
nono
2013

boris
2013
triinpetdeset

sedemletni mladič
ja, ja
triinpetdeset

boris
star ko greh

sedemletni mladič
ja, ja
star ko greh

erik je pri noni

nona
o, pa si končno prišel

sem bila že v skrbeh
a si šel na šamrolo

erik
ja

nona
sem videla, ja, da si bil prej tu
si vzel denar iz denarnice

erik
ja

nona
ma to ni prav, veš
se moraš navadit vprašat
buhvari, da bi tata vedel
veš, kakšen kažin bi bil

erik
ma ja, oprosti, če te pa ni bilo doma

nona
sem skočila k jožici na eno kafe
ma, saj tudi nje ni bilo, je šla v market

erik
saj bi ti povedal

nona
ma, saj vem, da bi mi, saj ti si tako fejest fant
ti si dosti bolj fejest fant kot tvoj brat

erik
ja, edo je res tečen

nona
a si bil s srečkotom na šamroli

erik
mhm

nona

ma, veš, ta tvoj srečko, ma, ne vem, no

erik

ja, saj vem, da ga ne maraš

ma, res ne vem, zakaj

saj je v redu

edino v šoli mu ne gre najbolje, ampak zaradi tega še ni slab

nona

ma, tako nekam malo podmukel se mi zdi

erik

sploh ni podmukel, čisto v redu je

nona

no, prav, če tako praviš

erik

glej

ji pokaže dragulj

nona

o, kako lepo

kje si pa to dobil?

kaj pa je to?

erik

sem bil spet v steklu

in mi je una teta prodajalka dala to

je rekla, da je to neizdelano steklo

nona

ma, kako je lepo

ma samo, kako je to lepo

kako prijazno od nje

res prijazno

katera je pa bila

erik
una ta mlada

nona
aha, že vem
una, ka ima eno čudno ime, kaj je že ...

erik
jagoda

nona
ja, ja, jagoda
ma kakšno blesavo ime, le kdo ji je dal to ime
sam je pa ne poznam, ne vem, čigava je
uno ta starejšo, šefico, uno pa poznam
tu dol naprej na gregorčičevi živijo, njen mož dela v rešilcu, enega sina
imajo, še majhnega
ona se grozno nekaj s politiko bavi, hodi tudi na kongrese in take reči
malo je usekana, no, kaj pa ima ena ženska za delat v politiki
to pa ja ni ženska stvar
ampak res lepo od te ta mlade, te jagode, da ti je podarila to
kam boš pa dal?

erik
ne vem še

nona
jah, sam raje spravi tako, da ne bo noben videl

erik
ja, saj bom

vstopi edo

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ojla
a je že za jest

nona
oh, edo, kako pa ti smrdiš po tobaku

o, fuj
a si spet z unimi pijanci šah igral
o, fuj, no
pa saj veš, da tista družba ni zate

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ej, kaj si pa skrila v žep

erik
nič

edo, šahist v kavarni, erikov brat
pokaži, no

nona
ma ne sitnari, pusti ga pri miru

edo, šahist v kavarni, erikov brat
no, prav
saj me tako ali tako ne briga, sigurno je kakšna otročarija
a je že za jest?

nona
seveda je, ampak bomo počakali še mamo in tata, saj bosta vsak cajt prišla

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ma jaz sem sestradan
jaz bi papcal

nona
pol ure boš pa že potrpel

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ma, pol ure bom krepal od lakote
joj
a veste, da je bila pri spomeniku ena nesreča
eden je umrl

erik
ja, vem, jaz sem videl, sem bil tam

a veš, koliko krvi je bilo
na litre

nona
o, mojbog, kdo je pa umrl

erik
ne vem, en stric je bil, že star, ene tolk ko tata

nona
tako mlad človek
kakšna tragedija
tako mlad človek

edo, šahist v kavarni, erikov brat
meni se zdi star ko greh

erik
ja, tudi meni, star ko greh

edo, šahist v kavarni, erikov brat
v bistvu že za pokopat

erik
za pokopat, ja, zadnji čas

edo, šahist v kavarni, erikov brat
prava starina, ni kake škode

erik
starina, da ji ni para

nona
ma sam bejžta
zgubita se mi spred oči
tako grdo govorit pa me imet za norca
stalno se kregata, ko pa je mene treba imet za norca, sta pa grozna pri-
jateljca
zgubita se mi spred oči, pejta ven ali kamor hočeta, kosilo bo čez ene
pol ure
ala, gremo

edo, šahist v kavarni, erikov brat
a greva pogledat, če je truplo še pri spomeniku

erik
pejva

*luka in vesna, lukatova mama, sta v marketu
stojita pred prodajalko
luka gleda v tla
vesna, lukatova mama, in marija, prodajalka pa na uro*

vesna, lukatova mama
no, daj

luka
mama ...

vesna, lukatova mama
kaj sva rekla?
a bi bil rad pionir?

luka
ja

vesna, lukatova mama
no, potem pa kar zberi pogum

luka
tovarišica prodajalka, prej sem bil tu

marija, prodajalka
ja, se spomnim, s svojo prijateljico nado
se spomnim

vesna, lukatova mama
a tudi nada je bila zraven?
to pa nisi nič povedal

luka
ja, je bila, sva se srečala, je bila z nono, ampak bananka sem vzel samo jaz

vesna, lukatova mama
no, daj zdaj, le pogumno

luka
tovarišica prodajalka, prej ko sem bil tu, sem s tal pobral bananka
in sem ga dal v žep in nesel domov
sem mislil, da lahko, če je na tleh

vesna, lukatova mama
luka!

luka
tovarišica prodajalka, sem ukradel bananka

marija, prodajalka
no, pa saj ni tako hudo
saj si prinesel nazaj, to je zelo lepo

vesna, lukatova mama
luka!

luka
tovarišica prodajalka, se opravičujem

marija, prodajalka
no, je že v redu

vesna, lukatova mama
pa ni v redu
kako sva se zmenila

*luka trdovratno gleda v tla
in spet mu gre na jok
še malo, pa se mu bodo ulile solze
tovarišica prodajalka to opazi, dete se ji zasmili, kakopak*

marija, prodajalka
no, saj je v redu

vesna, lukatova mama
ni v redu

*luka končno dvigne pogled
strmo pogleda prodajalki v oči, pogumno kot kak kurirček s partizansko
pošto, prav tako*

luka
tovarišica prodajalka, ukradel sem bananka, se opravičujem in nikoli več
ne bom kradel
sem vam napisal tudi opravičilo

luka iz žepa potegne zmečkan list in ga izroči tovarišici prodajalki

marija, prodajalka
hvala, tovariš
to je pa zelo lepo od tebe

luka
a zdaj bom lahko postal pionir?

marija, prodajalka
seveda
in to kakšen!

vesna, lukatova mama, plača bananka in gresta proti izhodu

vesna, lukatova mama
to je bilo pa lepo
prav ponosna sem nate
veš, človek mora za svoja dejanja prevzeti odgovornost
no, ampak zdaj mislim, da boš pravi pionir

luka
mama, kaj pa če se kdo na primer zlaže, ampak zaradi tega, da bi na primer
komu pomagal, a je potem to prav ali narobe

vesna, lukatova mama
no, to je pa tema za dolg pogovor, bova to kdaj drugič, prav?
jebelacesta, zdaj bom pa še v službo zamudila
ma kako, luka, ti mene matraš, a je bilo to potrebno?
res ne vem, kje si imel pamet
krast iz trgovine, kot da ti nisem že stokrat povedala, kako je z lopovi

začnejo tako, da ukradejo šivanko, končajo pa na vislicah
no, ampak si se pa res lepo opravičil, sem prav ponosna nate
šibaj zdaj domov, zrihtaj se, pridem kmalu

*boris stoji pred vhodom v kasarno
zmago je že obupal
stoji zraven njega in čaka, kaj se bo zgodilo
mogoče se ne bo zgodilo nič
mogoče bo prišlo do kakega ravsa
v najslabšem primeru bojo intervenirali vojaki ali policija*

boris
ej, odpri kapijo!

vojak
kdo pa si ti?

boris
odpri kapijo!

vojak
kaj bi rad?

boris
k štefu mehaniku moram

vojak
zakaj pa?

boris
da ga ubijem

vojak
štef mehanik je že šel domov
lahko prideš jutri
če ga boš še zmeraj hotel ubit

zmago se zasmije

boris
jebemmater

zmago
no, zadosti je blo teh neumnosti

boris
jebemmumater

zmago
pejva zdej še na en vinjak

boris
jebemmumater, kako piha

*in res piha
piha kot sto mater
vuš in švam in vuš in švam in vuš in švam in vuš in švam
erik in edo, šahist v kavarni, erikov brat, sta pri spomeniku padlim, na
katerem piše slava padlim za svobodo
trupla ni več, samo luža krvi*

erik
evo, vidiš tu, saj kri je še

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ma si videl tudi nesrečo al sam to truplo

erik
sam truplo
tukaj, glej, tukaj je bila glava in potem je tako ležal in nisem dobro videl,
ma, meni se je zdelo, da mu pol obraza fali

edo, šahist v kavarni, erikov brat
u, grozno, mater
ampak kaj, saj to ni nič takega, saj vsak dan kdo umre

erik
ma več, kaj je bilo najbolj grozno, se mi je zdelo grozno, no, se mi je
zdelo, da je prav podoben srečkotu, srečko je bil z mano, je stal zraven
mene, ta mrtev, ki je ležal tu in je imel samo pol glave, pa je zgledal kot
kakšen grozno star srečko

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ma škoda, da ga ni več

erik
saj se mi je zdelo, da so ga že odpeljali, kaj če delat tu tako dolgo

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ma ja, kaj veš, lahko bi bila kakšna policijska preiskava
pokaži mi, kaj si skrila v žep

erik
o, ti prasec, sam zaradi tega si hotel ven, ne?
pa ti ne bom pokazal, da veš
jebi se

edo, šahist v kavarni, erikov brat
daj, da vidim, no

erik
ma ne, pa ti ne dam
kaj te briga
kaj te sploh ma za brigat

edo, šahist v kavarni, erikov brat
pa kaj ti je tako težko pokazat
noni si pa lahko kazal
a je sam za babe al kaj?
a si baba?

erik
ma pusti me na miru

edo, šahist v kavarni, erikov brat
baba, baba, baba

erik
mater, ma si res otročji
kaj te briga
pusti me

*edo hoče dati roko v erikov žep
erik ga odrine
edo še bolj rine vanj
ruvata se, vendar je edo močnejši in eriku iz žepa vzame steklo
erik mu ga hoče vzeti nazaj, vendar ga edo vrži visoko v zraku, erik ga
ne doseže*

edo, šahist v kavarni, erikov brat
o, kaj pa imamo tule

erik
vrni mi nazaj
vrni mi
prasec pokvarjen
daj mi nazaj

edo, šahist v kavarni, erikov brat
kaj pa je to?

erik
steklo, neobdelano
daj nazaj

edo, šahist v kavarni, erikov brat
kje si ga pa dobil?

erik
v steklu, mi ga je dala una prodajalka
in sploh, kaj te briga, daj mi nazaj
prasec

edo, šahist v kavarni, erikov brat
o, tako lepo stekelce imamo, skoraj dragulj
kako je lepo, prav za punčke

erik
nehaj
vrni mi

edo, šahist v kavarni, erikov brat
a ga boš podaril svojemu ljubčku srečkotu?

o, kakšno lepo darilce za zaljubljene
o, kako lepo

erik
vrni mi in nehaj

edo, šahist v kavarni, erikov brat
o, glej ga, glej ga, jokca
jokca
jokca, ko kaka nežna punčka
ha, ha, ko bi te zdaj tata videl
ha, ha, ha
punčka
ha, ha, ha
ha, ha, ha
ha, ha, ha, ha
punčka bi rada stekelce za svojega ljubčka
oh, oh, oh, oh
komaj čakam, da pride tata, da mu pokažem stekelce od naše punčke

*erik res jokca
ne sicer tako na glas, ampak oči ima polne solz
in potem se z vso močjo zaleti v svojega brata
edo pade na tla, tisti krasen belo zelen steklen dragulj pa mu pade iz rok*

erik
ne!

*steklen dragulj pa se ne razbije, erikov strah je odveč, samo odkotali se
malo naprej
fanta se mlatita
vtem pa se primaje mimo nekdo ob šanku*

nekdo ob šanku
no, no, fanta, kaj je pa zdaj to, kaj ga biksata
saj se bosta pobila do smrti
nehajta no

erik
ubil te bom, prasec

nekdo ob šanku
fanta!
a grem po vajinega tata v mesnico?

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ne, ne, saj bova nehala

erik
bova nehala

nekdo ob šanku
no, tako
tako je prav
zdaj pa si dajta še roke, tako, po moško

*erik in edo si sila nerada podata roke
tako, po moško
nekdo ob šanku ju potreplja po ramenih in se izrazito zadovoljen odmaje
naprej
edo in erik se hkrati zaletita po stekelce, edo ga doseže prvi*

edo, šahist v kavarni, erikov brat
eto, moj je!

erik
ma ne, no
ne
zakaj si tak?
saj ne boš res

edo, šahist v kavarni, erikov brat
kaj

erik
ne ga pokazat tatu

edo, šahist v kavarni, erikov brat
zakaj pa ne?
saj je tako lepo stekelce
ha, ha, ha, ha

erik
ma daj, no, edo, nehaj, prosim te, nehaj, ne bit tak

edo, šahist v kavarni, erikov brat
kaj mi daš

erik
ma nič ti ne dam, sam nehaj

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ne, ne, boš moral plačat

erik
kaj bi rad

edo, šahist v kavarni, erikov brat
še tri mesece tvoje žepnine

erik
ma to je kraja

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ah dej, dej
sej tebi da itak nona

erik
ma prav, kar mej jo

edo, šahist v kavarni, erikov brat
na, stekelce, punčka
ha, ha, ha, ha

*erik prime v roke svoj belo zeleni stekleni dragulj
najraje bi zajokal
ampak zanalašč ne bo
zanalašč ne
mu bo že pokazal, prascu, mu bo že pokazal
sploh pa, kaj pa je ta košček stekla, brezveze, za babe, prav res, čisto tako,
kot je rekel edo, za babe
on pa ja ni baba, bo že pokazal, prascu*

mimo njiju hiti deklica, nada je, hiti na srečanje z lukom, ki zdaj ni naš glavni lik, ampak nada vseeno hiti na srečanje z njim, na njuno skrivno mesto na pokopališču

erik
ej, mala

nada se ne ozre, hiti naprej

erik
ej, ti, ta mala

nada kar hiti naprej

erik
ej, kako ti je že ime, no, soseda

nada
a jaz?

erik
ja, ti, ja

nada
nada sem

erik
nada, a bi rada tole

nada
kaj pa je to?

erik
to je neobdelano steklo, tako lepo zglada kot en dragulj

nada
a kar tako bi mi ga dal?

erik
ja, kar tako, če hočeš, jaz ga ne rabim
na

nada
o hvala
hvala
kako je to lepo
hvala

erik
adijo

nada
adijo
hvala
to je pa res lepo
kakor en diamant
adijo

*erik je zdaj zadovoljen
zato, ker je posvetil bratu
na, pa imaš
si misli
pa sem ti pokazal
mene ne bo nihče zmerjal z babo
si misli
jaz že nisem nobena baba*

erik
a si zdaj zadovoljen?

edo, šahist v kavarni, erikov brat
ma briga me za te pizdarije, sam da sem jaz dobil tvojo žepnino

erik
da jo boš lahko zakartal, ne?
kakšen bednik si
z unim pijancem božotom kartaš

edo, šahist v kavarni, erikov brat
jaz ne kartam
jaz igram šah
in božo ni noben pijanec, če te že zanima

erik

ma vseeno si bednik
pejva na kosilo

in gresta

in medtem ko tako hodita, vrrrr

burja ugasne

listje na drevesih ozeleni

sonce začne pripekati

in bel princ, parkiran pred sdk-jem izgine

in mlaka posušene krvi tudi izgine

*in mimo se pripelje svetleča vesoljska ladja, ki je sicer avto, ampak ne
zgleda kot avto*

*in gospod šestinštiridesetih let v kmašni opravi s kmašno kravato stopa
ob spomeniku, ki je še vedno tu in na katerem še vedno piše slava padlim
erik je sam, edota ni ob njem, tudi starke ni na spregled*

erik

kot en *mattatoio* al kaj
ne zastopim
in ta obleka, kako bedno
kot ena fina driska
kako bedno

mimo pride nihče drugi kot mičkena in suhcena nonica

mičkena in suhcena nonica

gospod sodnik!

dober dan

erik

mhm

dober dan

mičkena in suhcena nonica

vas se pa redko sreča na ulici
ste verjetno preveč zaposleni, kajneda

erik

zaposlen, ja, to pa ja

mičkена in suhcena nonica
gospod sodnik, če pomislim, da ste hodili k meni v steklo
že takrat se mi je zdelo, iz tega fanta še kaj bo
ker vas je zanimalo še kaj drugega kot samo žogobrc in take neumnosti
je minilo, kot bi mignil
še obrnila se nisem, pa ste postali tak pomemben gospod
in kdaj potujete

erik
potujem, kaj mislite, kam?

mičkена in suhcena nonica
ja, a niste izbrani za tisto pomembno evropsko sodišče, kje je že v bruslju,
ne, kje že, v ...

mimo pride en star debelušen stric

debelušni stric
v luksemburgu

debelušni stric čvrsto stisne eriku roko

debelušni stric
dober dan, gospod sodnik

mičkена in suhcena nonica
o, vi ste, božo
dober dan
ma saj vidva sta približno enako stara, a ne

debelušni stric
o, ne, sem pa jaz malo starejši
sem bolj gliha od njegova brata edota
z edotom sva skupaj šah igrala, skoraj vsak dan

erik
v kavarni

debelušni stric
oh, kje so cajti

mičkена in suhcena nonica
ma res, kje so cajti

debelušni stric
tebe pa nisem videl že ...
uf

mičkена in suhcena nonica
samo še beremo o vas, gospod sodnik

debelušni stric
ja, prav res

mičkена in suhcena nonica
no, božo, ko sva se že srečala
ste mi obljubil priti popraviti pralni stroj že prejšnji teden, pa vas še vedno
čakam

debelušni stric
gospa, saj bom prišel, ampak sem res v grozni gužvi te dni

mičkена in suhcena nonica
o, to je pa lepo slišat
v teh dneh
da ima še kdo kaj dela
no, gospod sodnik, kdaj potem greste?

erik
kmalu bom šel
kmalu
v luksemburg

debelušni stric
ja, samo še po televiziji te gledamo
čestitke za to evropsko sodišče, to je pa cela reč

mičkена in suhcena nonica
ja, res, tako redko vas je kaj videt
ampak je že prav
smo tako ponosni na vas, veste, gospod sodnik

vsi navijamo za vas
v teh dneh so povsod sami pokvarjenci
vi ste nam pa v ponos

erik
zdaj mi je pa nerodno

mičkена in suhcena nonica
vam ni treba bit nič nerodno
kar ponosno dvignite glavo, saj jo imate za kaj
kako je pa kaj vaš brat, a se je že poročil?

erik
edo je ...
v redu

debelušni stric
ma se še ni poročil ne, eh, *tempi passati*

mičkена in suhcena nonica
pa tak lep fant
tega pa res ne razumem
zmeraj je bil tak lep fant
no, je že tako, kot mora biti

debelušni stric
pa otroci

erik
otroci so ...
nič več ju ne briga, če sem prav pošten
hm ...
minja me še posebej skrbi, z markotom se mi zdi, da bo že kako, ampak
minja ...
no, kaj jaz vem ...

mičkена in suhcena nonica
nič skrbet, gospod sodnik
to so samo ta leta
to vse mine

debelušni stric
pa sonja?

erik
sonja?

debelušni stric
tvoja žena, a ni sonja?
a nista bila vidva celo sošolca? saj sta skupaj že od osnovne šole ali kako?

erik
a ta je sonja iz razreda?

*debelušni stric gleda erika, kot bi bil malo ubrisan
mičkena in suhcena nonica pa kot da ni nič opazila, še naprej se smehlja
gospodu sodniku*

erik
ta je sonja z največjimi joški?
kje ima pa joške?

mičkena in suhcena nonica
o, gospod sodnik, vi pa ste za hece
tudi če ste tako pomembni, se še zmerom znate pošaliti z nami, navadnimi
ljudmi

*mičkena in suhcena nonica se smeje
debelušni stric še kar naprej gleda erika, kot bi bil zblojen
erik to opazi in ugotovi, da ga je polomil
zresni se in odkašlja
tako kot se mu zdi, da bi moral pač en pomemben gospod sodnik narediti
potem z resnim glasom, najbolj resnim, kar ga premore, odgovori na
vprašanje osivelega gospoda božota, ki je bil še pred nekaj minutami
pijanec*

erik
žena je tudi v redu
pravi, da imam večno tečen fris

mičkena in suhcena nonica
vi ste pa res za hece, gospod sodnik

*in potem se vsi trije smejejo
in se kar smejejo
kot bi se zgodilo nekaj zelo smešnega, tako se smejejo*

*naš glavni lik luka je na pokopališču
burja je malo ponehala, za eno piko, za en trenutek
nade še ni
luka si ogleduje stare nagrobnike, ki so vzdani v zid
tja nihče več ne hodi
čeprav so tisti nagrobniki najlepši
nestrpen je, mora se še skopati, preobleči in potem iti na to slavnostno
proslavo, ki jo tako željno pričakuje
in potem nada le pride, zadihana od teka*

nada
glej, glej, kaj sem dobila

luka
o, kako lepo
to je nebrušeno steklo, kje si ga dobila?
kako je lepo

nada
kako pa veš?
jaz sem najprej mislila, da je diamant

luka
moja mama včasih prinese kaj takega iz službe
enkrat je prinesla enega takega velikega, tako velikega kot ena žoga, samo
da je bil črn in rdeč
ampak ta je še lepši
kje si ga pa dobila?

nada
mi je dal un smotan erik, veš, un naš sosed
k hodi že v osmi razred in je grozen važič
ampak sem šla mimo, tam pri spomeniku sta bila z bratom, ki je še bolj
grozen važič, in me je poklical, ta erik, ne, in potem mi je kar dal to
a ni lepo?

luka

je, ja

nada

si bom dala med moje zaklade

luka

če ti je tako všeč, ti bom tudi jaz kdaj kaj prinesel

nada

a mi boš res?

luka

ja, bom, bom vprašal mamo, prav?

nada

o, to je pa res tovariško

luka

saj ti bi meni tudi izpolnila željo, če bi imel kakšno

nada

seveda bi ti jo

a imaš kakšno željo?

luka

ma ne, nimam, mislim, nič takega

nada

ja, ma kakšno reč si želiš

vsak si kaj želi

no, povej mi, kaj si recimo želiš najbolj od vsega

ampak res najbolj od vsega

luka

ne vem

nada

a veš, kaj si jaz želim najbolj od vsega?

luka
ne

nada
jaz si najbolj želim, da bi bila vojna, da bi bila lahko kurirka

luka
o, ja
to si tudi jaz želim
da bi nosil pošto partizanom

nada
ja
da bi bila junakinja

luka
kaj pa, če bi umrla?

nada
ma na to pa nisem pomislila
ja, kaj potem, saj bi umrla za domovino in za svobodo
in potem bi mi naredili spomenik

luka
ja, jaz bi tudi to rad
da bi umrl in da bi bil junak

nada
tako kot boško buha

luka
ja, tako

nada
no, dajva zdaj pojedest bananka

luka
nimam ga

nada
si ga sam pojedel?

luka
nisem ga pojedel

nada
si ga pozabil?

luka
ne, nisem ga pozabil

nada
pojedel si ga

luka
ne

nada
lažeš

luka
ne, ne lažem
ga je mama videla in potem je rekla, da sem lopov in da ne bom postal pionir, in sva šla nazaj v market in ga je mama plačala in sem se moral opravičit teti prodajalki in še opravičilo sem moral napisat

nada
kakšna laž je pa zdaj to?
ma kakšen lažnivec si ti, luka
sam si ga požrl in zdaj si zmišljuješ
in to take debele
ti bi bil lahko komot pisatelj
kakšne neumnosti
samo da si ga lahko sam požrl

luka
ma ne, nada, res ga nisem
a več, kako je mama kričala, sem mislil, da bo kar znorela al pa da me bo zmlatila, pa me ni, ker se ji je na srečo mudilo v službo

nada
ma kako si ti luka ena mona

če ti je tolk do tega bananka, potem pa ga kar mej, itak ga boš jutri že posral

luka
ma, nada, zakaj mi ne verjameš?
mama je rekla, da ne bom smel postati pionir, ker kradem
nisem nič povedal, da si ga ti pobrala
sem vedel, da bi potem poklicala tvojo mamo in da bi potem ratal kažin

nada
kakšen brezvezen lažnivec si

luka
ne biti taka
lahko bi povedal še zate, potem bi tudi tebi rekli, da ne boš postala pionirka

nada
veš kaj, jaz tebe že nočem imet za prijatelja
ti nisi noben tovariš
in tako lažeš, da si prav en barabin
in barabini že niso pionirji
in tudi če boš povedal pionirsko zaprisego, tako ali tako boš lagal in potem sploh ne boš pionir
a veš kaj, če bi bili partizani taki, kot si ti, potem ... potem ...
potem ne vem, kaj bi bilo, ampak bi bilo grozno nekaj grozno slabega
jaz grem

luka
ne it nada, res ne lažem, no

nada
ti si en, veš kaj, en, kako se reče, izdajalec, da boš vedel

luka
prav, potem pa misli tako, če hočeš
potem pa tudi jaz grem

*in stojita in se gledata
in noben ne gre*

nada

jaz že ne bom šla
ti si lažnivec, ti pojdi

luka

ne nisem, jaz tudi ne bom šel
jaz že nisem lažnivec in izdajalec sploh ne

in potem

potem se zavrti

žmrk, žmrk

mogoče

luka je gospod devetintridesetih let

ki stoji na pokopališču

*pokopališče je drugačno, veliko, pred njim je ogromen tlakovan prostor,
ob njem svetla stavba*

okoli njega ogromno ljudi, bolj ali manj vsi v črnem

*vročje je, kljub temu imajo bolj ali manj vsi dolge rokave in dolge hlače
ali krila*

tudi luka je v črnem

nikogar ne pozna

*podolgovatega bitja ni nikjer okoli, vozička tudi ne in mičkene in suhcene
nonice tudi ne*

vsi so tiho, samo župnik moli

*sonce pripeka, luki kaplja znoj s čela, ali pa so mogoče solze, mogoče mu
kapljajo solze, ampak zakaj bi mu kapljale solze?*

in potem se premaknejo

luka se premakne z njimi

in molijo

in luka ne zna moliti in je tiho

*in potem se ustavijo v stari vežici, to luka pozna, ta je bila tu tudi prej, ko
se je z nado pogovarjal o bananku*

in spet molijo

traja celo večnost

*to ni mogoče, si misli luka, zakaj tako dolgo, prej je minilo hitreje, zakaj
zdaj tako dolgo, in nikjer nikogar, ki bi ga poznal*

in kot da nihče ne pozna njega

vsi so strašno resni, tu pa tam kdo joče, večinoma gledajo v tla

*in potem se spet odpravijo za krsto, luka hodi, sonce žge, luki znoj kaplja
s čela, hodijo in molijo*

*in potem se ustavijo pri odprtem grobu in spet molijo
tako ogromno ljudi je, da luka groba sploh ne vidi, samo zdi se mu, da mo-
ra biti nekje tam, da so se zaradi groba ustavili, zakaj bi se sicer ustavili
in potem
žmrk, žmrk*

nada
kaj je?

luka
kaj?

nada
gledaš, kot da je kdo iz groba vstal

luka
ma, ne, samo danes je nekaj čudno vse
prej sem šel mimo lipe in kar naenkrat je bila prazna in zapuščena, kot
da tam ni nikogar
in potem ...
ma, ne, boš spet rekla, da lažem

nada
ne, ne bom rekla
in kaj je bilo potem?

luka
ma, kar ene neumnosti, kot da se mi je malo zarolalo

nada
mogoče se ti pa je

luka
ma, nič ti ne bom pravil

nada
no, povej

luka
zdaj se mi je spet kar malo zavrtelo in kot da sem tukaj na žegnu, ampak

je čisto drugačen, žegen, vse novo in lepo in veliko, tako, imenitno, nova
mrliška vežica in tlakovano, tako lepo, res lepo

nada

in tudi žegen je bil prazen in zapuščen?

luka

o, ne, to pa ne

žegen je bil poln, sredi pogreba sem se znašel

pri tisti novi mrliški vežici so molili

in potem so hodili po poti in spet molili

in potem so prišli sem, v to ta staro, in so spet molili

in potem so šli in so spet molili

in pri grobu so spet molili

nada

potem so non stop samo molili, kako zabavno

luka

ja

nada

ne vem, kaj se je tebi to moralo zavrtet

mogoče zarad te burje, veš

luka

ja, čisto mogoče

nada

ali pa si mogoče premalo jedel

meni mama reče, da sem premalo jedla, če se mi kaj tako čudno zavrti

luka

ja, saj cel dan nisem mogel skoraj nič jest

nada

no, vidiš

to bo, lačen si

zakaj bi sicer videl ljudi, ki samo molijo

luka
ja, saj imaš prav

nada
potem res nisi lažnivec?

luka
ne nisem, saj ti pravim

nada
in si res napisal opravičilo?

luka
ja

nada
in kaj si napisal?

luka
žal mi je, da sem ukradel bananka in nikoli več ne bom kradel in podpis

nada
in si šel v market

luka
ja, z mamó

nada
in me nisi izdal

luka
nisem te
samo ne vem, če je bilo to prav
ker sem se zlagal, ne
mama je rekla, da kdor laže, da ne more biti pionir

nada
in je res rekla, da če pobereš bananka, ne moreš biti pionir?

luka

ja, samo meni se zdi, da je malo pretiravala

nada

joj, ne vem, mogoče pa ni
kaj pa, če ni?

luka

saj zdaj ni več važno, saj je plačala bananka
in jaz sem napisal opravičilo

nada

ja, ampak sem jaz ukradla bananka, ne ti
kaj pa, če zdaj jaz ne morem postati pionirka

luka

ma, ne, no, saj sem se jaz opravičil in je vse v redu

nada

ampak to potem vseeno ni prav, več
pa še zlagal si se zaradi mene

luka

ma, ne se sekirat, glej, vse je čisto v redu
sem se opravičil, mama je plačala in je v redu
pa po mojem je boljše, da se malo zlažeš, kot pa da izdaš prijatelja, ne

nada

kaj pa, če bi morala tudi jaz napisat opravičilo?

luka

ni treba, potem se bo vse samo še bolj zakompliciralo

nada

a potem misliš, da sem kljub temu lahko pionirka?

luka

seveda
ampak nikoli več ne smeva krasti

nada
saj ne bova, jaz ne bom

luka
jaz tudi ne

nada
prisežem na ...
na kaj pa naj prisežem?

luka
na ...
na boškota buho

nada
prisežem na boškota buho

luka
prisežem na boškota buho

zmago se zasmеje

boris
jebemmumater

zmago
no, zadosti je blo teh neumnosti

boris
jebemmumater

zmago
pejva zdej še na en vinjak

boris
jebemmumater, kako piha

*in res piha
piha kot sto mater
vuš in švam in vuš in švam in vuš in švam in vuš in švam*

in

vrrr in žmrk, žmrk in vrrr

boris

ma, kaj kurc je zdaj tole
eh, vsaj na toplem sem
in burje ni

sedemletni mladič

pejva hitreje, nono

boris

kje je pa kapija?
tu bi morala biti
kje sva?

sedemletni mladič

ma, nono, ma danes si res malo čukjen
boš moral iti k zdravniku, veš
kakšna kapija, kaj je kapija?

boris

kapija, vhod v kasarno

sedemletni mladič

kaj je pa kasarna?

boris

e, vojašnica

sedemletni mladič

ne vem
no, pojdiva že, si mi obljubil še en sladoled, ko to končava

boris

kaj pa morava končat

sedemletni mladič

nono, ma kaj ti je danes, kaj me non stop hecaš?

boris
te sprašujem, če veš?

sedemletni mladič
po osebno izkaznico greva

boris
v vojašnico?

sedemletni mladič
ne, v uno veliko hišo tam
tam delajo pašaporte in osebne izkaznice
saj zadnjič sva prišla tudi sem
in si rekel, da boš vprašal tudi, če se je treba prijavit za delat v italiji

boris
aha
kdo bo pa šel delat v italijo?

sedemletni mladič
ja ti, ne?

boris
o, to je pa super
da bom šel delat v italijo

sedemletni mladič
a zdaj si pa zadovoljen?
ma si res nekam zmešan
saj ne maraš iti

boris
ne maram iti delat v italijo?
kdo pa ne bi maral iti delat v italijo?

sedemletni mladič
ne vem, saj meni se tudi zdi tako
saj boš imel super delo
boš nabiral jagode, si rekel
a veš, koliko jagod boš lahko pojedel

boris
jagode?

sedemletni mladič
ja, za tri mesece

boris
zakaj pa?

sedemletni mladič
nono!
zdaj me pa imaš že prav za norca
zato ker nimaš službe, ne

boris
aha
saj te samo malo hecam
pojdiva po osebno izkaznico
in vprašat za ...
jagode

*boris utihne in kakor da nekaj razmišlja
ali čaka
čaka, da se bo zgodil spet tisti žmrk, žrmk in bo završala burja
(čaka na vuš, švam, vuš, švam)
ampak ne završi
sonce še kar pripeka in listje na drevesih je še kar živo zeleno*

boris
ti, kakotiježeime, kako pa, da nimam službe, a sem že v penziji?

sedemletni mladič
nono, ma saj še nisi toliko star, ne, saj veš, zakaj

*mimo prihiti debelušni stric
grozno se mu mudi, zgleda
ko zagleda borisa s sedemletnim mladičem, se obregne vanju*

debelušni stric
o, boris, a imaš tudi ti kakšne opravke?

boris
o, pozdravljen
ja, ja, greva po osebno izkaznico

debelušni stric
aha
jaz pa po gradbeno dovoljenje
ma raje bi šel hlode na lipo prenašat, ti povem, kot pa da pridem sem
he, he
če bi bilo to sploh še mogoče
he, he

boris
he, he

*boris opazuje debelušnega strica in se mu zdi nekam znan, se mu zdi, da
ga od nekje pozna, ampak se ne more spomniti
najraje bi ga vprašal, kdo je in kaj počne in zakaj se pogovarja z njim
mogoče je bolje, da je tiho in se smehlja, saj bo minilo
saj bo hitro minilo
saj bo minilo, še malo bo potrpel in potem vrrrr
saj bo*

debelušni stric
a veš, koga sem srečal tam na ulici
gospoda evropskega sodnika
mater je ratal visok
kot da ne bi z njegovim bratom vsak dan šaha igral
tako fino se drži
pa ko bi se mel za kaj, saj veš, kaj pravijo za njegovega brata

boris
božo!

debelušni stric
ja?

boris
ma nič, nekaj sem se spomnil

debelušni stric
aja, zarad otroka
ma ne skrbi, saj ne bom
no, ma v glavnem
je ratal tako visok, da je kar smešno
in za njega se tudi govori ...
no, nič
eh, tako je bilo, tako je in tako bo
ko enkrat pridejo h koritu ...
kaj pa ti?
a še dobiš kaj od zavoda?

boris
hm
ja, ja, dobim

debelušni stric
ja, ma dolgo ne boš več, a?

boris
ne, ne, samo še malo

debelušni stric
mater so vas najebali
kako so vas najebali
dela pa nobenega

sedemletni mladič
ma nono bo šel zdaj v italijo

debelušni stric
al si dobil službo?

boris
ja, ja, dobil

sedemletni mladič
nono bo nabiral jagode

debelušni stric

jagode?

no, dobro, to

to je dobro, nekaj je, saj jagode niso tako slabe

nič, grem zdaj tja noter k uni nesposobni babi

ti se pa drži tam pri lahih

vsaj nekaj bo, bolje nekaj kot nič

debelušni stric se nasmehne, boris se tudi nasmehne

debelušni stric odhiti

zdaj, zdaj bo, si misli boris, saj meni tega ni treba

jagode, mojbog, si misli boris, jagode

zdaj zdaj

sedemletni mladič

no, pojdiva tudi midva, nono, jaz bi rad na sladoleđ

boris

no, pa pojdiva

zrihtat, kar je treba

za te ...

jagode

erik, edo, nona, marija in marjan sedijo za mizo in molče jejo

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)

erik zakašlja

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)

edo zašmrca

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)

erik posreba juho

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena

erik, te lepo prosim

edo, šahist v kavarni, erikov brat, marijin in marjanov sin

če je pa nevzgojen

erik

ma lih ti se oglašáš, ki žreš šmrkelj

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena

fanta, no

nona
vaju lepo prosim, ne začet

erik
saj nisem jaz začel

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
tišina!

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
in potem
žmrk, žmrk
in potem
žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
vse je tako, kot je bilo hip nazaj
edino na noninem mestu sedi starka
in na marijinem mestu ena še bolj starka
in na edotovem mestu en plešast možki
in na marjanovem mestu en sivolasi stavec
na erikovem mestu še vedno sedi erik, samo da je zdaj ta erik gospod
sodnik
žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)

starka
a ste slišali, kdo se ločuje?

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
žmrk, žmrk
edo zašmrca
žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
žmrk, žmrk

še bolj starka
ma ne morem verjet
ta dva sta pa res zgedala kot en tak, kako bi rekla, zgleden par
ma tako je danes, taki cajti, danes se že vsi ločujejo

sivolasi stavec
nekateri se pa sploh poročijo ne

še bolj starka
marjan, prosim te, ne začenjat

sivolasi starec
kaj, a sem rekel kaj, kar ni res?

še bolj starka
marjan, ne zdaj, med kosilom

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
žmrk, žmrk

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
nona, ma kako je dobra ta jota

nona
o, hvala

erik
jaz ne morem več

nona
saj nisi nič pojedel, a ti ni dobra jota?

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
kaj pa je njemu dobro?

erik
ne, saj mi je dobra, samo res ne morem več

nona
potem so še omlete, veš
sem jih prav zate naredila

žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
žmrk, žmrk

še bolj starka
marjan, lepo te prosim

plešasti moški
ma pusti ga, naj naklada
ja, res je, nekateri se sploh poročimo ne
in kaj?
in kaj potem, če se ne?
saj me na srečo ni treba gledat vsak dan, ne
tako strašno neporočenega
saj lahko tudi redkeje pridem, če te tako grozno motim

še bolj starka
joj, edi, te lepo prosim, saj veš, da si vedno dobrodošel
ne ga poslušat
lahko bi prišel tudi bolj pogosto

žmrk, žmrk

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
če jote ne boš pojedel, tudi omlet ne boš
v tej hiši se ne bo noben sprenevedal s hrano

erik
saj bom pojedel

edo, šahist v kavarni, erikov brat, marijin in marjanov sin
jaz sem že!

edo odloži žlico ob krožnik
marija vstane in pobere edotov krožnik
odloži ga v pomivalno korito
plop
žlico takisto
klink
potem pred edota postavi krožnik s palačinkami

edo, šahist v kavarni, erikov brat, marijin in marjanov sin
hvala, mama

marija se usede in je naprej
žlice udarjajo ob krožnike (klink, klink)
marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož poje svojo joto do konca

*in odloži žlico ob krožnik
ne reče nič
marija vstane in pobere marjanov krožnik
odloži ga v pomivalno korito
plop
žlico takisto
klink
potem pred marjana postavi krožnik s palačinkami
marjan ne reče nič, samo pokima
marija se usede
in potem vrrrr
in žmrk
in žmrk*

še bolj starka
jaz in tata bi rada videla, da prideš bolj pogosto
saj preživiš več časa na letalih kot doma
včasih bi lahko tudi prespal
saj je tvoja soba še čisto taka, kot je bila

plešasti moški
mama, saj veš, da ne morem
saj veš, koliko dela imam

sivolasi starec
če lahko temu rečeš delo

žmrk, žmrk
nona vstane in si vzame palačinke

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
nona, usedite se, saj bom jaz

nona
eh, ti kar v miru pojej, bom že sama

*erik zajame zadnjo žlico jote in jo z odporom pogoltne
marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena vstane in
pospravi svoj in njegov krožnik v korito
plop, plop*

klink, klink
žmrk, žmrk

starka
in kaj pišeš zdaj, edo?

plešasti moški
delam na enem romanu
glavni lik potuje iz sedanjosti v prihodnost
mislim, ne tako, s časovnim strojem, ampak se znajde v svojem postarane-
nem telesu v situacijah v prihodnosti

starka
o, to se sliši pa interesantno
a ne, erik?

erik
zelo
interesantno
in kako se konča?
a potuje za zmeraj?

plešasti moški
ne, ne
vse se odvije v enem dnevu

erik
hvala bogu

plešasti moški
kaj misliš s tem?

erik
mislim, mislim, a veš, kaj mislim
da ni za zmeraj
a si predstavljaš, kako grozno bi bilo, da bi se to nekomu za zmeraj do-
gajalo
da bi celo življenje potoval v svoje ... postarano telo?

plešasti moški
ne vem, mogoče bi bilo pa boljše
bom razmislil

še bolj starka
ma kako imam jaz pametna sinova
kako sem ponosna

*sivolasi starec odloži žlico zraven svojega krožnika
še bolj starka vstane in odloži njegov krožnik v korito
žlico takisto*

plop

klink

*postrže mu z glavno jedjo, nekaj mesa bo, verjetno krompir, mogoče kak
kos zelenjave*

pa solata, seveda tudi solata

žmrk, žmrk

v tišini jejo palačinke z marmelado

žmrk, žmrk

še bolj starka
zdaj sem videvala vsaj tebe, erik, in vnuke
zdaj pa še vas ne bom več
celih šest let

starka
marija, saj bomo prihajali domov, no

še bolj starka
zdaj bom oba videvala parkrat na leto
a veste, kaj vse se lahko v šestih letih zgodi
edi, res bi lahko vsaj ti zdaj bolj pogosto prihajal
lahko bi prišel za nekaj dni na počitnice ali kaj takega

žmrk, žmrk

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
a bo kdo še kako palačinko?

erik

jaz

edo, šahist v kavarni, erikov brat, marijin in marjanov sin
jaz tudi

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
ti, marjan?

marjan odkima

marija vstane in postreže fantoma

pobere prazne krožnike z mize in jih odloži v korito

žlice takisto

plop, plop, plop

klink, klink, klink

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
evo, pa še kafe za nas tri

žmrk, žmrk

še bolj starka

kaj praviš, edi?

plešasti moški

vesna, lukatova mama, prosim te

še bolj starka

saj bi lahko kdaj tudi tvojega prijatelja pripeljal

sivolasi starec

samo preko mene mrtvega

še bolj starka

samo na kakšno kosilo ali pa magari na kafe, sem mislila

sivolasi starec

marija, utihni

in da ga pod to streho nikoli več ne omeniš

*sivolasi starec si odreže kos mesa in ga ponese v usta
potem tudi ostali pojejo juho
še bolj starka vstane in plop, plop, plop, plop in klink, klink, klink, klink
postreže jim z glavno jedjo
in
žmrk, žmrk
erik in edo se bašeta s palačinkami
marjan, nona in marija srebajo kavo
marjan si prižge cigareto
ssssk
šccc
vdih
izdih
žmrk, žmrk*

starka
samo en dan, praviš

plešasti moški
ja, zaenkrat delam na tem, da bo samo en dan

še bolj starka
in kdaj misliš, da bomo lahko prebrali?

plešasti moški
ma se bojim, da ne še tako kmalu
sem komaj na začetku

še bolj starka
komaj čakam!

*žmrk, žmrk
palačinke
kava
tišina
in potem*

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
dobro kafe je
glih prav močno in sladko

edo, šahist v kavarni, erikov brat, marijin in marjanov sin
o, zdaj sem se pa spomnil enega vica, mi ga je danes božo povedal
pride črnogorec v gostilno in reče natakariči – mala, daj mi jednu kafu – in
potem reče ona – kakvu, slatku ili gorku – in potem reče črnogorec – jaku
ko ja i slatku ko ti – in potem mu prinese kavo, črnogorec srkne in potem
reče – ej mala, ma da se nisi ti malo precijenila

in potem sledi tišina

*in potem se začne marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
gromko smejat*

in potem se začnejo še vsi ostali smejat

in potem se smejejo vsi

in potem vrrr

starka

bomo morali pohiteti, pogreb je ob petih
a boš šel tudi ti, edo

plešasti moški

ma, kaj pa vem, bi rad čim prej domov
saj midva se nisva družila
je bil erikov prijatelj

erik

moj prijatelj?

plešasti moški

no, dokler sta se še družila, dokler sta bila sošolca, v osnovni šoli pač

še bolj starka

ja, ma bi se spodobilo, da greš tudi ti, edi
saj je bil velikokrat pri nas na obisku
saj potem lahko magari doma prespiš in greš jutri zjutraj v ljubljano

starka

joj, jaz še zdaj ne morem verjet

še bolj starka

ja, res, kakšna tragedija
nikoli mu ne bi pripisala česa takega

starka
res, zmeraj je bil tako poln življenja
kadar koli sem ga srečala, je bil nasmejan

še bolj starka
ampak, zakaj, zakaj bi si tako vzel življenje, pa tako mlad

starka
pravijo, da je to storil, ker so mu bili vseč moški in ni mogel živeti s tem
v tem okolju

še bolj starka
ma, saj jaz sem tudi to slišala
in to kar z dveh koncev
ampak se mi zdi za lase privlečeno
srečko?

erik
srečko?

starka
zakaj pa srečko ne?

erik
srečko?

plešasti moški
ja, zakaj pa srečko ne?

sivolasi starec
nehajte kvantati
sploh pa take neumnosti

vrrrr

erik
a lahko grem danes popoldne k srečkotu

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
danes popoldne boš meni pomagal cepit drva
oba!

edo, šahist v kavarni, erikov brat, marijin in marjanov sin
ma jaz se imam za učit

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
danes popoldne bomo delali drva
se bosta učila zvečer

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
jaz bom šla na žegen, pa bi vzela erika za pol ure s sabo, da mi pomaga

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
prav, naj ti pomaga, potem pa takoj drva
dajta se čim prej odpraviti

erik
ampak jaz moram nujno k srečkotu
mhm
zarad šole
res

marjan, mesar, erikov in edotov oče, marijin mož
konec debate

*ker je debate konec, je konec tudi tega prizora
in ker nismo prepričani, kateri je naš glavni lik in torej morda to ni erik,
se pomudimo spet malo pri borisu, morda je boris naš glavni lik
boris je s svojim vnukom pred upravno enoto ajdovščina
torej, bi bil pred upravno enoto ajdovščina, če bi ne bil tukaj na odru, se
pravi, če bi se to dogajalo nekje izven našega varnega in neresničnega
sveta, če bi se torej dogajalo izven našega udobnega in pravzaprav
lažnega sveta, potem bi boris s svojim vnukom pravkar stopal iz upravne
enote ajdovščina, kar bi danes izven našega varnega sveta bila kasarna
oziroma vojašnica in je v svetu borisovega postaranega telesa upravna
enota
se pravi, boris v svojem postaranem telesu s svojim vnukom stopa iz
upravne enote*

boris
torej sva uredila zdaj, osebno izkaznico in te ...
jagode

sedemletni mladič
zdaj pa sladoled!

boris
tako

*in zdaj završi
ne, se ne zavrti, vrrrr, in žmrk, žmrk odpadeta
završi drugače
ne, ne završi burja, tudi vuš in švam odpadeta
završi drugače
završi, kot kadar se preteklost sreča s sedanostjo, ampak tista preteklost,
v kateri je bil samo šum morja in žgolenje ptic, tista preteklost, v kateri so
bili samo sončni zahodi in zvezdni utrinki, se pravi tista, v kateri so bili
samo nežni poljubi in ajde, recimo, popolne spolne združitve
ali vrhunski fuki, po izbiri
tako završi
tista preteklost, tista ki ni še prav odšla, mislim, je odšla, ampak ni zaprla
vrat, mislim, je zaprla vrata, ampak ni prav zaloputnila z njimi
ali pa je v vratih špranja, po izbiri
torej, završi tako, kot završi, ko se preteklost, ki še ni zaloputnila z vrati
in najverjetneje nikoli ne bo, sreča s sedanostjo
ko na primer v postaranem telesu hodiš po ulici in pride mimo neko dru-
go, prav tako postarano telo, in ko se po dolgem, ampak res dolgem času
široko nasmehneš, ne da bi se ti bilo treba potruditi, se torej nasmehneš
tistemu postaranemu telesu iz preteklosti in tisto postarano telo iz prete-
klosti se nasmehne tebi
in takrat nekaj završi
ali pa se samo zdi, da je završalo
tako završi, ko borisovo postarano telo, ob katerem stoji sedemletni mla-
dič, zagleda jagodino postarano telo
boris zagleda jagodo v letih, prav zares v letih, in čeprav je nagubana
in nekolikanj sključena in skoraj siva, boris takoj ve, da pred njim stoji
jagoda
tista, ki se ima naslednjo soboto poročiti s štefom, ker jo je štef napumpal
ampak zdaj, ko stoji pred njim, skoraj siva, sključena in nagubana, zdaj
je to verjetno že mimo
jagoda se je verjetno že zdavnaj poročila s štefom, rodila in mogoče ima
tudi ona vnuke, ki jih vozi na sladoled*

boris zagleda jagodo in se ji široko nasmehne, ne da bi se mu bilo treba potruditi

jagoda zagleda skoraj plešastega borisa s pivskim trebuščkom in se mu široko nasmehne, ne da bi se ji bilo treba potruditi

in da bi prav vsaka budala lahko zastopila, da je završalo, lahko uporabimo svetlobni efekt, ampak ne tistega žmrk, žmrk, v tem primeru si moramo izmisliti kaj drugega

mogoče samo dodamo kak barvni filter, nikakor ne rdečega, mogoče malo zmanjšamo jakost svetlobe, ali pa, za tiste bolj ambiciozne, spustimo malo dima vššš

in tule bi se zagotovo prilegla tudi glasba, lahko izbiramo med že obstoječimi pop baladami, kot je na primer one, za tiste, ki želijo, da bi umetniški izdelek prebil lokalno, ali vandima, za tiste, ki jih morda meje ne zanimajo tako zelo, seveda je to odvisno od, žal, žal, žal tudi v tem primeru, finančnih zmožnosti, najboljše bi seveda bilo, da bi bil to avtorski komad, če že muzika mora biti, seveda mora biti, ker je dobro, da umetniški izdelek zastopi tudi ta zadnja budala in s tem, dragi gledalec, nikakor ne mislim tebe

jagoda v letih, prav zares v letih

boris!

tako dolgo se nisva videla, zdaj pa že drugič v enem dnevu
a to je tvoj vnuk?

boris

ja, to je pa moj vnuk, zdaj bo končal prvi razred

jagoda v letih, prav zares v letih

kako mu je pa ime?

boris

hm, no, povej teti, kako ti je ime

sedemletni mladič

simon

jagoda v letih, prav zares v letih

o, kako lepo ime

lepo ime za lepega fanta

boris
pa pametnega

jagoda v letih, prav zares v letih
ja, seveda
jaz sem pa jagoda

sedemletni mladič
kakšno smešno ime
moj nono bo zdaj šel nabirat jagode v italijo

jagoda v letih, prav zares v letih
a boš šel za sezonskega delavca?

boris
ja

jagoda v letih, prav zares v letih
ma, ja, saj zastopim, kaj pa češ, če ni drugega
ampak pri teh letih ...
joj, boris, da bi vsaj zmago šel nabirat jagode

boris
zmago?

jagoda v letih, prav zares v letih
jaz še zdaj ne morem verjet
pri teh letih ...
pa saj bi lahko kaj
saj pa ni konec sveta
si nisem mislila, da se bova po toliko letih videla ravno na njegovem
pogrebu

boris
zmago je ...

jagoda v letih, prav zares v letih
pa da je naredil ...
mislim, a več kaj, saj je veliko ljudi ostalo brez dela

saj si tudi ti ostal brez dela, pa se vseeno nisi ...
kako se je lahko ...

*in jagoda v letih, prav zares v letih začne jokati
boris ne ve, kaj bi storil, ne ve, kako bi se obnašal
poskuša razumeti, kar je pravkar slišal, ne ve, če je res slišal, kar je slišal,
in ne more razumeti
da bi zmago ...
zmago?
ne zmago
ni mogoče*

boris
zakaj pa je zmago naredil samomor?

*boris to izreče in vdihne čakajoč na plaz vprašanj in mogoče celo zmer-
ljivk, ampak mora to vprašati, mora vedeti, pri čem je, pa čeprav bi usekal
totalno mimo in bi ga jagoda zasovražila do konca življenja
ne useka mimo*

jagoda v letih, prav zares v letih
eh, zakaj, saj veš, zakaj, zdaj je že toliko let, kar so zaprli lipo, in kje naj
dobi službo v teh letih
zato
sit je bil tega
zaradi česa drugega pa?
a ti misliš, da zaradi česa drugega?

boris
ne, ne, jaz ne mislim, da je zaradi česa drugega
samo ...
samo ne morem verjeti, da ga ni
kaj bom jaz brez njega?
kaj bomo mi brez njega?

*jagoda v letih, prav zares v letih začne še bolj jokati
boris jo gleda in zdi se mu, da bo zdaj zdaj tudi on zajokal
stopi do nje*

boris
jagoda, ne, no
pomiri se
jagoda

*jagoda pa bruhne v še močnejši jok
še bolj joka pred upravno enoto v ajdovščini
seveda, samo če predpostavimo, da se to dogaja izven našega udobnega
odra*

*boris jo objame
jagoda joka v borisovem objemu
in tukaj lahko, zakaj pa ne, učinek povečamo s še kakim svetlobnim in
zvočnim efektom
ne nazadnje sta to bivša fant in punca, boris in jagoda, ki se po več kot
tridesetih letih objemata pred upravno enoto, tukaj je ne nazadnje za
razumevanje učinka skoraj nujno potreben še kak efekt*

*pred domom kulture neznosno piha
luka in njegova mama stojita pred vrati
vesna, lukatova mama je kmašno oblečena, luka ima na sebi modre hlače
na črto, bele nogavice in rjave čevlje in belo srajco, ki se je ne vidi, ker
ima čez srajco še modro jopico in rjavo bundo, neznosno piha in je ne-
znosno mrzlo
luka v roki drži paličico, na katero je prilepljena papirnata zastavica,
rdeča, bela, plava, in nikoli ne boš pozabil, no, ponovi, rdeča, bela, plava,
jugoslovanska je zastava, zagotovo nikoli ne boš pozabil, boš vedel tudi,
ko boš sivolas in star, no, ponovi, rdeča, bela, plava, jugoslovanska je
zastava, da je rdeča zvezda na sredi, pa tako ali tako več*

vesna, lukatova mama
kako si lep
čakaj, še malo ti lase popravim

*vesna, lukatova mama si oblizne kazalec in sredinec in luki popravi prečko
luka se izmakne, ker se mu to gabi
njegova mama to redno počne in zmeraj se mu gabi
in potem spet
oblizne palec in sredinec in mu tlači poslinjene prste med lase*

vesna, lukatova mama
ja, pa kaj se izmikaš, no, čakaj, da ti lepo poštimam lase

*in zdaj je luka pripravljen
še čisto malo in bo postal pionir
luka gleda naokoli, če bo morda kje zagledal nado
in jo res zagleda
z mamo in zastavico hiti proti njemu
nada je tako lepa, ima lepe bele žabe in rjave čevlje in modro krilo, čez
ima pa modro bundo
pod bundo ima belo bluzo, tako lepo, z naborki
samo da luka bluže ne vidi
kljub temu pa dobro ve, da je lepa
vuš, švam*

*vuš, švam
boris in zmago vstopita v kavarno
dima je zdaj še več
božo in nekdo ob šanku zdaj sedita skupaj za mizo, zraven stoji darko,
reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
darko je že čisto pijan, komajda stoji na nogah
natakar čisti pult*

nekdo ob šanku
o, sta nazaj
vsi živi?

zmago
ja, ja, vsi živi
kaj pa vi?

božo, šahist v kavarni
ja, edino smo skoraj bili ob darkota

vsi razen darkota se zasmеjejo

zmago
kaj je pa bilo?

natakar
njegova žena je prišla

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
moj sin je danes sprejet v pionirje

nekdo ob šanku
ja, ja, saj vemo

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
moj sin je danes sprejet v pionirje

božo, šahist v kavarni
to ponavlja, že odkar je njegova šla
ga je skoraj namlatila
sta zamudila cel kažin

zmago
no, vidiš, boris
mar bi ostala tu

boris
ja
majstr, daj vsakemu en vinjak, na moj račun

natakar
torbo sem ti dal tu za šank

boris
hvala

boris in zmago se usedeta

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
moj sin je danes sprejet v pionirje

nekdo ob šanku
mu je rekla, da je svinja in prasec in naj ga bo sram in da je pijanec in da
se bo ločila in naj gre na zdravljenje, on pa samo – vesnica moja, vesnica
moja
za se usrat je bilo
zato, ker se je napil, namesto da bi šel s sinom na to proslavo

božo, šahist v kavarni
mah, saj te proslave so res ena sama neumnost
eh, ja, kaj češ, tako mamó, kaj češ
sam veste, ta njegova baba, ma si pa upa, da hodi sem

natakar
crknili smo od smeha, res škoda, da vaju ni bilo
kaj pa ti, boris, si prišel do štefa?

boris
ne
je že nehal delat

natakar
a nisi šel potem k njemu domov

boris
ne, sem se malo streznil vmes
daj mi za pit

natakar
tako,j, takoj

natakar postreže

danko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
moj sin je danes sprejet v pionirje

zmago
na kaj bova nazdravila?

boris
nate, dajva nazdravit nate

zmago
name?

boris
ja, ker si moj prijatelj

zmago
no, pa dajva, name!

zmago in boris popijeta vinjak

zmago
no, daj, boš videl, da bo vse še dobro

boris
a si prepričan?

zmago
ja, no
danes se ga bova dotokla
kasneje bosta sigurno prišla še jagoda in štef na kako pijačo
ju boš lepo pozdravil in ne boš delal kažina
a ne da?

boris
ne bom

zmago
potem se bova lepo naspala, jutri je praznik, bova lahko spala do poldne

boris
ja, saj res, jutri je praznik

zmago
mogoče nama rata še kako babo domov pripeljat

boris
ja

zmago
no, vidiš
in če nama ne rata danes, nama bo ratalo jutri ali pa pojutrišnjem
in potem, boš videl, ena, dve, tri in bova tudi midva pred poroko
ti boš lepo delal v primorju, jaz v tej kurčevi lipi
ampak prej ali slej bom postal delovodja in bo čisto v redu
in potem bova imela otroke in bomo ob nedeljah delali skupaj piknike

sezidala si bova hišo, jaz bom pomagal tebi, ti boš pomagal meni in štef
bo pomagal obema
midva pa štefu
poleti bomo hodili pa na morje
in ob petkih in sobotah bomo še zmeraj hodili sem in s fanti igrali karte
sam bab si ne bomo več vozili domov

boris

ja

zmago

boš videl, vse bo v redu
čez nekaj let se ti bo vse to z jagodo zdelo samo smešno
naši otroci se bojo skupaj igrali in vse bo lepo
in potem bova enkrat lepo šla v penzijo in bova hodila skupaj ribe lovit
ali nekaj takega pač
kar penzionisti počnejo

boris

ja

tako bo
majstr, daj nama še enga

darko, reševalec, lukatov oče, kavarniški gost
moj sin je danes sprejet v pionirje

luka in nada vstopata v dom kulture, polna pričakovanja, polna pričakovanja in ponosna

in potem

vrrrr

in luka v svojem devetintridesetletnem telesu pod toplim soncem v roki nima več zastavice

čeprav, če bi ga kdo zdaj vprašal, bi zagotovo znal povedati rdeča, bela, plava,

vendar ga nihče ne vpraša

zato pa ima luka zdaj problem, u, jebemti, ima problem, ko je treba na pamet vedeti rdeča, modra, bela, pa grb je kompliciran, luka se najprej spomni na rdeča, bela, plava, potem v mislih obrne barvi in šele potem lahko glasno izgovori rdeča, modra, bela in upa, da ga ni polomil

zato luka o tem zdaj sploh ne razmišlja in se, če je le mogoče, potencialno nevarnim situacijam raje izogne

luka se je ravnokar znašel v svojem postaranem telesu in sploh ne ve, da ima to postarano telo kakršne koli probleme s tem, da bi si zapomnilo vrstni red rdeča, modra, bela

*luka se je znašel v svojem postaranem telesu ob trgovini lidl
gleda, kam je izginila stavba z velikim rdečim napisom dom kulture*

šarmantni možakar

kaj, luka, kaj gledaš?

ob njem stoji šarmantni možakar in luka najprej ne ve, kdo naj bi zdaj ta bil, ampak zdaj je že vajen teh skokov in ve, da se mora samo malo skoncentrirati

in se malo skoncentrira in potem odgovori

luka

eh, nič, tata, samo gledam, kam je izginil dom kulture

šarmantni možakar

a si se česa spomnil

luka

ja, ko sem bil sprejet v pionirje

šarmantni možakar

to je pa tako dolgo nazaj, že več kot trideset let
dom kulture so podrli enih osem let nazaj
ja, saj ni bilo druge, saj je bil že resno dotrajan, nevaren
kaj bi z njim, denarja za obnovo pa ni bilo
so zgradili trgovino in parkirišče, to danes bolj rabimo

luka

aha

šarmantni možakar

napredek, ne
no, pejva vprašat za tisto denarnico, bova šla potem na eno kafe
kje si rekel, da si jo nazadnje videl?

luka
ma, se ne spomnim

šarmantni možakar
tukaj si še plačal, ko si bil s ta malima v trgovini

luka
ja

šarmantni možakar
in potem?

luka
potem ne vem

šarmantni možakar
ma, ja, saj nič čudnega, ko je bil pa tak dan
samo da je nisi izgubil na pogrebu

luka
saj res, pogreb

šarmantni možakar
kakšna škoda

luka
zakaj?

šarmantni možakar
ma tako, je bila ena fajn punca, ne

luka
kdo?

šarmantni možakar
nada, kdo
ne vem, zakaj se ji je bilo treba fentati
pravijo, da je imela depresijo al kaj jaz vem, eno od teh bolezni
vesna pravi, da je bila zmeraj bolj občutljiva
menda ga je tudi cukala

luka
sem bil na nadinem pogrebu
in so samo molili, na nadinem pogrebu
na nadinem pogrebu

šarmantni možakar
ja
da se ena taka mlada fenta
saj ji ni nič falilo
je imela lepo moža in dva zdrava otroka, kaj ji je falilo
meni se zdi, da če ima mati rada svoje otroke, da se že ne more fentat
te boleznι danes, to je vse eno sranje, ti povem
to je, ker imajo ljudje preveč časa za mislit na neumnosti
ti povem
ti ne misliš na neumnosti, zato ker nimaš časa, zato ker skozi delaš, tako
no, dajva probat dobit tvoj prtošelj
če ne, boš imel en kup enega sranja s temi dokumenti in karticami

luka
lačen sem, samo lačen sem, nada je imela prav, samo jest rabim, nujno
moram nekaj pojest, ko bom nekaj pojedel, bo vse v redu

erik in njegova mama marija hitita proti pokopališču

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
daj, erik, pohiti, dajva pohitet, da boš pomagal tatu drva cepit

erik
saj hitim, a si slepa

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
ja, kako pa govoriš, buhvari, da bi te tata slišal

erik
saj ga ni tukaj, ne, saj doma cepi drva

marija, prodajalka, erikova in edotova mama, marjanova žena
erik, kaj zaboga je pa tebe obsedlo
sam križ je z vami, mularija

erik
ma nič
dajva pohitet

*in hitita
in erik ne ve, kaj ga čaka na žegnu, čeprav se malo boji, da ga čaka tisto
postarano telo v množici, ki joče
in
vrrrr
res ga čaka*

*luka stoji na odru doma kulture v ajdovščini, v beli srajci in modrih
hlačah, okrog vratu ima privezано rdečo rutko, na glavi ima modro čepico
stoji ob nadi na odru med drugimi sedemletnimi mladiči in ponavlja*

luka
danes, ko postajam pionir, dajem častno pionirsko besedo:
da se bom pridno učil in delal, spoštoval starše in učitelje, da bom zvest
in iskren tovariš, ki drži svojo obljubo;
da se bom ravnal po zgledu najboljših pionirjev, da bom spoštoval slavna
dejanja partizanov in naprednih ljudi sveta, ki žele svobodo in mir;
da bom ljubil svojo domovino, samoupravno socialistično federativno
republiko jugoslavijo, njene bratske narode in narodnosti in gradil novo
življenje, polno sreče in radosti

*postarano erikovo telo, v spodobni obleki in spodobni kravati s spodobno
ženo pod roko,
hodi in moli in hodi in moli in hodi in moli in hodi in moli in hodi in moli
in strašno mu gre na jok, ko gleda v tisto krsto in v tistega župnika in v
tisti križ
ampak v svojem spodobnem telesu menda ne more jokati
hodi in moli in hodi in moli in hodi in moli in hodi in moli
in potem stoji in moli
in posluša vse te besede o srečkotu
menda bo vedno nasmejan in bo prinašal dobro voljo med ljudi
menda si bo vsak želel njegove družbe, ker bo znal še tako slabovoljnega
spraviti v smeh
menda bo vrtnaril in bo imel zelene roke
menda bo planinaril*

*menda bo ljubil naravo in bojo planine njegov drugi dom
in potem erik spet hodi in moli
in bi rad zajokal, strašno rad bi zajokal, ima, kot se temu reče, cmok v
grlu, ampak ve, da bo zdaj zdaj naredilo vrrrr in žmrk, žmrk
in čaka na vrrr in žmrk, žmrk
in ne zajoka*

*v kavarni je zadušljivo in smrdi po pijanih ljudeh
darko je že čisto omagal, spi ob mizi v kotu, v spanju škripa z zobmi
nekdo ob šanku in božo se menita o politiki
boris in zmago se smejita vicu, in ravno ko se smejita vicu, vstopi jagoda*

zmago
o, jagoda, kaj pa ti?

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
sem končala delat in sem prišla na eno kafe, je rekel štef, da se dobiva
tukaj, a ga ni?

boris
ne, ga ni nič bilo

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
kdaj si pa ti prišel?
saj te skoraj nisem spoznala
tako, brez las

boris
ma danes opoldne

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
no, saj se vama magari vidi

zmago
veš, da sva morala malo nazdraviti
boris je prišel, pa tak pomemben praznik jutri

boris
slišim dobre novice
in kdaj bo veseli dogodek?

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
hja
a misliš poroko ali dojenčka?

boris
mislím dojenčka

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
konec maja, 25. maja

boris
o, to je pa lepo
lih na dan mladosti

zmago
moramo še na to nazdravit

boris
natakar, daj še tri vinjake

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
dva, meni sok

boris
dva, njej sok

zmago
ma dej usedi se, kaj stojiš tam

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
ma ne vem, kje je štef

boris
bo že prišel, usedi se

*jagoda se usede
natakar prinese dva vinjaka in sok*

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
na kaj bomo pa nazdravili?

boris
ja, na dojenčka

zmago
na dojenčka!

boris
da bo zdrav

jagoda, ta mlada prodajalka, borisova bivša
ja, na njegovo zdravje

zmago
in da bomo mi njemu naredili še boljši svet, kot so ga nam naredili naši
starši

Jani Kovačič

Zôon politikon animalikon

(ζωον πολιτικον ανιμαλικον)

Commedia musicale dell'arte animale

Commedia (musicale) dell'arte animale je brezobzirno kopiranje življenja. Vsekakor bodo vrli izobraženci prepise tega vrhunskega dela naše prihodnosti našli v commedii dell'arte, v deklaraciji OZN, v Pančatantri in pri ostalih basnikih, prav tako pregovore, citate in rekla, kar je le dokaz izjemnosti tega dela, saj je bilo prisotno v civilizaciji človeštva že nekaj tisočletij. Končno lahko beremo (in si ogledamo) original iz davnega leta 2007! Znanstveniki so potrebovali sedem let mukotrpnega dela, da so rekonstruirali temeljne dele.

Commedia dell'arte je nastala na trgih in sejmih Italije in je v 18. stoletju zavzela teatre. Izjemno nadarjeni posamezniki so utemeljili temeljne tipe (Harlekin, Pantalone, Pulcinella itd.), ki so jih nato skozi desetletja in stoletja dopolnjevali. Potujoče igralske skupine so živele od vstopnine in nabranega denarja, zato so si lahko privoščile kritiko gospôde. Svojo zgodbo so prekinjali s fizičnim teatrom – akrobatiko, pantomimo, veliko lovljenja, pretepi itd. – ter lazziji, komičnimi vložki oziroma drobnimi stalnimi skeči (lovljenje muhe ...). Zgodba je bila le okvir za improvizacijo in aktualizacijo. Večinoma so bili igralci izjemno načitani in so v svoje nastope vpletali pregovore, rekla, zgodovinske primere, mitične in religiozne zgodbe.

Commedia dell'arte animale je povezava basni in moralnih naukov z nesramnostjo commedie dell'arte. Upošteva tipologijo (živali) in prekinja zgodbo s pesmimi in lazziji ter moralo.

Commedia musicale dell'arte animale je le nadgradnja z glasbeno spremljavo in z vsem, kar smo ravnokar omenili.

NASTOPAJOČA BITJA:

LEV KRALJ, mogočen, samovšečen, prevzeten, ukazovalen; je neroden in nepotreben, a žal tule nujen

BRAT LEV, maneken, neresen, bolj trot kot lev
MORALA IN NN, eterično blede bitje

Skupina A (A-ji)

LISICA, inteligentna in zvita, najmodrejša med vsemi in pragmatična
OSEL, modrec, vdano prenaša kralja, apolitičen in nepraktičen
SOVA, zakladničarka, čuvarka pečatov, birokrat in seveda nezdravo
načelna
PETELIN, gizdalin, zapeljivec in modni perverznej

Skupina B (B-ji)

MAČKA, inteligentna in iznajdljiva, dober psiholog in strateg ter
oblastiželjna
VOLK, general, kratke pameti, a praktičen in delaven
OPICA, sodnica, vse mora biti urejeno v vrste in kolone, nosi očala
in je pravno izmuzljiva
NETOPIR, prisluškovalec, *new age*, častihlepen in seslja

Ostali:

ZAJCI, 3 umetniki pantomimiki*
FLORA, zagnana aktivistka
SVINJE, Mademoiselle et Filles: 3 plesalke* in šefica
HIJENA, šef zapora
PODGANE, ena sama s tremi glavami in repi
ZBOR, drobnica, živina, laznina, perutnina (ako je), vse je dobrodošlo
MUHE IN BOLHE so prisotne, a se ne pojavijo

* Lahko so eni in isti, seveda pa si želimo večjih plesalcev in pantomimikov.

ŠE PREDUVOD – INTRO INTRA

Ko se publika še poseda, iz tišine vedno glasneje recitacija, luči v dvorani ugašajo.

Nekoč in davno je nekje
bilo kraljestvo kot zagré,
razcvelo se je vzdolž in všir,
saj je pretežno vladal mir.
A vse prerado se zgodi,
da s spletkami, intrigami,
razbije se blaginje vrč
in glej: zavlada kreg in krč!
Da nauk se pozabi ne,
v igro to zapiše se:
v igro ZÔON POLITIKON
z doneskom: ANIMALIKOÛN.

Nekoč in davno je nekje
bilo kraljestvo kot zagré,
razcvelo se je vzdolž in všir,
saj je pretežno vladal mir.
A vse prerado se zgodi,
da s spletkami, intrigami,
razbije se blaginje vrč
in glej: zavlada kreg in krč!
Da nauk se pozabi ne,
v igro to zapiše se:
v igro ZÔON POLITIKON
z doneskom: ANIMALIKOÛN.

Nekoč in davno je nekje
bilo kraljestvo kot zagré,
razcvelo se je vzdolž in všir,
saj je pretežno vladal mir.
A vse prerado se zgodi,
da s spletkami, intrigami,
razbije se blaginje vrč
in glej: zavlada kreg in krč!

**Da nauk se pozabi ne,
v igro to zapiše se:
v igro ZÔON POLITIKON
z doneskom: ANIMALIKOÔN.**

**Nekoč in davno je nekje
bilo kraljestvo kot zagré,
razcvelo se je vzdolž in všir,
saj je pretežno vladal mir.
A vse prerado se zgodi,
da s spletkami, intrigami,
razbije se blaginje vrč
in glej: zavlada kreg in krč!
Da nauk se pozabi ne,
v igro to zapiše se:
v igro ZÔON POLITIKON
z doneskom: ANIMALIKOÔN ...**

INTRO I.

Prvi uvodni song pred zastorom

MORALA (*poje*):

Žabe regljajo,
žabe žužnjajo,
da eno je sonce premalo,
čénčaste tepke,
ábotne bebke!
Da eno je sonce premalo?
Vam eno zlahka mlako še to izsuši,
kako bi šele bilo, če bíla bi tri?

Srako je zéblo.
Veja in déblo
zaščíta sta slaba za gnéздо!
“Presneta godlja!
Tlečega oglja
kos hitro ogreje mi gnéздо.”
Veter raznetil požar – zgorelo je vse,
kakšno neumnost storila – sraka zdaj ve.

Bedaka ne prepoznaš, če stalno molči,
nič vol, ki muka glasno, ne naredi!
Kako se lotiti takih reči,
da ne nakoplješ si večjih skrbi?
Vsak rad bi olajšal si stvar, a mu ne gre;
posreči se drugemu vse, prav nehoté.
Kako se lotiti takih reči,
da kar največ sreče te doleti?

*Naj bo dejanje, beseda – šteje prav vse,
oboje pak dela iz vas – to kar ste!*

A človek tako zlahka prenaša nesrečo ... – drugih.

Zastor se odpre.

PRVO DEJANJE

Prvi prizor

Dvor: prestol, prapori, kip kralja. Brat Lev sedi na prestolu, lazzi lovljenja muh.

BRAT LEV (*poje*):

Eh, ti opravki in dolžnosti,
oj, to breme vsakdana,
nikdár podložnikom zadosti,
vedno je prekisla mana.
Kako ustreči vsem po vrsti,
da se drugim ne zameriš?
Da ne končaš kar koj v krsti,
predno se na tron ukériš?

MUHE (*letajo okrog trona pojoč*):

Cesar, car, vladar – zémlje in vodé!
Cesar, car, vladar – vsèga, kar sploh je!
Cesar, car, vladar – šibkim je braník!
Cesar, car, vladar – naš, čeprav dvolík!
Nam večni je garant miru in sprave,
podeljevalec vseh časti in slave!

Cesar, car, vladar – močnim položaj!
Cesar, car, vladar – lepim čuda sjaj!
Cesar, car, vladar – vsemu razsodnik!
Cesar, car, vladar – večnosti dotik!
Nam večni je garant za olajšave,
podeljevalec prave je veljave!

BRAT LEV:

Kako težko je gospodarit,
da čez zimo se prebiješ,
na spletke in detajle pazit,
da vohune vse odkriješ,
težkó je z vojsko, policijo,
da ohraniš kraljevino,

da vzljubijo vsi vladarijo
kot edino domovino.
(Se loti jedače.)
Ko tele sesa, ne muka!

Drugi prizor

A-ji, Petelin, Osel, Sova in Lisica, pridejo in šepetajo. Brat Lev se potuhne za prestol.

LISICA: Tule je mir. Vendar potiho! Stene imajo ušesa!

PETELIN: Potem velja?

SOVA: Predvsem mora biti presenečenje!

OSEL: Kralj ne ve ničesar?

SOVA: Morda kaj sluti?

LISICA: Ne. Vkolikor kdo od vas tega ne izblebeta! Ampak saj smo prisegli, kajne?

VSI: Ja, mhm! Seveda. *(Kimajo itd.)*

PETELIN: Skratka, po koncu ognjemet, prej pa – parada!

LISICA: Zjutraj ga pustimo spat, bom že danes vse zagrnila, da ga ne bo sonce zbudilo!

PETELIN: Zmenjeno. Ta rojstni dan si bo naš kralj zapomnil!

SOVA: Torej nikomur niti besedice. Presenečenje mora bit!!

OSEL: Kako bomo to napravili?

PETELIN: Ja, presenetili ga bomo.

LISICA: Psst! Niti besede. V zaprta usta ne prileti nobena muha.

Odidejo.

BRAT LEV: Zanimivo. Proslava za rojstni dan. Moj rojstni dan. Oops, še obiskovalcev! Kakšen promet! (*Se spet potuhne.*)

B-ji, Mačka, Volk, Opica in Netopir, se prikrađejo na drugi del odra.

MAČKA: Nekaj spletkarijo! Le kaj bi to bilo?

VOLK: Pripravljeni moramo biti. Ne smejo prevzeti moje vojske!

OPICA: Pravne norme so vrtnčasta reka s skoki in brzicami. Zlahka kdo utone!

NETOPIR: Nekaj slišššim! Ah, nič ni!

VOLK: Rušimo kralja?

OPICA: Ne. Le abdiciral bo.

MAČKA: Počakajta – kam se vama mudi. Seveda je to naš cilj.

NETOPIR: Oblasst!

MAČKA: A ujede ne žvrgolijo in na lovu lev ne rjove.

VOLK: Opica, ponudi Bratu Kralju prestol. Diskretno!

OPICA: Volk? Volk!?! Krvolok, ti meni o diskretnosti?

MAČKA: Dovolj! Za lov na leve potrebuješ leve. Gremo!

Odidejo.

BRAT LEV: Mhm, lepo je na prestolu, a za njim je zanimivejše! (*Se s krono na glavi spet usede na prestol.*)

Tretji prizor

Vstopi Kralj Lev.

KRALJ LEV: Kaj je zdaj to?!

BRAT LEV: Kaj kaj? Kaj je? Kaj zdaj? Kaj to? (*Skoči s prestola, sname krono.*)

KRALJ LEV: Veš, da si ti moj brat?

BRAT LEV: Jaaa, v-vem ...

KRALJ LEV: Zakaj izkoriščaš mojo potrpežljivost? Zakaj sramotiš naš rod?

BRAT LEV: S-s-saj ga ga ne.

KRALJ LEV: Tiho! Spet si nosil mojo krono! (*Mu jo vzame in si jo natakne.*)

BRAT LEV: S-s-samo pogrel sem jo, da da da ti ne bi spet trpeli s-s-sinusi. S-s-saj veš, kako si o-občutljiv.

KRALJ LEV: Tiho! Spet si popival celo noč! Zapravljaš denar! In ugled! In čast! Nobene koristi od tebe!

BRAT LEV: Po-poslušaj brat (*zapoje*):

Isti oče – ista mat':
tebi krona in oblast,
meni figa, prazna čast.
Isti oče – ista mat':
tebi slava, veličast,
meni ključ od zadnjih vrat!

Isti oče – ista mat':
tebi vse meso in mast,
meni suha, trda klast.
Isti oče – ista mat':

tebi vse lepo v rast,
meni vse je treba krast.

Isti oče – ista mat':
tebi je življenje slast,
meni zlobna, groba past!

Vse je tvoje! Še prdec, ki ga spustim, je tvoj!

KRALJ LEV: Kaj cviliš? Samo javkaš in jamraš! Cvililev. (*Zapoje.*)

Bil sem prej – in to je to.
Prvi vse dobi – tako je to!
Vse, kar je – je moje!
Česar ni – je tvoje!
To so pač sklenili
v tisti nočni sili,
da ne bi se pobili!
Veš, da nisem kriv,
sem se prej rodil.
Bil sem prej – in to je to.
Prvi vse dobi – tako je to!

Nimam več besed, tako pač je – jaz sem pač vse dobil! Last – oblast!
Poraženci so služabniki. Ajde, pokaj zdaj! Ne zapravljaj časa, pred-
vsem mojega ne.

Četrty prizor

B-ji, Mačka, Volk, Netopir in Opica, vstopijo.

B-ji: Vaša presvetla kraljevska eksclenca!

BRAT LEV: Ko popivam, ti kradem čas! He, he, he!

KRALJ LEV: Arduš, žlahta! Kaj sploh počneš?

BRAT LEV: Iščem ljubezni.

KRALJ LEV: Kaj!? Ja eni si pa res privoščijo! In potem meni tarnaš. Kje imam jaz čas za takle luksuz? Sentimentalnež!

BRAT LEV: Ljubezen, ljubezen, kje si? Me slišiš?

B-ji: Vaša presvetla kraljevska ekscelenca!

KRALJ LEV: In takile bi radi vladali? Razčustvovanec. Bejž, bejž! Povejte mu no štorijo o modrem lisjaku.

SOVA: Da, veličanstvo! Ampak to zgodbo vsi poznajo.

KRALJ LEV: Očitno ne vsi.

OPICA: Bom jaz začela, veličanstvo. Vse lepo po redu, kot so hiše na Bledu. Lisjak je bežeč pred psi padel v modro barvo.

MAČKA: In ko je zlezel ven, se ga je vse pesovje ustrašilo.

OPICA: Mačka, nisi bila na vrsti!

MAČKA: In tako se je rešil, kajti nihče še ni videl modrega lisjaka.

VOLK: Pa je prišel v gozd in lej, tudi vse živali so bile spoštljive in prestrašene. In ker je bil tako poseben, so ga izvolile za kralja.

OPICA: Kje so norme? Bitja, kje so pravila?

MAČKA: Prinašale so mu najsočnejše kose. A ko je nekega dne v bližini javsknila lisica, ji je odgovoril in živali so v njem prepoznale lisjaka. Komaj jim je živ ušel.

Peti prizor

A-ji, Osel, Sova, Petelin in Lisica, vstopijo, prerivanje A-jev in B-jev pred kraljem.

OPICA: Naše veličanstvo in vaša visokost!

MAČKA: Danes je kar nekaj reči za uredit.

OPICA: Prosim, dame! Kakšen red je tole? Kje je vrstni red? Urejenost?

LISICA: Blagorodje, najprej Zajci!

MAČKA: Torej: najprej Rastline!

SOVA: Zajci.

OPICA: Rastline.

SOVA: Zajci!

OPICA: Rastline!

SOVA: Zajci!!

OPICA: Rastline!!

KRALJ LEV: Orkaduš, babe!

MAČKA: Veličanstvo, Vaš kabinet ministrov se ne more zediniti o pomembnosti današnjih zadev. Naše mnenje je najprej Rastline in potem Zajci.

KRALJ LEV: Zajci jedo zelenjavo?

OSEL: Da.

KRALJ LEV: Zelenjava sodi med rastline?

OSEL: Da.

KRALJ LEV: Vsekakor ne smejo čakati skupaj. Kaj bo krajše?

LISICA: Zajci!

MAČKA: Rastline!

KRALJ LEV: Kaj bo bolj zabavno?

LISICA: Zajci!

MAČKA: Rastline!

KRALJ LEV: Kaj imata rajši?

MAČKA: Zajce!

OSEL: Rastline!

KRALJ LEV: Bom ugodil Mački. Zajce najprej!

BRAT LEV: Zajci? Mnjam! Kakšen specialen recept?

VOLK: Kralj, prišli so javkat. Čisto brez discipline. Iščejo zadoščenje, tolažbo in ... predvsem denar.

KRALJ LEV: Ah, da. Delovni dan je danes. Seveda – denar. Pokličite jih!

Šesti prizor

Zajci vstopijo in se prijemljejo za glave.

ZAJEC 1: Ljubljeni naš kralj! Svetloba naših oči! Sonce pravice! Vaši zvesti služabniki!

Kralj Lev se nagne k Oslu in mu nekaj šepeta.

OSEL: Zajci, zakaj se ves čas prijemljete za glavo?

ZAJEC 2: Spoštovani! Pravijo, da jo tu vsi izgubé, pa le preverjamo, če jo še imamo.

KRALJ LEV: Ha, ha, ha! Dobra je ta! Čemu ste prišli?

ZAJEC 3: Ah, revščina je mačeha vsem umetnostim!

ZAJEC 2: Opozorili bi vas, da smo žrtve neusmiljenih in neupravičenih šikaniranj in obtožb, češ da ničesar ne prispevamo v skupno dobro.

SOVA: Izenačeni ste z vsemi ostalimi in imate iste pogoje. Kaj zdaj cepetate, dolgoušci?

OPICA: Pravila so pravila.

ZAJEC 3: Spoštovani svétniki! (*Se jim vsi priklonijo in pokažejo riti kralju, ki to seveda opazi.*) Vsi želijo naše igre – zastonj. Nimamo od česa živeti.

OSEL: Zakaj pa igrate zastonj?

ZAJEC 1: Vedno gre za dobrodelne prireditve in plačilo ... khm, v nebesih. Mediji so polni naših slik, a tega ni niti za v nos, kaj šele za v usta.

ZAJEC 2: Tace si obrusimo, preden dobimo kaj za pod zob.

ZAJEC 3: Ni čudno, da imamo sprednje krajše.

ZAJEC 1: Vsi radi slišijo naše pesmi in šale, a koj oglušijo pri plačilu.

ZAJEC 3: Razumejo se na umetnost kot zajec na boben!

OSEL: A vi se na boben zastopite?

ZAJEC 3: Seveda ne, od tod tudi reklo!

KRALJ LEV: Pokažite, kaj znate!

ZAJEC 2: Velja! Vedno je boljše imeti opravka z bogom samim kot s svetníki.

O umetnosti – nastop in lazzi.

ZAJEC 1: Kako je nastalo Kraljestvo?

ZAJEC 2: Zaradi slavnih pretepov!

ZAJEC 1: In umetnost?

ZAJEC 2: Zaradi kratkočasenja in zabave!

ZAJEC 1: In kdo zabava? Menedžerji? Ne. Reveži.

ZAJEC 3: A za zabave silnih je treba več: morajo imeti kostume, maske, sceno, glasbo ...

ZAJEC 2: In tu rabimo – cvenk, cvenk, cvenk, cvenk! Cven..., cve..., cv..., c...!!

ZAJEC 1 (*kot menedžer*): Tule v tej šatulji je vaše plačilo, glumači!

Lazzi o plačilu: Vsi pogledajo v škatlo, ko so dovolj blizu, jim pihne iz škatle moko v lice, da so vsi beli – zlasti Zajec 3. Seveda se začne kašljanje in bentenje, Kralj se smeji. Zajec 2 se obleče v doktorja.

ZAJEC 2 (*kot doktor*): Uuu! Glumači, kako ste bleđi. Sušica, kuga, podhranjenost ... Tale bo kmalu umrl! (*Poleže ga na tla in mu tipa pulz, pri tem mu preišče vse žepe in vzame, kar najde.*)

ZAJEC 1 (*kot grobar*): Tule sem. Grobar sem. Vsi na koncu sklenejo posel z menoj. *Ultima biznis!* Sem država v državi. Mejaš in prometnik! (*Zmeri ležečega in mu obrne žepe.*) Slabo. Vendar ... Doktor, jaz pokopljem dušo, ti pa dobiš truplo, za anatomijo.

ZAJEC 1: Velja! (*Zajec 3 vstane in zbeži.*) Na svoje oči sva videla, da je vstal od mrtvih!

ZAJEC 1 in 2: Čudež, čudež!

ZAJEC 3 (*kot morala zgodbe*):

Vsak od vas, spoštovani publikum,
ki si je natančno ogledal ta prizor,
lahko potrđi, da je umetnik nor,
ker je vstal od mrtvih
in zdaj živi po smrti!

KRALJ LEV: Ha, ha, ha! Zabavno! Sem mislil, da ste zateženi bebci.
Peljite jih v shrambe, korenja bo za vse dovolj!

ZAJEC 2: Bolje korenje kot zakladnikovo prdenje.

OPICA: Kaj je rekel?

ZAJEC 1: Nič, nič. Zajcem je plašnost krepost. Vaše veličanstvo! Dovolite?

Klanjajoč se odidejo.

Sedmi prizor

OSEL: Kralj! Rastline in Flora so vam prišle predat peticijo!

KRALJ LEV: No, pa dajmo. Naj vstopijo!

Vstopi Flora, drevo različnih plodov, s košaro vrtnin in sadežev.

FLORA: Spoštovani Kralj, sonce pravičnosti in reda! Veličastni razsodnik, modrec brez primere ...

KRALJ LEV: No, no, že dobro. Čim več nazivov – večja zahteva. Povejte, zakaj ste tu?

FLORA: Veličanstvo! Tudi me imamo svoje pravice. Tele zahteve smo sprejele na naši generalni skupščini prejšnji teden. Imenovale smo jih *Splošna deklaracija pravic rastlin*, s katero pozivamo vse živo in predvsem članice, naj objavijo besedilo deklaracije in poskrbijo, da se bo širilo, kazalo, bralo in razlagalo na pojiščih, na križiščih, v šolah, vrtcih in ob izobraževalnih dejavnostih brez razlikovanja, temelječega na političnem položaju.

KRALJ LEV: Da slišim!

FLORA: Takole gre: *Preambula (zapoje):*

Preambula ta naj pomeni, da:

prirojeno dostojanstvo vsak ima,
družbi živega to naj se zdaj prizna!
Temelji: svoboda in pravičnost, mir,
ves prepir preženejo naj in prezir.

Preambula ta zdaj pomeni, da:
zanikanje pravic s teptanjem sta
nas privedla do barbarskega sveta.
Pregnati svet strahu ino pomanjkanja,
to cilj je pravi vsega živega.

Preambula ta, ker je nujno, da:
neodtujljivi šop enakih nam pravic
res pripade nujno vsemu brez razlik!
Tiranijo in nasilje ukroti
nam pravo z našimi pravicami.

Preambula ta, ker je nujno, da
enakopravnost, dika in napredek, čast,
v miru, v slogi skupna naša bodo last,
naj organizem bo ali celica,
temeljne pravice naj vse ima!

Preambula! Zdaj pač nujno je:
uresničenje zaveze te!

Podpis: Združene rastline in živali – ZRIŽ, krajše Združeno bivajoče
(ZB), popularno Združeno živo (ZŽ).

KRALJ LEV: Ste končale? Tole ne gre čez noč. Hitro in dobro se redko
posreči.

LISICA: Poslušajte kralj, takele splošne dogovore zlahka podpiše vsak
tiran, pardon predsednik, pardon – kralj. Saj ga v ničemer ne zave-
zujejo.

SOVA: Glede na demokratične uzance jih moramo poslušati. Kaj prav-
zaprav zares hočete?

FLORA: Prišle smo, ker se nas neusmiljeno žre.

KRALJ LEV: Aha! Kdo pa?

FLORA: Vsi sodo- in lihoprsti kopitarji, razni medvedje, žuželke ...
Skratka, ni ga, ki nas ne bi žrl.

KRALJ LEV: Bivoli in antilope tudi?

FLORA: Da.

KRALJ LEV: Kaznujte kakega sočnega bivola! Za večerjo. Še kaj?

FLORA: Kralj, ne zavedate se resnosti položaja! Zdaj gre zares!

OSEL: Razložite!

FLORA: Prešle bomo na partizansko osvobodilno dejavnost. Začele bomo
izločat strupe in vse, kar nas žre, bo poginilo.

SOVA: Ooho, terorizem!

KRALJ LEV: Zanimivo! To pa je novína!

OSEL: Kralj si bo vzal čas za premislek.

KRALJ LEV: Da. Rabim malo premišljevati.

FLORA: Bika držimo za roge, kralja za besedo! (*Jo odslové.*)

Osmi prizor

OSEL: Veličanstvo! Tole je zelo resno.

KRALJ LEV: Ja?! Osel je šel po rogove, pa je dobil ušesa. Povej, zakaj?

OSEL: Večina rastlin je užitnih, a vsaka žival potrebuje precej časa, da
se nauči razločevati.

KRALJ LEV: In?

OSEL: Tudi za vas ne bo več slastnih zalogajev, ako rastlinojedi pomro.

KRALJ LEV: Še kaj, svetovalci?

SOVA: Osel, nekoč si rekel, da bi, če ne bi pojedli vsega tega listja in trave, rastline zadušile druga drugo. Kako naj to spravimo v paragrafe?

OSEL: Res rasejo kar povprek, druga čez drugo.

NETOPIR: Torej rasstlinojedci le uravnavaajo, še lepše: obdelujejo njihov življenjski prosstor?

PETELIN: Seveda, ko se osemenijo, običajno odmrejo.

VOLK: In vsa ta trupla nehranljive celuloze bi prekrila svet?

OSEL: No, saj ga tudi, če rasejo. Pa se prebij skozi pragozd ali džunglo.

VOLK: Aha! Če ne bi sloni spredaj jedli, zadaj srali, ne bi prišli nikamor.

MAČKA: No, no! Malo kulture! Kako se izražate? Intelektualci! Razumniki!!

VSI: Mačka, dej no!

KRALJ LEV: No? Predlogi?

B-ji: Ne moremo jim ugoditi!

A-ji: Ne smemo jim ugoditi!

B-ji: Ne moremo!

A-ji: Ne smemo!

B-ji: Ne moremo!

A-ji: Ne smemo!

Se nekajkrat ponovi.

KRALJ LEV: Dovolj, dovolj nasvetov! Še celo moj brat lev je razumel.

BRAT LEV: Pih!!

KRALJ LEV: Rešili bomo to tako kot vedno. Osel in Opica, dokončajta ...

OSEL: O, moj kralj, res je. Spomnil sem se.

OPICA: Že vem, kako bomo rešili zadevo! Seveda!

OSEL: Pripravili bomo velik kongres živega.

OPICA: Napravili bomo splošna načela in zapleten krog križnih prepovedi in zapovedi z nešteti pogojniki! Skratka – tako kot vedno!

KRALJ LEV: Tako si neumen s to svojo pametjo, da me prav očaraš! Drage moje rastline, kar živi v upanju, pleše brez godbe.

LISICA: Kdor hoče kaj napraviti, najde pot, kdor noče, najde izgovor. “Na-pravo!” je bil bojda ukaz gorenjskih partizanov za “Na desno!”. Bolje je napraviti.

KRALJ LEV: Lisica ..., bolho imam v ušesu.

OSEL: Stop, sir! To je šef obveščevalne službe. Ta ne pika!

Deveti prizor

KRALJ LEV: Tišina!!!

Lazzi z bolho, Kralj prisluhne, vsi ostali vlečejo na ušesa.

KRALJ LEV: A tako. Zdaj pa iz ušesa, brž! Zanimivo, zanimivo! Svetovalci. Skrivnosti so kot teater, animirajo! (*Nadaljuje občestvu:*) Svetovalci, morda veste, kako je nastala kamela? (*Po kratkem spogledovanju odgovori Lisica.*)

LISICA: Takrat, ko so učeni hoteli napraviti konja.

KRALJ LEV: Tako je. No, svetovalci, kaj pravite?

MAČKA: Kako naj kralj ne snede besede, a, kljub prisegi, snede prijatelje?

LISICA: Tako, da se mu sami ponudijo za hrano.

KRALJ LEV (*nejevoljen*): Lisica, tale je bila druga, pazi, v tretje se lahko marsikaj zgodi.

LISICA: Kralj, zgodbo poznam, ko si je ostareli kralj lev izbiral naslednika, so vse živali poslale izbrance v njegov brlog. Le lisic ni bilo, kajti uvidele so, da sledi le v brlog vodijo, a nazaj nobena.

KRALJ LEV (*že jezen*): No, kako to, da tebe vse drobcene, lev ne požre?

LISICA: Ker grem k njemu le, če je sit.

KRALJ LEV: Lisica!! Kar je preveč, je preveč. Modri se ne postavlja s svojo modrostjo. Dovolj si se repenčila. V ječo z njo!

VOLK: Straža, straža!

LISICA: Kralj?!? Veličanstvo?!? Kako?!? Čemu?

MAČKA: Važička!

OPICA: Vidiš, kako si se sama ugonobila.

OSEL: Veličanstvo! Kaj vam je? Kaj se je pripetilo?

KRALJ LEV: Vsakomur svoje. Najnižje liste akacije pomulijo antilope, višje žirafe, a najvišje ožge sonce!

SOVA: Kaj vam je tega treba, kralj? Od kod ta nadutost nad taktom in oliko?

KRALJ LEV: Jaz sem kralj. Jaz odločam. Morda komu to ni jasno?

OSEL: Kralj, jaz je oče malikovanja.

KRALJ LEV: V ječah je še prostora. Osel? Sova? Ne bi? Bi?

SOVA: Ampak pravila ...

Kralj Lev le zareži, zavlada tišina.

MAČKA (*priliznjeno*): Kralj, kakšna odločnost, kakšna smelost!

Lisico odpeljejo in ogovarjajo.

VOLK: Kot žaba si, ki je hotela štorkljo jahati.

OPIKA: Komur luč razuma sveti, ta konča v temni kleti! Ni ga čez jus
in pravo!

NETOPIR: Sicer pa sse lissice znajdejo povsod, kaj ne, mušš?

OSEL: Znanje je globok prepad, še s pametjo mu ne dosežeš dna.

LISICA: Res, lisice se pa najdemo povsod, hja ... Kralj, vidiva se prej,
kot bi si želeli!

KRALJ LEV: Misliti morajo tepci, pametni vedo. Kakršen pastir, takšna
čreda! ... No, podložniki, kje sta vedrina in radost? Dan se je šele
začel!

Deseti prizor

Se usedejo za mizo, pojejo in jedó.

KRALJ LEV: Sedaj pa jest! Jedača utolaži vsako žalost, pijača jo utopi!
Pridi bratec!

Pesem o jelu

*Lačen je jezen,
siti je blažen,
žejen zaviden,
napiti brezbrizen!*

Kogar je sram – jesti,
tega je sram živeti!
Kogar je sram – piti,
tega je sram biti!

Se za mizo prav vsak rad usede,
k polni mizi in obilju,
kjer uživa vsak, ko se ga streže,
in v vonjav okrilju
se želodcu slastna jed prileže.

Kaj krepost? Vrlina? Najprej jelo!
Za jed rabiš le veselje,
za ostalo spretnosti krdelo.
Pusti trud, užij brezdelje!
In le žri in pij, kar da se smelo.

Kogar je sram – jésti,
tega je sram živeti!
Kogar je sram – piti,
tega je sram biti!

ŽIVALI: Poklon, veličastje! *Bon appétit!!*

BRAT LEV: No, dobro, dobro ... Težko je kralju, še jesti ne more, kadar hoče.

Razgovor ob jedi.

NETOPIR: Veličanstvo, kako lahko jesste svoje podanike?

KRALJ LEV: Z gobcem, padalc! In tiho bodi – tudi ti ješ moje podanike!

VOLK: Ko si lačen, si prepričan, da se nikdar ne naješ, ko si sit, misliš, da ne boš nikoli lačen!

OSEL: Laže je pojesti kot prebaviti.

SOVA: Siti ne uboga! Lump!

OPICA: Glej raje, s kom ješ, ne kaj!

OSEL: Iha, seveda. Hvala, veličanstvo!

KRALJ LEV: Kar lahko napravi jed, niti meč ne more.

Brat lev se skuša splaziti proč.

KRALJ LEV: Bratec, kam pa kam?

BRAT LEV: Na sprehod. Se prileže po jedi!

KRALJ LEV: Govorice slišim, da stokaš o ljubezni. Mar ni tako?

BRAT LEV: Ah, kaj vse napletajo.

KRALJ LEV: Res, vendar razsuto zrnje se pobere, besed nikoli.

BRAT LEV: Vse je po tvoje, edino čas lahko trošim po svoje.

KRALJ LEV: Ah, žlahta – strgana plahta!

BRAT LEV: Lahko dlje uživam.

KRALJ LEV: Saj res! Pravijo, da si se hvalil, da imaš daljšega in večjega?

BRAT LEV: Zdaj ni čas za to!

KRALJ LEV: Veš, da vse vedo, da to ni res. Bratec? He, he? (*Vsi se zasmejejo, dame skromno pogledajo v tla.*)

MAČKA: Vendar, moj gospodar, res ste občudovanja vredni in zavist ostalih je na mestu. Vendar tu smo tudi dame.

OPICA: Vse se da izračunati: ženskam je užitek zmnožek dolžine in časa. A vaš brat ima časa na pretek!

SOVA: Veličanstvo, pomislite na oliko!

KRALJ LEV: Moje dame, oprostite za neslanost! A vseeno pripeljite orkester devic za popoldanski počitek – bom v čistosti delal pokoro za

fantovske kvante. Vam je prav? Mačka? Sova? Opica? (*Bratu levu:*)
Tvoje hrepenenje je očarljivo in skrivanje nepotrebno. Narava erosa
živalskega sveta je večna: pojdite in plodite se! Konec avdience!

Vsi odhajajo.

Enajsti prizor

KRALJ LEV: Petelin, še nekaj. Pridi, pridi! (*Zaupno šepetata:*) Prašičke,
praviš.

PETELIN: Kaj vse znajo! Mojstrice, moj kralj!

KRALJ LEV: Bo zabavno? Bo kratkočasno? Rad imam presenečenja!

PETELIN: Garantiram. Te dvignejo še mrtvecu!

OBA: He, he, he!

KRALJ LEV: Pri vhodu, torej. Geslo?

PETELIN: Geslo: Svinjarija!

Odideta.

Dvanajsti prizor

Mačka, Volk, Netopir, Opica ostanejo.

VOLK: Mačka, zvitorepe prefriganke smo se znebili.

MAČKA: Na našo srečo, na njeno prevzetno – duhovitost!

OPICA: Vse gre po regelcih. Kako vsak misli, da je najbolj pameten, ane?

VOLK: Kaj?

NETOPIR: Kako?

VOLK: Kdo?

NETOPIR: Zzakaj?

VOLK: Kdo?

MAČKA: Oba, dovolj!

OPICA: Zakon prevzetnosti pravi: Prevzetnejši zmaga!

VOLK: Sem mislil, da močnejši.

OPICA: V tem primeru je to isto.

VOLK: Kako isto? Nemogoče.

MAČKA: Netopir, kaj sta imela Kralj in Petelin?

NETOPIR: Govorila ssta o praššičkah in geslo je ssvinjarija in da sse mrtvecu dvigne!

VOLK: Kaj? Kdaj se mrtvec dvigne?

NETOPIR: Ne mrtvec – mrtvecu!

VOLK: Aja, mrtvecu, aja! Kapiram, mrtvecu ...

MAČKA: To! To je to!!! Kje se fantom dviguje ponos?

VOLK: V bordelu?! ...

MAČKA: Tako je, pokvarjenca. Vsaj enkrat pride prav moška primitivnost! Tja se gre kralj zabavat. To bo zabavno! Celo nadvse groteskno! Poslušajta ... (*Šepeta.*)

Zastor.

Trinajsti prizor

Pred zaveso: ljubimca – Brat lev in zakrinkana neznanka NN – se približujeta s hrbtoma in se ne pogledata do konca prizora, dialog brez akcije.

BRAT LEV: Ostal sem brez besed.

NN: V tvoji bližini še mene prav vse zapuste!

BRAT LEV: Usta, jezik votla, čemu sta mi? Breztonalna, brezzvočna ...

NN: Oh, predzven strasti! Oh, neizrekanja poželenja!

BRAT LEV: Obnemel sem, a toliko nemega bi rad povedal.

NN: Ooo! Brezglasno hrepenenje gluho.

BRAT LEV: Kot bi gromu vzal zvok in tresk!

NN: Ko bi jaz lahko kaj rekla? Ih, tišine hermetičen šepet.

BRAT LEV: Kako naj se izpovem, ko ob tebi ves sem nem.

NN: Ni odjeka, ni odzvena, le jek premora praznega.

BRAT LEV: Ne pisk, ne pok, ne škrip, ne rahel, ne sploh ...

NN: Ugasnjena na prazen pust odmev ...

BRAT LEV: Breztonska glasba nemosti – absolutna je.

NN: Brezšumnost, brezglasje ... nemôta ...

BRAT LEV: Potlej molčiva, dajva, molčiva.

NN: Molk bo najina kompanija.

BRAT LEV: Sto tisoč neizrečenih besed bo napolnilo tišino.

NN: Zadušena do popolnosti, molčavec moj ...

BRAT LEV: Tudi najino slovo bo molk.

NN: Tihcenost moja bo družica.

BRAT LEV: Ena sama večna pavza.

NN: Molčiva, kot že cel ta najin neslišni razgovor.

BRAT LEV: Tihotna sva, kaj ne precej?

NN: Molčiva! Oglušela sva od tihote.

BRAT LEV: Psst! Nekdo gre! Ufff!

Jo pobrišeta vsak na svoj konec.

Štirinajsti prizor

Zastor se odpre, bordel: Petelin, pride zakrinkani Kralj, mimo gre nekaj zakritih postav (B-ji) in se posedejo.

PETELIN: Dober večer gospoda in ... dami. Danes spet z nami v vrt prepovedanih sadežev. Skomine so obresti vaših strasti! Naj se vam domišljija napase na žgečkljivem. Je to kaznivo? (*Ne-da.*) Bo imela kake posledice? (*Pokaže nosečnost.*) Seveda, zakaj bi bili izjema in – jalovi? Kikiriki! Zrasla vam bo volja. In zahtevali boste spoštovanje! Kikiriki! (*Vtem se prikaže na vrhu zaobljen steber kot prepucij z dvema poskakujočima žogama; Petelin ga zajaha in ukroti z ostrogami; publika se ob tej ježi razživi in kvanta.*) Izmerili bomo pulz vaši želji in vam svetovali jakost volje. Obscenost, poltenost, za dodatno plačilo nudimo celo pokvarjenost! Dobrodošli!! Če se lahko dotikate sadežev? Hja, na lastno odgovornost! (*Pokaže na cvenk.*) Pazite, narabutani sadeži vam lahko zastupijo življenje! Gospod, vas je kaj v hlačah? (*Ga prime za denarnico.*) Do polnoči – morda ... Naročite si pijačo, nihče drug vam je ne bo! Muzika! Zaplešite – Jávalne! O, krastani in podgači! pardon – o krastači in podgani!! Zadnja moda – Jávalne!!!

Jávalne (*O krastači in podgani; kakor samba; ritem, vsi plešejo, vse-splošna zabava*):

Davno davno je v pragozdu nastala tale štorija:
Sonce in Oblak sta složno napravila človeka. Le katera žival naj bo srce, tega se nista mogla dogovoriti. Oblak je hotel krastačo, a Sonce podgano. Pa sta se sprla. Zato Oblak, kjer koli lahko, zakrije Sonce; a ta, kjer koli zmore, predira oblake. In še: zato dandanes imajo nekateri ljudje podgano, a drugi krastačo za srce.

Jávalne! Jávalne!

Je srce trikotnik zvrnjen, ki nam dih deli?
Je morda pogrošno, kot popevka poje mi?
Je le vir afektov mornih, ki nam vladajo?
Je stražar življenja bitjem, kadar spavajo?

Kakšna nam žival žonglerska not v srcu bdi,
da ga žene, da nas goni skozi vse strasti,
(da) pri presoajah spornih na srce se zgovore
ljudje, ki radi zraven v žepu fige nam tišče.

Stara indijanska štorja nam tako veli:
Sonce in Oblak sta se sporekla svoje dni:
Iz kakšne se živali to srcé naj naredi?
Ta prepir še dandanašnji prav razrešen ni!

(Plesišče se razdeli na dve fronti, ki si odgovarjata:)

“Krastača!”

“Podgana!” (*Štirikrat.*)

*Menda ne veš, da je srce,
da je srce podgana?
Menda ne veš, da je srce,
da je srce krastača?
Jávalne! Jávalne! Jávalne! Mènda ja!*

Luna je krastača – nosi srečo in denar,
a podgana plodnost izpod zemlje vozi v dar,

zraven goljufijo, kugo, skopost in pohlep,
a krastača dež, zlo, strah, urok in še pogreb.

Kdor rad gleda sluzaste TV-nanizanke,
mu je čisto jasno, da krastača je srce,
a kdor v bedi ali v poslu hoče preživeti,
mora se sprijazniti, da podgana žene svet!

Tako podgana kot krastača nosita denar,
sred ljudi na tronu v srcu novec je vladar,
ktera ga bo več prinesla, tisto bomo zbral,
da nam pója kri in dih, ko svet bomo cefral!

“Krastača!”
“Podgana!” (*Štirikrat.*)

*Menda zdaj veš, da je srce,
da je srce podgana?
Menda zdaj veš, da je srce,
da je srce krastača?
Jávalne! Jávalne! Jávalne! Mènda ja!*

PETELIN: In še enkrat, dober večer, dragi gostje, dober večer, gospodje in ... dami. Posedite se, zadihanci! (*Gre med mize na odru, zašepeta maskiranemu kralju:*) Ekscelenca, ste že prišli, vidim. (*Skoči na sosednjo mizo.*) Kakšno prelepo damo imate, danes je vaš večer. Pozor, ta vam tako pocuza, da vam potegne rjuho v rit. Pazite! Deca lačna jokajo ... nekje ... A kaj bi to! Privoščite si, kar si lahko! Nocoj uživajte življenje stiskači, stradjaji, skopuhi! Nocoj ste hrabri in pogumni, nocoj lahko zdržite vse, navkljub naduhi. Starost ni ovira! Četudi vas daje prostata – napočil je čas – kajti – napočil je čas, da poženete vse prihranke. Proč stiskači! Dobrodošli razsipneži!! MADEMOISELLE ET FILLES!!!

SVINJE (*tuš; vstopijo Mademoiselle et Filles*):

Bordelska (Svinje so boginje)

Me smo svinje – in krona našemu smo rôdu,
me smo svinje – sla, blóð, strast nam je pogódu.

*Me smo svinje, smo boginje!
Svetimo se kot svetinje,
zdepiliramo ščetinje,
da smo svinje in boginje!
Me smo tu samo zato,
ker je z nami vsem lepo!*

Ko plešemo vsi vzklikajo – joj! kakšna svinjarija!
Vse skupaj nizkih je strasti – zrcalna galerija.
Telesnih vseh izločkov niz: solze, slina, kri in gnoj,
sokrvica, sluz, izcedek, zdriz, seč, sokovi, sperma, znoj;
s tem delamo, kar v načelu je – javno fuj in fej grdo.
Plačujete nam vsi zato, ker jih preprosto: zrajcamo!

Kaj ko fantazije vaše,
ujamejo se v čare naše,
domišljiji smo boginje,
četudi smo navadne svinje.
Ni meja slabosti vaši,
ti kar z nami se spajdaši.
Sila gonov in afektov,
moč bo zmagala predsodkov!

Sla, strasti in vse veselje
vam značaj, moralo spelje,
Iz vaše želje, glej, potreba,
zdaj živiš, čeprav si zmeda.
Za potrebo – v vsem sijaju
se stopite v doživljaju!
Ko vas sla do konca zmelje,
smrt prav zlahka vas odpelje.

MADemoisêlle: No, lepotice, naštejte mi šesterico čutov in čutil,
s katerimi igra se armija razvratna blodnih sil?

FILLES: Vid, sluh, vonj, okus, otip!
Prvi štirje so na glavi, peti kar celo je telo.

MADemoisêlle: A šesti, najpomembnejši za dušo: to je fantazija!

FILLES: Fantazija!!!

MADemoisÈlle: No, lepotice, naštejte mi šestero odprtín?

FILLES: Oko, uho, nos in usta in še dve ...

MADemoisÈlle: Stop! Naj ju izdam?

Ne, saj jih pozna vsak sam!

Lačen si, a nočeš jesti,
žejen si, a nočeš piti,
cvenka nimaš za ljubiti,
šel bi, a ti ni za iti!

*Me smo svinje, smo boginje!
Svetimo se kot svetinje,
zdepiliramo ščetinje,
res smo svinje, a boginje!
Me smo tu samo zato,
ker je z nami vsem lepo!
Me smo tu zato,
da je vsem lepo!*

Me smo svinje, smo boginje!

A koj ko svinja se najé –
za kraj korito še prevrne!

Petnajsti prizor

*Nadaljevanje kupleta, ples v maskah in ugrabitev Kralja; pantomima –
zapeljevanje po lokalu.*

Ples v maskah

Nabrekla strast, pohotnost, sla,
to lepó se nam poda:
iz nas živali naredi,
to kar smo in kar smo vsi!

MADemoisÊLLE: Glej, glej, kakšen junak! In zakaj se me cel večer ogibaš, hrust!

Mu sede v naročje in pomaha Svinjam, ki ji prinesejo šampanjec in opojno rožo, ki jo zrola v cigaro in mu jo prižge.

In kakšnega junaka ima junak?

Kaj voljo vódi in ravna?

Užitek! Nanj se vsak spozna.

Je sila gonov zmagala,
pametni jim to prizna.

MademoisÊlle med pesmijo nudi zakrinkanemu Kralju pijače, a cigara ga uspava, da se zgrudi.

MADemoisÊLLE: Na pomoč! Prva pomoč na pomoč!

Pritečejo A-ji in z rešilcem odpeljejo zamaskiranega Kralja; Petelin jim to poskuša preprečiti, a ga zbijejo na tla in izginejo, zmešnjava, zastor.

Šestnajsti prizor

Zapor: Pred zaveso Hijena vozi garo, iz katere se kadi. Scena se odpre v zapor, rešetke levo in desno. Podgane se zlahka zmuznejo skozi rešetke, tako da so hkrati na obeh straneh; pozneje Lisica.

PODGANE (*vohljajoč nagovore Hijeno*): Prejle ste, gospa ključarka, pripeljali veliko garo s hrano, kajne?

HIJENA: Kaj vas to briga.

PODGANE: Lačne smo.

HIJENA: In kaj to mene briga?

PODGANE: Očitno so jo prinesli.

HIJENA: Kaj se to mene tiče!?

PODGANE: Nesli so jo k vam, v vaš štiblc.

HIJENA: Kaj se vas to tiče!?

PODGANE: Lačne smo.

HIJENA: To ni moj problem!

PODGANE: Ampak res smo lačne.

HIJENA: To je vaš problem!

KRALJ LEV (*se zbudi in zarjove*): Kje sem? Kaj se je pripetilo? Ouu, moja betica! Kaj ... kje ... kam ... Aha, bordel in potem ...? Svinja ... Svinja! Preklemana sodrga! Drhal živalska!!

PODGANE: Kdor govori sam s sabo, je kot sršen v steklenici.

KRALJ LEV: Kdo je tu? Pokažite se, strahopetci!

PODGANE: Me smo, podgane.

KRALJ LEV: Kje sem?

PODGANE: V kraljevem zaporu.

KRALJ LEV: Kaj!? Jebenti, punce, ne ga srat!

PODGANE: Me ga ne bi, ampak moramo. Naravna nuja je to.

KRALJ LEV: Čakajte – kje sem jaz to zdaj??

PODGANE: V znamenitih kraljevih ječah. Ja. Me smo očitno tu za stalno. Imamo abonma. Tole je malo večji brlog.

KRALJ LEV: Aja? ... Mejduš, a takole to zgleda. Zanimivo!

PODGANE: Ja, res nič posebnega, če so vam všeč temne, spolzke in vlažne luknje. Super za revmo. Ampak kot pravi rek: Kdor preveč hoče, razbije mesec!

KRALJ LEV: Aja? Razložite.

PODGANE: Ne. Raje vam zapojemo. Pravijo, da pesem pomaga. Recimo, kakšna téma bi se prilegla?

KRALJ LEV: Zapojte, katero hočete.

PODGANE: O svobodi? O svobodi in pravicah! Tako bi, kajne?

Pesem o svobodi in pravic

*Daj ptiču izbiro – pa šel si bo kletko izbrat;
daj krtu prostost – bo šel jo pod zemljo iskat;
daj tepcu pravico – pa kar koj vzal si bo dve;
ljudem daj svobodo – brž z vojno zaslužnjijo se!*

*Pravica je sončnik v pripeki vroči,
resnica je laterna v črni temni noči!
Pravica je sončnik v pripeki vroči,
resnica je laterna v črni temni noči ...*

KRALJ LEV: Dovolj, dovolj! Sem dojel. Sem dojel, kje sem.

Sedemnajsti prizor

KRALJ LEV: Kaj se to pravi? Orkaduš, kaj se to pravi!? Spustite me!
Jaz sem kralj!

LISICA: Ooo, kralj. Ne bi se vas nadejala tule. Vsaj ne tako kmalu.

KRALJ LEV: Lisica? Ti si tu. Ah, seveda moraš biti tu. No, ja ... In kdo je še tu?

LISICA: Jaz in podgane.

KRALJ LEV (*Hijeni*): Hojla! Jaz sem kralj!

HIJENA: Bejž, no, bejž! Oni tam je morska sirena, tale nasproti pa bog zavisti, jaz sem pa Alfonzina Hi-hi-hi-jena! Ostali so zaenkrat navadni rokomavhi.

KRALJ LEV: Ampak jaz sem kralj! Resnični kralj!

HIJENA: Mogoče. Poznala sem Ištvana Kralja. Zanimivo ime imaš: Resnični.

LISICA: Mi imamo svoje pravice.

HIJENA: Ojej, devičnik! Lahko se pogovarjam o mojih pravicah in pravih, če hočeš.

LISICA: Kako?

HIJENA: O tvojih se ni kaj pogovarjat!

LISICA: Zakaj?

HIJENA: Ker jih ni.

LISICA: No, pa imamo, kar smo hoteli.

PODGANE: Niti svobode niti pravic!

KRALJ LEV: Tale zapor je to, kar sem hotel?

LISICA: Da. Čeravno je to nuja za državo.

KRALJ LEV: Hočeš reči, da sem sam podpisal dekret za tole trančo?

LISICA: Seveda. Tole rabite, če hočete vladati. Malo strahu, da na ostale sije sonce.

KRALJ LEV: Obesil se bom. Za lasten rep se bom obesil! (*Se hoče obesiti.*)

LISICA: Kralj?!? Vi? Ajoj! Pa ja ne boste scagali?

KRALJ LEV: Kako naj bom kralj tukaj?

LISICA: Težko. Ampak ravno v takšnih razmerah se prepozna pravega kralja. Poznate tisto o dveh muhah, ki sta padli v mleko?

KRALJ LEV: Ne.

LISICA: Prva je obupala rekoč "Saj je vse brezupno!" in utonila. Druga pa je celo noč brcala z nožicami in krilci ter tako stêpla mleko v smetano – ter zlezla ven.

KRALJ LEV: Prav imaš, proč malodušje! (*Zarjove.*)

HIJENA: Tišina, hi, hi! Vas bom polila s pomijami!

PODGANE: Saj si ne upaš, saj si ne drzneš!

Hijena zlije v kletko, kar pač že je – npr. strese konfete.

PODGANE: Mhm! Izvrstno! Pomije s kraljeve mize!

KRALJ LEV: Točno tole stegenico sem glodal opoldne pri južini!

LISICA: Sama nisem imela te prilike.

PODGANE: Ko zamenjaš hišo, zamenjaš srečo.

KRALJ LEV: Celó morje se seli.

PODGANE (*so se medtem nažrle*): Kolegi arestantje – zobje se polomijo, jezik nikoli. Poslušajte našo himno!

Himna podgan

Svet pripada tistim, ki ne jamrajo!
Svet pripada tistim, ki ne javkajo!
Svet pripada tistim, ki ne stokajo!
Svet pripada tistim, ki delujejo!

Me smo podgane,
preplavile bomo tale planet,
me smo podgane,
mimogrede še osvojile svet;
me smo podgane,
prav nič nam mar ni vaš cepet;

me smo podgane,
naš cilj je jasen: osvojiti svet!

Nam je vsêêno,
morda komu zgleda zapleteno,
pa vendar je vsêêno:
na kateri strani gavter si – v pržonu!

Me smo podgane,
preplavile bomo tale planet,
me smo podgane,
mimogrede osvojile še svet;
me smo podgane,
prav nič nam mar ni vaš cepet;
me smo podgane,
naš cilj je jasen: osvojiti svet!

Osemnajsti prizor

HIJENA: No, politički, naj rečem rajše politički mucki? No? Boste kaj pripomnili politički-K-aji?

LISICA: Nič.

HIJENA: Aja?!

LISICA: Ja. Nič.

HIJENA: Kaj?!? Ti bom dala nič!

LISICA: Pa daj, če moreš!

HIJENA: Ne kliči hudiča, pardon – hijene!

LISICA: Imam, česar ti nimaš.

HIJENA: Nemogoče! Še celo bolhe sem stresla s tebe ...

LISICA: Nič. Nekaj je ostalo od nič.

HIJENA: Zajebavaš!!

LISICA: Greš stavit? V žep sem ga skrila. Staviva piščanca?

HIJENA: Velja!

LISICA: Sezi mi v žep! Kaj si našla? Nič?

HIJENA (*seže skozi rešetke Lisici v žep*): Nič? Nič. Nič!

LISICA (*jo zagradi za tacco*): Kralj! Primite jo! Vzemimo ji ključe! (*Kralj skoči prepozno in Hijena se pravočasno iztrga.*)

HIJENA: Hi, hi, hiiii! Prefrigano! Ampak premalo! Ha, ha, bolj zvita sem od zvitorepega bezjaka!

KRALJ LEV: Izvrstno Lisica, ampak je splavalo po vodi!

LISICA: Napake slečejo namere, pah!

HIJENA: Tole vaju bo še koštalo!

LISICA: Vi pa res ne znate drugega kot ukazovati. Počasna sva – kot pravica.

KRALJ LEV: Kako sem besen!! Ukazujem vam ...

PODGANE: Tule? Zdaj? Ukazuješ? Ne vemo, če si izbral pravo priliko.

KRALJ LEV: Da! Ukazujem!

PODGANE: Dvomimo, da sploh lahko.

LISICA: Kralj, umirite se! Kdor nima pameti, je ne more izgubiti.

PODGANE: Ja, po vodi je šlo tudi to. Vesta, zakaj se živali predolgo napajajo ob vodi?

KRALJ LEV: Ne.

PODGANE: Napuh jih žene, da se občudujejo v vodi in – zaradi samovšečnosti so takrat lahek plen.

KRALJ LEV: Prav imate! Tole je dobra šola.

LISICA: Ne bodite kot tisti, ki je imel strupeno mušnico za užitno.

PODGANE: Ja, zlati časi niso nikoli zdaj.

LISICA: Psst! Tiho! Zdaj morava potuhtati, kako se bova rešila.

Zastor.

INTRO II

Pred zastorom, drugi uvodni song.

MORALA (poje):

*Nekoč davno za devetimi gorami,
nekoč davno za devetimi vodami,
nekoč davno živali so sklenile,
da srebrni mesec bodo ulovile.*

*Ptice so poskušale,
napenjale so vse moči,
a meseca nobena
ne doseže, ne ulovi.*

*Poskušali so žužki,
pajki, večče, muhe vse,
a prav tako nobeden
do meseca se ne vzpne.*

*Nekoč davno je živela želva stara,
češ da nekje daleč v dalji je močvara
in sredi nje je bistro jézero,
kjer razkazuje se ves čas nebo.*

*Ob polnoči pa mesec
na gladini se prikaže,
ak da se in če kje,
ga tam ujeti kaže.*

*Mesec na vršini
čaka ves spokojen,
a čez hipec zgine
v meglo neobstojen.*

*So živali se na dolgo pot podale,
brez počitka so do jezera se gnale,
prispele končno so na breg njegov
in v preži se pripravile na lov.*

*Ob polnoči se mesec
prikaže na gladini,
očarane živali
stojijo na brežini.*

*Potem pa kar naenkrat
vse v vodo plane,
razburkajo vršino,
vse kar gre, se zgane!*

*A lej, mesec razdrobi se
na koščkov tisoč in še več.
In vsak val svoj delček nosi,
raztreščen delec ves bleščec!*

*“O nesrečnice nespretne,
mesec smo razbile!
A s čim si bomo zdaj ponoči
revice svetile?”*

*Nekoč davno za devetimi gorami,
nekoč davno za devetimi vodami,
živali mesec so lovile,
nerodnice so ga razbile –
pa so zvezde naredile!*

DRUGO DEJANJE

Prvi prizor

Zastor se odpre; B-ji, regent, kraljeva soha.

BRAT LEV: No, pa sem vladar. Kralj! Končno!!

NETOPIR: O, kako sse vam poda krona. In presstol šele zdaj zassije!

BRAT LEV: Kajne? Ah, te krivice življenja!

MAČKA: Ko bi se le kretnje in besede skladale, moj netopir.

OPICA: Razglas je šel po vsem kraljestvu: "Kralj je izginil, do svojega kronanja bo vladal regent Brat kralj!"

VOLK: Nekateri so si končno oddahnili!

MAČKA: Oh, slučaj! Ravno za danes je sklicana velika Generalna skupščina vsega živega! Oh, kakšna promocija!

BRAT LEV (*sohi*): Dajte, odstranite tole marmornato doprsje ex kralja!

NETOPIR: Veššče narejeno.

MAČKA: Lepa glava, a brez možganov. (*Potrka po sohi.*) No, regent, z vami je seveda drugače?

BRAT LEV: Seveda, a da bi jih uporabljal, potrebujejo kaj za mleti. In zato: za kralja ni skrivnosti. Svetovalci, sem! Katera je fatalna neznanka, s katero koprnim v tišini?

VOLK: Ljubezen je kot odprt šlic, vsi opazijo, vsi, razen ...

MAČKA: Regent, star izkušen ruševец bi sklenil z lisjakom prijateljstvo samo, ako se pobratita še z risom.

OPICA: Ris preži na ..., ta preži na ..., ta na ..., tak pravni, pardon, pravi len krog.

BRAT LEV: Aja?

MAČKA: Pametni ne stopa v takšno španovijo.

BRAT LEV: Aja.

OPICA: Res je. Zdaj pa kar v stvar samo!

Zdaj pa kar v stvar samo (pojejo B-ji)

*Sedaj ni čas za igrice. Zdaj gre zares!
Po kotkih – nič več, zdaj kar in medias res.*

*Zdaj pa kar v stvar samo!
Ljubezen zdaj vkraj,
za zarote, spletke, uboje,
sile strastne čuvaj svoje
in kraljevi položaj!*

*Zdaj pa kar v stvar samo!
Vstopi v srčiko svetá:
ena stvar naj ti bo svéta:
vse zahteve in dekleta,
čim prej zvrniti na tla!*

Zdaj pa kar v stvar samo!

Drugi prizor

BRAT LEV: Kje so zdaj te – famoznice?

MAČKA: Najprej kratek tečaj ali šnelkurz vladanja!

Šnelkurz vladanja (kratek tečaj in lazzi prilizovanja)

*B-ji: Kar kraljevsko moč slabi,
naj takoj se prepove,
uniči ali pa zapre!*

NETOPIR: Prvo: Ne bodi *lahkoveren*!

Je lahkovernost pujske orlu v kljun pognala,
ker so hoteli žreti rajski žir.
Krulili so roteč: "Nesi mene, hvala!
Ter, prosim, bodi v raju naš pastir!"

B-ji: *Lahkovernost naredi,*
da verjameš v reči,
ki jih nikjer na svetu ni.

NETOPIR: Drugo: Ne bodi *radoveden*!

Opičjaka radovednost je pognala,
da je iz debla šel zagozdo vlèč,
pa so se mu jajca v hlotu uščeni
in v mukah je poginil ves repèč.

B-ji: *Radovednost naredi,*
da se vtikaš v stvari,
ki ti mar jih prav nič ni.

VOLK: Tretje: Ne delaj se *hrabrega*!

Predrzna hrabrost dva leva je pognala
nad slona, da sta spravila se nanj,
a oba sta naglo mrtva obležala,
kar pogumu je nesmotrnemu danj!

B-ji: *Hrabrost rada naredi,*
da se lotiš pač reči,
ki težave porodi.

MAČKA: Četrto: Nikomur ne *zaupaj*!

Je leva zaupljivost v rano smrt pognala,
ker opici je dal prekrasen meč,
s katerim mu kraljevsko glavo je razklala,
da muho bi odgnala s čela preč.

B-ji: *Zaupljivost naredi,*
da tistemu daš stvari,
ki jih nikdar vreden ni.

VOLK: Torej kralj, užitek naj te vodi, ne resnica.

MAČKA: Lobiranje in spletkarjenje te obdrži na oblasti.

OPICA: Kaj je pravičnost proti koristi?

NETOPIR: Kaj je iskrenost proti lažži?

VOLK: Kaj je resnica proti oblasti?

OPICA: Povej, kralj.

B-ji: Povej, kralj, povej!

BRAT LEV: Emmm! Zmernost pri goljufijah, pamet v spletkah in nesramnost v prevarah.

MAČKA: Kralj, izvrsten učenec ste!

BRAT LEV: In nikomur ne zaupaj.

NETOPIR: Kaj sste rekli?

BRAT LEV: Nič, nič ...

VOLK: Še nekaj nasvetov: Disciplina, disciplina, disciplina! In urjenje!

OPICA: Pravo. Prvič: pravo je nad vsem! Dobrota je znak slabosti!

NETOPIR: Nassvet starega ministra: hhlini sspoštovanje pred mogočneži, celo poklekni, ako je treba in če je ssila!

MAČKA (*prišepetava*): Naščuvaj ministre drugega proti drugemu, naj tekmujejo za tvojo naklonjenost.

VOLK: Med hrabre sej zdrahe in prepri, slabiče odpravi s skromnimi darili, za laskače se ne meni!

NETOPIR: Le s slabšimi se bojuj, in to ssamo, kadar je zzmaga zzagotovljena!

OPICA: In hvalite se, pretiravajte, repenčite se! Mnogo, mnogo hvale skrije vse napake male!

BRAT LEV: Dovolj. Dovolj! Kje so plesalke? Maserke? No!?

Tretji prizor

PETELIN (*pridivja*): Kikirikii!! Ugrabili so kralja! Ugrabili so kralja!

VOLK: Umiri se. Kaj se je zgodilo?

PETELIN: Ugrabili so kralja! Ugrabili so kralja! Kikirikii!!

OPICA: Dovolj je kričanja. Tukaj vlada red!

MAČKA: Aha, Kralj je izginil. Kaj pa, če je to le predstava?

VOLK: Tudi Kralj ima pravico do zasebnosti. To je bil le teater zate – da se te znebi.

PETELIN: Kako? Saj sva za to vedela samo midva s Kraljem.

NETOPIR: Naivnežž!

OPICA: Saj poznaš Kralja, vse mora biti po njegovo. Morda pa le nista takšna zaupnika, kot misliš, kaj?

MAČKA: In koga bo posumil Kralj najprej, ako je kaj narobe?

PETELIN: Čakajte, kakšno klevetanje pa je sedaj to?

NETOPIR: Odpri oči, da ti jihh ne bodo drugi!

PETELIN: Ne rečem, da vse vem. A včeraj sva bila žrtev intrige. Kakšne miškulance se greste?

VOLK: Ti kar v miru naskakuj kurice, putke, cibe, jarčke, kokoške, kokodajse ... ne vtikaj kljuna, kjer mu mesta ni, saj lahko ostaneš brez – glave.

PETELIN: Stojte! Stojte! Prmejkokoš! Kaj pa razglas? Slišal sem razglas!

OPICA: Država mora delovati tudi v izjemnih razmerah.

VOLK (*grozeče*): Vsakdo je pameten, eni preje, drugi prepozno, kurec mali!!

PETELIN: Torej ne boste prav ničesar ukrenili?

VOLK: Kaj kopun!? Kralj hoče v miru kako nabrisati, mi pa že delamo kraval, ker ne vemo, v kateri luknji ga ima!

MAČKA: Gospôda! Prosim! Tu smo dame.

PETELIN: Ampak ...

VOLK: Nič ampak, kurjad posrana! Če nimaš kaj početi, počni to kje drugje.

OPICA: Ne delaj zgage in ne bodi v napoto!

Petelin jo ritensko odkuri.

Četrty prizor

MAČKA: Ah, kralj, hočem reči regent – nadaljujmo. Tole je za danes naročil vaš brat.

BRAT LEV: Kaj me motita?

SOVA: Še nekaj piše tu zraven: Voščilo bratu! Lepo od njega.

ZAJEC (*vstopi*): Tole sem prišel pokazat dvorjanom na povabilo (*pokaže na cvenk*) Kralja!

Dvojnost

Lazzi Telo & Duša – pantomima – zajec je maskiran na pol in se kaže le iz profila, ko igra. Z obračanjem prikaže antipode – pare: privlačnost-odbojnost, strast-hladnost, ljubezen-sovrastvo, vroče-hladno, naskakovanje-nedolžnost, zemlja-nebo; nemoč združiti te antipode,

poskus leteti, doseči eter, mir, ljubezen, nebo itd. Ob koncu se pojavi Zajklja (le kot senca) in Telo & Duša skleneta sodelovanje in se skupaj podata za njeno senco.

BRAT LEV (*raznežen*): Lepo. Prelepo. Prelestno. Še jokati ne morem.

NETOPIR: Lepota je bolečina. Oblak nad glavo, dež v glavi!

VOLK: A spekli ga pa ne bomo?

MAČKA: No, no, no! (*Rožlja z mošnjo, ki jo da Zajcu.*) Ste videli, kje se lepo konča?

BRAT LEV: Prostaška si! Ooo, izprijenost!

MAČKA: Ja. Če je ne bi bilo, bi ne bili na prestolu!

VOLK: Gradovi v oblakih delajo pajčevino v želodcu.

BRAT LEV (*še vedno raznežen*): A zdaj moram pa vladati? Ojej, kaj sem si naložil!

NETOPIR: Je pa lepo, ker ssi lahko tudi kaj lepega privoščiš!

MAČKA: Drago tudi. Ajde, gremo delat!

VOLK: Zakaj ga nismo požrli? Ceneje bi bilo!

MAČKA: Ti se ne razumeš na politiko, tepec vojaški!

NETOPIR: Da vam, regent, ne bo tako hhudo, evo podpore življenjskih radossti!

Netopir pripelje Svinje.

Peti prizor

Pride svinja Mademoiselle & Filles; lazzi – kadar koli naj bi kako naskočil, ga prekinejo zaradi podpisa kakega dekreta.

Pesem o dobrotah tega sveta

BRAT LEV:

Sladke jedi?

Kaj če te zastrupe?

MAČKA: Podpis za prosto trgovinsko cono.

BRAT LEV:

Ambrozija?

Kaj če te ohromi?

MAČKA: Podpis za monopol nad golobi.

BRAT LEV:

Deklica?

Kaj če te okuži?

MAČKA: Podpis za prevzem zakladnice.

BRAT LEV:

Prijatelji?

Kaj če te izdajo?

MAČKA: Podpis ...

Stop lovljenja.

BRAT LEV: Sto vprašanj, tisoč odgovorov!

MAČKA (*laskanje*):

Vi ste rojên zmagovalec,
rojêni gospodovalec,
za vladanje genialec,
vseh krivic pokončevalec,
blagostanja prinašalec,
nepravice vseh zatiralec,
razvoja spodbujevalec,
vseh pravic razsojevalec,
razvoja spodbujevalec,
... poznavalec, varovalec,

dobrega pospeševalec,
slabega pokončevalec,
spletk nevarnih razkrivalec,
zakonodajalec, znalec,
umovalec, darovalec,
umovalec, komunalec,
vrli homoseksualec.

Uuuups!

Snovalec, pospeševalec,
sralec, načrtovalec, izboljševalec ...

... navduševalec ...

... naskakovalec ...

... modrovalec ...

(Zavzdihne:) Oh, kako je neskončno nečimrn!

Tega ne bom več dolgo zmogla!

... pospeševalec, darovalec,

oholosti nagačevalec,

neumnosti nabiralec ...

Mijav! Pardon ...

BRAT LEV *(zamišljeno)*: Sto vprašanj, tisoč odgovorov!

Šesti prizor

VOLK: Kralj, pardon, regent, tule sta prišla drobnica in govedo.

BRAT LEV: Zakaj pa?

OPICA: Vlagajo protest. Po vseh predpisih. Papirji so v redu.

BRAT LEV: Govedo – protest? Čakaj, pa ne morem kar začeti vladati!
Počasi se je treba navaditi bremena, počasi ...

MAČKA: Pravijo, da jih napadajo, ko se mirno pasejo.

BRAT LEV: Čakajte ... kako napadajo? Mačka, uredi to!

MAČKA: Bom. Pisar, piši! Tako kot v sporu med mišjo in vrabcem, ko sem o njunem prepiru razsodila tako, da sem vrabcu zlomila tilnik, miši pa pregriznila vrat. In da dalje ne bi trpela – sem oba pojela!

OPICA: Mačka, ne moremo tako, saj vendar imamo zakone in pravila!

BRAT LEV: Seveda ne moremo tako, niti govedo niti drobnica nista ne miš ne vrabec.

MAČKA: Res, tole je primer 320 skozi 16 živalske pravne prakse, priznane in sprejete z večino na predzadnji skupščini – širšemu občestvu je problem podan v popularni obliki prej povedane basni.

OPICA: Izvrstno! Naravni pravni genij! V dekretu bomo napisali le številke!

VOLK: Še nekaj avdienc je za danes!

BRAT LEV: Pa pustimo še kaj za jutri, to vladanje me utruja!

OPICA: Samo še nekaj malenkosti je, regent.

BRAT LEV: Ne.

MAČKA: Poznate zgodbo o nenavadnem ptiču, ki je sral zlato?

VSI: Ne!

MAČKA: Živel je scufan in ves razpukan ptič. Nihče ga ni maral in nihče se ni menil zanj. Toda – ta ptič je sral diamante.

SOVA: Mačka, kako pa govoriš?

MAČKA: Da. Sral je diamante. In nauk te zgodbe je: Ne sodi ptiča po perju!

VOLK: Ampak po ...? Aja!

NETOPIR: Ne zasstopim! Sem kaj presslišal?

OPICA: Kralj?

BRAT LEV: Naj bo! Ampak – hočem sestanek s fatalno neznanko! Uredite to!

NETOPIR: Dobro, naj bo. Vam ssporočim! (*Odide.*)

OPICA: Lejte, ravno danes je Generalna skupščina ZZ.

BRAT LEV: In kaj se to mene tiče?

MAČKA: Regent!?! Promocija. Zaslepite vse in v hipu bodo pozabili na vašega brata, ex kralja.

BRAT LEV: Viš, viš, na to pa nisem pomislil!

MAČKA: To bo velik šov! Takole bomo naredili ...

Vsi odidejo z odra, razen Brata leva, ki se je zataknil na prestolu, pride Netopir.

NETOPIR: Bo prišla, ssamo imate zelo malo čassa!

BRAT LEV: Ojej, kaj naj storim? Ves se tresem! Razburjen sem.

NETOPIR: Razumljivo. Najbolje bo, da jo kar takoj nabriššete.

BRAT LEV: Pirhpogačica!!! Prhutar!! Kaj govoriš? ... To ni ne tič ne miš ... Kajne? Mah, saj imaš prav! Pošlji jo noter!

Sedmi prizor

BRAT LEV: Kdo si fatalna neznanka?

NN: Zdaj ni časa! Morava na hitro! (*Dvigne krilo.*)

BRAT LEV: Ah, kako sem hrepenel, koprnel v ljubezni!

NN: Regent! Zalotili naju bodo!

BRAT LEV: Ah, vse neizrečene besede! Vsa ta dejanja v nečasu!

NN: Prosim vas, pohitite!

BRAT LEV: Vsa ta zamolčana čustva, neizraženi občutki!

NN: Pohitite, prosim vas!

BRAT LEV: Kako me prežema sentimentalnost! Zdaj si to lahko privoščim!

NN: Že v redu, samo dajva že!

BRAT LEV: Ko sva že tako blizu, naj ti pogledam v obraz!

NN: Dajva raje od zadaj, je bolj priročno! Dajte že!

BRAT LEV: Naj vas spoznam, skrivnostna lepotica!

NN: Poslušajte, med malico sem pritekla, dajte že hitro. Če zamudim, mi bodo trgali od plače!

BRAT LEV: Ah, ta brezčasnost! Trenutek večnosti!

NN: V kakšno godljo sem padla! A boste al ne boste?

BRAT LEV: Seveda, živel sem le za ta trenutek, da se spojim z vami!

NN: A hočete al nočete? Ah, ti postranski zaslužki!

BRAT LEV: Ah, slast združitve!

NN: Prosim vas, dajte me, no, že!

BRAT LEV: Vaš obraz mi je znan! Vi ..., vi ste ..., ti ste ..., ti si ... Morala!

NN: Ja! Ja. Mórala sem. A bova al ne bova zdaj kavsala!?

NETOPIR (*priteče*): Beži!!! (*In ji stisne v roko mošnjo denarja, NN uteče, Brat lev si zapenja šlic.*)

Osmi prizor

Prihajati začnejo vsi ostali, priprava dvorane za generalno skupščino – zastave, trakovi, govorniški pult itd.; vstopijo vsi, razen Kralja leva, Lisice in Osla; vsi se oglašajo s čim bolj naravnim posnemanjem.

*O razumevanju (med bitji)
(Pesem, medtem priprava dvorane.)*

*Jaz sem ena uboga žval,
kdo z menoj se bo pečal?
Me uboge smo žvali,
bi z nami kdo delil skrbi?*

*Le kdo bi razumel ž'vali,
ko vsaka svojo govori?*

*Svinja kruli: grom, grm, grom,
Konjič prha: phr, pphrr, phr!
Vrana kraka: kra, kra, kra!
Netopir le frfota: fr, frrr!
Volk zavija: ooouiiii!
Čukec uka: huu, huu, huu!
Osel riga: IA! IA!
Koža pa le me-meketa!
Lev rjove: vrojouu, vroamm, vrjou!
Jelen ruka: ruuu, vruu, ruuu!
Ptič žgoli: fiju, fijuuu!
Kokot poje: ki, ki, ri, ki!
Sova huka: hu, hu, huuu!
Govedo muka: mu, mu, muuu!
Kače sikajo: sk, sk, sssk!
Cekatájo kure: ck, ck, ck!
Ovce blejajo: be, be, beeee!
Hijena se reži: he, he, heheeee!
Maček mijavka: mjov, mjav, mjav!
Pes pa laja: hov, hav, hav!*

*Le kdo bi razumel žvali,
ko vsaka svojo govori?*

A živali?

*Blejajo, hrzajo, bevsakajo, jaskajo,
skovikajo, crlikajo, čirikajo, pedikajo,
brundajo, rulijo, cvilijo, grulijo,
cvrketajo, bleketajo, cvrkutajo in mukajo,
čuhajo, derejo, brkajo, hukajo,
čebrnjajo, kreketajo, ščeketajo in kavdrajo,
bavkajo, kukajo, blečijo, čivkajo,
in brenčijo, žvrgolijo pa cvičijo in golčijo,
gagajo, pivkajo, psikajo, revskajo,
keketajo, čeketajo, ščebetajo pa regljajo,
bokajo, kvakajo, bečajo, vakajo,
rezgetajo, skržetajo, žvrgolijo in renčijo,
cipkajo, rigajo, rikajo, bzikajo,
in čebljajo pa mukljajo in žužnjajo in zumljajo,
rahtajo, žvižgajo, rjujejo, piskajo
kokodajsajo, kričijo, cicirikajo, hreščijo,
čukajo, bukajo, predejo, godejo,
kikirikajo, mrčijo, meketajo in vreščijo,
trobijo, cričijo, kokajo, revskajo,
kar ščekajo ter mrčajo, pa rjovijo in režijo,
buhajo, tleskajo, jekajo, krekajo,
zabrlizgajo, cirikajo, še žužljajo in regljajo,
svistnejo, ščinkajo, grknejo, žvrknejo,
keketajo in žežnjajo, pa kehljajo in godrajo,
tulijo, pihajo, cvilijo, vriskajo,
pa drobijo in brenčijo, še žgolijo in kričijo!*

*Le kdo bi razumel žvali,
ko vsaka svojo govori?*

Deveti prizor

Dvorana je nared, B-ji zavzamejo oder in govorniški pult; skupščina.

OPICA (*se pripravlja na govor*): Oh, čast, oh, trenutek, ki si ga vsaka opi-
ca želi – uvodni govor na Generalni skupščini vsega živega. Pravičnost
končno potrjuje svoj obstoj. Vrh primatov in vrhunec *anthropoideia*

in konica vsega – *hominoideia!* Je lahko kaj več? Vrhunec evolucije in kariere opic! Je sploh kaj več na tem svetu in v tem kozmosu? S svojo spretnostjo, pogumom in igrivostjo smo prispele do vrha bivanja živega. Red je zmagal! Oh, sreča! Oh, ta moč, ki me prežema!!! Avč! (*Se praska in lovi bolhe.*) Jej, te bolhe! Ampak ... Pikajo! ... Oh, neskončna moč! Radost! Čista radost!!!

MAČKA (*v kotu se dogovarjajo*): Zaenkrat gre vse kot po mleku!

VOLK: Vsi so še zmedeni, ukrepati moramo hitro. Zavaroval bom vhode!

NETOPIR: Vibracije niso negativne. Nisso. Pohhitimo!

MAČKA: Pazite, ni kam iti, niti se kam skriti, kajti imamo težave z rogovi kot jelen.

VOLK: Kakšnimi rogovi?

NETOPIR: Jazz nimam rogov?

MAČKA: Poslušajta: Ko je jelen bežal pred zasledovalci, naleti na govedo in prosi pomoči. "Mi te ne bomo izdali," odvrnejo, "a izdalo te bo tvoje rogovje!" Razumeta? ... Zato se ne smemo ustavljati!

NETOPIR: Hočešš reči, da ga bodo ... opazzi...

VOLK: Da. Kapiraš! Namero izpeljimo do kraja, zdaj ni poti nazaj!

Začne se uradni del ceremonije; trombe, vsi pojejo, intonacija za himno.

Himna

*Mi strumno stojimo,
se nič ne bojimo,
težave rešujmo
in smrti kljubujmo!*

*Zavzeli smo elemente kar tri,
le ogenj, simbol življenja, sam tli,
na zemlji, pod zemljo, v vodi in zraku,*

*podnevi, ponoči, v zori in mraku,
v pripeki in mrazu, v senci, na soncu,
z življenjem in žitjem kljubujemo koncu!
Izdelali smo popolni sistem,
rešili celo odpadkov problem!*

*Mi strumno stojimo,
se nič ne bojimo,
težave rešujemo
in smrti kljubujemo!*

Pride Brat lev, vsi vstanejo in ploskajo.

BRAT LEV: Spoštovani! Predsedniki, vladarji, ekscelence, ambasadorji, priskledniki in delegati! V tem težkem trenutku za vse nas, zlasti za mojo ožjo družino, moramo stopiti skupaj in ne smemo dovoliti, da nas nesloga, nemir in sovraštvo razdvojijo in prevzamejo. Mojega brata so ugrabili teroristi! (*Šunder v dvorani.*) Prosim. Nerad sem prevzel vladanje in vpeljal ukrepe za zaščito pridobitev naše demokracije! Varnost in zaščita naše civilizacije sta pomembnejši celo od svobode! Toda potrpite. Svetla zora novega, boljšega, pravičnejšega se že budi in takrat bosta jagnje in lev dostojanstveno legla skupaj pod šumeče slapove bratstva, enakosti, sitosti in svobode!

Aplavz; prepusti govorniški pult Opici.

VSI (*skandiranje*): Po levu – lev! Po levu – lev! Po levu – lev!

OPICA (*se povzpne na govorniški oder*): Hvala regentu za te izpodbudne besede. Sem predsednica tega skupa. Aplavz, prosim! (*Napravi nekaj prevalov in lastovk.*) Spoštovani predsedniki, ekscelence, veleposlaniki, delegati in uslužbenci – pozdravljeni. Želim nam uspešno delo in vsebinske debate. Oči celega sveta in nekaj dopisnikov iz kozmosa so uprte v nas. Naša generacija ima izjemno priliko, da enkrat za vselej potrdi temelje bratstva živega. Vendar, preden začnemo, nam bodo naši umetniki predstavili skeč ... predstavo? ... performans? ... ne? ... pardon, ne slišim! ... instalacijo? ... instalacijo z naslovom? ... *Lazzi* ... Kaj!? Instalacija deklaracija. ... Koker čte! Mislem!

(Aplavz.)

Deseti prizor

Zajci; lazzi s truplom.

ZAJCI: Našli smo trup za deklaracijo! Našli smo trup za deklaracijo!
(Prinesejo napihnjeno lutko.)

ZAJEC 1: Vdihnite mu dušo! O, cvetober živalske umnosti! O, izkušnje vegetacije!

ZAJEC 2: Flora, Favna & Co. Navdihnite jih!

Truplo ne stoji in stalno pada po tleh – imajo obilo dela, da ga postavijo pokonci, nakar ga puste na tleh. Pantomima, nudijo mu prvo pomoč, umetno dihanje – pozivajo igralce in gledalce –, vsi seveda zavrnejo. Na koncu lutko okronajo z lovorom – a lutka spusti in se sesede; nakar se spusti megla in Zajci izginejo, šibek aplavz.

Enajsti prizor

OPICA *(za govorniškimi pultom)*: He, he! Ne zamerite si, če vam ni bilo jasno! Nedvomno je v redu. Spoštovani, uradno otvarjam Generalno skupščino vsega živega, pardon Generalno skupščino Združenega bivajočega! *(Psst! jo zmotijo.)* Kaj je že spet? Otvarjam Generalno skupščino Združenja živega! A je zdej tko prov! Kako pa? Ta bedasti protokol! *(Si natakne naočnike in prebere:)* Svečano otvarjam zasedanje Generalne skupščine Združenih rastlin in živali! *(Nejevoljno:)* Ostalo pogledjte v priložene materiale!

MAČKA: Naj vam preberem besedilo:

Poenostavljena oblika Splošne deklaracije pravic živega

Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih rastlin in živali (ZRIŽ), krajše Združenega bivajočega (ZB) ali popularno Združeno živo (ZŽ) na današnji dan z resolucijo številka 217 D (III).

Povzetek preambule

Generalna skupščina priznava, da so prirojeno dostojanstvo ter enake in neodtujljive pravice vseh članov skupnosti živega temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu in vobče v veselju. Pravice morajo biti zaščitene z močjo prava in pospeševati se mora razvoj prijateljskih

odnosov med živečimi. Vrste, rodovi in pasme ZB (Združenega bivačnega) so potrdili svojo vero v temeljne pravice ter dostojanstvo in vrednost bivanja nasploh in v posameznostih, v enakopravnost rastlin in živali ter so odločili, da bodo podpirali blagostanje, napredek in ustvarjanje boljših življenjskih pogojev v večji svobodi. Prav tako so obljubili, da bodo pospeševali spoštovanje pravic in skupno razumevanje teh pravic in svoboščin.

Tule ni pripomb? Gremo dalje? Gremo! Prosim uradno napovedovalko, naj bere dalje!

Dvanajsti prizor

§ – *paragrafi in prepis; delegati se zatope v branje, nakar se oglasi MORALA.*

MORALA:

Povzetek Splošne deklaracije pravic živega

1. Vsi, tako organizmi kot celice, so svobodni in z vsemi se mora enako ravnati. (*Odobranje.*)
2. Vsi so enaki ne glede na velikost, nukleus, prebavni trakt, hrbtenjačo, živčni sestav, nagone, intelekt, spol, vero, okus, jezik in druge okoliščine.

SVINJE: Pripomba: Kaj so to druge okoliščine?

OPICA: To je vse, kar je okoli drugega. Urejen okoliš. Ne?

PODGANE: Kakšno drugo? To je ostalo ...

SVINJE: Ostalo od česa? Nas hranijo z ostanki!

FLORA: Nehajte! Govorimo o prvinah deklaracije, vi pa o drugem in ostalem!

MAČKA: Gremo dalje. Gremo dalje!

MORALA:

3. Vse ima pravico do življenja, do prostosti, do varnosti in do prehranjevanja.

4. Nihče nima pravice s čimer koli ravnati kot s sužnjem niti nima pravice kogar koli zaslužjiti.

5. Nihče te nima pravice raniti ali mučiti.

PODGANE: Pripomba: Igra se kot mačka z mišjo. To je mučenje!

HIJENA: Kontriram: 26. člen izrecno pravi: Vse ima pravico do igre, izobraževanja in izbire partnerjev.

NETOPIR: Preberite paragraff natančno: Nihče nima pravice ...!

MAČKA: ... če si je ne vzame.

VSI (*šunder*): Kaj je rekla? Kaj? (*Itl.*)

OPICA: Mir. Mir!! Gospôda, umirite se! Gremo dalje! (*Komaj utiša nemir.*)

ZAJEC: Predlog: Preskočimo kar na 12. člen!

MORALA:

15. Vse ima pravico do evolucije. Nihče in nič nima pravice temu, ker si to želi, preprečiti spremembe habitata, biotopa in razvoja znotraj evolucije.

OPICA: Pardon, to je bil 15. člen. Zdaj pa 12. člen, prosim!

MORALA:

12. Vse ima pravico zaprositi za pomoč v primeru, ko se mu želi škodovati, toda nihče ne sme vstopiti v tvoj brlog ali gnezdo ali habitat, odpirati tvojih genskih struktur, motiti pri razmnoževanju ali nadlegovati tebe in tvoje družine brez utemeljenega razloga.

NETOPIR: Se sstrinjate? Gremo dalje?

FLORA: Kaj je s 15. členom? Smo ga sprejeli ali kaj?

NETOPIR: Gremo dalje! Vesste, koliko dela nass čaka?

HIJENA: Pripomba, pripomba! Odkrivam kolizijo in vgrajen konflikt 12. člena s 17. in 18. členom. Preberite ju.

MORALA:

17. Vse ima pravico do biotopa in do prehrane.

18. Vse ima pravico do svobodne odločitve glede prehranjevanja v vseh pogledih in do spremembe, če to želi.

HIJENA: No? Slišite? Lahko se hranim s čimer hočem, a hrane ne smem “nadlegovati”! Kako naj jo ujamem?

MAČKA: To rešuje že 12. člen sam ob koncu, ko omenja – utemeljeni razlog.

ZAJEC: Kontriramo: Opozarjamo na pomen varnosti. 22. in 23. člen!

MORALA:

22. Vse ima pravico do varnosti in do priložnosti za razvoj svojih sposobnosti.

23. Vse ima pravico do poštenega plačila v varnem okolju. Vse se ima pravico pridružiti razredu, rodu, vrsti, prehrambni verigi ali sindikatu.

ZAJEC: Torej varno okolje pogoj za razvoj sposobnosti! Toda če te dobesedno žrejo – to ni varnost!

VOLK: Tele imajo prav – vrzimo jih ven!

PODGANE: Svoboda gibanja, 13. in 14. člen.

MORALA: **13.** paragraf: Vse ima pravico potovati po lastnih željah.

VOLK: Opice jahajo tigra, dokler jih ne požre!

ZAJEC: Kaj? Sklicujemo se na 19. člen!

FLORA: Me smo depriviligirane!

NETOPIR: Sste malo bolj sstatične, ne!?

HIJENA: Vam pa zato nič ne računamo za transport vaših semenc!

FLORA: Prevzeteži nestanovitni!

ZAJEC: Kaj? Preberite že za vruga 19. člen!

MORALA:

19. Vse ima pravico izraziti svoje misli in namere ter sprejemati in širiti informacije, kot se mu zdi najprimerneje.

OPICA: Če bi poslušali ...

FLORA: Z enim če, spraviš v lešnik cel svet.

OPICA: 29. člen! 29. člen!

MORALA:

29. Vse mora spoštovati pravice in svoboščine drugih, družbo in splošno blaginjo.

FLORA: Halo, 17. člen, 17. člen! Kje je higiena? Urejen biotop? Kako, če serjete povsod, pa imej čisto okolje!!!

ZAJEC: Ne zamenjajte informiranje z izločanjem! 19. člen!

SVINJE: Svinje imajo pravico biti svinjske!

PODGANE: Špricate kot voda v vrelem olju!

HIJENA: Večina vrst ne skrbi za mrtve, trupla so razmetana kar poprek po zemlji. Nekdo mora skrbeti zanje!

VSI (*šunder narašča, zmešnjava, splošen prepir; vmes se slišijo posamezni členi in rekla*):

Tudi lajanje je poklic!

Mukajo krave, levi rjovejo.

Genealogija – to je znanost!

Smrt ni poklic!

Zrak je last vseh, naj bosta tudi voda in zemlja!

Enakosti ni za vse!

Ena žival – en glas!

Eno življenje – en glas!

Dvoživkam dva glasova!

Preživeti je več kot živeti!

Ne prek naših trupel!

(Itd.)

6. Zakon mora obravnavati vse enako.
7. Pred zakonom in pred sodiščem so vsi enaki.
9. Nihče ne sme biti po krivem zaprt ali izgnan iz svojega biotopa.
11. Vse velja za nedolžno, dokler ni spoznano za krivo.
14. Vse ima pravico oditi v drug biotop in zaprositi za zaščito v primeru preganjanja ali nevarnosti preganjanja.
16. Vse ima pravico do sklenitve zvez in do ustanovitve družine v vseh mogočih oblikah.
20. Vse ima pravico do svobodnega in mirnega zbiranja in združevanja.
21. Vse ima pravico sodelovati pri izbiri predstavnikov ali pri opravljanju javnih zadev v svojem biotopu.
24. Vse ima pravico do počitka in prostega časa.
25. Vse ima pravico do primerne življenjske ravni in do ustreznega ravnanja v primeru bolezni.
27. Vse ima pravico udeleževati se kulturnega življenja svoje skupnosti in se v skladu s tradicijo in zmožnostmi razmnoževati.
28. Vse mora spoštovati "red", ki omogoča uresničevanje pravic in svoboščin te deklaracije.
29. Vse mora spoštovati pravice in svoboščine drugih, družbo in splošno blaginjo.
30. Nihče nima pravice razveljaviti katero koli pravico in svoboščino te deklaracije.

Prepir.

Na koncu se vsi živalsko obnašajo in oglašajo, tulijo, bevskaajo – in prepirajo.

Trinajsti prizor

S treskom odprejo vrata Lev, Lisica in Osel vdrejo, tišina.

KRALJ LEV: Kdo si drzne meni prepovedati vstop! Volkec? Vedve mucki morda? A?

Kriki, cviljenje, beganje; vsi se skrijejo pod mize in za prestol; po kratki zmešnjavi zavlada tišina: Lisica je pregnala mačko in drži Opico, Sova kljuva netopirja in Osel bežeči Mački stopi na rep, ki seveda zacvili,

Kralj lev drži za rep Volka in Brata leva za vrat, med pogovorom ga počasi spušča, a Volku stopi na trup; vse se umiri.

OSEL: Ko mački stopiš na rep, zacvili. Dokazano!

KRALJ LEV (*zarjove*): Bedniki! Samo hrbet obrnem in že si skočite v kožuhe! (*Bratu levu:*) Mucek, no, izkašljaj se, preden te raztrgam in požrem!

BRAT LEV: Dragi brat ...

KRALJ LEV: Oooo! Dragi! Slišite?

BRAT LEV: Visočanstvo, ...

KRALJ LEV: Visočanstvo ... Še kaj?

BRAT LEV: Hotel sem ...

KRALJ LEV: Ih, seveda, slišal sem razglas – v zaporu – kaj *si* hotel. In?

BRAT LEV: No, ja, hotel sem ... užiti življenje kot ti.

KRALJ LEV: Da? Si kaj odkril?

BRAT LEV: Ma kaki! Še kavsals nisem!

KRALJ LEV: A to si se naučil? Kako se *ne* kavsa.

BRAT LEV: Kako to misliš? Saj ni bilo časa!

KRALJ LEV: Si ga pač potrošil. Zguba! Si se hvalil, da je čas le tvoj.

BRAT LEV (*trepetajočemu Kralj lev navija uho*): Ja ...

KRALJ LEV: Zakaj lahko vladam? Ker imam policijo in vojsko, ki sejeta strah v imenu reda in varnosti; ker imam sodstvo, ki vse zaustavi v imenu lenobe in pravice; ker imam parlament, ki vse izglasuje za svojo komotnost in privilegije, vse v imenu zakonitosti. Vse je v najlepšem redu! In tako vladam in razlagam zakone.

VOLK: Prav imate! (*Se odplazi v kot.*)

MAČKA: Naj povem, mijav! (*Osel jo stisne še z drugim kopitom.*) ... skromno zgodbo?

OSEL: Preden ti polomimo kosti ali po tem?

KRALJ LEV: Pa daj!

MAČKA: Mijav! Živel je pav z dvema glavama. In je prva glava našla okusen sladek sadež. Druga je moledovala: "Daj še meni, da okusim slast!" "Ne! Saj imava en želodec, važno je, da se nahraniva," ji je odvrnila prva glava in snedla cel sadež. Pa je druga našla strupeno zel in jo je začela žvečiti. Prva glava jo je rotila, naj je ne poje, a druga je odvrnila: "Saj je grenka le zame!" In tako je pav z dvema glavama poginil.

KRALJ LEV (*se zamisli*): Zanimivo ...

SOVA: Kralj, ne bodi méželj! Pravila, pravila!!

LISICA: Kralj! Kar z muho pridobiš, še bolha lahko odnese!

OSEL: Vladati pomeni biti sam. A s pametnimi svetovalci je laže.

SOVA: Kdor vzgaja, ta vlada.

LISICA: Država je kot drevo, polno opic. Tisti, ki gledajo dol, vidijo le afne, a ti, ki gledajo gor, le riti.

KRALJ LEV (*se obrne k delegatom*): Kaj naj storim z vami? In to na ta slavnostni dan? Ne morete in ne znate se dogovoriti. Saj se obnašate kot ljudje! Vi bi bili radi svobodni? Vi!? Saj ne prenesete svobode!! Vi ne iščete pravice, ampak izgovore. Samo parili bi se brez odgovornosti. Jaz naj pa red delam, da boste vsi prišli na vrsto! In to čim prej. Male nečimrnosti naj vam napihujem? Prekrške odpisujem? Jamrate – žrejo nas! Mene tudi! Od mene zahtevate, česar si ne upate. Izgovor za vaše neuspehe in strahopetnost! Spisali ste Deklaracijo. Prav. A vsi jo boste kršili, še preden se podpisi posuše! Zato boljše pameten sovražnik kot neumen prijatelj! Lisica, Sova, končajta tole zasedanje.

LISICA: Ne zdržite pritiska, poscanci, pardon – poslanci? Pretežko je breme odločanja in peza odgovornosti. In drobne koristi pomembnejše od velikih ciljev, kajne?

OSEL: Za začetek konca naj vam povem zgodbo o čuku in vrani. Sklenila sta čuk in vrana zavezništvo. Pa je vrana morala po hrano in je prosila čuka: “Prosim, čuvaj moje gnezdo in moje prelepe čudovite mladiče.” Čuk je poletel v duplo in zagledal kričoče goliče. “Tako grdi pa že ne morejo biti otroci moje vrle zaveznice!” In jih je požrl.

SOVA: Vsak naj poje, kolikor lahko prebavi!

OSEL: No, ni šlo za to.

LISICA: Sedite! Začnimo še enkrat!

Vsi se posedejo in vse je kot na začetku zasedanja – zaigrajo himno, pojejo – karikatura himne.

Himna

*Mi strumno stojimo,
se nič ne bojimo,
težave rešujemo
in smrti kljubujemo!*

Zavzeli smo elemente kar tri,
le ogenj, simbol življenja, sam tli,
na zemlji, pod zemljo, v vodi in zraku,
podnevi, ponoči, v zori in mraku,
v pripeki in mrazu ...

KRALJ LEV: Dovolj. Dovolj! Dovolj!!!

Štirinajsti prizor

BRAT LEV: Kaj me ne boš kaznoval?

KRALJ LEV: Seveda te bom. Postal boš moj točaj. Tele moram pa drugače prijeti! Zaprite jih. (*Jih odpeljejo.*) Posluh!

SOVA: Posluh!

OSEL: Posluh!

VSI (*mrmrajoč drug drugemu*): Posluh! Posluh! Posluh!

KRALJ LEV: Sedaj vam bom razodel skrivnost življenja. (*Dvigne pokrito dlan.*) Glejte jo! Glejte skrivnost življenja! (*Izpod robca potegne navadno jajce, sledi razočaranje.*)

VSI: Bah! Bek!

KRALJ LEV: Vaše razočaranje je razočaranost nad resnico. Ampak vi ste srečni, kajti za srečo vam zadostuje že laž!

PETELIN (*prekine mučno tišino*): Veličastni kralj! Rjovenje pravice v puščavi, voditelj resnici, naša zvezda v temi ...

KRALJ LEV: O, kukurinček, kje si pa bil? Kaj hočeš?

PETELIN: Kralj, pripravili smo vam praznovanje!

KRALJ LEV: Vem, tajne službe delajo!

PETELIN: Potem to ni presenečenje?!?

KRALJ LEV: Seveda je. Presenečen sem, da vam je sploh kaj uspelo brez mene!

LISICA: Kaj bomo z Deklaracijo?

SOVA: Kraljev razglas. Kraljev razglas! Končno paragrafi!

OSEL: Kraljev razglas!!

Vsi se umirijo, tišina.

KRALJ LEV: Odločil sem se – poenostavil bom vladanje! Nihče ni nemočen, roj čebel prežene medveda, jagnje lahko oslepi volka, leva lahko pokonča bivol, slona komar ... Vse je povezano, drug brez

drugega ne moremo: v travi je nebroj žuželk, ki so hrana prepelicam, s katerimi se hrani lisica, a njo žro leopardi. In ko ta pogine, zrasede iz njega trava. Vse kroži. In če tega ni – se vse ustavi. Boj je oče vsemu in čas je dete na prestolu. Neumnost in nespretnost lahko vsak kaznuje! A tudi pomoč lahko vsak pričakuje. Sposobni zlahka preživijo, a vseh sposobnosti itak nima nihče. A tudi nihče ni nemočen! Kdor ne najde sam smisla svojemu prebivanju, naj umre! Tak je moj razglas. A Deklaracija naj velja, kajti boljšega se ne boste spomnili še tisočletja!

VSI: Hura! Naj živi vladar!

Aplavz in vzkliki Kralju in njegovim: Lisici, Oslu, Sovi in Petelinu; himna v ozadju. ♪

Petnajsti prizor

Priprava na odhod na piknik, Zajci z ogledali.

KRALJ LEV: Dovolj je tega! Spletke, lobiranje, goljufige, lažni dogovori, zastrupljevalci, varave vojne napovedi, gluhi pogajalci, slepi opazovalci, strah pred prijatelji ... Dovolj! Razglašam: Vojna vseh proti vsem!

NETOPIR: Da, ssodni dan! O, očiščenje! Ooo!

LISICA: Kralj, ni tako preprosto! S tem se ne rešite spletk, le opravičite jih.

KRALJ LEV: Narava ni družba. Življenje hoče bit. Jaz hočem bit!

LISICA: Kralj, pametneje bi bilo ...

KRALJ LEV: Kaj!?!? Lisica ne izzivaj spet!

OSEL: Kralj, umirite se! Kdor nima pameti, je ne more izgubiti.

LISICA: Napuh je začetek poraza.

KRALJ LEV (*že hoče spregovoriti*).

PETELIN (*vskoči*): Kralj! Kaj ne gremo na piknik?

OSEL: Kralj, vsi so tu! Gremo?

LISICA: Ne gre tako. Ste se pa ja kaj naučili iz te komedije?

KRALJ LEV: Lisica, prav imaš. Bomo o tem na pikniku, velja?

PETELIN: Gremo, no, že, gremo!

KRALJ LEV: Da. Gremo. Permanentni piknik v naravi. Svež zrak, voda, gozd, savana ... Zdravo življenje!

Pridejo Zajci.

LISICA: Kaj pa vi zajci tule?

KRALJ LEV: Kaj je tole?

ZAJEC 1: Držimo vam ogledalo.

PETELIN: No, to vidimo.

SOVA: Vedno ti zajci, čisto brez reda in pravil!

KRALJ LEV: Čemu?

ZAJEC 2: Da se zagledate.

ZAJEC 1: Da ne bi česa spregledali.

KRALJ LEV: Da. (*Se ogleduje.*) No, dajte ga bolj k tlom, od spodaj zgledam veličasten!

ZAJEC 2: Že, že. Ampak vidi se vam – nerodno mi je! ... Vidi se vam spodnje perilo ...

KRALJ LEV: Zakaj zdaj odvrčate zrcalo?

ZAJEC 1: Naj vas vidijo še drugi!

KRALJ LEV: Zakaj pa?

ZAJEC 1: Ko v zrcalu uzrete ostale, so ti v njem uzrli vas. Pametni vlada z odsevi!

KRALJ LEV: Muš, tile niso neumni. Naj jih požrem?

OSEL: Morda še ne zdaj. Malo potrpljenja.

SOVA: Naj se jih lotijo najprej ministrstva in ministri.

KRALJ LEV: Prav imaš.

Šestnajsti prizor

PETELIN: Visočanstvo, kako ste se rešili, kralj?

KRALJ LEV: Podgane poznajo vse skrivnosti ...

LISICA: Rešetke so bile slabo zvarjene. Državna naročila in razpisi, pač korupcija kot običajno ...

SOVA: Če bi se vsi držali pravil, se to ne bi moglo zgoditi!

KRALJ LEV: Sova!?!?

Sedemnajsti prizor

Praznovanje, odhod – piknik.

PETELIN: Kralj, edino ljudje se niso odzvali vašemu pozivu!

KRALJ LEV: To pomeni vojno!

LISICA: Ne, kralj, to pomeni poraz.

KRALJ LEV: Zakaj?

LISICA: Ker po vsaki vojni ostanejo le poraženci, reveži in sirote ter prgišče domišljavcev.

KRALJ LEV: Kaj pa zmaga? Ta nič ne šteje?

SOVA: Oprostite, kralj, vsi so tu. Sem vse preštela. Le ljudi ni.

KRALJ LEV: Ti so res najslabši – nimajo ne hitrosti, ne mišic, ne moči, ne zob, ne krempljev.

OSEL: Ne kopit. Ti itak ne bodo preživel.

KRALJ LEV: Pustite jih! Še več – za kazen jim bom pustil – palačo.

PETELIN: Kralj!? Visočanstvo, ne! Ne palače!!

LISICA: Njihovo nasilje se prične onkraj telesa.

SOVA: Me ne žremo duš.

KRALJ LEV: Res je. Sami so izbrali. Dal sem jim priliko.

MORALA: Kaj pa jaz?

LISICA: Ostani tu. Na zabavah itak samo zdrabo delaš!

Odhajajo, Morala ostane sama in priplazi se človek po vseh štirih. Morala mu pomaga, da se vzravna in človek stoječ takoj vrže "kamen" v publiko – sliši se razbijanje šipe, tema.

Pojavi se napis:

Otroci moji, zdaj pa spat!

Zastor pade.

Epilog – Šarlatani

V ozadju praznovanje v naravi, pokanje ognjemeta, pesem za poklon.

*Tole je komedija nravi,
ki vas želi zabavati!
Saj kadar boljšega pač ni,
se z mamó svoje dece spi.
Pa saj si vedno vsak želi
še mnogo več, kot se dobi.*

*Zato pa pridite še kdaj,
ko vas življenje vrže v kraj
in ko res čisto ste na dnu,
takrat se spomnite, smo tu!
Še širno morje dno ima,
ponavljaj si nenehoma.*

*Pa naj bom revež, kaj mi mar,
samo da jaz imam denar!
Zato ne pozabite
in v denarnice sezite!*

*Vsi smo šarlatani,
to zapojte z nami!
Kaj pravica? Kaj poštenje?
Važno nam je le življenje!
Saj ko nam gre za življenja,
vsak nazore sproti menja!*

*Vsi smo šarlatani,
to zapojte z nami!
Vsi smo šarlatani!
Vsi smo šarlatani!*

Končno konec.

Dodatek

Poenostavljena oblika Splošne deklaracije pravic živega

Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih rastlin in živali (ZRIŽ), krajše Združenega bivajočega (ZB) ali popularno Združeno živo (ZŽ) na tisti izjemno pomemben dan z resolucijo številka 217 D (III).

Povzetek preambule

Generalna skupščina priznava, da so prirojeno dostojanstvo ter enake in neodtujljive pravice vseh članov skupnosti živega temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu in vobče v veselju. Pravice morajo biti zaščitene z močjo prava in pospeševati se mora razvoj prijateljskih odnosov med živečimi. Vrste in pasme ZB (Združenega bivajočega) so potrdile svojo vero v temeljne pravice ter dostojanstvo in vrednost bivanja nasploh in v posameznostih, v enakopravnost rastlin in živali ter so odločile, da bodo podpirale blagostanje, napredek in ustvarjanje boljših življenjskih pogojev v večji svobodi. Prav tako so obljubile, da bodo pospeševale spoštovanje pravic in skupno razumevanje teh pravic in svoboščin.

Povzetek Splošne deklaracije pravic živega

1. Vsi, tako organizmi kot celice, so svobodni in z vsemi se mora ravnati enako.
2. Vsi so enaki ne glede na velikost, nukleus, prebavni trakt, hrbtenjačo, živčni sestav, intelekt, spol, vero, jezik, okus in druge okoliščine.
3. Vse ima pravico do življenja, do prostosti, do varnosti in do prehranjevanja.
4. Nihče nima pravice s čimer koli ravnati kot s sužnjem niti nima nihče pravice kogar koli zaslužniti.
5. Nihče te nima pravice raniti ali mučiti.
6. Zakon mora obravnavati vse enako.
7. Pred zakonom in pred sodiščem so vsi enaki.
8. V primeru nespoštovanja pravic ima vsak in vse pravico do pravne pomoči.
9. Nihče ne sme biti po krivem zaprt ali izgnan iz svojega biotopa.
10. Vse ima pravico do poštenega in javnega sodnega procesa.
11. Vse velja za nedolžno, dokler ni spoznano za krivo.
12. Vse ima pravico zaprositi za pomoč v primeru, ko se mu želi škodovati, toda nihče ne sme vstopiti v tvoj brlog ali gnezdo ali habitat, odpirati tvojih genskih struktur, motiti pri razmnoževanju ali nadlegovati tebe in tvoje družine brez utemeljenega razloga.

13. Vse ima pravico potovati po lastnih željah.
14. Vse ima pravico oditi v drug biotop in zaprositi za zaščito v primeru preganjanja ali nevarnosti preganjanja.
15. Vse ima pravico do evolucije. Nihče in nič nima pravice temu, ker si to želi, preprečiti spremembe habitata ali celo biotopa in razvoja znotraj evolucije.
16. Vse ima pravico do sklenitve zvez in do ustanovitve družine v vseh mogočih oblikah.
17. Vse ima pravico do habitata, biotopa in do prehrane.
18. Vse ima pravico do svobodne odločitve glede prehranjevanja v vseh pogledih in do spremembe, če to želi.
19. Vse ima pravico izraziti svoje misli in namere ter sprejemati in širiti informacije, kot se mu zdi najprimerneje.
20. Vse ima pravico do svobodnega in mirnega zbiranja in združevanja.
21. Vse ima pravico sodelovati pri izbiri predstavnikov ali pri opravljanju javnih zadev v svojem biotopu.
22. Vse ima pravico do varnosti in do priložnosti za razvoj svojih sposobnosti.
23. Vse ima pravico do poštenega plačila v varnem okolju. Vse se ima pravico pridružiti razredu, rodu, vrsti, prehrabni verigi ali sindikatu.
24. Vse ima pravico do počitka in prostega časa.
25. Vse ima pravico do primerne življenjske ravni in do ustreznega ravnanja v primeru bolezni.
26. Vse ima pravico do igre, izobraževanja in izbire partnerjev.
27. Vse ima pravico udeleževati se kulturnega življenja svoje skupnosti in se v skladu s tradicijo in možnostmi razmnoževati.
28. Vse mora spoštovati "red", ki omogoča uresničevanje pravic in svoboščin te Deklaracije.
29. Vse mora spoštovati pravice in svoboščine drugih, družbo in splošno blaginjo.
30. Nihče nima pravice razveljaviti katere koli pravice in svoboščine te deklaracije.

Združene rastline in živali – ZRIŽ, krajše Združeno bivajoče (ZB) ali popularno Združeno živo (ZŽ).

Nika Leskovšek

Dramski svet Dušana Jovanovića

Sprožilni moment

Besedila Dušana Jovanovića so brezkompromisna, zarežejo direktno, stopijo na žulj samoumevnosti vedenja, ležernosti regularne morale in vsakršni ideološki svetohlinskosti (paradoksalno, kot se sliši). Takoj odprejo polje konfrontacije. Jovanović zaseka v samo bistvo klasične drame: starogrško *to dran* pomeni delovati, agirati, ukrepati, ravnati (po svoji vesti), drama je akcija (Kralj 1998: 5). Liki morajo takoj pokazati, iz kakšnega testa so, nobenega odvečnega besedičenja ni, nobenega “tujega komentarja” drugih likov, nobene “eksplicitne karakterizacije” oseb, pa naj ta ustreza dejanskemu stanju ali zadeva popačeno, subjektivno doje-manje stvarnosti. Ne! Takoj k dejanjem!

“Videti je, da se ne zavedate resnosti položaja. (*Streljanje se nadaljuje.*) Vsepovsod okoli nas divja vojna, teče kri, stari svet se ruši, glave padajo. Slišite te strele?! Ti luknjajo take kot ste vi – strahopetne filistre, samozadovoljne meščanske idiote, bebaste neangažirane barabe, neosveščene tipe, ki so se zavlekli v svoje smrdljive luknje in tam glodajo svojo skorjico kruha, si ližejo rane in nimajo volje, da bi storili kar koli. (*Vsi se spogledajo.*)” (*Norci*¹, str. 13).

Predstavlajte si, da vas gruča aktivistov prisilno mobilizira. “Dve izbiri imate: Ali greste z menoj in se s puško v roki opravičite pred zgodovino ali pa vas pri priči likvidiram” (prav tam). Zakaj je to nepojmljivo? Situacija za ležeren zahodnjaški okus skoraj presega mejo verjetnega. In verjetnost, kot vemo, je eden glavnih kriterijev za kvaliteto dramske poezije po

Za pomoč se zahvaljujem Slovenskemu gledališkemu inštitutu, Slovenskemu mladinskemu gledališču, Gledališču Glej, SNG Nova Gorica, knjižnici in videoteki AGRFT, Amelii Kraigher ter seveda Dušanu Jovanoviću.

¹ Zavoljo preglednosti in lažje berljivosti je pri navajanju virov oziroma pri citatih samega avtorja, Dušana Jovanovića, naveden naslov dela.

Aristotelu. Ko postane akcijska drama do te mere neverjetna, to pomeni, da je lahko samo resnična. Danes, v času uradne politične indiferentnosti, ali raje politične nemoči posameznika, navedene replike res zasekajo povsem drugače kot leta 1963, zato pa nič manj revolucionarno in radikalno.

Ne preseneča, da do izdaje *Norcev* ali *Zgodovinske igre 1963* prav tistega leta ne pride – zakaj to ni presenečenje, je že drugo vprašanje. Številka *Perspektiv*, v kateri bi morali iziti, je bila najprej zaplenjena, revija pa nato ukinjena. “Medtem ciklostirani deli Jovanovićeve drame [*Norci*] krožijo po ideoloških komisijah in partijskih arhivih Slovenije,” pojasni avtor (*Paberki*, str. 169). Igra pride na površje šele pet let pozneje v *Problemih* (marec/april 1968), v knjižni izdaji leta 1970 (Obzorja Maribor), edinkrat pa jo uprizorijo 8. 10. 1971 v SLG Celje (režija Zvone Šedlbauer). Ob tem je seveda logično, da je igra s to svojo zgodovinsko prtljago v manjši meri opozarjala na vsebinske in estetske probleme, predvsem je vseskozi vzbujala vprašanja glede ideološke polemičnosti. Že res, da je poskus oblastne diskvalifikacije in diskreditacije dram sodobnike dram dostikrat prikrajšal za to, da bi dramska dela ujeli ob pravem času, občasno celo, da bi jih sploh ujeli. Dolgoročno gledano pa je nalepka cenzure, ki se je držala določenega besedila, svojevrstna potrditev njegove kredibilnosti.

Prav odklonilna reakcija postane sumljiva, saj najprej izdaja določeno nelagodje političnega vrha. “Drugega junija 1964 (dva dni po razbitju premiere *Tople grede*) je potekal sestanek vodstva Drame (Štih, Negro) in delegacije Odra 57 (Rožanc, Kermauner, Smole, Jovanović). Tema razgovora je bila uprizoritev Jovanovićeve *Norcev*. Ko je Štih igro zaradi 'literarnih slabosti' odklonil, ga je Smole 'napadel, da je takšna obrazložitev udbaška’” (Bibič 2003: 379). Vsako odklanjanje, ki je v osnovi apriorno, potrjuje, da nekateri družbeni tabuji ostajajo nerazrešeni, ter pravzaprav nehote usmerja bralca, kam naj uperi pogled, da bo naletel na politično nezavedno tistega časa, na prikrite vzorce delovanja in razgalil “času primerno” ideološko oporo.

Vzorec politične diskreditacije se namreč skoraj predvidljivo ponavlja. Tako uvaja nenapisano pravilo, ki postaja simptomatično. Podobno kalvarijo na primer deset let pozneje prestane *Osvoboditev Skopja*, da bo primer še bolj zgovoren, gre za eno največjih jugoslovanskih dram po drugi svetovni vojni (Ljubiša Ristić), za katero so se, potem ko avtorjevo protestno pismo ni pomagalo, angažirali Jovanovićeve “kolegi, ki so potrpežljivo in vztrajno vršili maratonski pritisk na oblast in celi dve leti mehčali partijske veljake, da so končno prižgali zeleno luč za uprizoritev” (*Razodetja*, str. 146). Osmega novembra 1978 so jo nato odigrali v SNG Drama, medtem ko je kulturni status dobila z Ristićevo uprizoritvijo v KPGT (Kazalište, pozorište, gledališče, teatar).

A kalvarije tu še zlepa ni konec. Še bolj na očeh javnosti je polemičnost ali “spornost” *Karamazovih* oziroma *Prevzgoje srca* (1979). Igrani je bila namreč že leta 1980 prisojena Grumova nagrada za najboljšo slovensko besedilo (pa tudi Gavellina nagrada), njeno kvaliteto pa je nesporno potrdila več kot uspešna uprizoritev v SLG Celje (režija Mile Korun). Med obema mejnikoma pa je bila v Beogradu že izdelana predstava tik pred premiero vržena z repertoarja. Ne po naključju se je to zgodilo tik pred Titovo smrtjo, kljub temu pa besedilo sproža polemike glede razlike v cenzuri po deželah Jugoslavije (prim. Troha). S tem dejanjem so “*Karamazovi* [...] postali kultno dramsko besedilo, metafora za nesvobodo govora. S to prepovedjo je oblast priznala, da sta Goli otok in informbiro tabu temi” (*Razodetja*, str. 145). Če sklenemo. Reakcija oblasti je sprožila točno nasproten učinek od zelenega. Prepoved besedila in poskus njegove diskvalifikacije sta tista, ki dokončno potrjujeta politično moč besedila, predvsem pa pri občestvu in tudi zanamcih podžigata ogenj zanimanja zanj. Poskus izbrisa določene drame iz zavesti jo navsezadnje pomaga neizbrisno ohraniti v spominu.

Estetska razgibanost

Vseh omenjenih problemov nismo načeli zato, da bi ugotavljali načine cenzuriranja in javno ali “literarno moralo”, ki se seveda povsem razlikuje od današnje. Jovanovičevih dram ne moremo brati mimo njihovega konteksta (pa čeprav je treba danes za razbiranje le-tega že kdaj brskati po dokumentih). Razumljivo je, da so pri branju tistih del, ki so bila cenzurirana, v ospredju ideološke podmene igre. A vendar, tako kot Jovanović bere Shakespearja skozi Jana Kotta in *Hamleta* vedno znova citira v novih kontekstih svojih dram, tako tudi piše – za sodobnike. Zaradi tega je treba tvegati odmik od izvornega konteksta in tako Jovanovičeve zgodnje drame spet in spet obnavljati in na novo brati. Pričujoči prispevek je vsaj poskus takšnega ponovnega pregleda Jovanovičeve dramatike v spremenjenih okoliščinah, z zavestjo o vedno novih kontekstih in novih bitkah, vojnah, ki smo jim vsakodnevno priča, medtem ko osrednji človeški problemi, ki jih odpira Jovanović, ostajajo v temelju nespremenjeni oziroma nerazrešeni.

S katerimi sredstvi avtor doseže kritični naboj in (politični) učinek, je seveda zelo odvisno od literarnih stilov, ki jih Jovanović v svojem raznolikem in obsežnem opusu rad menjava (poleg dramskih del, ki jih je trenutno kar 29, sledijo še dela, katerih je soavtor, in odrske adaptacije,

eseji ter pesniška zbirka in roman). Ko se giblje od norčavega ludizma, celo vitracovskega “anarhičnega humorja”, nato smisla izpraznjenega camusovskega absurdizma do angažiranega brechtovskega historicističnega ošvrka v epskem gledališču pa pirandellovske resnice znotraj (gledališke) iluzije, navsezadnje zajame še “osvobajajočo moč parodije” s trivializiranimi prijemi popkulture in še in še, se Jovanović vseskozi prilagaja družbeni situaciji in v ustvarjalni vnemi uporabi kombinacijo raznih žanrskih hibridov oziroma pankrtskih iger, kot jih sam imenuje.

Znamke, nakar še Emilija, njegovo tretje dramsko delo, poimenovano tudi “pirandellovska groteska”, si na videz ni delilo težav v vrsti prej omenjenih besedil. Ni pa ostalo neopaženo že zaradi golote glavne igralkke Majde Kohek na odru, kar je bila inavguracija telesa v profesionalni gledališki inštituciji. Stilno *Znamke* bazirajo na dramatiki absurda, vendar ne le ob boku najbolj znanima predstavnikoma, Ionescu in Beckettu, temveč tudi tistim bolj konkretno politično angažiranim dramatikom iz vzhodnega bloka, katerih drame so bile, umljivo, sporočilno tudi bolj metaforično “zakamuflirane”. Nenazadnje je leta 1969 Jovanović v Mali Drami režiral *Obvestilo* zloglasnega Vaclava Havla, v šestdesetih letih pa se je drama absurda dodobra uveljavila z režijami Žarka Petana, in prav on je leta 1969 tudi režiral *Znamke*. Kaže, da *Znamke* ne gre odpraviti kot politično imobiliziranih, morda so le precej bolj kodirane in pretkane.

Po drugi strani se ob vseh burnih dogodkih s (politično) cenzuriranimi besedili dogaja, da smo najbrž precej manj seznanjeni s *Sinopsisom za Happening Hlapci*, ki ga je po Štihovem naročilu v Drami Jovanović pripravil za sezono 1968/69, režiral pa naj bi ga Žarko Petan (glej Orel). Provokativna, aktualna, predvsem pa formalno-estetsko prebojna in žal (še) nikoli realizirana predloga. Ne pozabimo, da Dušan Jovanović ni revolucionar le na ravni vsebine, temveč tudi na ravni formalno-estetskih zakonitosti dram. Vsekakor je *Happening* izdajal vsaj posredno povezavo s sodobnimi performativnimi tokovi, ki so takrat vladali na zahodu (tudi čez lužo), ki so v dogajanje umestili več čutnih vtisov in medijev, mejili pa so tudi na spontan in neponovljiv utrip življenja.

O vzrokih za zavrnitev oziroma nerealizacijo lahko morda ugibamo s pomočjo Bibiča, ki ob spornih, a gotovo estetsko manj radikalnih uprizoritvah Cankarja v šestdesetih letih in tudi pozneje pravi naslednje: “Mnogi med njimi [slovenskimi fundamentalnimi branilci kulturnih vrednot] so kar naprej ponavljali zahtevo, da bi morali celo s pomočjo sodišča zaščititi nedotakljivost slovenske klasične dramatike in uprizoritve ‘mimo in proti’ avtorjem kratko malo prepovedati” (2003: 399). Je mogoče, da tovrstnih estetskih mahinacij s happeningom takrat niso jemali resno, ali, morda

bolj verjetno, se je bilo bati, da bi Cankarja brali manj po črki kot po duhu in bi njegovo pregovorno nepokorščino vladajoči misli mislili sodobno? Kaj to pove o vrednosti klasike kot zaščitenem muzejskem eksponatu?

Kakor koli že, most med inštitucijami in sodobnimi performativnimi praksami v tistem hipu ni bil izpeljan (glej Orel). Tudi kontroverzna *Pupilija papa Pupilo pa Pupilčki* je bila navsezadnje realizirana izven inštitucij. Za nerealiziranim happeningom pa je ostala sled izvira, manifestno besedilo Jean-Jacquesa Labela, enega pionirjev performansa v Evropi, ki ga je Jovanović prevedel skupaj z Andrejem Inkretom, pri čemer sta prevajalca "izkričala" naslednje besede: "Da je svet igra, znotraj katere smo mi sami igra" (Label 1967: 149). Sled vodi nazaj k *Norcem*. *Norci* so namreč zvezani z ludizmom, ludusom, torej z igro. Tudi *Znamke* se pravzaprav začnejo z naslednjimi besedami: "Igrajte se vsi, ki v igri sodelujete," z odličnim spoštovanjem Dušan Jovanović." To ni le referenca ali moto, pač pa eksplicitno povabilo ustvarjalcem (in navsezadnje tudi gledalcem), naj se pri igri čim bolj kreativno angažirajo.

Spet *Norci*?

Je pa to tudi iztočnica, da se vrnemo nazaj k *Norcem*, ki so nekakšen *homage* Huizingi in njegovi teoriji igre, igre kot "primarne[ga] formativne[ga] element[a] celotne človeške kulture" (Kralj 2013: 401). Vrtajoče vprašanje, ki ostaja, je, kaj je bilo v času socializma bolj subverzivno: razglasiti vse revolucionarje/aktiviste za norce in ljudi za instrument v rokah norega uma, kot se navadno glasi interpretacija te drame, ali razglasiti, da revolucija, ki jo razglašajo, preprosto ni prava, da rabimo boljšo, bolj avtentično? In kaj bi bilo bolj noro danes, v časih uradne (beri volilne) politične apatije, ki je nasledek politične nemoči posameznika, po drugi strani pa brbotanja raznih oblik javnih protestov? Kakšen sodobnik so *Norci*? A najprej, za kaj v resnici pri *Norcih* sploh gre, kaj je resnica tega dela?

"Resnica je iz rodu deževnikov: razsekaj jo na sto koščkov in iz vsakega bo zrastle nova žival" (*Norci*, str. 21). Temu Jovanovićevemu mnogoplastno zasukanemu besedilu ni lahko priti do dna. Načenja tako mnogovrstne in kontradiktorne postopke, kot ta (osebni) boj za pravo stvar in krvava življenjska investicija v mlinu ideološke in vojne propagande, ki ji botrujejo zlaganost vsakokratnega oblastniškega sistema, imperialistični in kapitalski interesi ter popačenost zgodovinopisja. Zveni znano? Jovanović uvede skupinico študentov, v kateri so karseda različni in na videz nezdržljivi tipi: motivator, dežurni provokator ali nasilnež,

karieristični oportunist, bojazljivec ali pacifist, vojna sirota, ki bo nesojeni oče vojni siroti. Jovanović da vsakemu svoj glas. Vsak še tako obskuren (ideološki) pogled je v tej polifoniji avtorjevih glasov enakovredno zastopan, tudi njihov najemodajalec, belogardist (dramatikova tehnika je slična preizkušanju magičnega “če bi” po Stanislavskem, kot nekakšno igralsko vživljanje v različne vloge). Jovanovićev recept je naslednji: vse skupaj vrže v svojevrsten sociološki eksperiment, vročo situacijo, ter opazuje, kako eksplozivna kemična reakcija bo stekla. Vdor norcev z začasnim revolucionarnim udarom je le svojevrsten katalizator.

Začne se povsem nedolžno, s peterico študentov, ki se v nedolžni spozabi igrajo svoje neškodljive igrice, ne da bi se pri igri zavedali konteksta, revolucije, ki se dogaja pred njihovimi vrati. Na neki način igra *Norci* – medtem ko bralec/gledalec skuša razvozlati pravila njihove interne igre – tako vzpostavi svoj kod in horizont razumevanja, ki je igra kot taka. Le da v toku igre dobiva vse bolj resne, če hočete politične, dimenzije. *À propos* te podobe: spomnimo se tiste karikature “Iarpurlartizma”: umetnika, ki v svojem studiu osamljeno in zaverovano ustvarja pred odprtimi vrati revolucije, popolnoma brez zavedanja konteksta, v katerem ustvarja. No, v *Norcih* revolucija z ulice vdre naravnost skozi glavna vrata. Peterica študentov, ki ji (številčno pa tudi provokativno metaforično) v igri ustreza peterka norcev (peterokraka ima pač pet krakov, in, denimo, ustreza peterki košarkaških igralcev na parketu), že načne nedotakljivost javnega reda, še prej pa hišnega, seveda pa tudi javne morale in ideološke snage. A vse skupaj je precej pobalinsko nedolžno. Ko pa na drugi strani norci, ki so pobegnili iz varstva institucij, načnejo državni red in sprožijo pravo pravcato revolucijo, se začne drama. Drugo je, kaj z njimi stori zgodovina.

“Prav” je “le relativna zadeva, fantje” ali prav je lahko le eden, zgodovinski (ali kot se grenko ugotavlja v *Osvoboditvi Skopja*, bo pomembno predvsem to, kako se bo vsakdo znašel po vojni). “Če že mora biti preteklost, jo bomo pa rehabilitirali s sredstvi avtokritike, s kesanjem, ponarejanjem dejstev, lepotečnimi sklepi za prihodnost, ali pa čisto enostavno z lažjo” (*Norci*, str. 49). (Jovanović namreč z orwellovskimi poudarki vedno problematizira uradno pisanje zgodovine, če ga že ne postavi v ironične oklepaje nasmeška.) V uradnem razglasu je angažma *post festum* obtožujoče etiketiran: “skupina nevarnih manijakov”, “dejanje neodgovornih blaznežev”, pozneje pa je z vrhovnega piedestala kot potrditelj in porog nemoči upora deležen le še perverzne miloščine in bolj spravljivega tona ter celo teptanja dostojanstva: “zabloda duševno bolnih”. Pa je res? Zdi se, da je celoten kaos v funkciji naslednjih oklepajev realnosti. Medtem ko na političnem mitingu slavijo zmago “regularne

oblasti” – ki je po vsem videzu čisto navadna vaška veselica, kaj pa drugega –, v istem hipu iz zvočnikov hitijo razlagati zamisel o “univerzalnih državnih zaporih”, ki bodo za vse in vsakogar in bodo dobili nov smisel kot najbolj demokratična ustanova, kjer bodo ustvarili novega človeka in bo fizično delo izenačeno z umskim, se bralec vendarle sam zase predvsem in končno sprašuje, kdo je tu res nor.

Zgodba se po zadušitvi državnega udara ne konča. Jovanovića v razkinjavanju senčnih strani totalitarizma zanimajo vse faze revolucije – izbruh, potek in njeno obeležje v zgodovini ter seveda posameznik kot neznamenit kolešček v kolesu zgodovine. Zanimajo ga principi vzpostavljanja vodstva, (ideološka) mobilizacija in angažma kakor tudi razpad skupnosti, skratka vse silnice zgodovine, ki formirajo (politično) skupnost in posameznike v njej. Človek kot politična (in hkrati gledališka) žival. Nekaj teh mehanizmov je skozi princip igre in ritualnost pa tudi trivialnost popkulture subverzivno raziskoval tudi v legendarni predstavi *Pupilija, papa Pupilo pa Pupilčki*.

Revolucija na ironičen način, a vsekakor postane nekakšna obredna iniciacija v družbo, kjer se vsak sooči s sabo in drugim; indikator, kjer se pokaže, kdo je kdo – razpre se vprašanje identitete, ki bo pozneje v Jovanovićevev opusu tako odločilno. Naj bo lažna ali ne, gola simulacija, igra v igri, jasno je, da je revolucija v drami povzročila razcep, tako rekoč ideološki razkol med prijatelji. V tej komediji zamenjav in pomot, kjer na koncu nesporno vlada ideološki kaos, fantje, prej najboljši prijatelji, ostanejo vsak na svojem bregu ter v imenu zgodovine drug drugemu zadajajo tudi smrtne udarce (ta profetska diagnoza vojne se pozneje še bolj kruto izkaže v *Balkanski trilogiji*, še zlasti pa v *Antigoni*).

Igra v igri

Jovanović v *Norcih* izhaja iz predpostavke igre. In kot vemo, igra ni zaresna – čeprav je lahko smrtno resna za udeležence, je le začasna okupacija in intervencija v realnost –, je na neki način lažna. Kaj pa če princip igre naselimo v lažno podobo (politične) stvarnosti, stvarnosti, ki zgolj na videz deluje v imenu “načel svobode, demokracije, enakosti, proletarske solidarnosti ...” (*Norci*, str. 12), ne da bi ta načela tudi dejansko izvajala. Naravnost nenadkriljiv je na primer prizor simuliranega sodnega procesa, ki ga peterica norcev pripravi v brivnici (zlasti ker četrti norec nastopa kot izvedenec za psihiatrijo), kjer se sodi “predstavniškim telesom družbenopolitičnih skupnosti [...], ki so poverjene jim funkcije oblasti

zlorabljali, zboljševali svoje življenjske in delovne razmere ter prostovoljno nastopali z ukrepi, ki niso prispevali k uresničevanju in reševanju tistih vprašanj, ki so posredno ali neposredno zvezana s krepitvijo interesov človeka občana ...” (*Norci*, str. 25). Aktualnost takšnega sojenja danes ter dejstvo, da je od nastanka besedila minilo pol stoletja, govorita sama zase.

Če torej takemu stanju – kjer se vsi le pretvarjajo, da verjamejo v komunistični sistem, tako kot se igrajo Dedka Mraza zavoljo fiktivnega “subjekta, za katerega se predpostavlja, da verjame” – podtaknemo fiktivno situacijo, kjer se Dedek Mraz res prikaže, je rezultat njene vsebine, kot sanje v sanjah, pravzaprav resnica. Naše (politično) nezavedno. Kot v hamletovski mišnici, ki jo Jovanovič nenehno nastavlja likom in resnici. Razkriva pa, da navsezadnje vsi predvsem hočemo verjeti. “Bil sem precej optimističen. Lahko bi celo rekel, da sem verjel, da je socialistični sistem v bistvu dober in potrebuje le spodbudo, da bi se ta dobrota do konca izpričala.” (*Razodetja*, str. 147). *Norci* tako ne implicirajo nujno popolne aktivacijske distopije za “pravo” stvar, čeprav je vsaka trditev ali dejanje v drami, vsaka navidezna teza, tipično jovanovičevska takoj nato pretresena z druge perspektive ali ji je zoperstavljeno nasprotno mnenje ali pa je, še “huje”, ošvrknjena v pogledu nazaj, s polno mero ironične distance. Jovanovičevska distanca je tako časovna kot prostorska in se zaveda zahrbtnega delovanja ideologije, ki se lahko nezavedno vsiljuje tudi avtorju. Njegova inventivna izmuzljivost je daleč od teznosti.

Ni težko zaznati subverzivnega naboja, zaradi katerega *Norci* niso priplavali na površje že prej. A v naslednjem navedku ga lahko skušamo interpretirati tudi s pomočjo Huizinge in seveda teorije igre: “Igralec, ki se upira pravilom ali se jim izmika, kvari igro. Tak kršitelj je nekaj povsem drugega kot prevarant. Ta se namreč dela, kot da igra igro, in na videz še zmeraj priznava njen čarni krog. Soigralci mu njegove grehe laže odpuščajo kot kršitelju, kajti ta ruši sam njihov svet.” Jovanovič torej postavlja pod vprašaj nadaljnji obstoj sveta v njegovi trenutni obliki. Posledice pa so za takšne, ki se igrajo in nenehno izumljajo nove in nove igre, po Huizingi neizprosne: “Zato ga je treba uničiti, saj ogroža sam obstoj skupnosti igrajočih” (Huizinga 2003: 22). Raje si ne predstavljajmo (ali pač!), kaj bi pomenilo, če bi bili k igri dobesedno povabljeni še gledalci.

Znamke, nakar ...

Takšen svet prenarejanja je svet Emilije, kjer vsakdo igra svojo vlogo, ne da bi zmogli v tem menjavanju identitet pravzaprav ugotoviti, katera je

prava: “Kakšno vlogo pa ti igraš v tej komediji? / Jaz ne igram nobene vloge, nobene vloge več...” Filatelist najprej prizna, da je ropar, potem pisatelj in morda niti to ne, ampak svojega neskončnega arzenala življenj ne more niti prav izčrpati, ker ga prestreže Emilijin strel, strel prave pravcate tajne agentke. Ženska, ki je vseskozi delovala na spektakelski površini, na medijski ravnini, zbirateljica lepotnih nazivov na tekmovanjih, se izkaže za ultimativno tajno agentko, skratka za kameleona identitet, pri čemer je v igri nenavadno, da imata tista, ki sta zagotovo na tajni funkciji, edina lastni osebni imeni: Albert in Emilija. Medtem ko se Filatelist in Možakar v drugem dejanju zamenjata – potem ko se celo prvo dejanje pravzaprav pogajata –, najprej zamenjata lastnino: znamke za Emilijo, nazadnje pa pravzaprav drug drugega (svoji mesti v nizu družbeno-simbolnih odnosov). Čeprav nihče ni to, kar se zdi – Filatelist ni filatelist in Možakar je morda tajni agent –, se podata v neznano, drugam, raje, kot bi ostala “pri sebi”.

Ne pozabimo, da gre za igro o reifikaciji in alienaciji, kar nenazadnje potegne za sabo vprašanje, ali je mogoča zamenljivost posameznikov v sistemu, ali so člani res enakovredni? Naj omenim vsaj Žižka: “Kako je ontološko mogoče, da je najgloblje 'odnose med ljudmi' moč premestiti na 'odnose med stvarmi' oziroma jih nadomestiti z njimi?” (Žižek 1997: 156). Fetišizirani družbeni odnosi, ki sledijo blagovnemu fetišizmu, so značilni predvsem za kapitalizem (in tu je kleč), zameglijo razvidnost odnosov med ljudmi v organizaciji proizvodnje – družinskih odnosov ali odnosa gospodar-hlapec –, kajti ti odnosi se prenesejo na stvari. “Paradoks ni v tem, da ljudje tega ne bi vedeli, ampak v tem, da v svoji družbeni dejavnosti delujejo *kot da* tega ne vedo.”

Kdo je kdo, ko se znamke zamenjajo za Emilijo in se Filatelist naseli na Možakarjevo mesto v nenavadni skupnosti (z Albertom), pravzaprav pa prevzame mesto “služkinje” in “družice”, medtem ko mora Možakar z znamkami v nahrbtniku ven, na ulico. Ampak ne gre samo za fetišistično “postvaritev” odnosov med ljudmi, ampak za dejstvo, da “spregledamo nevidno simbolno strukturo, ki upravlja te odnose”. Zanimiv poudarek v drami je seveda skrivna mreža, v delovanje katere so hote ali nehote vključeni vsi akterji. Cela igra je ena sama skrivalnica identitet, kriminalka in akcijska drama. A to ni vse. Zdi se, da je poskus zamenjave blaga, znamk in statusnega simbola med Filatelistom in Možakarjem, neuspešen. Fetišizem namreč “označuje stanje, v katerem je učinek neke 'strukture', neke mreže, (napačno) dojet kot neposredna lastnost posamezne entitete” (Žižek 1997: 147). *Znamke* tako zavrtajo luknjo v “naravno” dojemanje znamk in njihove vrednosti, kakor tudi v postvarelost odnosov med ljudmi. Tudi po zamenjavi (lastnine) med Možakarjem in Filatelistom,

Možakar ostaja *wanted*, tako na spisku najbolj iskanih ljudi v državi, kot tudi najbolj zaželena oseba v četverici. Na koncu se vsi v smrtnih krčih zvijajo okrog trupla Možakarja, ultimativne karizmatične srčike (politične) intrige.

Lahko pa vse skupaj primemo z drugega konca. Navsezadnje celota nehote deluje kot metafora za paranoidno strukturo oblastnega sistema (iz šestdesetih let prejšnjega stoletja), kjer nič ni tako, kot je videti, in seveda za umetnost delovanja znotraj njega. Je vse skupaj le skrivna operacija nevarne vohunske organizacije pod tajno šifro: *Znamke, nakar Emilija*? Kje je v drami tisto poejevsko sporočilo (ki se navadno ne skriva, ampak leži na najbolj očitnem mestu)? Ali je drama sama le šifra za tajna (umetniška) sporočila? Morda ti vohuni vedo celo več o likih (in avtorju) kot oni o samih sebi. No, ja, ali pa tudi ne. *Znamke* navsezadnje niso bile cenzurirane. Jovanović pa je mnogo pozneje izdal, da so "bele kure v *Znamkah* metafora za uniformo. Vse so iste pasme, iste barve, enako raščene, enako 'oblečene'. Predstavljajo uniformirano silo, represijo, trdo roko. To je 'formacija', ki 'odnese' trupla" (Trefalt 2009: nepag.).

Delovanje pod krinko v žanru kriminalke je idealno za osnovno identifikacijsko dilemo (nakazano že nekje med Heglom in Spinozo): ali sem, kar si (na skrivaj) želim biti, na najboljši poti do svojega najbolj notranjega ideala, ali sem tisto, kako se kažem navzven, kako *delujem* v dejanjih, kako me drugi vidijo od zunaj. Nadgradnja je seveda ta, da ne eno ne drugo ni neodvisno drug od drugega in se prežema.

Ta osnovna identifikacijska dilema je seveda idealna za gledališki model: "Prekleta dobro si odigral vlogo filatelista. Prekleta prepričljivo si bil strasten in trčen. Verjel sem, da si res filatelist in da so znamke tvoje." (*Znamke*, str. 44). (Ni zaman starogrška beseda *hypokrites* prvotno označevala igralca kot tistega, ki interpretira dramo, lik ali realnost.) "Brez skrbi", vse to bo dobilo epohalno, kruto eksistencialno nadgradnjo in epilog v etični in humanistični dekonstrukciji zahoda, njegovi mediatizaciji in kulturološki samoukinitvi, v *Uganki korajže*, kjer se igralka sooči z realnim svoje vloge, zahod pa z realnim svoje eksistence – z vojno.

Igranje (družbenih) vlog

Kaj nam to retrospektivno pove o *Norcih*? Še ena stvar je v zvezi z identiteto v *Znamkah*, ki se navezuje na *Norce*, namreč vprašanje: Kdo te pošilja? (Pri tem pa vemo, da sta ironija ter "žlahten" padec smisla modernih dram prav v tej odsotnosti *pošiljatelja* (in prejemnika) v aktantskem

modelu drame ter posledična metafizična osamljenost likov po drami absurda.) A vprašanje ne odneha: V imenu koga nastopaš? Posameznik v tem kolektivističnem sistemu preprosto ni pojmovan kot samostojna, samoiniciativna entiteta, ampak skoraj kot del teorije zarote.

V splošnem gre za problem reprezentacije. Viktor, partijski funkcionar v *Razodetjih*, se, denimo, žene znebi, ker ni bila "reprezentativna". Že v *Norcih* se liki ravna po *ready made*, vnaprej izoblikovanih vlogah, ki jim jih ponuja sistem (danes v svetu spektakla in potrošništva ni dosti drugače). Na nezavedni ali vsaj nereflektirani ravni gre torej za prevzemanje nastavljenih vlog, "razstavnih tipov" kot "moralnih herojev" družbe, ugotavlja eden od študentov; igranje vlog v nekem vnaprej predpisanem sistemu, ideološki propagandi, ki poganja svet zabavnštva in mediatizacije (navsezadnje pa tudi klasične drame). "Ukazal sem juriš in naskočili smo tiste pse kot v pravljici, kot v filmu!" (*Norci*, str. 34). Študenti le prevzemajo obrazce vedenja, ki so na trgu, ne da bi se dejansko zavedali posledic, smrt je le del mašinerije, ki ima prav tako predpisan obrazec delovanja: "Glej, punčka [...] Pozabi na frajerja, čast in slava mu! Glej, njegov spomin počastimo z minuto molka. (*Nekaj hipov tišine*.) Tako ga tudi zagrebemo: z vsemi častmi, ki se vojaku spodobijo ... si zadovoljna?" (*Norci*, str. 34.) Pustimo za hip Antigonino vprašanje, čeprav se malo za šalo malo zares že napoveduje. V *Norcih* je vse pravzaprav prikazano stripovsko, akcijsko, na dvodimenzionalnem planu. Protokoli postanejo papirnat mehanizem, ki realnosti ne zadovoljuje, nasprotno pa se realnost vedno bolj približuje papirnatosti.

Za *to dran*, delovanje, ki smo ga uporabili za definicijo drame, obstaja v angleščini lepa beseda *to act*, ki obenem pomeni tudi pretvarjati se, obnašati se in ne nazadnje "igrati". Iz internih in tekmovalnih "igric", ki jih študentje igrajo na začetku, se situacija zaostri v igranje vlog, torej mimetičnih igric posnemanja – kot v filmu ali v gledališču. Jovanović naenkrat daje poudarek maniri igre, od bolj naturalistične do patetične, ki doseže vrhunec v "uprizoritvenih napotkih" ob smrti Tineta: (*komedijantsko*) Kaj? Kdo? Kdaj? Kako? (*Igra razburjenje, se vrže na truplo, ga treplja po licih, trese, mu daje umetno dihanje itd.*) Kri! Kri! ... (*Tragično zlomljen*.) Moj prijatelj je mrtev in moji sovražniki živijo ... o! ... o! ... o!" (*Norci*, str. 51). Jovanovića navsezadnje zanima princip igre, ne samo na ravni gledališča, ampak ustvarjanje situacij v realnem življenju, v katerem so mladi fantje v igri tako iznenada in vendarle izigrano pahnjeni, kako se igramo družbene in zasebne vloge, voditelje in ljudstvo, heroje in norce, prijatelje in zaljubljenca, in kaj je od vsega skupaj sploh še ostalo.

Tudi sicer je pri Jovanoviću zaznati precej ukvarjanja z maniro igre,

kar seveda izhaja iz njegove gledališke ali, boljše, režijske prakse. Večkrat namreč v didaskalijah opomni na stil igre. Denimo v TV-igri *Sobotno dopoldne* (precej krajša variacija dramskih *Generacij*) si avtor v daljšem pasusu da opravka s skrbnim orisovanjem morebitnih zagonetk pri uprizarjanju in strne svojo “željo” takole: “... da se pričujoča igra giblje na zelo občutljivem in tveganem robu med najrazličnejšimi (pri nas dobro znanimi in razmeroma lahko obvladljivimi) žanri katerih enoznačnost avtorja tega besedila plaši in prav gotovo ne zadovoljuje.” (3 *tv igre*, str. 59). Ne pozabimo, da pri tem prav tako velik del pozornosti pade na ukvarjanje z jezikom (kar se nam bo kmalu pokazalo tudi v *Žrtvah mode bum-bum*). *Generacije* v MGL so bile navsezadnje ena prvih iger, ki je uvajala sleng na institucionalni oder (režiral Žarko Petan).

Po podobnem principu, kot so Jovanovićeve igre žanrski hibridi ali pankrti, kot jih sam imenuje (*Jasnovidka* na primer nosi oznako “pankrt-ska igra z žanrskimi motnjami”), so na neki način *Norci* igra z “napako”, avtorsko namerno seveda. Ne gre le za priredbe ali, boljše, aluzije na znan dramski repertoar: Vitracovega *Rogerja* (*Viktorja ali Dan mladosti* Jovanović celo podnaslovi: *Jugoimprovizacija na temo 'Victor ou les 'enfants au pouvoir' R. Vitrac*), Sofoklesovo *Antigono*, Brechtovo *Mater Korajžo* ... Tako kot se, denimo, v *Norcih* “Na juriš” predvaja v dixieland verziji, s čimer ohranja sicer prepoznavno, a ne povsem domačo inačico, Jovanović vnese potujitvene efekte v vse igre, kar seveda omogoči gledalcu, da z dobro mero dobrodušne distance zre v napake ali bolj “usodne zmote” “na odru”.

Plejboji kot tipi: razstavni modeli in junaki

Parodijo herojev ali razstavo vedenjskih tipov Jovanović radikalneje zaostri, ko se spomni idealnega primera iz zgodovine gledališča, in leta 1972 napiše *Življenje podeželskih plejbojev po drugi svetovni vojni* (po predlogi *Trije rogonosci*). Namreč, v *commedii dell' arte* je scenarij, t. i. *canovaccio*, s pripadajočimi domislicami, monologi ali dovtipi (*lazzi*) vnaprej predpisan: “poleg stalnih oseb” seveda temelji na dobršnem delu improvizacije, kakor tudi na znanih temah: “spletke, ki jih naklepajo služabniki (*zanni*); zmagoslavje mladosti nad ljubosumno in skopuško, vendar bogato in zato gospodujočo starostjo; in ljubezenske težave in radosti” (Kralj 1998: 73). Že sam Jovanović v uvodni didaskaliji spomni režiserja na možnost improvizacije, pantomime in muzikala, torej uporabljanja vseh mogočih odrskih in igralskih izraznih sredstev. Tako kot

na ravni likov Jovanović postopa tudi na ravni formativnih opredelitev besedil. Niti raba identitete, niti forme, niti žanrov pri Jovanoviću ni samoumevna, kaj šele enoumna. Nikjer se ne ravna po dramskih oziroma družbenih predpisih, ampak so ti le izhodišče za performativni, uprizoritveni odmik v praksi delovanja.

Seveda pa se vedno ukvarja s problemom "aktualizacije". Eden takšnih je problematizacija klasičnega dvojca nepragmatičnega gospodarja in njegovega premetenega služabnika oziroma posrednika z njegovo ljubljeno, ali drugače, problem aplikacije odnosa gospodar in hlapec iz monarhije in aristokracije na brezrazredno socialistično družbo. (Gre za problem, ki ga še danes, v nekoliko drugačni obliki, prepoznavamo marsikje pri poskusu aktualizacije Molièra, Goldonija, Lope de Vege). Jovanović vzpostavi model, kako še danes uprizarjati avtorje, ki v obratih in parih likov temeljijo na *commedii dell' arte*. Njegovi *Plejboji* pravzaprav niso samo svobodna adaptacija teksta, ampak uprizoritveni model, režijska oziroma, raje, aktualna dramaturška interpretacija, ki jo vpiše v novo besedilo.

Aktualizira pa jo predvsem s tem, ko spet dregne v aktualno družbeno stvarnost, ki nacionalizacije v praksi ne izvaja prav dobro, moto igre je namreč: "Tuje hočemo, svojega ne damo." S čimer se v teoriji strinjajo vsi, v praksi pa prihaja do zanimivih kolizij. Jovanović prevede moto v ljubezenske igrice in izziva zaščitniško ljubosumnost, kako združiti obrambo lastnega teritorija z osvajanjem novega, nasproti svobodnemu posamezniku in svobodni ljubezni (v čemer je seveda seme seksualne revolucije).

Jovanović se skozi celoten opus malo za šalo in malo zares poigrava z idejo družbe brez privatne lastnine ali pa vsaj brez posesivne, lastninske ljubezni, morda nekakšne idealizirane komune – nakazana je recimo v *Don Juanu*, pa v *Viktorju*, tudi v *Zid, jezero* in posledično seveda v *Boris, Milena, Radko* kot nekakšnemu komplementarnemu nadaljevanju slednje. A bolj kot vprašanje dejanske realizacije komune vrta v zadržke, ki bolj kot vzrok zaščite postanejo vir destruktivnih obračunov z drugim. Tudi konec *Plejbojev* je pravzaprav ironično utelešenje cilja brezrazredne družbe, vsaj v ljubezenskem sporu poenotena skupnost brez navzven štrlečega – deviantnega in ekscesnega – posameznika: "Nazadnje se ves ta festival mesa, ta karneval [poudarek N. L.] kože, ta orgija krvi zavozla v trden, nerazrešljiv klobčič, ki nazadnje le obmiruje."

Karnevalizacija namreč po Bahtinu začasno (po podobnem principu kot igra) pretrese, destabilizira razmerja socialnega reda, kjer socialne maske in vloge vsaj za določen čas padejo, kjer "že izoblikovane razredne in državne ureditve [...] postanejo neuradne" (Bahtin 2008: 12). Princip je

na neki način podoben kot v ludizmu, ki vzpostavlja pretres in nova pravila v uradni in načelno nespremenljivi strukturi. Mimogrede: prav tako kot *Znamke*, ki se prav tako končajo v klobčiču homoerotiziranih teles, so tudi *Plejboji* hitro prišli do svoje uprizoritve in niso imeli posebnih težav. Očitno oblasti navidezne ljubezenske igrice niso motile s perfidnim izpovedovanjem mačehovskega odnosa države.

Zanimivo bi bilo, denimo, konec *Plejbojev* primerjati s koncem *Igrajte tumor v glavi ali onesnaženje zraka* (objavljena 1971). Slednji je namreč nasproten predznak srboritim maltretiranjem, ki so posledek ljubezenskih igric iz konca prve igre. Jovanović konec *Tumorja* v didaskalijah napove takole: “*Sledijo izbruhi mrtvaške ljubezni. Ljubezen med mrtvimi je nekaj posebnega. Samo slutimo lahko, kako se kaže navzven. In vendarle se mora kazati. Saj gre vendar za predstavo.*” Nato prinesejo lepilo in se obredno mažejo: “To početje je neizčrpen vir uživanja, veselja, igre,” medtem pa pojejo: “Lepimo se, lepimo, lepimo, lepimo.” “*Med petjem in burkami se igralci dejansko lepijo drug na drugega, dokler ni vse skupaj ena sama trdno zlepljena gmota mesa. Ta gruča se začne počasi, toda vztrajno pomikati proti rampi, fiksira avditorij in orgiastično poje svoj lepimo se.*” (*Tumor*, str. 249.)

“Ali uganeš, kako bom jaz prestopil črto?” Magično črto, rampo liki v *Tumorju* prestopijo le v besedah, torej literaturi (drugače kot v *Pupiliji*, ki je predstavljala performativni “zakol” literature). Kajti ko gre “luč noter”, se igralci že “molče pomikajo nazaj na oder”. *Tumor* je vendar “svojevrstna rekapitulacija dotedanjih izkušenj s književnostjo in teatrom ter igro podvrže radikalnemu avtorefleksivnemu premisleku” (Inkret 1981: 404). *Tumor* je seveda razumeti kot odziv na krizo v Drami ali spor med avantgardisti in tradicionalisti. Po drugi strani pa Jovanović leta 1972 uprizori *Spomenik G* (radikalno skrajšano Štihovo besedilo), kjer do neke mere realizira avantgardno režiserjevo vizijo iz *Tumorja*, “osnovni ton, glas ali mantra” in ritualistična faza Pekarne z Lodom Kraljem je šele na pohodu. Zato pa svojevrsten totalni teater, v katerem so torej v fizično sodelovanje pritegnjeni tudi gledalci, če je prav brati odzive, izvede Ljubiša Ristić, ko *Tumor* uprizori v SLG Celje na različnih lokacijah izven gledališča, na več “postajah”, kjer gledalci sledijo igralcem, medtem ko spremljajo dramo o okupaciji teatra (ki se tako ne dogaja samo na nivoju besedila) in tako tudi gledalci sami postajajo dela tega teatra. Seveda ni nepomembno opomniti na naslednjo zanimivost: poleg *Žrtev mode bum-bum* leta 1976 je izbran za gostovanje na Bitefu v izbrani družbi Roberta Wilsona, Petra Brooka in Jurija Ljubimova tudi *Tumor*.

Generacije in družina

Lahko bi trdili, da učinkovitost Jovanovićeve iger izhaja iz osebnih postopkov in prijemov. Jovanovićeve obravnava političnih situacij se nikoli ne odvija na parketu abstraktnih političnih situacij ali sterilnih prostorov javnega, ampak vedno preiskuje konkreten, največkrat razdejalen učinek na posamezna življenja (še zlasti očiten primer sta obe kontroverzni drami *Osvoboditev Skopja* in *Karamazovi*, pozneje pa tudi njihova kronološka in interpretacijska razširitev v *Razodetja*).

Jovanovićeve liki zapolnjujejo polje manka ali ozaveščajo slepe pege v kolektivni zgodovinski in politični zavesti, ki se je cepila na telesih in usodah posameznikov, ter dopolnjujejo sumljivo brezhibnost in polikantnost uradne zgodovine, ki je v javni zavesti potlačena, zanikana, če ne celo izbrisana. "Ko so se poljubljali državniki, je bilo slovesno in veselo, ko se poslavljajo vojaki, je za spoznanje malo manj veselo. Slovo fanta od dekleta je dogovorjena posledica političnih objemov in stiskov rok, ki so se vsi brez izjeme zgodili v imenu blaginje in sreče tega mladega para." (*Svet je drama*, str. 102). Kar bo zagotovo odmevalo v *Antigoni* in *Uganki korajže*, a počasi, do tja še pridemo. Del te identitete pa je seveda vprašanje, ki ga zastavi že v *Generacijah*: Kje je tvoj dom? In seveda predvsem, kakšen je ta tvoj dom, tvoja domovina?

Da so Jovanovićeve drame hlastni in sočni zalogaji z odzivnimi, duhovitimi, celo samoironičnimi in krepko merjenimi dialoškimi replikami, v veliki meri prispeva tudi odmerek avtobiografskega, ki pomaga ustvariti vtis verodostojne otipljivosti in vrtajoče prisotnosti in z leti v njegovem opusu ne popušča (glej zlasti zadnje "mokumentarno" besedilo *Boris, Milena, Radko*). A seveda vse velike drame to senco tudi daleč presegajo, posegajo globoko v kolektivno zavest preteklosti, njeno ozadje in tudi dvom o uradnem spominu, prekinitvi normalnega toka indoktrinacije, v samosvojo prizemljitev in strastno zaustavitev, zato se bo morala "senca" avtobiografskosti tukaj umakniti umetniški artikulaciji in vsebinski daljnosežnosti dram.

Prostor Jovanovićeve obravnave je največkrat "skrčen" na to osnovno družbeno celico in na to, kako jo preoblikujejo politični dejavniki. V opusu obstaja le nekaj izjem, ki se dogajajo na polju laboratorijskih situacij – zapor v *Ekshibicionistu*, zoolingvistični inštitut pri veterinarski kliniki v *Vojaški skrivnosti*, klinika *Kozarcky* ali zakoten predmesten bufet na Jesenicah – a tudi tam, kjer družina ni v središču, vsaj ne na videz, ostajajo ključni medčloveški odnosi v skupnosti (tudi gledališki) in pravila, ki jih ti odrejajo.

Denimo, najbolj tipična družinska drama so *Generacije* (s pripadajočo TV-variacijo na iste like s *Soboto dopoldan*), morda tudi zato, ker tukaj Jovanović ni tako politično neposreden, temveč kaže na politično z njegovo navidezno odsotnostjo v intimi. Prikaže vsakdan treh generacij pod isto streho, izlušči nevrvalgične točke njihovega soobstajanja, potlačeno medosebno vrenje, generacijsko *differentio specifico*, lasten *weltanschauung* ter pogoje pristanka na konformistično predajo: “Revolucija je konformizem postala” (*Generacije*, str. 127), ko razdela tudi zakon kot “legaliziran malomeščanski predal”. Kje so danes *Norci*? “Pred leti [...] sem se vračal v čase, ko sem strastno sovražil oblast in policijo. Sam sicer nisem imel korajže, da bi podtikal plastični eksploziv in metal molotovke, priznam pa, da sem občudoval tiste, ki so to počeli. Navijal sem za Rdeče brigade, Ulrike Meinhof & company. Daleč je vse to, mrtvo je in pokopano! Kot mnogi sem se tudi sam podal na pohod skozi inštitucije sistema, da bi jih od znotraj spremenil. Zgodilo pa se je ravno obratno, inštitucije so spremenile mene.” (*Svet je drama*, str. 46.)

V *Generacijah* se odnosa družine do družbe zgovorno loteva po fazah, na okopih enotnosti celice in njenih osebnih in etičnih ter družbenih vrednot (v precepu zunanjega sveta), ki je vendar seštevek (generacijsko) različnih posameznikov. Obletnica mature, ki je ena neizbežnih stopnic v ciklusu socialnega razvoja do družbeno-koristnega, odgovornega posameznika, je tista, ki Marku ponudi svojevrsten zrcalni pogled, da se zagleda v svoji generaciji in sklene življenjski obračun, da je pogrnil pri sebi in v življenju, zvestobi do osebnih etičnih vrednot. Ključ Marko vidi v problematizaciji občega vrednostnega sistema, ki sili v uniformnost. “Najbolj jezna generacija po drugi svetovni vojni – nosi doma copate, najema kredite, pije deit in hodi v savno” (*Generacije*, str. 123): *Generacije* sicer sodijo v zgodnji del Jovanovićevega opusa, a tudi sicer so njegovi junaki navadno bistri, svojeglavi in nekonformistični mladeniči, pa tudi zreli moški, šele pozneje ženske (ta odstotek pride do zanimivega izraza v obravnavi ene od prevladujočih tem, vojne in ljubezni), ki posegajo v red in strukturo družbe. Zakaj? Navadno zato, ker znotraj nje s svojim heterogenim in samopreizprašujočim bitjem ne najdejo ustrezne reprezentacije, zastopanosti. Gledališče je nekako logičen medij za soočenja s težavami z reprezentacijo. “Ne res, sploh se ne morem zadovoljiti z dejstvi, dojeti stvari takih, kot so. Zmerom hočem obrazom iztrgati njihovo skrivnost. [...] Ne razumem, kot bi rekel Čehov, 'grobega vsakdanjega življenja', če mi ga kdo ne razloži,” se (samo)analizira glavna igralka, ki v Jovanovićevi *Uganki korajže* igra Brechtovo Mater Korajžo. “Zato pa si v teatru,” ji odgovarja režiser (*Uganka korajže*, str. 43).

Te “bistre mladeniče” najdemo v Jovanovićeveih igrah zlasti v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Karakterizirajo jih že imena, denimo, Viktor (*Viktor ali Dan mladosti*) – drama se dogaja leta 1987 na zadnje praznovanje dneva mladosti (t. i. slet) –, v naslovnem dramskem protipolu *Jasnovidka ali Dan mrtvih* mu sledi Hrabro, čeprav sta različnih generacij, oba “iskriveža” hote ali nehoote povzročata preglavice izbrani družbi. Oba pa napoveduje že Goran iz *Sonce za dva* (TV-drama) iz leta 1982 (poznana tudi kot *Sonce sije na visokem nebu*, ki jo je Vito Taufer adaptiral in uprizoril pod naslovom *Jaz nisem jaz II. 25. 12. 1983* v SMG). Goran kot študent psihologije s hipnotizerskimi sposobnostmi zadene ob točko v sistemu, kjer se njegova svoboda lomi, namreč obvezno služenje vojaškega roka, s katerim se hoče disciplinirati in ukloniti njegovo samo-voljo. Takoj pride na misel osupli izraz peterice iz *Norcev*, dolgolasih in bradatih študentskih hipijev, ki bivajo nad brivnico, ko aktivist njihov ljubi mir prekine s prisilno mobilizacijo. Uf, kakšno britje bi šele sledilo. (Britje, in to ne samo norcev, je tudi sicer eden pogostih motivov pri Jovanoviću.)

“Biti iz drugega vica – je teoretično možno. Če pa govoriva v jeziku prakse, nimaš nobene šanse,” posvari Gorana stric (*Sonce za dva*, str. 121). Goranov osebni odgovor je razcepitev lastnega jedra na dva pola, na dve osebnosti, na družbeno pričakovano in neodvisno, ki sledi zakonu želje in sestopanju v neznane svetove. “Iz sebe si prazen, iz drugih si kdor koli, kot nekdo si razcepljen. Preklet si v vsakem primeru” (*Sonce za dva*, str. 130). Medtem ko je Viktor nevede zrcalno podvojen s svojim bratom Zmagom v dvojnem življenju svojega očeta, je pri Hrabru razcep na neki način že uspešno opravljen, razdeljen na njegovega feminilnega brata in nanj, na lovca na položaj. Vendar prav Goran kot utelešenje dveh nasprotnih si polov v enem telesu predstavlja idejo, ki bo ključ do “anti-vojnih” iger v devetdesetih letih. “O vsaki stvari lahko misliš na več načinov” (*Sonce za dva*, str. 132). Ideja, ki bo to telo v končni fazi seveda razcepila (vsaj na dvoje), in čim imamo razcep, je tu tudi boj (drama), če ne vojna. “Eksistenca je vojna razlik” (*Paberki*, str. 177).

Ob tem pa se Jovanović ne izogne hrepenenjski dimenziji slovenske literature, Lepe Vide, ki v Pirjevčevi interpretaciji ne ve, “ne kod, ne kam, vsekakor pa drugam”: “Mene tako zagrabi, da bi bil nekaj drugega, kot sem, da bi živel drugje, kot živim, da bi pripadal drugim osebam, kot pripadam, da je to nekaj nevzdržnega! [...] To so težave z enkratnostjo.” (*Sonce za dva*, str. 149.) In te težave, ki nikakor nočejo biti nekaj zgolj zamenljivega, kolešček v sistemu, kot kokoške iz Emilije, bi lahko opredelili kot “težave” Jovanovićeve dramatike. Ali bolje težave, ki jih je imel in ima strogi državni in moralni red z njimi.

Žrtve mode bum-bum: ljubezen, pepel in kri

In oboje, ljubezen in vojna, je, čeprav neenakopravno, a vendarle, združeno v drami, ki si sicer pravi scenarij za gledališko predstavo, *Žrtve mode bum-bum*, s katero se je Jovanović neizpodbitno zarisal na jugoslovanski gledališki zemljevid, začrtal pa je že tudi prve markacije po evropskem. Kdo bi si mislil, da bo predstava s tako subverzivnim nabojem, ki je nastala ob trideseti obletnici NOB (leta 1975 jo je Jovanović tudi režiral v SMG), nemoteno prepotovala tako dolgo pot, le njen televizijski posnetek so nekoliko pristrigili. Jovanović je o tem povedal naslednje: “*Žrtve mode* je bila predstava, ki je konfrontirala militarizem in pacifizem. Politična subverzivnost projekta je bila v tem, da je izenačil vse vojne in vse uniforme s samo formo modne revije. Po koncu modne revije vojaških uniform (parade mačizma in militarizma) je sledilo zadnje, XV. poglavje – Ljubezen. Cenzurirano pa je bilo XIV. poglavje, podnaslovljeno NOB. Televizijski cenzorji niso dovolili, da bi bila partizanska vojska izenačena z vsemi drugimi vojskami, partizanske uniforme pa samo ene med mnogimi vojaškimi uniformami. Partizanski boj so rajši črtali, kot da bi bil postavljen v isto vrsto skupaj z vsemi drugimi vojskujočimi se armadami v drugi svetovni vojni.” Jovanović doda še naslednje: “Predstavo smo brez kakršnih koli intervencij 1976. z velikim uspehom 14 dni igrali na svetovnem festivalu gledališča v Nancyju” (elektronski vir, iz pogovora z Dušanom Jovanovićem).

Poleg te ideološke dimenzije Jovanović v vsem antagonizmu sooči teorijo s prakso vojskovanja, tj. na eni strani politično teorijo in abstraktne slovarske definicije (SSKJ in *Uniforme v zgodovini* Sergija Vrišerja z opisi razvoja vojaških uniform) ter na drugi strani realnost živih človeških žrtev, ki naučeno, izpraznjeno in mehanično, celo vajeno – le redko emocionalno angažirano – ponavljajo predpisano besedilo: floskule, definicije in navodila. “Ideali so moda, čustva in užitki pa niso moda” (*Don Juan na psu*, str. 255). Disciplinirano markiranje vojaških protokolov se iz uradne parade razkazovanja v *Žrtvah* in odlikovanja v štafetnem športnem duhu sprevrže v boje, po prvi svetovni vojni tudi s prvimi žrtvami, amputiranimi udi in oskrunjenimi in okrvavljenimi državnimi simboli, zastavami in, joj, seveda, uniformami. “Tampon cono” predstavljajo lutke – otroci, ki jih ženske varujejo, vojaki pa jih v predstavi mrcvarijo (v nekem prizoru lutko zamenja ena od žensk), slednjič pa (kot gre razbrati iz poročanja kritikov) ženski zbor tudi njih obleče v uniforme. Mehanični krog reprodukcije militantnega stroja je sklenjen. V tem neenakopravnem razmerju med ljubeznijo, domom in vojno, bojem je prevprašano razmerje med

sredstvom in ciljem, obrambo, varovanjem in uničevanjem, še bolj pa med namenom ter mahinacijami. “Zakamuffirana” modna revija kot travestija državnih proslav, ki kažejo mišice z razkazovanjem svojega vojaškega arzenala, poteka v predstavi na krvavo rdečem podiju, ki je “ozaljšan” z zaporniško/taboriščno bodečo žico, in se v popolni ironiji konča s pesmijo *Dan ljubezni*, ki je – kako simptomatično – istega leta Jugoslavijo zastopala na Evroviziji.

Ženski princip je v tej modni reviji statičen, pasiven, trpeč, v boju za svobodo tudi pada pod rafali, medtem ko se moški sprehajajo po modnih pistah sveta in nastavljajo svoje osvajaalne manevre in uniforme. Država je pač ženskega spola in domovina tudi. Jovanović ve, navsezadnje je *Don Juana* uporabil tako v romanu, drami kot tudi v predstavi, ki jo je režiral (Ödön von Horváth: *Don Juan se vrne iz vojne*, medtem ko je režiral tudi donjuanovskega Vitracovega *Volkodlaka*), da je besednjak zaljubljenca (ali viteške ljubezni) enak zavojevanju neosvojenih ozemelj in da se osvajaški pohodi, ekspanzija ozemlja najlaže izvaja s tremi manevri: 1. vojno napovedjo, 2. poroko in 3. vero. Vse se bo še kako izkazalo v *Balkanski trilogiji*.

Žrtve na neki način napovedujejo obravnavo velikih tem, ki se bodo v Jovanovićevem opusu pojavljale še vsaj dve desetletji. Kar navsezadnje priča tudi o neizčrpnosti teme vojne, ki je žal permanentno aktualna. Vsebuje pa tudi bistven vsebinski in perspektivni premik, tj. osredotočenje na ženske like, pravzaprav na matere (kar bo na svojstven način osvetlila režija Mete Hočevar).

Osvoboditev Skopja

Kaj lahko zapišemo o legendarnem besedilu (enem najboljših v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni, po besedah Ljubiše Ristića), ki je moralo čakati na svojo prapremiero v SNG Drama, naposled pa je z Ristićevo uprizoritvijo v KPGT uspešno gostovalo po svetu, tudi v Ameriki in Avstraliji? O drami, v kateri je osrednji lik v okupiranem Skopju šestletni Zoran? Drami, ki je s tem osebnim sitom ter fragmentarnim, necenzuriranim pogledom brez indoktrinacije ustvarila možnost alternativne zgodovine? Drami, ki ne ustreza dramskim konvencijam niti predpisom uradnega herojskega zgodovinopisja? In tudi drami, ki je prek otroške vizure razprla pogled, dostopen tudi nasprotnim pozicijam? Drami, ki je navsezadnje še vedno vsebinsko in formalno aktualna?

Mistifikatornega potenciala drame tukaj nimamo namena "razsecirati" z analizo. Dodajmo le še to: Dušan Jovanović je povedal, da se je Živojin Pavlović, eden glavnih predstavnikov jugoslovanskega črnega vala, odločil, da bo po drami *Osvoboditev Skopja* posnel film. "Napisal je tudi scenarij, ampak iz tega potem ni bilo nič." Še ena luknja v zgodovini, ki prispeva k mistifikaciji umetnosti.

Antigona: pacifizem sredi vojne ali propad junakov

Ko je Susan Sontag v obleganem Sarajevu uprizorila Beckettovega *Godota*, se je literatura/gledališče izkazalo kot dovolj močna podstat, da so prebivalci vanjo lahko naselili in s tem zadržali ostanke razpadajočega smisla, a vendar je uprizorila le prvi del, saj je bila poanta metafizičnega brezupa za prebivalce porušenega mesta že tako dovolj prisotna (nič se ni zgodilo dvakrat – a le na odru). Nasprotno so Jovanovićeve oblegane "Tebe" večne, ponovljive in brezizhodne – navsezadnje so postavljene za zunanji, zahodnjaški, če ne evropski pogled. V grški mitologiji, torej neposredno v zibelki evropske civilizacije, Jovanović najprej najde tebanski cikel, ki v spopadu Eteokla in Polinejka kot nalašč ustreza bratomorni, etnično nerazvozljivi situaciji balkanskih vojn, morda celo vojni situaciji na splošno, nato pa vojno situacijo spelje skozi postmodernistično vijačnico, uganko Sfinge, in to predstava Mete Hočevar naslovi kar neposredno na občinstvo: Kako naj bo volk sit, če koza ostane cela? Ali: Kako naj Polinejk dobi mesto, ne da bi ga Eteokel izgubil?

Dokler ne bo odgovora na vprašanje, bosta brata nenehno vstajala iz smrti ter se spet in spet spopadala (pri tem Jovanović vdrugo sugerira upočasnjeno različico, torej ne farsične ponovitve, ki bi sledila tragediji. Situacija je še vse preveč sveža): "Večna borca se očitno ne moreta pobiti in ne moreta umreti." [...] "Sile ni nikjer in v nikomer. Vsi so izčrpani, toda večni." (*Antigona*, str. 38.) Starka za nameček napove, da sta Antigona in Ismena noseči (vsaka s svojim bratom); tudi krvoskrunsko prekletstvo družine se tako ponavlja. Jovanović z *Antigono* zbudi mit, ki pred našimi očmi vedno znova vstaja v življenje in postaja zgodovina. Prej je enak potem in nič ne bo več tako, kot je bilo.

Dilema, kakšen naj bo konec, ki bo zapečatil usodo in zamašil usta (podnaslov se glasi: *Stavki iz enih glav za druga usta*), je najprej naslovljena na Antigono, potem na Kreona, ki jo v duhu oblastniškega enoumja ("Oblast je ena in nedeljiva"; *Antigona*, str. 22) preprosto razreši s predlogom, naj v medsebojnem dvoboju rešita usodo mesta, naj bo eden kralj in drugi

truplo. Na Jokastino enakopravnost (ki je, se zdi, tudi dramatikova, ki ne zavzema strani): “Enega sina imam na tej strani zidu, drugega pa na drugi, zato imam dva pogleda na to stvar,” Kreon s preprosto eliminacijsko logiko (regularne zgodovine iz *Norcev*) odgovarja: “Pogled mora biti samo eden, ker je samo eden pravilen, resničen in mogoč. Da bi zmanjšali število pogledov, bomo zmanjšali število sinov.” (*Antigona*, str. 14)

Da se vprašanje zastavlja publiki, ni nobeno naključje; gre za dramaturško natančno izpeljavo odnosa predstave, kjer je brutalni dvoboj organiziran kot športna tekma, javni spektakel, ki jo za gledalce in neposredni televizijski prenos Eteokel in Polinejk tudi sama komentirata. (Prav to bratomorno vojno v obliki medijskega spopada bo nekoliko pozneje v *Razodetjih* na televiziji gledal Branko, sin Karamazova, nakar bo tudi sam postal eden izmed njih ter se kot sinovi Marije v *Uganki korajže* samomorilsko vrgel v boj s sobratoma. Usode se ponavljajo, tudi tiste Jovanovičevih likov).

Jovanović niti pri najresnejših temah ne popušča pri svoji parodični, raje avtoironični distanci, kajti nenazadnje, v krivdi smo (so)udeleženi vsi. Banalnost sveta, mediatizacija, patriotske šale, govori voditeljev in partizanskih pesnikov, vse zmešano v eno tragedijo, ki jo eni ustvarjajo, drugi živijo in tretji gledajo. Jokastine besede temu stanju natančno ustrezajo: “Včasih smo jedli trikrat na dan in zvečer malo gledali televizijo. Zdaj pa ves dan igramo glavne vloge v TV-filmih, zvečer pa smo preveč utrujeni, da bi zaigrali ljudi, ki večerjajo. Slečemo filmski kostum in celo noč sanjamo scene, ki jih bomo naslednji dan odigrali.” (*Antigona*, str. 9.) Za popotnico, pospremljeno z lažnimi preroki, ki se v duhu horoskopov in podobnih “sranj” ali drugih skatoloških vedeževalskih pripomočkov (Starka prerokuje iz dreka) izrekajo razne dvoumne prognoze o prihodnosti tega sveta. Sveta, kjer je doma “grozljiva navajenost na dejstvo, da je človeško življenje odvisno od muhavosti vremena.” Tu ni kaj dodati.

Ključno vprašanje Jovanovičeve Sfinge, kako rešiti Tebe, kako ustvariti prihodnost, ne da bi se zgodovina ponovila, je navsezadnje vprašanje, kako pretentati vsevedno in jasnovidno Sfingo, kako prinesiti naokrog usodo sveta. Nenazadnje sta to poskušala tudi Jokasta in Laj, da bi prizanesla svojemu sinu, Ojdipu. Rezultat tega pa je četverica incestoidnih bratov in sestra, ki nastopijo tudi v Jovanovičevi *Antigoni* in so kronski dokaz, kako se lahko poskus *osleparjenja* usode konča s samooslepitvijo. Situacija nekoliko spominja na komično zadrego partijskega veljaka, starega *sleparja* iz Jovanovičeve *Jasnovidke*, ki poskusi še jasnovidko preslepiti, a ko skuša končno spregovoriti iskreno, naleti na lastno slepo pego, v pogledu katere samega sebe ne spozna.

Ne gre pozabiti, da je odgovor na izvorno Sfingino vprašanje človek. V *Antigoni* se tako zastavlja osnovno vprašanje človečnosti (ni zaman Jovanović v svojem opusu velikokrat citiral Kosovela). Ampak odgovor gre iskati pri Antigoni, vendarle je naslovni lik: "Gotovo ne more biti toliko bede v porazu, kot je lahko nečlovečnosti v zmagi." Antigonino vpitje po ljubezni in miru za vse je v tem svetu donkihotska bitka z mlino na veter. (Morda bo ta razgradnja herojstva in socialna deklasiranosti likov na ironičen način dosegla dno v borbi za šankom v *Kliniki Kozarcky* z "marginalci" – glej A. Predan.) Reklo 'pametnejši popusti' je le še pravljičica. Če je Antigonin pacifistični lik v tem svetu preživet – če njeno trmoglavo odgovarjanje "zato" na vsak Kreonov "zakaj" ne pripelje nikamor –, je to tragedija sodobnega sveta.

Za konec brez konca v večnost. Mitološki okvir Jovanovićeve *Antigone* so pravzaprav bolj Ajshilova *Sedmerica proti Tebam*, Evripidove *Feničanke*, tudi kak citat Smoletove *Antigone* se znajde vmes. Sofoklejeva Antigonina igra šele sklene, ko sta brata že mrtva, in mit daje jasno vedeti, kako se bo zadeva končala ("pokopa ne bo"); Antigonina je tako le delček v večji igri oblasti. Zdi se, da vstop junakinje ne more spremeniti poteka sveta, niti če za razliko od Sofoklesove pride ob pravem času – še preden sta oba brata že trupla. Odgovor na vprašanje, kako zmagati v nagradni igri, je v Jovanovićevi konstelaciji videti nemogoč. Kako ukaniti mitološko bitje, čeprav pozna prihodnost? Junaki sodobnega sveta so padli. Poraz Antigone izdaja nemoč našega sveta, razkroj dramskih entitet (glej T. Toporišič) in morda, kot implicira že naslednja drama, *Uganka korajže*, nemoč gledališča/drame, da bi kaj spremenilo (morda celo pojasni vzroke za odsotnost politične cenzure oziroma njeno spremenjeno delovanje v sodobnosti). Jovanovićevo naravnost je do te mere deziluzijska, in to s silovitostjo sodobnega dekadentnega stila, da ji ni moč oporekati. A če se vrnemo na začetek tega poglavja in k Susan Sontag, četudi gledališče/drama morda ne more ničesar spremeniti, je v njem/njej vsaj moč gledati tudi nezno podobo sebe, in to pri polni zavesti.

***Uganka korajže* ali ko sodobne iluzije srečajo realnost**

Če je Jovanović z *Antigono* vrgel rokavico tudi na naša tla, naše ozemlje (Antigona in Ismena bratov ne moreta pokopati, ker preprosto ni ostalo več zemlje; vojne res niso ekonomsko donosne), predstavlja udarec za sodobno birokratsko-ekonomsko in nesocialno državo primer Marije iz *Uganke korajže*, ki preprosto nima denarja za družinski grob z dvema

sinovoma in možem (niti umreti se po kapitalistični računici ne splača). Jovanovićeve Marija je nekakšna dvojnica osrednjega lika iz Brechtove drame *Mati Korajža*. Vojna dobičkarica je pri Jovanoviću predvsem opeharjena mati, ki v zgodovinski vojni izgubi otroke (nekaj, kar spominja na ženski zbor iz *Žrtev*), dejansko pa v *Uganki korajže* predstavlja vdor realnega v varno iluzijo zahodnjaške civilizacije. Vdor, ki neposredno izziva prek konfrontacije z “nedomačno”, celo grozljivo situacijo in njenimi usodnimi posledicami za domače: “Ne morem več gledat, kako drugi ginejo, jaz pa sedim doma. Kot zadnja pizda!” odmevajo besede Marijinega moža v Jovanovićevi dramatiki, nato tudi pri Branku iz *Razodetij* (*Razodetja*, str. 77). Drama zahteva opredelitev, odločitev, ne dovoli ignorance, in to ne da bi se na obzorju svitala rešitev, kaj šele pravilna rešitev. In prav tukaj tiči kleč. Kdor deluje, ne more biti lepa, neomadeževana in čista duša. In kaj storiti, ko se pred tabo s puško v roki pojavi revolucija? Ali še drugače: Je revolucija nujno enaka vojni?

Tudi naslednja Jovanovićeve drama se vrti v nerešljivih ugankah, v katere je zahod v ošabnosti samoohranitvene obrambe zaprl svojo (za)vest. “S to vojno smo dejansko vsi onesnaženi, vsak po svoje. Predvsem gre za medijsko onesnaženost, za politično onesnaženost, za zavest o krivdi na vseh straneh ali pa za odsotnost te zavesti. To je pravzaprav začaran krog, iz katerega ni mogoče izstopiti, dokler vojna poteka in še dolgo po tem, ko je bo konec, bo proces očiščevanja boleč; moral bo biti zelo boleč in dolgotrajen. Ta igra se poskuša končati z očiščenjem.” (Gledališki list, *Uganka Korajže*.) (Kako boleč implicira *Osvoboditev Skopja*, ki se končuje z obrednim spiranjem krivde Zoranove matere v Vardarju, izpiranjem madeža, ki se ne konča, dokler nje same ne pogoltnejo brzice.)

To seveda ustreza stanju, ki se nato pojavi tudi v *Uganki korajže*, kar je Meta Hočevar spretno poudarila v natančno izdelani predstavi s prodorno podobo Marjane Breclj z gromkim potujitvenim smehom: “Svoje življenje bi raje gledala na filmu kot pa živela. Iz temne luknje, z varne razdalje dobi vsaka mizerija neki poseben čar. V kinu te vedno zamika, da bi bil na mestu tistih, ki so izgubili vse, razen poguma.” Marija, ki je v balkanski vojni izgubila dva sinova in moža – vsaka vojna stran ji je vzela nekoga – še huje: kolateralna vojna škoda jo je oropala doma, dela in jo postavila na cesto kot beračico samohranilko. Tako Marija postane tako rekoč študijski, učni model za gledališko skupino, zlasti pa za Ireno, ki igra Mater Korajžo in ji v predstavi z gledališko senzibiliteto ustreza Milena Zupančič.

“*Uganka korajže* ni igra o vojni, ampak o muki, ki jo imamo z njo.” Muki, ki jo v *Uganki korajže* seveda ponazarja igralka. In še: “Teater je

tu pravzaprav prispodoba za nas, ki nismo del vojne, ali pa za zahodno Evropo in preostali svet, ki gleda vojne, pokole, divjanja od Ruande in Bosne do Karabaha itd.” (Gledališki list, *Uganka korajže*).

Irena je sredstvo, posrednik med realnim in občinstvom, in ima seveda s to svojo hlapljivo, simulirano eksistenco (četudi zgolj na odru, a to je le metafora za življenje) težave. Ko gre gledališče, ki nam kaže ogledalo, v *Uganki korajže* predaleč, je na vrsti psihoanaliza (vsaj za Ireno). Če je igra, igralstvo poskus, kako od zunaj, prek znanstvenoin umetniškoraiziskovalnega procesa prodreti v jedro človeka, doumeti ozadje njegovih emocionalno-fizioloških odzivov – “obrazom iztrgati njihovo skrivnost,” kot se je izrazila Irena –, se prodor v ozadje skrivnosti zgodi v trenutku, ko se hoče raziskovalec poenotiti z objektom, radikalno drugim, svoje raziskave, zlesti vanj in postati eno z njim. Vprašanje, kdaj jaz postane drugi oziroma drugi postane jaz, seveda razpira vprašanje razmerja med subjektom in objektom.

A intrigantnost Jovanovićeve dramatike je v tej neodgovorljivosti, v varovanju skrivnosti, ki jih razprostre v vsej polivalentnosti in kljuvajoči negotovosti. Gotovo pa doseže vrh z jasnovidko Marijo iz *Razodetij*. Čeprav je vladarica časa in ima popoln pregled nad vsem – prihodnostjo, preteklostjo in sedanjostjo, najverjetneje pa tudi nad vsemi liki iz Jovanovićeve dram in njihovimi povezavami v času –, njena eksaktna pojasnila razpletov ne zadostijo človekovemu vztrajnemu, pravzaprav sizifovskemu metanju vprašanja usodi v obraz. Ko se, denimo, Svetozar z Golega otoka po letih čakanja končno vrne domov, se mrtev zgrudi. Na vnebovpijoče vprašanje: “Zakaj?” eksaktno medicinsko poročilo seveda ne prinese nobenega smiselnega zadoščenja, le nekaj odmeva absurdističnega smeha, ki ga Jovanović tudi v najtemnejših špranjah zavesti nikoli prav zares ni izgubil. A nazaj k Mariji iz *Uganke korajže*: “Bog ne odgovarja na vprašanja,” bi rekla.

Spet smo pri vprašanju identitete, ki je zdaj poglobljeno: “Mnoge stvari, ki sem mislila, da pripadajo meni, da so moja last, značilnost, lastnost, so moje le s privolitvijo drugih. Mnenje, ki ga imam o sebi, je odvisno od drugih. [...] Sem tista, ki jaz mislim, da sem, ali pa sem tista, ki drugi mislijo, da sem? Ali je kje bistven, nespremenljiv del mojega jaza?” (*Uganka korajže*, str. 79). Politično nekorekten humor drame prek naivno odkrite otroške logike ženske razdeli v tripartitno strukturo: nune, kurbe in matere. Tega ne bi bilo treba omeniti, če ne bi Irena na odru pokopavala svojega otroka – v fikciji, iluziji (In niti ni osamljen primer v Jovanovićevi dramatiki. Prav tako kot Ida iz *Igrajte tumor* ali Lucinda iz *Plejbojev*, ki pravzaprav ubijeta še nerojenega, fiktivnega otroka. Ob tem motivu detomora pa z navezavami

in citati iz Albeejeve *Kdo se boji Virginije Wolf?* predvsem metaforično poudarjata jalovost zahodnjaške civilizacije).

Ko ji Marija predlaga psihološko inventuro, Irena ugotovi naslednje: "Vdova ni več žena, vdova je. Izguba sinov ima za posledico izgubo statusa matere, izguba statusa matere pa ima za posledico izgubo korajže!" (*Uganka korajže*, str. 76). Tripartitna struktura drame nosi v dialektiki emocij oziroma afektov podnaslove *Pogum* in *Strah*, čemur sledi *Nekaj tretjega*. Če je Uganki naslov Korajža in če Jovanović strah pozneje obdela zlasti v *Karajanu C* (z delovnim naslovom v Gledališču Koper, 1998, *Tudi policaje tresejo, mar ne?*), ostaja to tretje nedoumljivo. Proces izgubljanja statusa žene in matere, sebe med identificiranjem trupel svojih nekdanjih (ki so obupali in padli zaradi depresije, pod roko lastnega poveljnika ali zaradi kakšne druge nespametnosti, ki se ji reče *friendly fire*). "Zaradi bojazni, kaj vse bi se utegnilo zgoditi tvojemu ljubljenu, se trudiš, da bi se mu čim manj zgodilo. Najrajši nič. Ljubiti in imeti v lasti in naposled nujno izgubiti – to je usoda ljubezni in usoda umetnosti" (*Uganka korajže*, str. 77).

"Mislim, da danes gledališče ne more šokirati na enak način, kot si je želel Brecht. Vojne ni mogoče razumeti kot nekaj splošnega, ampak samo skozi posamezno usodo. Zato je Marija verjetna," pravi Meta Hočvar, Jovanovićeve tako rekoč stalna scenografka in režiserka tako *Antigone* kot *Uganke korajže*. Hočvarjeva na neki način zagradi srčiko Jovanovićeve dramske forme. Forme, ki se nenehno spreminja, prilagaja občutenju sodobnega sveta, a pri tem ostaja zvesta konkretnosti, oprijemljivosti in mesenosti likov in njihovih dialogov. Njegove drame se že od začetka drobijo in ustrezajo fokusu odprte dramske forme (Volker Klotz), kjer se svet zagradi prek razpršenih (morda ohlapno povezanih) in subjektiviziranih delcev, ne pa prek totalitete v malem. Navsezadnje je tudi srečevanje z univerzumom dramatike Dušana Jovanovića analogno občutjem v njegovih dramah, nekako tako, kot pravi Goran: "Razcepiti bi se bilo treba na neskončno delov, da bi se dotaknili sveta kot celote" (*Sonce za dva*, str. 149). "Kot v strašni mori grabim koščke, hlastam po smislu, celote pa ne vidim več! Počutim se kot idiot. Ničesar ne razumem" (*Razodetja*, str. 30).

Razodetja: kako se usode ponavljajo... ali primerjava Razodetij z izvorno dramsko platformo: Karamazovimi

Če je bil *Igrajte tumor* nekakšna rekapitulacija Jovanovića z njegovimi literarnimi in gledališkimi poskusi, so *Razodetja* rekapitulacija celotnega

opusa, in ne samo to, rekapitulacija avtorja z vso njegovo zapisano besedo, najsi bo ta v obliki esejev ali pesmi.

Če je bilo prvo razodetje komunizem in drugo ljubezen, je tretje literatura, bi lahko dopolnili Karamazova, glavnega lika v *Karamazovih*, ki postanejo dramska platforma za *Razodetja*, dramo, ki je, kot rečeno, Jovanovićevo mnogožanrski kolaž avto-citativ. Liki, ki se v časovnih in prostorskih prevojih ne bi srečali, si nenadoma gledajo iz oči v oči, govorijo replike nekih drugih likov iz povsem drugih kontekstov in morda tudi iz nekih drugih dram ter sodelujejo v povsem novih zgodbah. Kakšen obrat se pripeti, če se replika neke osebe iz drame nenadoma pojavi kot avtonomni del Jovanovićeve esejev ali poezije, ali pa se zgodi obratno, pot iz osebno obarvane pronicljive analize v fikcijo? Kakšen ontološki status ima literatura razen zgolj intencionalnega in, seveda, kaj nam – poleg zamegljevanja meja med različnimi literarnimi vrstami in zvrstmi – to prekrievanje ploskev resničnosti pove o Jovanovićevo opusu? Lahko bi rekli, da je sam Jovanović z *Razodetji* (analogno kot pri *Plejbojih*, a na drugačen način) iznašel idealen način za aktualizacijo in nova branja svojih “zgodovinskih” iger, ki spet (!) niso odvisne zgolj od minljivosti posameznih zgodovinskih dogodkov, temveč od obstojnosti občečloveških problemov.

“To, kar dramatik vidi, ni nujno tisto, kar se je v resnici dogajalo, je pa lahko bolj avtentično od resnice, ki bi jo bili izpovedali sami akterji” (*Svet je drama*, str. 27). To bodi nekakšen sklep pred sklepom, ki sklene gosto medbesedilno in metafizijsko pokrajino. A vendar smo dolžni še pojasniti, kako.

Razodetja (izšla leta 2009) so bila napisana po naročilu Predraga Ejdusa, igralca in zdaj že nekdanjega upravnika Narodnega gledališča v Beogradu, kot popravek zgodovine, ki naj z nadaljevanji *Karamazovih* zapolni njihov neposrečeni izbris že pripravljene uprizoritve iz repertoarja tik pred premiero. A uprizoritvi tudi v drugo ni uspelo prodreti do odra in ostaja nerealizirano poglavje srbske zgodovine. Vsaj zaenkrat. Ne pa slovenske. Besedilo *Razodetij* je že davno tu, uprizoritev tudi (MGL, 2011, režija Janez Pipan). Besedilo, ki se razteza čez dobrih 60 let zgodovine ter sega iz ene države v drugo in iz ene drame v drugo, iz enega lika v drugega, je kot verižna reakcija (dramske) zgodovine. Osebe iz celotnega Jovanovićevega opusa se zdaj srečajo in se pridejo pokloniti zgodovini ter avtorju. Osnova je res besedilo *Karamazovi ali Prevzgoja srca*, a tu se znajdejo še vsaj *Uganka korajže*, *Antigona*, *Karajan C*, *Viktor* in še kaj (glej Gledališki listi, A. Kraigher). Če v zgodnjih delih avtor ustvarja kolaž citativ, nekakšen pastiš iz svetovnih (in domačih) klasikov, med katerimi mu je absolutno najljubši Hamlet, se zdaj najdemo večinoma

med avtocity, ki to funkcijo po vsem videzu presegajo. Kolikor gre za iztrgane fragmente iz različnih delov politične zgodovine (od Golega otoka, študentskih protestov, bosanske vojne do sodobnosti), je njihov avtor še najbolj očitno življenje samo (v toku zgodovine). "Človek je eno samo hrepenenje – je rekel tisti – menda se Jovanović piše" (*Generacije*, str. 150).

Če se je Irena na začetku *Uganke korajže* spraševala, kdo je ženska, ki jo selijo iz sosednjega bloka in kam jo peljejo, dobimo v *Razodetjih* odgovor. Če so Ireno na koncu institucionalizirali v umobolnico, od koder se oglašča s *flashbacki*, peljejo Olgo, ki ni nihče drug kot vdova Svetozarja (glavnega lika iz *Karamazovih* in očeta treh sinov iz *Razodetij*), v dom za ostarele, od koder se prav tako s *flashbacki* ozira nazaj. V kombinaciji z Marijo, ki vidi v prihodnost, tako v drami *Razodetja* (tokrat brez iskri-vih podnaslovov) dobimo pretkano strukturo s skoraj epskim zamahom. Zgodba generacij, ki se rojevajo in umirajo, si delijo usode, nasledijo drug drugega, medtem ko jih vase posrka zgodovina. Celota pa se bere kot ena sama permanentna osebna bitka, vojna za obstanek v zgodovini, seveda na pogorišču razpadle družine.

Jovanović znotraj družine spet ustvari razcep, nepremostljivo ideološko polarizacijo, brat Svetozarjeve druge žene, Olge, se pravzaprav razvije v eno "najvplivnejših osebnosti brionske monarhije". Viktor Bizjak sam zase pravi: "Javno mnenje sem jaz. [...] Nikogar ne bom spustil zraven. Seveda pa nočem, da se to razve." Trk se zgodi najprej z ideološko trdnim Svetozarjem, ki se na hitre politične obrate ne zna oziroma noče (je zgolj objekt ali subjekt?) prilagajati, zato se po razkolu jugoslovanske politike s Stalinom znajde na Golem otoku, kjer vsakodnevno poje svojo sizifovsko odo kamnu. Drugič se trk zgodi s Svetozarjevim sinom, Janezom, ki je nekakšna Antigona, ne le s svojim klicem po ljubezni za vse, po komunah in javnemu dobremu (pozneje ponavlja besede tudi za Katico, Marijino hčerko iz *Uganke korajže* – hm, samimi ženskimi liki), ampak je tudi uspešen glasbenik, zvezdnik *flower power* generacije, ki "lepo poje, a grdo govori". Viktor: "To, kar on govori, je sovražna propaganda, ki ima za cilj protiustavno spremembo družbenega reda" (*Razodetja*, str. 50). Ko ga na pol mrtvega prinesejo s študentskih protestov, pa: "Država je ena, sovražnikov je pa kot listja in trave. Država ima pravico, da se brani!" (*Razodetja*, str. 56).

V *Razodetjih* se ne uprizarja le (ne)srečne družinske prtjlage, ki se prenaša iz roda v rod, rekla, da kri ni voda, političnih dogodkov, ki trkajo na njihovo vest ali jih odrivajo stran (čeprav se Svetozar in njegov najmlajši sin, Janez, srečata šele na Svetozarjevem pogrebu). Usoda se ponavlja. *Bratje Karamazovi* Dostojevskega pa tudi, vključno z

osrednjim vprašanjem: "Kdo je ubil očeta?" Pragmatik/odpadnik Branko, ki se druži s srbskimi nacionalisti v Londonu? Filozof in pacifist, prej akter študentskih protestov in rokenrol zvezdnik Janez? Ali neodločni in konformistični teolog, ki se na novo najde v krščanstvu, Dejan? Človek obrača, politika obrne. In politika, kot vemo, je kurba.

Jovanović z vso življenjsko in avtorsko zrelostjo človeka na vrhuncu njegovega vzpona (kariernega ali osebnostnega?) sooči z njegovim usodnim padcem (vrh je v senci katastrofe, vsevednost je, znova, kot v *Antigoni*, v senci defetizma, ne glede na smeri ali strani neba). "Kdo bo postal čuvar pečata in kdo bo doživel žalostno usodo, da bo videl zmago tistih, proti katerim se je celo življenje z vsemi sredstvi boril? Kdo bo na jesen svojega življenja nemogočno gledal, kako se njegovo življenjsko delo spreminja v kup ruševin. Kdo bo dal zgodovinsko izjavo za teve: "Tisto, v kar sem verjel, več ne obstaja." (Razodetja, str. 57.)

Viktor, vsaj navzven zapriseženi komunist, se navsezadnje loči. Bojana, njegova bivša žena, pa postane zaprisežena kristjanka (Bogomolka kot sama aluzira na znani slovenski mit) in kapitalistka (kot se skuša na neki točki preleviti Marija iz *Uganke korajže*).

Vprašanje identitete, izgubljanja se v *Razodetjih* naseli v dom. Najprej je to zastavljeno v zvezi s Svetozarjem iz *Generacij*, ki je tukaj politično plasirano: kako lahko nekdo ostaja isti oziroma katera identiteta pravzaprav vztraja, medtem ko se ideologije in generacije menjavajo? "Vladajoče ideologije se izmenjujejo, svet se nenehno spreminja in mi z njim" (*Paberki*, str. 192). Drugo je vprašanje matere, ki to politično od daleč, pa vedno emocionalno vpeto, bolj ali manj pasivno, vdano čakajoče spremlja v praznem domu in v odsotnosti moških. Izhodiščno vprašanje ni več, kdo je ta ženska, ki so jo preselili, to zdaj vemo, ampak zakaj Olga pristane v domu za ostarele? Ker nima doma, kamor bi se vrnila in po katerem je ves čas hrepenela, ker ji ga je spodnesla naravna katastrofa, plaz. Ker nima več nikogar? Ni naključje, da je Vesna njena vnukinja, ki jo bolj ali manj edina obiskuje, sicer v očitni pubertetniški identitetni oziroma subkulturni krizi, lezbijka. Najnovejše interpretacije *Antigone* (že samo ime katere je v nasprotju z rojevanjem, spomnimo, da jo živo – in pri Jovanoviću nosečo – pokopljejo), na primer interpretacija Judith Butler, gredo v smer "ženskega" vprašanja, še raje pa alternativnih družin.

V družini, kakršna je ta, kjer imata Branko in Dejan, sinova iz prvega Svetozarjevega zakona, dve materi, Olgo in Natalijo, in kjer si brata Branko in Dejan delita isto dekle, Natašo, ter potencialno istega otroka, se zagonetka ne neha niti po smrti. Če je bil pokop v *Antigoni* politično in ekonomsko težaven, v *Uganki korajže* dražji od životarjenja, smrt pa

luksuz za bogate, se družinski boj pri Karamazovih tudi po smrti ne neha, prelevi se v interni družinski boj za imena, za pripadnost rodbini: kdo bo ležal v čigavi družinski grobnici.

Razcep je nepremostljiv in precej globlji, lahko bi rekli, da ne samo družinski, temveč družbeni, rana pa še vedno sveža. Seveda se drama kot je *Razodetje*, ki priča o globljem (ideološkem) razkolu in kaže, da nas bo vse preživela, tukaj ne konča. Na to kaže prav poimenovanje novega otroka (dveh bratov), njegov krst. Da punčka ne bo Rosa (po revolucionarni Rosi Luxemburg), vemo že iz prvega prizora. Katica bo. Ne samo da je to ime Marijine hčerke iz *Uganke korajže*. Tako kot je Katica razcepljena med dva očeta, je tudi dvakrat krščena. Prvič po Dejanu v krščansko vero in drugič po Branku v pravoslavno. Medtem ko se "pravoverni" komunist, oče Svetozar, obrača v grobu ...

In sklep, ki bi ustrezal današnjemu, in ga beremo že v *Antigoni* (torej 15 let prej): "Ni koristi v nobenem cilju in namenu, ker je zdaj čas, ko uspevajo inferiorni ljudje. [...] Pepel v pepelu boš." (*Antigona*, str. 73.)

VIRI:

- Jovanović, Dušan (1962/63): *Predstave ne bo*. Perspektive. Leto 3, št. 28/9. 1017–1037.
- Jovanović, Dušan (1970): *Norci*. Maribor: Založba Obzorja.
- Jovanović, Dušan (1970): *Znamke, nakar še Emilija*. Maribor: Založba Obzorja.
- Jovanović, Dušan (1978): *3 TV igre*. Maribor: Založba Obzorja.
- Jovanović, Dušan (1981): *Osvoboditev Skopja in druge gledališke igre*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jovanović, Dušan (1982): *Hladna vojna babice Mraz*. Tipkopis.
- Jovanović, Dušan (1988): *Jasnovidka ali Dan mrtvih*. Celovec: Wieser.
- Jovanović, Dušan (1991): *Zid, jezero in druge igre*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jovanović, Dušan (1994): *Muke z vojno (Pogovor z avtorjem Dušanom Jovanovićem)*. Dušan Jovanović: Uganka Korajže. Gledališki list SNG Drama, sezona 1994/5, uprizoritev 4. 4–6.
- Jovanović, Dušan (1995): *Era una volta nel teatro: A one act play*. Tipkopis.
- Jovanović, Dušan (1996): *Paberki*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko.
- Jovanović, Dušan (1997): *Balkanska trilogija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jovanović, Dušan (2004): *Karajan C / Klinika Kozarcky / Ekshibicionist: drame*. Ljubljana: Študentska založba (knjižna zbirka *Beletrina*).

- Jovanović, Dušan (2007): *Svet je drama*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Študentska založba (knjižna zbirka *Beletrina*).
- Jovanović, Dušan (2009): *Razodetja*. Ljubljana: Študentska založba (knjižna zbirka *Beletrina*).
- Jovanović, Dušan (2011): *Proti toku: čitanka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jovanović, Dušan (2011): *Nisem*. Ljubljana: Študentska založba.
- Jovanović, Dušan (2013): *Boris, Milena, Radko in druge igre*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

LITERATURA:

- Bahtin, Mihail M. (2008): *Ustvarjanje Françoisa Rabelaisa in ljudska kultura srednjega veka in renesanse*, Ljubljana: LUD Literatura, 12.
- Bibič, Polde (2003): *Izgon: pripoved o uspehih, spopadih in padcih v Štihovem obdobju ljubljanske Drame*. Ljubljana: Nova revija: Slovenski gledališki muzej.
- Borovnik, Silvija (2004): Razvoj dramatike Dušana Jovanovića. *Jezik in slovstvo*, letnik 49, številka 6, 49–66.
- Hočevar, Meta (1994): *Verjamemo samo osebnemu (Pogovor z režiserko Meto Hočevar)*. Jovanović: Uganka Korajže. Gledališki list SNG Drama, sezona 1994/5, uprizoritev 4. 7–9.
- Huizinga, J., Caillois, R., Fink, E. (2003): *Teorije igre*. Ljubljana: Študentska založba.
- Inkret, Andrej (1969): Spremna beseda. Jovanović, Dušan: *Don Juan na psu ali zdrav duh v zdravem telesu*. Maribor: Obzorja.
- Inkret, Andrej (1981): Drama in teater med igro in usodo. Jovanović, Dušan: *Osvoboditev Skopja in druge gledališke igre*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jesenko, Primož (2008): Dramaturški koncepti v slovenskem gledališču 1950–1970: Herbert Grün – Lojze Filipič – Bojan Štih. Ljubljana: SGM: AGRFT.
- Kermauner, Taras (1997): Skoz kaos barbarstva in nič postmoderne na drugo stran. Jovanović, Dušan: *Balkanska trilogija*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 133–151.
- Kermauner, Taras (1994): *Pismo Dušanu Jovanoviću*. Dušan Jovanović: Uganka korajže. GL SNG Drama, sezona 1994/5, uprizoritev 4.
- Koloini, Diana (2000): *Zapeljevanje, iluzija, ljubezen: eseji o dramah in gledališču*. Ljubljana: LUD Literatura.

- Kraigher, Amelia (2011): Medbesedilna srečanja v Razodetjih. Ljubljana: *Gledališki list MGL*, letnik LXI, Številka 10, sezona 2010/11.
- Kralj, Lado (1998): *Teorija drame*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kralj, Lado (2005): Sodobna slovenska dramatika (1945–2000). *Slavistična revija* 53/2. 101–117.
- Kralj, Lado (2013): Kako so sestavljene drame Dušana Jovanovića. *Boris, Milena, Radko in druge igre*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Label, J. J. (1967): Happening. *Problemi*, št. 49, 149.
- Milek, Vesna (2006): Ne gledaš, če ne pokažeš (Intervju z Dušanom Jovanovičem). Intervjuji (pisatelji in publicisti). Ljubljana: UMco. 109–123.
- Milohnič, Aldo, in Svetina, Ivo (ur.) (2009): Prišli so Pupilčki – 40 let Gledališča Pupilije Ferkeverk. Ljubljana: Maska: SGM.
- Orel, Barbara (2009): Hopeningi in slovenske scenske umetnosti. Ljubljana: *Maska*, letnik XXIV, št. 123/124. 50–68.
- Predan, Alja (2004): Marginalci. Jovanović, Dušan: *Karajan C / Klinika Kozarcky / Ekshibicionist: drame*. Ljubljana: Študentska založba (knjižna zbirka *Beletrina*). 165–178.
- <http://www.sveske.ba/bs/content/skica-za-portret-dusana-jovanovica>
- Slodnjak, Marko (1990): *Bolečina in moč*. Ljubljana: MGL.
- Toporišič, Tomaž (2009): Tekst kot matrica teatralnosti: Jovanovićevo gledališče onstran krize dramske oblike. Jovanović, Dušan: *Razodetja*. Ljubljana: Študentska založba (knjižna zbirka *Beletrina*). 104–141.
- Trefalt, Miha (2009): *Ne bi je mogel še enkrat napisati, ne tako ne drugače (Intervju z Dušanom Jovanovičem)*. Sigledal.org (<http://www.veza.sigledal.org/prispevki/ne-bi-je-mogel-se-enkrat-napisati-ne-tako-ne-drugace>).
- Troha, Gašper (2005): “Večkulturnost in umetniška svoboda v SFRJ – primer drame Karamazovi Dušana Jovanovića.” *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Marko Stabej (ur.). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 194–197.
- Troha, Gašper (2009): Gledališče je ustvarjanje občestva (Intervju z Dušanom Jovanovičem). Jovanović, Dušan: *Razodetja*. Ljubljana: Študentska založba (knjižna zbirka *Beletrina*).
- Troha, Gašper (2011): Konec dramske predstave kot politične sile. Ljubljana: *Gledališki list MGL*, letnik LXI, Številka 10. 144–152.
- Žižek, Slavoj (1997): *Kuga fantazem*. Ljubljana: Analecta.

dr. Bogomila Kravos

Slovensko stalno gledališče – Trst, sezona 2013–2014

Tudi v minuli sezoni se je v tržaškem Slovenskem stalnem gledališču (SSG) zatikalo. Trenja v vodstvu te ustanove izpostavljajo kontroverzno-sti upravnega sistema. Nič novega torej, samo ugotovitev, da dogajanje v SSG ponazarja stanje v t. i. tržaškem zamejstvu. O teh problemih in njihovem izvoru je bilo napisanega že marsikaj (prim. Kravos 2011). Toda gledališče z več kot stoletno tradicijo še vedno odraža utrip ne le slovenskega Trsta, zato smo večkrat pristranski, ko uporabljamo enake kriterije za presojo produkcij vseh slovenskih gledališč (prim. Lukan 2010). Pregled ocenjevanja produkcij tržaškega SSG pokaže, da prihaja do nerazumevanja, ki izhaja iz nepoznavanja okoliščin, v katerih se kulturološko, sociološko in posledično jezikovno razvija ta del slovenskega občestva (prim. Kravos 2011a). Brez refleksije o različnih faktorjih, ki ustvarjajo diskurz te ustanove, je uporaba stereotipnih izrazov, kot je “manjšinskost” ali “zamejskost”, pri (samo)označevanju česar koli, kar se v tem prostoru dogaja, zavajajoča. Neupoštevanje tržaške – slovenske specifikve vodi v brisanje tistih posebnosti, na katerih SSG osmišlja svoj obstoj.

Repertoar letošnje sezone so predstavili s sintagmo *Sledi srca*. Po najavi repertoarja sta predsednica upravnega sveta dr. Maja Lapornik in umetniška koordinatorka Diana Koloini septembra in oktobra lani pripravili več promocijskih srečanj ter potencialnim abonentom ponudili nekaj repriz Feydeaujeve komedije iz prejšnje sezone. Zamejska javna občila so pred prvo produkcijo navdušeno poročala o odmevnem priznanju, ki si ga je SSG prislužilo na Borštnikovem srečanju za “izjemno umetniško usklajenost vseh elementov uprizoritve” v Möderndorferjevi drami *Vaje za tesnobo* (režija J. A. Vojevec). Kmalu za tem, 8. novembra, je sledila premiera drame *Nine Raine Plemena* v režiji Matjaža Latina. Delo govori o nesposobnosti medsebojnega sporazumevanja. Na junakovo gluhost torej lahko gledamo kot na metaforo tržaškega in t. i. zamejskega

prostora v odnosu do matice ali do samega prostora, v katerem si zadnja leta sicer utira pot sožitje med italijansko in slovensko govorečimi občani, med Slovenci pa se vztrajno obnavlja nezmožnost ovrednotenja avtentičnih značilnosti kraja in ljudi, tako da se tržaškost (tista iz pred- in medfašističnega ter zdajšnjega obdobja) v samem Trstu utaplja v brezplodnih očitkih, ki si jih izmenjujejo nekdanji zmagovalci in poraženci v drugi svetovni vojni. Zgodovinske travme so pretveza za prevzemanje vzvodov upravljanja, tako da je bil odrski prikaz, v katerem se starši trudijo, da bi gluhega sina uspešno umestili v svoj svet, posrečena prisposoba tega stanja. Ko sin spozna, da se njegov svet bistveno razlikuje od sveta njegove družine, pride do razdora. Slednji je torej posledica zavračanja sprejemanja drugosti v lastni skupini/družini. Dojemamo to, kar zaznavamo, in privzeta glasovna govorica lahko gluhemu odstira skrivnosti sveta slišočih samo do določene mere, njegov svet ostaja drugačen, ker občutke in čustva filtrirajo delujoča čutila. Od teh je odvisno opomenjanje sveta. Drugost je pač drugost in razumevanje je možno le s spoštljivim sprejemanjem drugega kot dela nam nepoznanega sveta. Latinova režija in dramaturgija Barbare Skubic sta bili precizni, ansambel (šest igralcev) je vloge odigral vestno in tudi gibanje je delovalo skladno z besedilom, vendar pa je bila sporočilnost, žal, preveč medla.

Po tem dogodku se je ozračje v SSG razgibalo, saj je 18. novembra potekel rok za prijavo na razpis za umetniškega koordinatorja. Diani Koloini je enoletni mandat potekel sredi sezone (31. decembra) in upravni svet ji ga ni podaljšal. Predsednica Maja Lapornik je v intervjuju za Primorski dnevnik (20. 11. 2013, str. 3) povedala, da upravitelji sledijo določilom statuta, po katerem je za vsako delovno mesto potreben razpis, in da upravni svet suvereno odloča “na osnovi strokovnih kriterijev, izkušenj, vizij, ne političnih simpatij ali antipatij”, ter v potrditev nepristranskosti dodala: “Kdor verjame v kvaliteto lastnega dela, se razpisa ne boji.”

Medtem je Marko Sosič z moškim delom ansambla pripravljaval krstno izvedbo dveh enodejank Spira Scimoneja, *Dvorišče* in *Koli*. Devetega januarja 2014 je občinstvo gledalo dve brezizhodno obarvani ponazoritvi skrajne bede ljudi na obrobju. Protagonisti obeh enodejank so namreč ljudje brez dela, brez socialnih pravic, torej tudi brez perspektive za dvig iz popolne zavrženosti in brez dostojanstva. *Dvorišče* je tesno, umazano, zabasano s šaro. Trije različni tipi v zadržanih besedah ponazarjajo vsak svoj obup. V *Koli* se tesnoba bivanja že zaradi nezamejenosti prostora nekoliko sprosti. Junaki so se povzpeli na kole in se tako potegnili iz

blata. Na kolih so na varnem, od zgoraj se blato zdi morje, in ker se širi do obzorja, se zdi, da je tam nekje rešilni izhod. Rešitev je biti/stati na kolu. Groteska se staplja s tragiko, absurdnost se stopnjuje s tehniko filmskega kadriranja. Dramatik in režiser sta namreč zapisana filmu in njuno ujemanje v pristopu do obravnavane problematike je igralce – Primoža Forteja, Vladimira Jurca, Romea Grebenška in Luka Cimpriča – vodilo v dobro izpeljavo vlog.

Trpek prikaz vsakdanjosti je publiko pretresel, še bolj pa jo je pretreslo januarsko napeto dogajanje. Med pripravami na novo, zelo pričakovano premiero *Strička Vanje* je odmevalo prerekanje za upravno vodstvo in umetniško koordinatstvo. Omenili smo že, da so pota SSG zapletena: upravni svet se pred iztekom svojega mandata (konec januarja 2014) ni mogel odločiti o imenovanju novega koordinatstva ali o podaljšanju mandata Diani Koloini, zato je prišlo do turbulentnih poročanj v tržaških in osrednjeslovenskih javnih občilih. Mediji so pisali o prepiranju, medsebojnemu obtoževanju, nizanju nepravilnosti z ene in druge strani. Afera je dosegla višek konec januarja, ko je “Zaradi obrekovanja predsednica Maja Lapornik ovadila Diano Koloini” (Primorski dnevnik, 29. 1. 2014, str. 3). Februarja so nato predstavniki ustanoviteljev SSG izvolili nov upravni svet in predsedniško mesto zaupali predstavnicam druge slovenske politične opcije in krovne organizacije (SKZG) Bredi Pahor in predstavnica Sveta slovenskih organizacij (SSO) je demonstrativno “zamrznila” svojo prisotnost v upravnem svetu. Prejšnja predsednica Maja Lapornik je namreč predstavljala to opcijo. Skratka: boj na nož z neprikritim namenom, da zamrznitev prisotnosti enega člana sveta sproži razveljavitev glasovanja. In spet izjave, prerekanja, grožnje, tudi ko je deželni odbornik za kulturo potrdil zakonitost glasovanja in imenovanja izvoljene predsednice.

Medtem je nastajal *Striček Vanja*, ki so ga najavili s pripisom, da gre za avtorski projekt Nejca Gazvode po motivih A. P. Čehova v režiji Ivice Buljana. Ob najavi nihče v Trstu ni pomislil na možne potvorbe priljubljenega teksta. Do te edicije je bil namreč Čehov vselej sinonim za poseben podvig, saj je šlo za neposredno soočenje italijanske gledališke tradicije s slovensko. Čehov je za italijansko gledališče pojem. Vsi najpomembnejši italijanski režiserji prejšnjega stoletja (Strehler, Visconti, Ronconi) so se soočili s tem avtorjem in verjetno se je samo Giorgio Strehler – zaradi svoje nikdar zatajene tržaškosti – v svoji drugi režiji *Češnjevoga vrta* približal bistvu junakov in razsežnosti del Čehova. Pri tem avtorju se Tržačani zavedo svoje specifičnosti in občinstvo v Čehovu zasluži nedorečenost lastne

identitete. Zato je, od tiste davne *Utve* v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ko se je prav ob tem avtorju del tržaške italijanske kritike zamislil nad umetniškimi poslanstvom slovenskega gledališča v Trstu, Čehov v SSG vsakič posebej doživetje.

V Trstu torej bolj ali manj dobro poznamo genealogijo tega dela, od prvotnega *Gozdnege škrata* (1889), v katerem protagonist na koncu naredi samomor, do poskusnih izvedb nove verzije in avtorjevih napotkov za njegovo krstno uprizoritev leta 1899 oziroma korespondence med Čehovom in Stanislavskim.

V drugi polovici februarja so se v medijih pojavila poročila o uspešnem gostovanju Handkejeve *Še vedno vihar* v Pliberku (predstava je povabljena na letošnje Sterijino pozorje), tako da nihče ni podvomil o tem, da bo za 13. marec napovedana premiera *Strička Vanje* prav zaradi režiserja Ivica Buljana vsestranski višek sezone.

Marsikaj je opozarjalo na odstopanje od izvirnika. Pred premiero je Diana Koloini izjavila, da je v tej priredbi Čehov "pognan [je] v višjo prestavo, hiter in zgoščen, pri tem pa so v njem izrečene tiste stvari, ki pri Čehovu vselej ostanejo zamolčane, tudi zgodijo se stvari, do katerih pri Čehovu ne more priti, z umorom vred". Kaj naj bi Čehov v svojih delih zamolčal, je bilo jasno na premieri. Ivica Buljan je uresničil svoj načrt. Nihče mu ni povedal, kje in komu se ta komad igra, pa tudi ne, da ima repertoarno gledališče, posebej tržaško, obveznosti do svoje stalne publike. Posegel je reinterpretativno in v skladu z Gazvodovo redukcijo pripravil lepljenko s filmskim ritmom. Montaža prizorov se je odvijala v scensko zelo razširjeni kuhinji (Aleksandar Denić). O svojem delu na tekstu Gazvoda med drugim pravi: "Vsa moja intervencija v tekstu je modernizacija strukture same – tekst je bolj fragmentaren, časovno razdeljen, filmsko zmontiran, poseljen s citati avtorjev, ki niso sodobniki Čehova. Vpeljava lika kuharja je najbolj drzna poteza, ki se je obrestovala, saj doda neko freudovsko *unheimlich* dimenzijo v tekst, kjer se je ta do sedaj brala manj eksplicitno (bolj tleče?) /.../ Tako je moja adaptacija zelo aktualna in kot taka neločljivo povezana s časom, v katerem je nastala. Bistvo pa, vsaj upam, ostaja."

Vajeni smo aktualizacij kulturnih tekstov, marsikaj smo videli in tudi razumemo. Jasno je, da vsaka generacija pristopa k izvirnikom klasikov s svojim pogledom na svet, pri tej koreniti razgradnji *Strička Vanje* (predstava je trajala uro in petnajst minut, a že po tridesetih minutah so gledalci na premieri odhajali z odra, kjer so sledili prikazu) pa se mora kritik zamisliti. Zakaj govorimo o klasikih? Do kod lahko kdo poseže v besedilo? Gledalci smo pričakovali intenziviranje razpoloženskega

prikaza brezizhodnosti, sanj o lepši prihodnosti, hrepenenja po ljubezni, razbolelosti ranjene duše, gledali pa ruvanje, kavsanje, ihtavo vpitje. Je lahko poseg v tekst tako radikalen in se njegova sporočilnost spremeni do take mere, da ciljni gledalec začuti odpor do po pričakovanju priljubljenih junakov? V hrup ovita performativna avtorska predstava je odražala prirejevalčevo in režiserjevo vizijo sveta, ki je pokazala na povsem različno razumevanje Čehova.

V prvi produkciji te sezone nas je gledališče želelo opozoriti, da dojemamo svet, ki ga živimo, v skladu s percepcijo svojega okolja in v skladu s svojimi nagnjenji. Naš svet je nedvomno drugačen od tistega izpred sto in več let in prav zato je bila za Tržačane vsaka dozrajšnja odrska postavitev katerega koli dela Čehova odkrivanje lastne vrženosti v sočasni svet. Tokrat tega nismo doživeli. Kolega Bogataj (prim. Bogataj 2014) vidi v Gazvodovi priredbi marsikaj, poleg zgodbe o privatizaciji in tranziciji tudi balkanizacijo. Poudari celo intenziteto napete in razgibane glasbe Mitje Vrhovnika. Ciljna publika pozna slovensko tranzicijo in privatizacijo ter balkanizacijo samo posredno, glede glasbe pa naj pripomnimo, da se je marsikdo spraševal o umestnosti vnosa lirične Mogol-Paulijeve pesmi *Il cielo in una stanza* iz leta 1960 v hrup na odru in v scefranost burno posodobljenega teksta.

Če je Čehov želel slikati “resnično” življenje, ki v “neznatnih” vsakdanjih (ne)dogodkih hrani več smisla kot v “frazerskih” univerzalnih programih ali v mesijanski moralni drži, in je bitka z nekonsistentnostjo vnaprej določenega (literarnega) doživljanja sveta v *Stričku Vanji* prikazana v uporju Vojniškega proti Serebjakovu, potem lahko po njem povzamemo, da je “slabo, ko se umetnik ukvarja z zadevami, ki jih ne razume” (prim. Verč 2010: 5–12).

Prav v zvezi s to predstavo so mladi, ki se v petkovih izdajah Primorskega dnevnika (š.u.m.) večkrat zavzemajo za revitalizacijo gledališča, trdili, da je predstava po njihovem okusu, ker v stilu *Volka z Wall Streeta* ponazarja naš čas. Pripomba je vsekakor umestna, čeprav se je po ogledu predstave tudi med mlajšimi marsikdo na glas spraševal, čemu sta avtor priredbe in režiser uporabila ime Čehova in njegovih junakov za ponazoritev lastnih travm.

Predstavo si je ogledal tudi slovenski minister za kulturo dr. Uroš Grilc, se nad njo navdušil in jo omenil, ko sta ga ob zaključku sezone obiskali nova predsednica in članica upravnega sveta. Zadnje čase je bilo zanimanje za tržaško gledališče sploh veliko, in če navajamo navdušenje enega ministra, naj omenimo še pomenljive besede, ki jih je novembra lani izrekla ministrica Tina Komel. Na pripombo takratne predsednice upravnega

odbora, da slovensko ministrstvo za kulturo za delovanje gledališča prispeva le desetino potrebnega denarja, Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu pa nič, je ministrica obljubila pomoč, vendar pod pogojem “drug drugemu moramo dokazati, da smo vredni zaupanja”. Tina Komel pozna t. i. manjšinsko problematiko in tudi potencial zgodovinsko več- in medkulturnega prostora, v katerem od nekdaj nastajajo specifični diskurzi. Zato njeno izjavo razumemo kot spodbudo za uveljavljanje lastnega tržaškega/primorskega diskurza, ki naj širi osrednjeslovenskega (prim. Ožbot 2012: 13–30).

Poseben, tržaškemu občinstvu tuj diskurz, je razvila Mateja Koležnik v *Modernih nô dramah* Yukia Mishime. Režiserka je delala v mirnejšem vzdušju, ker je novi upravni odbor Diani Koloini podaljšal mandat do konca sezone, v novem razpisu pa poudaril, da bo naslednji umetniški koordinator nastavljen za tri sezone. Premiera je bila 8. maja v Mali dvorani Kulturnega doma.

Mishima je nedvomno zanimiv avtor, njegova prenova tradicionalne japonske gledališke zvrsti pa vredna pozornosti, saj je nastala iz odpora do vdora zahodne civilizacije na Japonsko po drugi svetovni vojni. Mishima je ohranil osnovne vrednote fevdalnega reda (odnos do časti in navezanost na tradicijo), posodobil protagonista, deuteragonista in zbor. Njegove predelave so uspel poskus revitalizacije japonskega gledališča in torej uravnoteženo posredovanje najplemenitejših potez nekdanjega reda. Za tržaško izvedbo je Marija Javoršek iz francoščine prevedla priredbo, ki jo je pripravila Marguerite Yourcenar in režiserka Mateja Koležnik je za okvirno zgodbo izbrala dramo o neizpolnljivi ljubezni. V zgodbo o gejši Hanako je vtakala štiri zgodbe, ki govorijo o zagledanosti vase, o ljubosumju, o razočaranju ter o ljubezni med starši in otroki. Scenograf Mauricio Ferlin je oder razdelil na dva dela in dogajanje se je odvijalo v dveh škatlah, ena je bila odprta in prazna, da se je med prikazom zapolnila s pomeni, ki so jih igralci ponazarjali predvsem s telesno izraznostjo, druga pa je bila zastekljena in zapolnjena z mikrofoni, tako so se strahovi iz radijskih ponazoritev ostalih nô dram selili v prvi prostor. Premišljeni gibi, ki jih je pri nastopajočih igralcih Nikli Petruški Panizon, Lari Komar, Luki Cimpriču, Primožu Forteju in Romeu Grebenšku uskladil koreograf Matija Ferlin, so poskušali gledalca uvesti v tujo kulturo in so na trenutke priklicali v zavest potrebo po ljubezni. Predstava je prepričala selektorico Amelio Kraigher, da jo je uvrstila v tekmovalni program letošnjega Borštnikovega srečanja, in tudi publika je delo sprejela lepo, vendar brez navdušenja.

SSG je v tej sezoni svojim gledalcem ponudil še vrsto gostujočih predstav, se podal v Benečijo in poskusil spet pridobiti goriško publiko, pa kaj, ko je bil recimo prav sporni Čehov odrsko zamišljen tako, da se ni mogel seliti na noben goriški oder. V zvezi z gledališko vzgojo otrok naj omenimo vsaj uspešno priredbo *Pedenjpeda*, ki si jo je po Grafenauerjevi predlogi zamislil in jo tudi izpeljal igralec Primož Forte. Otroci imajo svoje mini abonmaje in se občasno srečujejo s prijetnimi gledališkimi doživetji, da se navadijo na dovršenost odrskega prikaza. V bistvu gre za promocijo in vzgojo bodočih gledalcev. Zaradi posebnega položaja ima to gledališče dodatne naloge. Zato vodstvo ustanove pri svojem načrtovanju išče ravnotežje med umetniškimi ambicijami in širšim kulturnim poslanstvom. V eno od obstranskih niš delovanja spada tudi ohranjanje spomina. Tako se je vodstvo med sezono poklonilo prezgodaj umrlemu nekdanjemu umetniškemu vodju Primožu Beblerju ter pripravilo sprejem priljubljeni igralki Štefki Drolc ob njeni devetdesetletnici. Štefka Drolc pooseblja preteklo tradicijo, poslanstvo in najvišje umetniške dosežke SSG. Ob vsakem nastopu poudarja svojo navezanost na ta teater, ker je v njem v nemogočih pogojih, a ob nezanemarljivi podpori vodstva, kritike in publike dozorela v veliko igralko. Kljub toplini, ki jo igralka izžareva ob vsakem stiku s Tržačani, je proslava izzvenela dolžnostno. So trenutki, ko stari, zvesti gledalci začutijo vrzeli v kontinuiteti in mlajši ne dobijo tistih informacij, ki bi jim pomagale iskati nove poti na podlagi izročila. Tantadrujeva nagrada je bila spet priložnost za seznanjanje s preteklostjo, Anton Petje predstavlja namreč fazo, ko se je SSG institucionaliziral na državni ravni in se je uvedel nov sistem vodenja.

Gledališče je ob zadnji produkciji delilo anketne liste in morda bodo iz odgovorov gledalcev razvidna njihova pričakovanja. Nerodno je pomanjkanje kritike, saj v skupih poročilih ne najdemo več razčlenjenih analiz dela, režije, igre in presoje recepcije. Sprašujemo se o današnji vlogi SSG. Bo to gledališče izbralo homologizacijo in se spojilo s kakšno drugo sorodno ustanovo ali bo poiskalo pot do tiste svojskosti, ki je nekoč že bogatila gledališko kulturo s posebno – tržaško izraznostjo? Delen, a spodbuden odgovor je dala nenavadno zgodnja napoved repertoarja za naslednjo sezono, ki smo ji bili priča 12. junija 2014. Pripravila ga je umetniška koordinatorica v odstopu Diana Koloini in predsednica upravnega sveta je v nagovoru posebej poudarila pomen sodelovanja in čuta odgovornosti. Seveda je bilo za SSG zelo pomembno, da je Diana Koloini vztrajala, realizirala svojo zamisel sezone in pripravila nov program, ki utrjuje in širi sodelovanje s sorodnimi ustanovami. Moto, ki ga

je izbrala za prihodnjo sezono, *Krožna pot naprej*, obeta med drugim tudi dvojezični projekt v domeni obeh tržaških stalnih gledališč (slovenskega in italijanskega), sezona pa naj bi potekala v “krožnem toku zgodovine od leta 1914 do leta 2014: sto let v znamenju vračanja istega in iskanja, vztrajanja na poti naprej, v novo ...”

Diana Koloini je ob slovesu odkrito spregovorila o svoji tržaški izkušnji. Doživela je marsikaj in se upravičeno obregnila ob neskladja, na katera že zelo dolgo marsikdo opozarja (prim. Kravos 2012). Gledališče je namreč samo ena od neprimerno upravljanjih ustanov v t. i. zamejstvu. Tudi njena ugotovitev, da “Slovenci ogrožajo to gledališče, ne pa Italijani ali svetovna kriza”, je zelo resnična, ni pa nova.

Citirana literatura

- Bogataj, Matej. 2014. “Ubij svojega dvojnika (kakor samega sebe)”. *Sodobnost*. 78/4: 480–482.
- Čehov, Anton Pavlovič. 1974–1984. *Pisma*. Moskva: Izdatel'stvo Nauka.
- Kravos, Bogomila. 2011. *Slovensko stalno gledališče v Trstu. Tradicija v medkulturni stvarnosti*. Ljubljana: SGM.
- . 2011a. *Slovenska dramatika in tržaški tekst*. Ljubljana: SGM.
- . 2012. *SAG – TRST (Slovensko amatersko gledališče od sezone 1971/72 do sezone 1976/77)*. Ljubljana: SGM.
- Lukan, Blaž. 2010. “Prerez sezone 2008/2009 v slovenskem gledališču”. *Slovenski gledališki letopis 2008/2009*. Ljubljana: SGM: 7–13.
- Ožbot, Martina. 2012. *Prevodne zgodbe*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Verč, Ivan. 2010. “Čehov in 'cikcak bodočnosti’”. *Anton Pavlovič Čehov, Striček Vanja*. Nova Gorica: SNG: 5–12.

Opravičilo

Pri pisanju eseja z naslovom *Opravičilo človeka*, ki je bil objavljen v junijski številki revije *Sodobnost*, sem prevod Prévertovih verzov zmotno pripisala Alešu Štegru namesto Alešu Bergerju, ki je v resnici avtor prevoda navedenih verzov. Za neljubo napako, do katere je bržkone prišlo tudi zato, ker stojita zbirki Prévertovih in Nerudovih pesmi na moji polici druga poleg druge, se izjemnemu prevajalcu iskreno opravičujem.

Karin Cvetko Vah